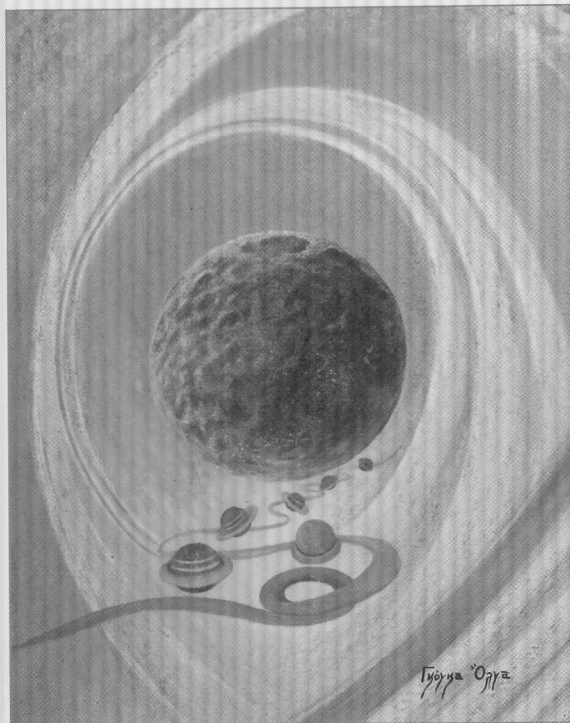

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Περίοδος Β' Έτος 16^ο Τεύχος 36 Πρέβεζα

ΠΟΙΗΣΗ	Θ. ΚΑΤΩΓΙΑΝΝΗΣ, Ν. ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΗΣ, Β. ΚΟΛΙΟΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ	Γ. ΒΕΛΕΝΗΣ, ΕΥΑΓ. ΑΥΔΙΚΟΣ, Χ. ΣΚΑΝΔΑΛΗΣ, Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ, Π. ΑΡΤΑΒΑΝΗΣ, ΟΔ. ΜΠΕΤΣΟΣ, Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ	Λ. ΣΥΝΕΣΙΟΣ, Π. ΜΠΟΥΡΑΣ
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	ΣΤ. ΜΑΦΡΕΔΑΣ, ΕΛ. ΒΡΕΚΟΥΣΗ-ΚΑΛΟΓΕΡΑ
ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ	ΑΝΔ. ΚΑΡΖΗΣ
ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ	Κ. ΣΙΩΖΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ	Γ. ΚΑΠΩΝΗΣ, ΣΤ. ΜΑΦΡΕΔΑΣ
ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ (ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ)	Ν. ΝΤΟΥΣΚΑΣ

Ιανουάριος - Δεκέμβριος 1999

Πρεβεζάνικα Χρονικά
περιοδική έκδοση της
Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Πρέβεζας
«Γυμνασιάρχης Χ. Κοντός»

Έδρα

Εθν. Αντίστασης 10
Πρέβεζα 481 00
τηλ.: (0682) 22375

Συντακτική Επιτροπή

Κακούρης Ηλίας
Καράμπελας Νίκος
Κατσαούνης Μιχάλης
Λάμπρος Σπύρος
Μουστάκης Γεώργιος
Ντούσκας Νικόλαος
Συνέσιος Λάζαρος
Τζίμας Κων/νος
Τζούρος Θωμάς

Επιμέλεια - Σελιδοποίηση

Καράμπελας Νίκος
Λάμπρος Σπύρος

Εκτύπωση

Γραφικές Τέχνες
Σπύρος Π. Τσόκας
Χ. Κοντού 7, Πρέβεζα
Τηλ.: (0682) 22439
Fax : (0682) 28062

Κεντρική Διάθεση

Δημοτική Βιβλιοθήκη
Πρέβεζας
«Γυμνασιάρχης Χ. Κοντός»

Συνδρομές

Επίσημα 2000 δρχ.
Φοιτητική 1000 »
Οργανισμών 5000 »

Εμβάσματα - Επιταγές

Δημοτική Βιβλιοθήκη
Πρέβεζας

Πρεβεζάνικα ΧΡΟΝΙΚΑ

Περίοδος Β' Έτος 16ο
Τεύχος 36ο
Ιανουάριος - Δεκέμβριος 1999

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΙΗΣΗ

σελ.

Θέμης Κατωγιάννης, Νίκος Θαλασσοπούλης, Βαγγέλης Κολιός 5

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γεώργιος Βελήνης, Αναπληρωτής Καθηγητής Βυζαντινής
Αρχαιολογίας Αριστοτελείου Παν/μιου Θεσσαλονίκης
Οι οχυρώσεις της Πρέβεζας και της ευρύτερης περιοχής:
προσέγγιση χρονολόγησης και τοπογραφικού προσδιορισμού
των οχυρώσεων της Πρέβεζας..... 13
Ευάγγελος Αυδίκος, Επίκουρος Καθηγητής Δ. Π. Θράκης
Πρέβεζα: μια πόλη της ανατολής στα κράσπεδα της δύσης... 23
Χρήστος Σκανδαλής, Συνταξιούχος δάσκαλος - συγγραφέας
ΤΑ ΑΚΤΙΑ 31
Γεώργιος Μουστάκης, Ιστοριοδίφης
Ιωάννης Κωλέττης 1774 - 1847: ο πρώτος κοινοβουλευτικός
πρωθυπουργός και μοναδικός Ηπειρώτης. 37
Πέτρος Αρταβάνης, Συνταγματάρχης (ΠΖ)
Ιστορία 15ου Συντάγματος Πεζικού 53
Οδυσσεας Μπέτσος, Συνταξιούχος δάσκαλος - ιστοριοδίφης
Ο Κων/νος Κολοβός και το κληροδότημά του. 87
Κων/νος Παπαγεωργίου, Πρώην Δ/ντης Νομαρχίας Πρέβεζας -
ιστοριοδίφης
KONTINENTE - ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ 99

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Λάζαρος Συνέσιος, Πεζογράφος
Νικόλαος Κονεμένος: λόγιος και ποιητής 119
Παναγιώτης Μπούρας, Καθηγητής - συγγραφέας
Η Πρέβεζα ως ποιητικό σύμβολο 129

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Στέλιος Θ. Μαφρέδας, Δ/ντης τράπεζας - συγγραφέας
Μικρές ιστορίες με ιδιαίτερη σημασία. 133
Ελευθερία Βρεκούση - Καλογερά, Φιλολόγος
“Άκτιο”, μια αμμουδιά, που χάθηκε 135

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρέας Καρζής, Λαογράφος
Παραδοσιακά ψαρέματα στην Ήπειρο. 137

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

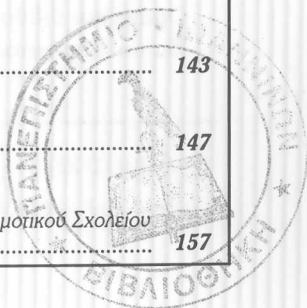
Κων/νος Σιώζης, Συνταξιούχος δάσκαλος
Περί της ελληνικής μας γλώσσας. 143

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Γιάννης Καπώνης, Στέλιος Θ. Μαφρέδας 147

ΕΙΔΙΚΟ ΘΕΜΑ: ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Νικόλαος Ντούσκας, Δάσκαλος, δ/ντης 3ου Δημοτικού Σχολείου
Ευνοϊκές συνθήκες για τη σχολική μάθηση 157

Έργα ζωγραφικής Όλγας Γκόγκα

Εξώφυλλο : Πλανήτης

Οπισθόφυλλο : Το Κάστρο του Παντοκράτορα

ΓΚΟΓΚΑ ΟΛΓΑ

Είδε το φως της ημέρας για πρώτη φορά, στον Παντοκράτορα Πρεβέζης.

Η αγάπη της για τη φύση, ενίσχυσαν το έμφυτο μεράκι της ζωγραφικής της δημιουργίας.

Φοιτεί δύο χρόνια στην κρατική σχολή σχεδίου στα Ιωάννινα, όπου και διδάσκεται γραμμικό και ελεύθερο σχέδιο.

Στην Ιταλία στο STUDIO DI PITTURA OGGI, διδάσκεται για δύο περίπου χρόνια σχέδιο - προοπτική, χρωματολογία και στοιχεία Ιστορίας της Τέχνης.

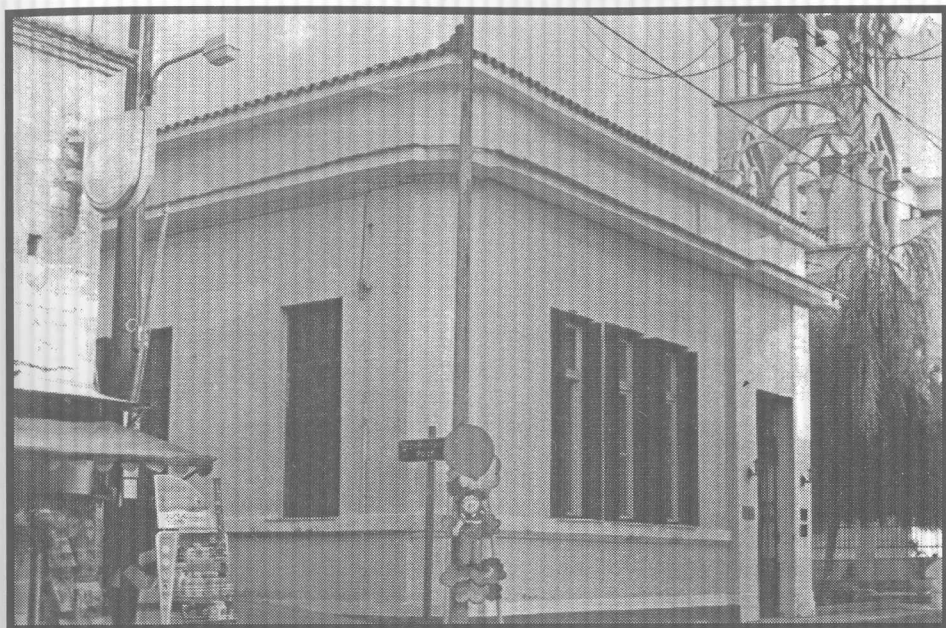
Η τεχνική της μέθοδος είναι πολύμορφη.

Δουλεύει λαδομπογιά, υδατογραφία, γκουάς - τέμπερα, ακρυλικό, κάρβουνο και τέξπιλ. Έχει στο ενεργό της 17 ατομικές εκθέσεις και 6 ομαδικές στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Έχει εκπροσωπήσει την Πρέβεζα στο Στρασβούργο σε ομαδική έκθεση μελών - κρατών και για δεύτερη φορά θα εκπροσωπήσει την Πρέβεζα στην 32η διεθνή έκθεση καλλιτεχνών μελών - κρατών HOLSTEBRO της Δανίας, από 13 Νοεμβρίου έως 10 Δεκεμβρίου 1999 στην γκαλερί του μουσικού θεάτρου HOLSTEBRO HALLEN. Έργα της βρίσκονται στην Ιταλία, Γαλλία, Σουηδία, Αυστρία και Γερμανία.

Ομιλεί και διδάσκει τη Γαλλική γλώσσα.

Ζει και εργάζεται στην Πρέβεζα.

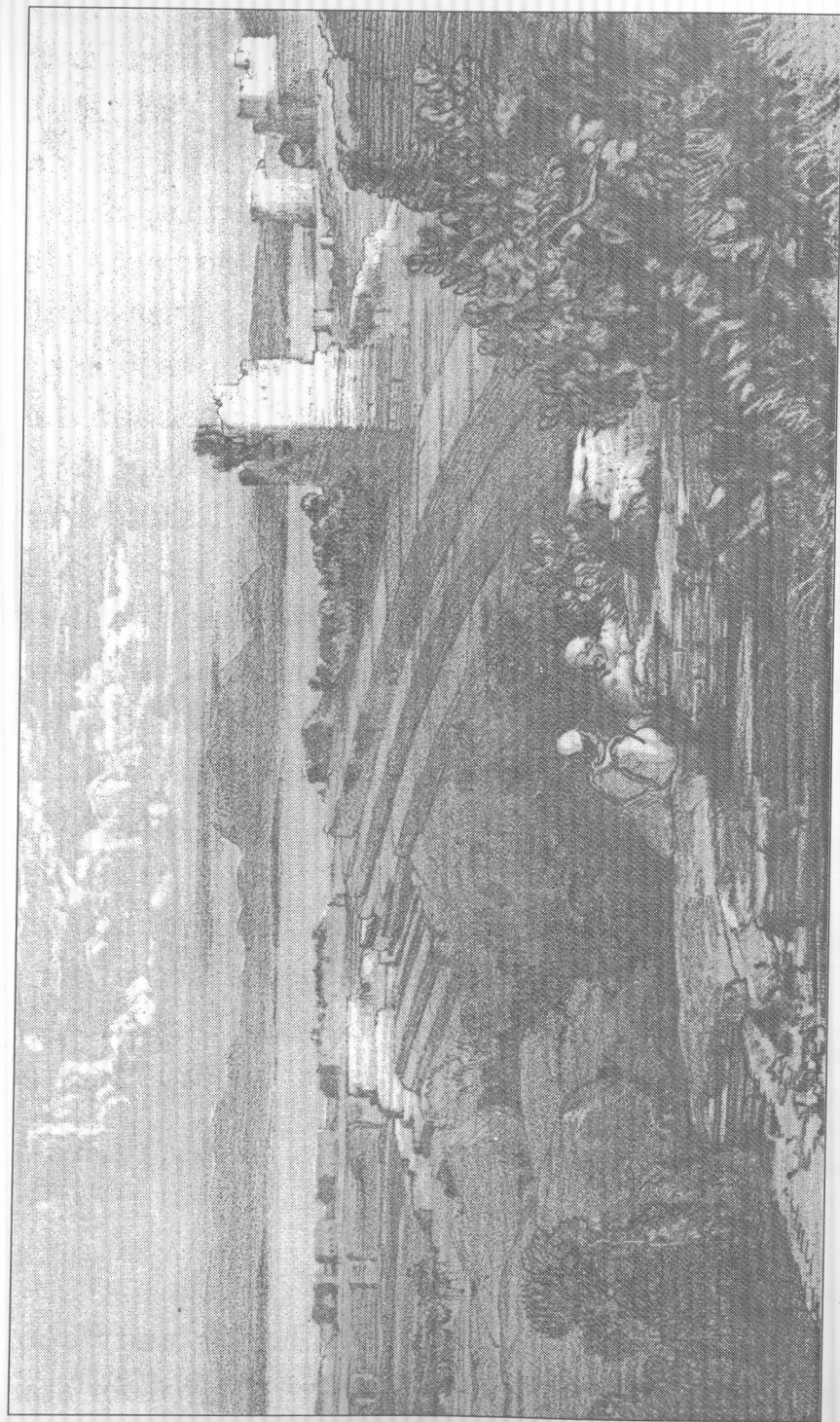

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΡΕΒΕΖΑΣ «ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ Χ. ΚΟΝΤΟΣ»

Ώρες λειτουργίας:

Δευτέρα	9.00 - 14.00	
Τρίτη	9.00 - 14.00	& 17.30 - 20.30
Τετάρτη	9.00 - 14.00	
Πέμπτη	9.00 - 14.00	& 17.30 - 20.30
Παρασκευή	9.00 - 14.00	& 17.30 - 20.30

Διεύθυνση: Εθν. Αντίστασης 10, Πρέβεζα - Τηλ.: (0682) 22375

Η Νικόπολη από το Ωδείο. Λιθογραφία του Έντουαρντ Άνρ του 1851.
(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καρύπεδα.)

ΘΕΜΗΣ ΚΑΤΩΓΙΑΝΝΗΣ

Νικόπολη

Φορτωμένες ρωμαλέες σημαίες
κι ορειχάλκινα φάλαρα
και προσαρμόζοντας τους εύπλαστους θεούς τους
στα χρυσά τους όνειρα
πορεύονται συνωστισμένες ασφυκτικά
οι πόλεις των ανθρώπων,
λαχανιασμένες κάτω απ' τον ουράνιο θόλο
κι ανεβαίνουν
- συνήθως δυο-δυο -
στο λόφο με το μαστό της αφθονίας
κι αφού δυναμικά επιδοθούν,
- κανείς δεν ξέρει πόσο -
στο διεθνές εμπόριο,
στις μεταξύ τους αγριότητες
και τελικά στην όρχηση
κι αφού φορέσουν τελετουργικά
- κανείς δεν ξέρει πότε -
τις βελουδένιες παρωπίδες
της φαινομενικής αυτάρκειας και της τρυφής,
πέφτουν
- συνήθως αναπόφευκτα κι οριστικά -
συχνά εγκαταλείποντας κάπου
τραυματισμένο το σκηνικό της ιδεολογίας τους
και της παλιάς τους αίγλης,
ενώ οι άλλες πόλεις απειλούν
και πλησιάζουν
με τα δικά τους φάλαρα.

Σε θρίαμβο αυτοκρατορικό
αποφασίζοντας ο Αύγουστος
ίδρυσε τη Νικόπολη
με εύνοια του Ἀκτίου Απόλλωνα
και παρουσία του αετού των λεγεώνων.
Ἡ Κλεοπάτρα των Λαγιδών και ὁ Αντώνιος
με τὴν θανάσιμη θλίψη τους
έκαναν τὴν καρδιά τῆς πόλης
ν' ἀκουσθεῖ σὴν Μεσόγειο.
Ἀμετακίνητα τείχη
ἀνάμεσα σὲ δυο ὁμιλητικές θάλασσες
κύκλωναν ψυχαστικά
τὴ χρυσή πολυάνθρωπη ἀγκαλιά τῆς
με τὸ χλοερὸ Νυμφαῖο
καὶ τὶς πιστωτικές χαρές τῶν κορπισίων,
τὸν αἰσιόδοξο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα
καὶ τ' ἀγάλματα τῶν ἐγγυπτῶν θεῶν,
τὸ εἰρηνικὸ Στάδιο
καὶ τοὺς ἀγῶνες ἀγένειων ἀνδρῶν καὶ παίδων,
τὴν ἀπαιτητικὴ ἀρένα τοῦ Μεγάλου Θεάτρου
καὶ τὶς ἀνάληπτες ἰαχές,
τὸ πολυφωνικὸ γελασὸ Ὡδεῖο
καὶ τὴν ἀπρόσιτην ὑπεροχὴ τοῦ Μουσουλείου,
τὶς πολυτελεῖς ἐπαύλεις τῶν πατρικίων
καὶ τὶς καλλωπισμένες δέσποινες
τὶς διαλεκτικές θερμές
καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὔκλειους,
τὸν ἔρωτα τοῦ Δωρόθεου καὶ τῆς Μαρκέλλας,
τοῦ Δίωνος καὶ τῆς Φαυστίνας,
μέχρι που,
ξαφνικά,
ἦρθαν ἀπρόσκλητοι
κι ἀκαλλώπιστοι
Γότθοι, Βάνδαλοι, Βούλγαροι
καὶ με αὐθάδεις τρόπους
αἰζῶναν ἐπίμονα
να ξεδιψάνε σὲ τὸ μαστὸ τῆς.

Η Νικόπολη πάγωσε!
Θορυβημένη πίστεψε
πως ήταν θέμα αλλαγής του σκηνικού και ηθικό
κι έσπευσε να γκρεμίσει τους ναούς
των αποτυχημένων της θεών
και να εξαγνιστεί
απ' τις παράφρονες πια φιλοσοφίες των ανυπόφορων,
που κήρυτταν ενοχλητικά το δόγμα του Επίκτητου
“ανέχου και απέχου”,
πως τάχα η ψυχή,
όταν απαλλαγεί απ' την επιθυμία και το φόβο,
γαληνεύει.
Ζήτησε δύναμη
στις αυλές βυζαντινών αυτοκρατόρων.
Τα πατρικά τους τείχη
και οι ζεστές Βασιλικές
με τα παρήγορα ψηφιδωτά
δεν μπόρεσαν να σταματήσουν έγκαιρα
τα πεινασμένα στόματα!

Είναι πολύ λυπηρό να βλέπεις
το σκηνικό της Νικόπολης
αγκαλιασμένο σφιχτά
με τις αγριοτριανταφυλλιές,
τα κυκλάμινα
και τους σφενδάμους!

ΝΙΚΟΣ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΗΣ

ΔΕΗΣΗ

Νύχτα βαθειά ασημέρωτη, πηχτή γεμάτη πάθος
ανεμοζάλη, χαλασμός, παραδαρμός στην πλάση
βροντές όπου τρομάζουνε στοιχειά βουβά στα βάθη
ψυχές που ριάζονται, θαρρείς ο κόσμος θα χαλάσει.
Σεισμός στα ουρανοθέμελα, οχλοβοή τ' ανθρώπου
π' αγκομαχάει για ν' ανεβεί, να βρει την κατηφόρα
ν' αφήσει μάνα αδύναμη, παιδάκι μοναχό του
λουλούδια δίκως πέταλα, μικρό πουλί στη μπόρα.
Κι εμείς κινάμε μοναχοί, καθένας μόνος πάει
κάπι τον σπρώχνει κατά κει και κάπι τον τραβάει.
Εμείς εξεκινήσαμε μ' ένα κερί στο χέρι
κλείνοντας μέσ' στη χούφτα μας τ' αδύναμο το φως
απ' την ελπίδα της ψυχής καθένας μας να φέρει
ξέχωρ' αν είν' αδύνατος κι άσημος και φτωχός
στην πρώτη τούτη ανηφοριά, στην κορυφή, στη ράχη
μεσ' στο βουβό, θεόκλειστο, μονάχο ερημοκλήσι
μπρος στη δική του Παναγιά καθένας ό,τι θάχει
είτε το φώς με το κερί που δε θα τούχει σβήσει
ή το κεράκι το σβηστό, σπασμένο απ' τον αγέρα
ή και τα χέρια του αδειανά, σφιχτά κι απελπισμένα.
Μεγαλομάτα, Εσύ θα ιδείς, μπορείς να ιδείς πιο πέρα
βουβές ψυχές που ξεκινούν και Σε κυτούν θλιμμένα.

Κόρινθος 1978

ΝΙΚΟΣ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΗΣ

ΤΑ ΠΛΟΙΑ

Σαν άσπροι γλάροι π' ακολουθούν σ' αλαργινό ταξίδι
το μαύρο ψυχοκάραβο, που κουβαλάει στον Άδη
εκατομμύρια διάφανες κι αμίλητες ψυχές,
φύγαν δυο πλοία σήμερα με πλώρη για τη Δύση
για τα νησιά τα γνώριμα, που ολόγκριζα βουνά
στέκουν εκεί και καρτερούν και κρύβουν τη χαρά τους
και καμαρώνουν πώχουνε στον κόρφο τους εσένα.

Δυο γλάροι μέσ' στο δειλινό πετούν για τα νησιά.
Καρτέρει, θα σου φέρουνε τις θύμισες της Πάτρας.
Θα χαιρετίσουν τα βουνά τα γκρίζα της Λευκάδας
και μιαν ευχή με στεναγμό θ' αφήσουν στο Λευκάτο.
νάρθει σ' εσέ, στο μνήμα σου, να κάτσει εκεί σιμά σου.

Αυτά τα έρμα τα βουνά που ξέμακρα τα νιώθω
παρηγοριά μου δίνουνε πως σ' έχουνε κοντά τους
και σε προσέχουν και θωρούν το ταπεινό σου μνήμα
και ρίχνουν πάχνη για να πιούν ο κρίνος κι η βιολέτα
που σούφερα και φύτεψα, λουλούδια που ζητούσες.
Λουλούδια που σου έφερα την Κυριακή του Πάσχα
θα μου θυμίζουν το σεισμό π' αυτό το ίδιο βράδυ
μούπες εσύ ευχαριστώ, γιατί με λίγο λάδι
άναψα το καντήλι σου με του Χριστού το φώς
παρμένο απ' της Ανάστασης τη ζωντανήν ελπίδα.

ΝΙΚΟΣ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΥΛΗΣ

ΕΛΠΙΔΑ

Ήλιε, δεν ξέρω αν θα σταθείς στ' αλαργινό βουνό.
Μ' αν δε σταθείς και βιάζεσαι, στο διάβα σου να πεις
σ' εκείνη π' αναπαύεται στο μνήμα της στα πεύκα
πως θάρθεις πάλι το πρωί και το βασίλειμά σου
δεν είναι μαύρος θάνατος, όχι δεν είν' απώλεια
αλλά ζωής απαντοχή που ανατολή θα φέρει
πως είν' Ελπίδα Ανάστασης, που θάρθει το πρωϊ.

Πάτρα '71

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΟΛΙΟΣ**ΕΚΕΙ ΣΤΟ ΑΚΤΙΟ**

Εκεί στο Άκτιο επρόβαλλες,
σαν αρχαία Κλεοπάτρα,
μ' αίγλη βασίλισσας
μ' όψη θεάς.

Κι άναψες παλνές αναμνήσεις,
πόλεμο, φωτιά,
στην άδεια καρδιά μου.

Κι εγώ σε έκσταση, αμήχανος,
αχόρταγα, να σε κοιτάζω
και τη θωριά σου να θαυμάζω,
με την καρδιά μου άδεια
σαν άλλος Αντώνιο,
χωρίς καράβια.

Πιν. 2 Φρούρια Περιοχής Πρέβεζας

- Α. Παλαιοσάραγα
- Β. Αγίου Ανδρέα
- Γ. Αγίου Γεωργίου
- Δ. Προμαχώνας Βρυσούλας
- Ε. Περιμετρική τάφρος
- ΣΤ. Παντοκράτορα
- Ζ. Ακτίου

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΛΕΝΗΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης

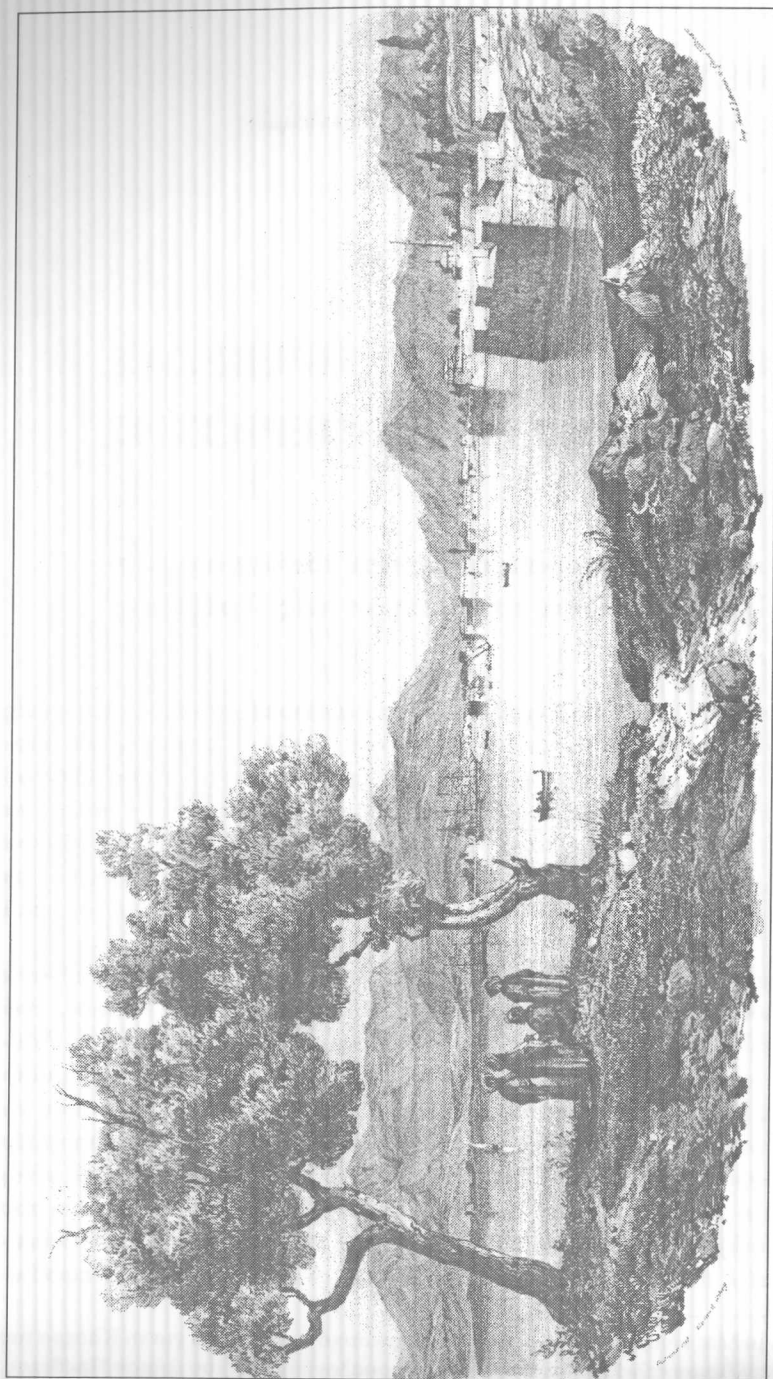
ΟΙ ΟΧΥΡΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

**Προσέγγιση χρονολόγησης και τοπογραφικού
προσδιορισμού των οχυρώσεων της Πρέβεζας***

Με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από αρχειακές και βιβλιογραφικές πηγές μπορούμε να οδηγηθούμε, με αρκετά μεγάλη ακρίβεια, σε μια πρώτη προσέγγιση της χρονολόγησης των οχυρώσεων της Πρέβεζας και του τοπογραφικού προσδιορισμού τους. Πριν όμως από αυτά τα γενικά συμπεράσματα θα πρέπει να αναφέρουμε με συντομία ποιες οχυρώσεις της Πρέβεζας διασώζονται σήμερα (πίν.2), καθώς και ορισμένα στοιχεία τους, οικοδομικά και μορφολογικά, τα οποία μπορούν να μας προσδιορίσουν χρονολογίες που μας δίνουν τα ιστορικά γεγονότα.

Α. Στο σημείο της ακτής, το πλέον προωθημένο προς την απέναντι Απωλοακαρνανία, διακρίνονται βάσεις τοικοποιίας από μεγάλους δόμους, ενώ προς το εσωτερικό της πόλης αναπτύσσεται το συγκρότημα των Ιαματικών Λουτρών και ένα στρατόπεδο. Η όλη περιοχή είναι γνωστή με την ονομασία Παλαιοσάραγα, όμως δε διασώζει κανένα εμφανές οικοδομικό στοιχείο που να πιστοποιεί την ύπαρξη φρουρίου. Πιστεύουμε ότι συστηματικές έρευνες μπορούν να φέρουν στο φως πολλά, νέα δεδομένα. Μία πρώτη διαπίστωση πάντως είναι το γεγονός ότι η τοπογραφία της περιοχής, μοιάζει πάρα πολύ με εκείνη του φρουρίου «Μπούκα», το οποίο εικονίζεται σε πολλά σχεδιαγράμματα των βενετικών αρχείων, είχε την επωνυμία *piazza ή Fortezza di Preveza* και ήταν εφοδια-

* Η παρούσα μελέτη είναι απόσπασμα από το ερευνητικό πρόγραμμα για το Κάστρο του Παντοκράτορα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Δήμου Πρέβεζας.

Λιθογραφία της πόλης της Πρέβεζας του 1834 από το βιβλίο του Σιάκελμπεργκ *«Η Ελλάδα»*, Λιθογράφος ο Γκκό.
 Η άποψη έχει αποτυπωθεί από το σημερινό καφενείο «Απέργη». Σε πρώτο πλάνο ο προμαχώνας της Βρυσούλας.
 (Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

σμένο με αρκετούς στρογγυλούς πύργους (torrioni).

Β. Προς τη βόρεια πλευρά της πόλης, στο ύψος του σύγχρονου λιμανιού, διατηρείται σε αρκετά μεγάλη έκταση το εξωτερικό τείχος (κεκλιμένο-scarpa) του οχυρού περιβόλου του φρουρίου του Αγίου Ανδρέα. Το σχήμα του δηλώνει, σχεδόν με βεβαιότητα, ότι είναι το τετράπλευρο-ορθογώνιο οχυρό, το οποίο και αυτό με την επωνυμία *Fortezza di Preveza* εικονίζεται στις αρχαιακές βενετικές πηγές του τέλους του 17ου αιώνα, ένα φρούριο τελείως διαφορετικό από εκείνο στη θέση «Μπούκα».

Σήμερα το εσωτερικό του δεν είναι εύκολα προσπελάσιμο γιατί υπάρχει σε αυτό στρατόπεδο, ενώ ο ανατολικός περιβόλος του είναι ο περισσότερο αλλοιωμένος. Στο μεγαλύτερο μήκος του περιβόλου του διακρίνεται τάφρος. Στο νοτιοανατολικό προμαχώνα, πίσω από το σημερινό ηρώο, διακρίναμε δύο φάσεις στο εξωτερικό τείχος (scarpa).

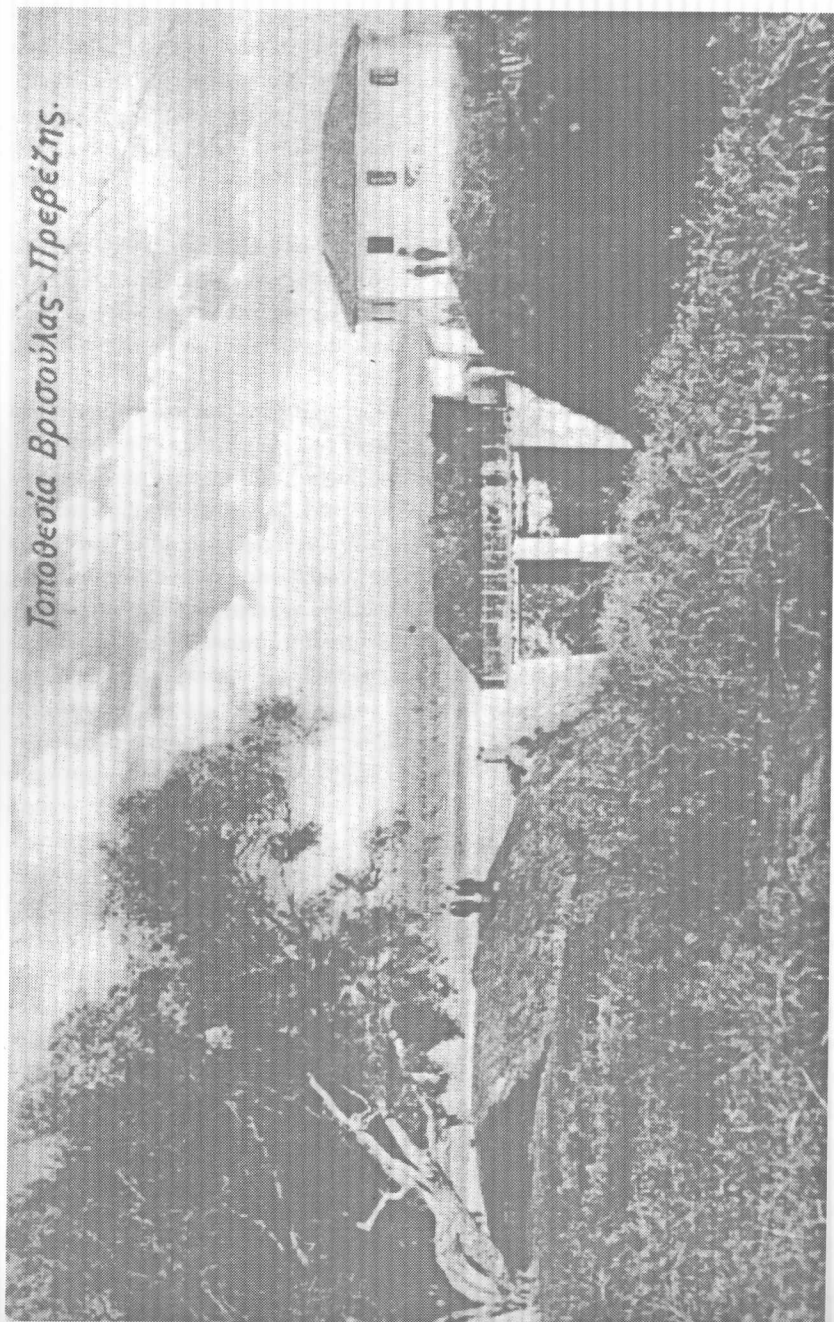
Η παλιότερη, με cordone ημικυκλικής διατομής, σχηματίζεται από τοιχοποιία λιγότερο επιμελημένη, ενώ η νεότερη συμπληρώνει την έκταση του προμαχώνα, έχει cordone ορθογωνικής διατομής, η δε τοιχοποιία της από γκρίζα πέτρα κανονικά λαξευμένη είναι κτισμένη κατά το ισόδομο σύστημα. Στο ίδιο σημείο υπάρχει εντοιχισμένη τουρκική επιγραφή. Στο νοτιοδυτικό προμαχώνα και στο βορειοανατολικό αντίστοιχο, ψηλά στην εξωτερική τοιχοποιία, είναι εντοιχισμένες ανάγλυφες πλάκες, με παραστάσεις ανθρωπόμορφες και ζώα, ενώ στη μία υπάρχει και κάποια επιγραφή. Δεν ήταν όμως δυνατόν τα παραπάνω στοιχεία να διερευνηθούν και να μελετηθούν διεξοδικά σε αυτήν τη φάση της μελέτης. Οποσδήποτε όμως και στο χώρο του φρουρίου του Αγίου Ανδρέα μια συστηματική επί τόπου έρευνα είναι δυνατό να δώσει πολλά και ενδιαφέροντα στοιχεία.

Γ. Στο νοτιότερο άκρο της παλιάς πόλης της Πρέβεζας υψώνεται το φρούριο του Αγίου Γεωργίου, το οποίο διατηρεί σχεδόν ακέραιο ολόκληρο τον οχυρό περιβόλο του, με κεκλιμένο εξωτερικό τείχος. Η τοιχοποιία του έχει τα ίδια κατασκευαστικά στοιχεία με τα περισσότερα τμήματα του φρουρίου του Αγίου Ανδρέα, και με αντίστοιχα του φρουρίου του Παντοκράτορα. Σήμερα καταλαμβάνεται από το στρατόπεδο του ταγματάρχη Πεζικού Ιωάννη Αθανασιάδη.

Δ. Στο βορειοανατολικό άκρο της παλιάς πόλης, πάνω στην παραλία διασώζεται ακόμη το εξωτερικό, κεκλιμένο τείχος ενός παράκτιου προμαχώνα (πυροβολείου) που ονομάζεται Βρυσούλα. Η βόρεια πλευρά αυτού του προμαχώνα εικονίζεται σε πρώτο πλάνο στη λιθογραφία του Γκνώ του 1834.¹

Ε. Ολόκληρη την παλιά πόλη της Πρέβεζας περιβάλλει τάφρος, η οποία διακρίνεται στη μεγαλύτερη έκτασή της, παρά τις επεμβάσεις που έγιναν σε όλο της το μήκος, τόσο με την επίκωση του πυθμένα της, όσο και στις παρειές του τείχους και του αντερείσματός του. Ξεκινά από τον προμαχώνα Βρυσούλα, δίπλα στον οποίο πρέπει να ανοιγόταν κάποια πύλη, από την οποία περνούσε ο παραλιακός

1. Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία (1453 - 1850), Αθήνα 1972 (εκδ. ΕΤΕ), πιν. 92.

Η πύλη (πόρτα) της Βρυσούλας. Μία από τις τρεις ή τέσσερες πύλες της Πρεβέζας.
Καρτ ποστάλ του 1910.
(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

δρόμος προς το λιμάνι Βαθύ. Το τείχος συνεχίζει με νοτιοδυτική κατεύθυνση, συναντά κάποια προεξοχή, ως πύργο, και στη συνέχεια μεταξύ δύο άλλων παρομοίων προεξοχών διακόπτεται από το δρόμο που οδηγεί και σήμερα ακόμη από την Πρέβεζα προς τη Νικόπολη και την Άρτα. Στο ίδιο σημείο πρέπει να υπήρχε κάποια πύλη. Το τείχος της τάφρου συνεχίζει προς τα δυτικά και αφού σχηματίσει στη βορειοδυτική γωνία μια προεξοχή (πύργο) στρέφεται προς νότο για να περικλείσει την παλιά πόλη σε ολόκληρη τη δυτική πλευρά της, έως τη θάλασσα. Κατά μήκος αυτής της πλευράς διακρίνονται και άλλες προεξοχές (πύργοι), ενώ στο μέσο περίπου διακόπτεται από τον δρόμο που οδηγεί δυτικά, δίπλα στο στάδιο, θέση όπου πρέπει να υπήρχε και τρίτη πύλη.

Όπως διακρίνεται καθαρά στο σημερινό τοπογραφικό χάρτη, η τάφος περιβάλλει και το φρούριο του Αγίου Γεωργίου πριν καταλήξει στην παραλία. Στο σημείο αυτό πιθανά να υπήρχε και τέταρτη πύλη, από την οποία λέγεται ότι δρόμος οδηγούσε στο φρούριο του Παντοκράτορα, χωρίς αυτό όμως να επιβεβαιώνεται απόλυτα, από όλους τους ιστορικούς και τοπικούς ιστοριοδίφες.

ΣΤ. Στο νοτιοδυτικό άκρο της χερσονήσου που σχηματίζει η ηπειρωτική ακτή, κλείνοντας το στόμιο του Αμβρακικού κόλπου, δυτικά της πόλης της Πρέβεζας και πάνω στην παραλία, υψώνεται το φρούριο του Παντοκράτορα, στο οποίο θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στα επόμενα κεφάλαια.

Ζ. Τέλος στην ακτή της Απώλοακαρνανίας, απέναντι από τη θέση «Μπούκα» ή «Παλαιοσάραγα», υψώνεται το φρούριο του Ακτίου.

Μετά την ολοκλήρωση της τοπογραφικής επισήμανσης των οχυρωμάτων που διασώζονται σήμερα στην Πρέβεζα και όλα τα ιστορικά στοιχεία που ήδη αναφέρθηκαν, ανακεφαλαιώνουμε τα πρώτα συμπεράσματα για τη χρονολόγησή τους και τις φάσεις των επεμβάσεων σε αυτά.

Οι πρώτοι που φέρονται να οχυρώνουν την Πρέβεζα, στο στενότερο σημείο του στομίου του Αμβρακικού κόλπου, είναι οι Τούρκοι. Από το 1495 άρχισαν την κατασκευή φρουρίου στη θέση «Μπούκα» (σήμερα θέση «Παλαιοσάραγα», όπου τα Ιαματικά Λουτρά), κατασκευή που πιθανόν να ολοκληρώθηκε μέσα στις πρώτες δεκαετίες του 16ου αιώνα. Στο υπόλοιπο του ίδιου αιώνα και τον επόμενο έως το 1684, δεν υπάρχει καμμία πληροφορία για πολεμικές επιχειρήσεις στην περιοχή ή αναφορά σε οχυρωματικά έργα.

Η εκστρατεία του Fr. Morosini στην Ελλάδα μετά το 1684 και η ξεχωριστή σημασία που παίρνει η Πρέβεζα στο στόμιο του Αμβρακικού κόλπου την ίδια περίοδο, συντελούν ώστε να εμφανίζονται για πρώτη φορά ακριβή στοιχεία για την οχύρωση της πόλης.

Καταρχήν αναφερόμαστε στο αρχικό, γνωστό φρούριο της «Μπούκας», στο οποίο οι Βενετοί κατά το διάστημα 1685 έως τα τέλη του 17ου αιώνα κατασκεύασαν σημαντικές προσθήκες και βελτιώσεις για την καλύτερη αμυντική του ικανότητα. Είναι αυτό το φρούριο που σε πλήθος απεικονίσεων (σχεδιαγραμμάτων) των βενετικών κρατικών αρχείων εμφανίζεται ως το κύριο οχυρό της

Πρέβεζας (*Fortezza ή Piazza di Prevesa*).

Οι αρχειακές όμως πηγές, αυτές που μέχρι στιγμής μπορέσαμε να ερευνήσουμε, μαρτυρούν ότι κατά την ίδια περίοδο προχώρησαν οι Βενετοί και στην κατασκευή μεμονωμένων μικρών οχυρών που είχαν τη μορφή πύργων, διασκορπισμένων στην ευρύτερη περιοχή της Πρέβεζας, από την ακτή του Ιονίου έως το λιμάνι Βαθύ (*πύργος Leon, πύργος Sagredo, πύργος Benzon, πύργος Garzoni*).

Επίσης στα παλιά σχεδιαγράμματα παρουσιάζεται ως *Fortezza di Preveza* και ένα τετράπλευρο (ορθογωνικό) οχυρό τοποθετημένο παράλληλα προς την ακτή της θάλασσας κατά τη διεύθυνση της μεγαλύτερης πλευράς του. Εμφανίζεται να δέχεται προτάσεις βελτίωσης από τους βενετούς αξιωματούχους του Fr. Morosini; (τέλη 17ου αιώνα), γεγονός που υποδηλώνει ότι προϋπήρχε από την πρώτη τουρκική κατοχή της πόλης (1500-1684). Μέχρι στιγμής όμως δε βρήκαμε ποτέ συσχετισμένα τα δύο φρούρια σε αρχειακές πηγές.

Πάντως η σημερινή κατάσταση στην οποία διατηρείται το φρούριο του Αγίου Ανδρέα συνηγορεί σχεδόν με βεβαιότητα στον ισχυρισμό ότι αυτό το φρούριο είναι το δεύτερο που υπήρχε στην Πρέβεζα ήδη στα τέλη του 17ου αιώνα και στο οποίο έκαναν προτάσεις βελτίωσης οι Βενετοί. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφέρουμε τα όσα περιγράφει ο Αλέξανδρος Φιλαδέλφους, από τους πρώτους αρχαιολόγους που κατέγραψαν τα μνημεία της Πρέβεζας αμέσως μετά την απελευθέρωση το 1912 και ο οποίος διευκρινίζει ορισμένα σημαντικά στοιχεία. Αναφερόμενος στο φρούριο της Πρέβεζας (εννοεί εκείνο του Αγίου Ανδρέα, όπως προκύπτει από τα περιγραφόμενα) σημειώνει ότι κτίστηκε από τους Τούρκους, επισκευάστηκε από τους Βενετούς και αργότερα πάλι από τους Τούρκους, ενώ εντοιχίστηκαν σε αυτό λίθοι από μνημεία, αρχαία και χριστιανικά, της Νικόπολης.²

Το 1701, μετά τη συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699) τα φρούρια της Πρέβεζας όπως αναφέρεται από πολλούς ιστορικούς, καταδαφίστηκαν κατά το μεγαλύτερο τμήμα τους. Εκείνο που μπορεί να επισημανθεί καταρχήν είναι ότι πάλι γίνονται αναφορές σε δύο φρούρια της Πρέβεζας.

Κατά την περίοδο της δεύτερης βενετικής κατοχής της πόλης (1718-1797), όπως φαίνεται και από τις περιγραφές των περιηγητών, η Πρέβεζα δεν ήταν εφοδιασμένη με καμμία σχεδόν οχύρωση.

Όταν το 1798 έφτασαν οι Γάλλοι βρίσκουν ερειπωμένα οχυρά, κι αυτό διαφαίνεται από την προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τους Τουρκαλβανούς του Αλή Πασά με την κατασκευή πρόχειρων οχυρωματικών έργων, προς τη Νικόπολη, χωρίς όμως κανένα θετικό γι' αυτούς αποτέλεσμα. Μετά την καταστροφή της Πρέβεζας από τον Αλή το 1798, έως το 1807 παρέμεινε η πόλη υποτελής στην Υψηλή Πύλη και κανένα στοιχείο δεν επιβεβαιώνει κάποια ενέργεια για την ενίσχυση της οχύρωσής της.

2. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, Ανασκαφάι Νικοπόλεως, Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας, 1914, σελ. 234.

Από το 1807 και μετά, με την τελική επικράτηση του Αλή Πασά στην περιοχή, αρχίζει μια σημαντική δραστηριότητα για την αμυντική κάλυψη της Πρέβεζας, με κατασκευή κυρίως νέων φρουρίων και φυσικά ενίσχυση των υπαρχόντων. Πιο συγκεκριμένα:

α. Στη θέση «Μπούκα», όπου το ερειπωμένο αρχικό φρούριο, ο Αλή Πασάς έκτισε λαμπρά «*Παλάτια*», γι' αυτό και η τοποθεσία είναι γνωστή ως «*Παλαιοσάραγα*». Το ίδιο το φρούριο δεν πρέπει να το επισκεύασε εκτός από τη διευθέτηση ίσως κάποιου πυροβολείου στην ίδια περιοχή, πάνω στην παραλία.

β. Στο τετράπλευρο οχυρό, που επίσης επισημαίνεται ως «*φρούριο Πρέβεζας*» στα τέλη του 17ου αιώνα και συσχετίστηκε ήδη με το φρούριο του Αγίου Ανδρέα, ο Αλή Πασάς έκανε μετά το 1807 προσθήκες, αφού το βρήκε ερειπωμένο. Οι επεμβάσεις αυτές διαφαίνονται από οικοδομικά στοιχεία που υπάρχουν ακόμη στο τείχος του. Είναι η εποχή που παίρνει και την επωνυμία (Ιτς Καλέ=εσωτερικό φρούριο). Είναι το φρούριο του Πλατάνου ή Ριζόκαστρο κατά το Σεραφεϊμ Βυζάντιο. Ο Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς περιγράφει την κατάσταση το 1914 και επισημαίνει τα παρακάτω στοιχεία για το φρούριο του Αγίου Ανδρέα. «*Σε μία παραστάδα της μεγάλης πύλης του ήταν εντοιχισμένη επιγραφή ρωμαϊκών χρόνων που είχε ήδη δημοσιευτεί. Τα ανάγλυφα όμως που υπήρχαν πάνω από την πύλη ήταν αδημοσίευτα, κατασκευάστηκαν δε κατά την Τουρκοκρατία από Έλληνες τεχνίτες, όπως αποδεικνύει μια επιγραφή με ελληνικά γράμματα που υπάρχει σε ένα από τα ανάγλυφα. Συγκεκριμένα στην αριστερά, για τον εισερχόμενο, πλευρά της πύλης το ανάγλυφο παριστάνει ζώο με στραμμένο το κεφάλι προς τα πίσω, στην επάνω ζώνη της πλάκας υπάρχει τουρκική επιγραφή, στην κάτω δε ζώνη ελληνική με βυζαντινούς χαρακτήρες. Από αυτήν την τελευταία επιγραφή πληροφορούμαστε ότι « αρχιτέκτων πάντων των εν τη πόλει φρουρίων ην Έλλην, Πέτρος του 'νομα ...». Στην άλλη, δεξιά, πλευρά της ίδιας πύλης βρισκόταν άλλο ανάγλυφο το οποίο και πάλι παρίστανε κάποιο ζώο, έφερε δε τουρκική επιγραφή.*» Αναφέρει τέλος ο Φιλαδελφεύς ότι οι επισκευές στα φρούρια της Πρέβεζας έγιναν το 1814.³ Δυστυχώς όμως δε σημειώνει ακριβώς τις πηγές που χρησιμοποίησε για να καταλήξει στο συμπέρασμα αυτό.

Παρόμοιες ανάγλυφες πλάκες επισημάναμε κι εμείς, εντοιχισμένες σε διάφορες πλευρές του εξωτερικού τείχους του φρουρίου του Αγίου Ανδρέα. Απαιτείται όμως μια πλέον συστηματική έρευνα και μελέτη, τόσο των επιγραφών, όσο και εντόπιας έρευνας του μνημείου για να αποσαφηνιστούν ορισμένα σημεία και να καταλήξουμε σε τεκμηριωμένα συμπεράσματα.

γ. Σχεδόν μαζί με την κατασκευή της τάφρου (ντάπιας) ο Αλή Πασάς κατασκεύασε το φρούριο του Αγίου Γεωργίου (ή *Γενή Καλέ*), στη νοτιοδυτική πλευρά της παλιάς πόλης της Πρέβεζας. Ο Γ. Μουστάκης υποστηρίζει ότι υπήρχε στην είσοδο εντοιχισμένη πλάκα με τη χρονολογία κατασκευής του, όμως ίσως να είναι

3. ΑΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, Ανασκαφαί Νικοπόλεως, Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας, 1914, σελ. 234 - 235.

Το φρούριο του Ακτίου που κτίστηκε το 1819 από τον Αλή Πασά.
Αεροφωτογραφία του Νίκου Δ. Καράμπελα του 1998.

καλυμμένη από κατασκευές του στρατοπέδου.⁴

Επίσης υπήρχε και ναός του Αγίου Γεωργίου, ο οποίος μεταβλήθηκε από τους Τούρκους σε πυριπιδαποθήκη.

δ. Ο παράκτιος προμαχώνας (πυροβολείο) της Βρυσούλας, στη θέση Πενκάκια, πρέπει να κατασκευάστηκε ως συνέχεια της τάφρου την ίδια εποχή.⁵

ε. Το αμυντικό έργο που κατασκεύασε ο Αλή Πασάς στην Πρέβεζα και μνημονεύεται από όλους τους ιστορικούς με λεπτομερείς περιγραφές είναι η τάφρος, η γνωστή ντάπια. Ήδη αναφέρθηκαν αρκετές περιγραφές της που μνημονεύονται από διάφορους ιστορικούς. Από τη σημερινή κατάσταση, η οποία διατηρεί στο σύνολό της τη γενική χάραξη, αντιλαμβανόμαστε τον τρόπο που περιέκλειε ολόκληρη την παλιά πόλη της Πρέβεζας. Επρόκειτο για μία τάφρο που είχε προς την πλευρά της πόλης τείχος με προεξοχές - πύργους και πύλες, ενώ προς την εξοχή υπήρχε το αντέρεισμα (*contrascarpa*). Οι πύλες ήταν: εκείνη της Βρυσούλας, στο βορειοανατολικό άκρο δίπλα στον ομώνυμο, παράκτιο προμαχώνα (πυροβολείο)· η πύλη της Νικόπολης ή Μεσινί, στη βόρεια πλευρά· η πύλη του προφήτη Ηλία, στη δυτική πλευρά (κοντά στο στάδιο). Για την ύπαρξη της τέταρτης πύλης στο νοτιότερο άκρο της τάφρου, η οποία ονομαζόταν *Ουις-Καλέ*, δε συμφωνούν όλοι οι ιστορικοί. Ο δρόμος που περνά στο ίδιο σημείο, μπροστά από το φρούριο του Αγίου Γεωργίου και οδηγεί δυτικά στο φρούριο του Παντοκράτορα (*Ουις-Καλέ*) λέγεται ότι ανοίχτηκε πολύ αργότερα. Σε όλες τις πύλες υπήρχαν γέφυρες που οδηγούσαν πάνω από την τάφρο προς την εξοχή.

στ. Το 1807, με βάση τα σχέδια ενός στρατιωτικού μηχανικού του γαλλικού στρατού, ο Αλή Πασάς έκτισε το φρούριο του Παντοκράτορα. Για πρώτη φορά στην ιστορία της Πρέβεζας η ονομασία του αναφέρεται στα αιματηρά γεγονότα του Οκτωβρίου του 1798, όπως ήδη αναφέραμε, και συσχετίζεται με την ομώνυμη εκκλησία που στην ίδια περιοχή είχε κτιστεί στο σύντομο διάστημα της γαλλοκρατίας. Η εκκλησία καταστράφηκε στα ίδια γεγονότα του 1798.⁶

ζ. Τέλος και πάλι από τον Αλή, στα 1819, κτίστηκε το φρούριο του Ακτίου στην ακτή της Αιτωλοακαρνανίας, απέναντι από τη θέση «Μπούκα» ή

4. Βλ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ, Νέα Ελλάς, Αθήνα, 1913, σελ. 189 - 190.

5. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, ό.π., 236

6. ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΗΛΙΑΣ, Ναοί και μοναστήρια της Πρέβεζας, Ηπειρωτική Εστία, τ. 19, 1970, σ. 267-273.

ΑΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, Χριστιανικά μνημεία Πρεβέζης, Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας, 1914, σ. 236

Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, ό.π., 236, αναφέρει ότι μέσα στο φρούριο του Παντοκράτορα υπήρχε ναός χριστιανικός τον οποίο οι Τούρκοι είχαν μετατρέψει σε πυριπιδαποθήκη και γι' αυτό δεν μπόρεσε να τον επισκεφθεί. Δε δίνει όμως κανένα άλλο πλέον συγκεκριμένο στοιχείο. Ο ναός του Παντοκράτορα, από τον οποίο προφανώς πήρε την ονομασία το φρούριο που εξετάζουμε, ιδρύθηκε

«Παλαιοσάραγα».⁷

Την περίοδο της τελευταίας τουρκικής κατοχής (1820-1912) οι οχυρώσεις της Πρέβεζας που ήδη είχαν κατασκευαστεί, ενισχύθηκαν σημαντικά. Κατά τα γεγονότα της κατατρόπωσης του Αλή το 1820, πυρπολήθηκαν τα Σεράγια του στη θέση «Μπούκα» και πιθανότατα να αποξηλώθηκαν και όσες κατασκευές θα είχαν διασωθεί μέχρι τότε από το αρχικό φρούριο της «Μπούκας». Πάντως ενισχύθηκε το πυροβολείο της ίδιας θέσης, πάνω στην παραλία, όπως κι εκείνο της Βρυσούλας.

Από τις διηγήσεις-αναφορές των πολεμικών γεγονότων του 1897 και του 1912 επισημαίνεται ότι οι Τούρκοι, εκτός από τις υπάρχουσες θέσεις και φρούρια, οργάνωσαν νέα πυροβολεία: το χωμάτινο *οχύρωμα Χαμηδιέ* στη θέση Παργηνόσκαλα και το οχύρωμα *Καλή-Μπαμπά* στην ακτή του Ιονίου, καθώς και οχυρώματα στην άκρα Σκαφιδάκι και στην άκρα Σαλαώρα, μέσα στον Αμβρακικό κόλπο.

την εποχή της γαλλικής κατοχής της Πρέβεζας (... Ιούλιος 1797- Οκτώβριος 1798) στη θέση Παργινοσκάλα, προς το Ιόνιο. Ανοικοδομήθηκε σε εκείνη την απομακρυσμένη από την πόλη θέση, προκειμένου να εκτελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και οι ναύτες του γαλλικού στόλου, όταν τα πλοία του δεν μπορούσαν να εισπλεύσουν το στενό στόμιο του Αμβρακικού. Οι παλιότεροι Πρεβεζάνοι διατηρούσαν στη μνήμη τους ότι ο ναός ήταν κτισμένος σ' ένα ύψωμα, 500 μέτρα πιο πάνω από το ομώνυμο φρούριο (των φυλακών), στη θέση, όπου στα τέλη του 19ου αιώνα έγινε το τουρκικό πυροβολείο Καλή-Μπαμπά πάνω στην ακτή. Πότε όμως καταστράφηκε ο ναός δεν είναι ακόμη εξακριβωμένο. Για όλα τα παραπάνω, και άλλες λεπτομέρειες της ίδρυσης του ναού του Παντοκράτορα με σύσταση Αδελφότητας, βλ. ΒΑΣΙΛΑΣ, ναός Παντοκράτορος, 1137-1140.

7. Σ.Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ, Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό «Πυρσός», λήμμα Πρέβεζα, σελ. 654-658.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΥΔΙΚΟΣ

Επίκουρος Καθηγητής Δ.Π.Θράκης

**Πρέβεζα: μια πόλη της ανατολής
στα κράσπεδα της δύσης*****Πρέβεζα**

Μικρή κι όμορφη πόλη
Με τις αθόρυβες σαΐτιές της Κλεοπάτρας
Στην αγκαλιά των γαληνεμένων ματιών
Και του σιωπηλού παράπονου,
Που ημερεύεις σιωικά την Πίνδο
ν' αγγίζει τα ευαίσθητα Επάνησα
συμφιλιώνοντας τον ήχο του κλαρίνου
και τη γλυκειά λύπη της κιθάρας
πάνω σε ζωηρά είδωλα φεγγαριού,

Μικρή κι όμορφη πόλη,
Π' ακούς τις λεμονιές να τρίζουν
Καθώς φουσκώνουν τα άνθη τους
Μες το λαμπρό σου ορίζοντα
Και στη νοσταλγία του ψαρά,
που 'κανε αλησμόνητο ταξίδι
πάνω στην αλμυρή πλάτη του δελφινιού
ολόγυρα στη μικρή αισιόδοξη ενδοχώρα,

* Ομιλία του κ. Αυδίκου στην επέτειο Απελευθέρωσης της Πρέβεζας (20-10-1999)

μικρή κι όμορφη πόλη,
 πολιορκημένη από θάλασσα,
 ανήμπορη να γίνεις νησί,
 ανήμπορη να μείνεις στεριά,
 πλήλινη παιδική πόλη,
 Πρέβεζα,
 Χλωρό δέρμα της γης
 Απλωμένο απ' το στόμα του γλαρονιού
 Στο παράθυρο του Ιονίου.

(*Θέμης Κατωγιάννης, Πρεβεζάνικα Χρονικά, 27-28 (1993, σ.5)*)

Άρχισα την ομιλία με το ποίημα αυτό, με το οποίο η Συντακτική Επιτροπή των Πρεβεζάνικων Χρονικών ξεκινούσαμε το αφιέρωμα του διπλού τεύχους 27-28 (;) (1993) στον εορτασμό των 800 χρόνων από την ίδρυση και 80 από την απελευθέρωση της πόλης.

Η προτίμηση αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι εμπεριέχει τη βασική σκέψη της ομιλίας μου, την αντιφατική και αλληλοεπικαλύπτουσα φυσιογνωμία της πόλης της Πρέβεζας σε σχέση με την υπόλοιπη Ήπειρο. Είναι η θάλασσα κόντρα στο βουνό, το κλαρίνο κόντρα στην ευρωπαϊκή μουσική, η αρχιτεκτονική η τόσο γνωστή για τον ηπειρώτικο χώρο που ωστόσο στην Πρέβεζα εκφράζεται, ιδίως στα καμπαναριά αλλά και τους στενούς δρόμους - καντούνια, ως πολυποικίλος αλληθωρισμός προς τη Δύση και το γεγονικό εφτανησιώτικο χώρο.

Πρόκειται, λοιπόν, για εκείνο το αίσθημα που όλοι μας το έχουμε βιώσει στην παιδική μας ηλικία, ιδίως παλιότερα που τα στοιχεία ήταν πιο καθαρά, λιγότερο επεξεργασμένα από τη νεορομαντική προσέγγιση της παράδοσης.

Η Πρέβεζα, συνεπώς, είναι μια πόλη που φέρει από γεννησιμιού της τα στοιχεία των κτητόρων της αλλά και όσων διαχειρίστηκαν τη θέση της. Όλοι αυτοί σφράγισαν τον προσανατολισμό της και κατέγραψαν τη νοοτροπία τους στο σώμα της.

Η Πρέβεζα, για παράδειγμα, είναι γνωστή ως η διάδοχος της Νικόπολης του παλιού λαμπρού αστικού κέντρου που κτίστηκε από τους δυτικούς Ρωμαίους προκειμένου να χαιρετίσουν αλλά και να επιχειρήσουν τον έλεγχο της Ανατολής από τη Δύση. Είναι γνωστό, εξάλλου, ότι η πόλη αυτή αποτέλεσε ένα μείγμα δυτικών φιλοσοφικών απόψεων όπως τις διατύπωσαν οι Στωικοί φιλόσοφοι αλλά ταυτόχρονα εμβολιάζει το χαρακτήρα της με τη δόξα του ανατολικού κόσμου, την επικράτηση του χριστιανικού λόγου, ο οποίος καρποφόρησε και δημιούργησε μια από τις πρώτες εκκλησίες στον ελλαδικό χώρο.

Η Πρέβεζα ως συνεχιστής της παλιάς πόλης κληρονομεί, έστω και μη συνειδητά, αυτό τον πλούτο. Ωστόσο, η δημιουργία της πόλης έχει να κάνει με τη διαρκή μετεώριση του διπλού χαρακτήρα, τη σύγκρουση των πολιτισμικών διαστάσεων στην ταυτότητα της, το δυτικό και το ανατολικό στοιχείο.

Πρώτα πρώτα, όλοι αναγνωρίζουν ότι ο μικρός οικισμός που πρωτοεμφανίζεται στο Χρονικό του Μορέως το 1292 με το όνομα Πρέβεζα οφείλει το όνομά του στο στρατηγικό χαρακτήρα της περιοχής για τους λαούς της ανατολής, σλαβικής κυρίως εθνότητας αλλά και όχι μόνο. Η λέξη Πρέβεζα που οι πιο πολλοί ταυτίζουν με τη λέξη πέρασμα, μαρτυρά ακριβώς ότι ο μικρός οικισμός, ο εμπορικός σταθμός της αρχής δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να αποτυπώνει στο γεωγραφικό της σώμα την προτίμηση των ανατολικών λαών να τη χρησιμοποιήσουν ως διαμεσολαβητή στις κατακτήσεις τους, όπως συνέβη λίγους αιώνες πριν με τους δυτικούς Ρωμαίους.

Στη νέα πόλη το πρώτο ίχνος το ονοματολογικό είναι ανατολικό. Ωστόσο, είναι η επανεμφάνιση του δυτικού στοιχείου που θα προσδώσει νέα δυναμική στον τόπο. Είναι η εμφάνιση των Βενετών που θα διαμορφώσει την εικόνα της Πρέβεζας, όπως διασώθηκε μέχρι τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Η Τουρκάλα καθηγήτρια Μελέκ Ντελνίλμπασι συμπέρανε ότι ο οικισμός είχε 150 μόνο γηγενείς κατοίκους το 16ο αιώνα (Πρεβεζάνικα Χρονικά, 25:25).

Αυτός ο καχεκτικός οικισμός που τον χρησιμοποιούσαν για ανεφοδιασμό, καταφύγιο ή και πέρασμα οι διάφοροι λαοί και στρατηλάτες της εποχής, αποκτά νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά όταν, κυρίως το 1718 ύστερα από τη συνθήκη του Πασσάρωπης, περιέρχεται στον έλεγχο της Βενετίας. Πρόκειται, κατά τη γνώμη μου, για την πιο ευτυχή στιγμή της νεότερης Πρέβεζας. Ο μικρός ανάξιος λόγου οικισμός εντάσσεται στον πολιτικό και στρατιωτικό προγραμματισμό της Γαληνοτάτης δημοκρατίας, γεγονός που θα αρχίσει να διαμορφώνει σταθερά οικονομικά και πολιτισμικά γνωρίσματα της πόλης, τα οποία αποτέλεσαν και τον πυρήνα της οικονομικής και πολιτισμικής της ταυτότητας για διακόσια χρόνια σχεδόν.

Το πρώτο και βασικότερο είναι ο Ελαιώνας. Σήμερα, μπορεί να έχει μείνει μόνο το τοπωνύμιο. Ήταν όμως ο πνεύμονας της πόλης, που τροφοδότησε την οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό. Ήταν αυτός που την πέρασε στην ποίηση ως βασικό τοπωνυμικό και γεωγραφικό σημείο αναφοράς της Πρέβεζας.

Γράφει ο Γιώργος Μουστάκης γι' αυτό. «Ο ελαιώνας φυτεύθηκε μετά το 1718 και είναι το μεγαλύτερο παραγωγικό έργο, που έγινε ποτέ στην περιοχή της Πρέβεζας. Σύγχρονα με την ανάπτυξη του ελαιώνα μεγάλωνε και ο οικισμός και αναπτυσσόταν και η αλιεία. Στους οικονομικούς πόρους, που έδινε ο ελαιώνας, και στην αλιεία στηρίχθηκε η οικονομία του τόπου, που για πολλά χρόνια μέχρι τότε το δεύτερο ήμισυ του περασμένου αιώνα με την εισαγωγή των βιομηχανικών προϊόντων αναπτύχθηκε το εμπόριο και η κίνηση του λιμανιού» (Πρεβεζάνικα Χρονικά, 25 : 32).

Ανεξάρτητα από το λόγο που φυτεύθηκε ο ελαιώνας, το βέβαιο είναι, ότι αποτέλε-

σε το βασικό περιουσιακό στοιχείο των οικογενειών, που συγκρότησαν σταδιακά και την ανώτερη τάξη του τόπου. Η σχέση με τον ελαιώνα διαφοροποιεί τα κοινωνικά στρώματα. Από τη μια μεριά η ιδιοκτησία γης που προσδίδει το κοινωνικό κύρος στην πόλη και από την άλλη ο οικονομικός παραγωγικός δυναμισμός της ελίας που προσφέρει τη δυνατότητα της οικονομικής επιβίωσης στις γυναίκες των μη ιδιοκτητών ως λιομαζώχτρες αλλά και σε μια σειρά τεχνίτες (εκτιμητές, κλαριστές).

Εκτός από τον ελαιώνα, άλλο σημείο της πρεβεζάνικης ταυτότητας ήταν και η ψαροσύνη. Οι πρώτοι ψαράδες και οι τεχνικές ψαρέματος ήρθαν από το νησί Μπουράνο της Βενετίας, απ' όπου πήρε το όνομά της και η τάξη των ψαράδων, οι γνωστοί ως Μπουρανέλοι. Πρόκειται για μια τάξη που λίγη σχέση είχε με τη γη, επομένως με την πρόσδεση σε ακίνητη περιουσία. Εποικίζεται, λοιπόν, η Πρέβεζα με μια επαγγελματική ομάδα, η οποία και λόγω της προέλευσής της ήταν εξωστρεφής, χωρίς μακρόπνοο προγραμματισμό και με έντονη τάση προς την καλοπέραση.

Σε κάθε περίπτωση, με τον ελαιώνα και την ψαροσύνη - θάλασσα η Πρέβεζα αποκτάει δυο σημαντικά στοιχεία της πολιτισμικής της και οικονομικής ταυτότητας. Πρόκειται για δυο επαγγελματικές ενασχολήσεις που αργότερα θα αποτελέσουν τρίγωνο με τη θεαματική ανάπτυξη των εισαγωγικών και εξαγωγικών δραστηριοτήτων του λιμανιού.

Στο μεταξύ, η οικονομική ευημερία που προσέφερε ο ελαιώνας αλλά και η ψαροσύνη, καθώς και η πολιτική ασυλία για πολλούς καταδικασμένους στα υπό οθωμανική κατοχή εδάφη δημιούργησαν μια νοοτροπία του Πρεβεζάνου που διαφέρει από τον κοινό Ηπειρώτικο τύπο. Δεν είναι ο αυστηρός, προσηλωμένος στα γράμματα και την πρόοδο Ηπειρώτης. Είναι ο φλογερός εξωστρεφής, συχνά σαματατζής, ο έχων τριφυλές προσδοκίες από τη ζωή του. Εξάλλου, είναι γνωστό ότι αυτός ο χαρακτηρισμός συνοδεύει ακόμη και σήμερα τους Πρεβεζάνους, παρά το γεγονός ότι έχουν επισυμβεί πολλαπλές πληθυσμιακές αλλοιώσεις. Πάντως, για κείνη την εποχή η ανάμειξη τόσων πολλών νοοτροπιών καλλιέργησε έναν τύπο ανθρώπου που νοιαζόταν πιο πολύ για τη ζωή παρά για τη δουλειά.

Στοιχεία αυτής της διαφορετικής στάσης ήταν τα τυχερά παιχνίδια ανάμεσα στα οποία εξέχουσα θέση κατείχε το πηξ. Ο Μουστάκης υπογραμμίζει το δάνειο αυτό, χωρίς να κάνει συγκεκριμένη σύνδεση. Αφήνει να αιωρείται η υποψία στενής σχέσης του πηξ με τη Βενετία. Δεν μπορώ να συμμεριστώ τη βεβαιότητα του Μουστάκη. Πιστεύω ότι θα ήταν άδικο να φορτώσουμε το πηξ στη Βενετία. Η λέξη είναι αγγλική και υποδηλώνει την κυματοειδή κίνηση των νομισμάτων. Το πιο πιθανό είναι να ήρθε αργότερα στην Πρέβεζα, το 19ο αιώνα εννοώ, μέσω των ναυτικών σχέσεων με την Αγγλοκρατούμενη Κέρκυρα ή τα πληρώματα αγγλικών συμφερόντων караβιών. Γεγονός πάντως είναι ότι το εν λόγω παιχνίδι αποτέλεσε την κορύφωση μιας διαφορετικής ψυχοσύνθεσης του Πρεβεζάνου. Γύρω απ' αυτό, αναπτύχθηκε και διαμορφώθηκε μια στάση ζωής, που την έχουμε πολύ έντονα στα μάτια μας. Κυριαρχούσε τους

πάντες το πάθος αυτό. Παρά το γεγονός ότι η βασική ανθρωπομάζα ήταν οι κατώτερες τάξεις, στις γιορτές μετατρέποταν σε υπερταξική συλλογική εθιμική συμπεριφορά.

Από τη Βενετία έλκει την καταγωγή του το περίφημο καρναβάλι της Πρέβεζας. Είναι αυτό που διασκέδαζε τους Πρεβεζάνους διασχίζοντας τους δρόμους της κεντρικής αγοράς και καταλήγοντας στον Άη Χαράλαμπο όπου εκφωνούσε ξενόγλωσσο λόγο ο Νίκος Κουραμπιές. Για μας μένει μόνο η ανάμνηση του καρναβαλιού που έκανε την παρέλασή του στην κεντρική αγορά στη δεκαετία του 1960 με επικεφαλής τον ασυναγώνιστο Σαρλώ.

Με βάση όλα τα παραπάνω, η πιο σημαντική περίοδος της νεότερης ιστορίας της Πρέβεζας είναι η Βενετοκρατία. Επέβαλε την οικονομική και πολιτισμική ταυτότητα που χαρακτήρισε την Πρέβεζα ως και το Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Η Δύση έδωσε, λοιπόν, το δικό της στίγμα στην πόλη. Η Ανατολή επακολούθησε με την ανακατάληψη της πόλης από τους Τούρκους του Αλή πασά, ο οποίος, φιλόδοξος ων, υιοθέτησε τις δυτικές αντιλήψεις και πρακτικές, αναγνωρίζοντας το στρατηγικό ρόλο που μπορούσε να διαδραματίσει η πόλη στα σχέδιά του να αναδειχτεί εταίρος των δυτικών. Για το σκοπό φροντίζει να επανακατασκευάσει τα φρούρια και κυρίως να περιβάλλει την Πρέβεζα με την τάφρο. Χρησιμοποιεί μια ευρύτητα στη Δύση διαδεδομένη αλλά και στην Ανατολή συνήθεια για την κατοχύρωση της οικονομικής λειτουργίας της πόλης, η οποία απειλούνταν από τα ληστικά φαινόμενα.

Πρόκειται για μια αναπτυξιακή διαδικασία που έφερε σε ακμή το ναυτιλιακό εμπόριο και για πρώτη φορά δημιουργήθηκε ένα υποτυπώδες λιμενεργατικό προσωπικό. Ο 19ος αιώνας είναι η εποχή που η Πρέβεζα οργανώνει τριγωνικά τις οικονομικές της δραστηριότητες. Το λιμάνι υποστηρίζει το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο προς τη Δύση. Σταδιακά παίρνει τα νηία από τον ελαιώνα. Αποκτά το βασικό ρόλο στην οικονομική λειτουργία της πόλης, δεδομένου ότι όλα ελέγχονται από αυτό. Γίνεται έτσι το λιμάνι η βάση του τριγώνου με εξίσου δυναμικές τις άλλες δύο πλευρές, τον ελαιώνα και την ψαροσύνη.

«Ο λιμίν είναι αποθήκη εμπορική της πέριξ Ηπείρου», κατά τον Αθ. Σταγειρίτη. Το 19ο αιώνα η Πρέβεζα προβάλλεται ως διαμετακομιστικό λιμάνι που οργανώνει όλο το βορειοδυτικό χώρο. Πρόκειται για την πιο σημαντική λειτουργία, η οποία επεσκίασε και τον ελαιώνα και που παρέμεινε ως συστατικό γνώρισμα της πόλης ως τη δεκαετία του 1950.

Η πόλη αναδίδει μια ευφορία ευμάρειας η οποία είναι διάχυτη και στην περιγραφή του Rouqueville. «*Μυρωδάτα οπωροφόρα δέντρα, δασύλια αιώνιας βλάστησης, θάλασσα αστείρευτη αγαθών, μια πόλη που με το χρόνο αυξανόταν και προσέφερε άσυλο σε δέκα χιλιάδες Έλληνες, ελεύθερους κατοίκους σ' αυτή τη γωνιά της Ηπείρου*» (Rouqueville, 1826 : 203-4).

Εξάλλου, η σύμφυση Δύσης και Ανατολής συνεχίζεται και στο χώρο της Εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη της οικονομικής ζωής και η αύξηση του πληθυσμού

δημιούργησε αστική συνείδηση, η οποία προκάλεσε και τη στροφή του ενδιαφέροντος στην εκπαίδευση. Πρεβεζάνος ο Θεοφάνης, δρών στη Ρωσία της Ανατολής, αντιλαμβάνεται το ζήτημα και συστήνει το κληροδότημα, που στήριξε την ίδρυση της Θεοφανείου Σχολής για την οποία μπορεί κανείς να πει πολλά.

Πέρα απ' αυτό, παρέμβαση στο χώρο της εκπαίδευσης έκανε και η Δύση με τη σχολή της Alliance. Ειδικά τα κορίτσια της εύπορης τάξης στέλνονταν στο σχολείο της Συναγωγής μέχρι το 1916, οπότε έκλεισε. Μάθαιναν γαλλικά αλλά έρχονταν και σ' επαφή με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό των Εβραίων.

Με τον τρόπο αυτό είναι παρούσα η πολυεπίπεδη στρωμάτωση της πολιτισμικής ταυτότητας των Πρεβεζάνων και της πόλης τους. Έτσι, η άποψη που διατυπώνει ο δημοσιογράφος Παρασκευόπουλος, όταν έφτασε στα τέλη του 19ου αιώνα στην πόλη, είναι ελεγχόμενη. *«Από Κερκύρας εις Πρέβεζαν! Τι αντίθεσις, ε; Ύστερα από (...) το Αχιλλειον, από το Μον-Ρεπό, από τες Ιταλικές όπερες, από περιηγητάς, από Γερμανούς, από μίς και λαιδας, από ψηλά καπέλα, από γαντοφορεμένα χέρια, από Ευρώπην τέλος πάντων, και να βρεθής ένα πρωί εις μίαν Τουρκικήν πόλιν με μιναρέδες, με κόκκινα φέσια, με τσαούσπες, με αγάδες, με αφέντηδες (...)*» (Πρεβεζάνικα Χρονικά, 23:151).

Είναι δικαιολογημένη η αντίδραση του δημοσιογράφου. Ζει στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος και έρχεται σ' ένα τμήμα της οθωμανικής επικράτειας. Είναι πολλή φυσική η αντίδρασή του. Το πολιτισμικό σοκ είναι έντονο.

Συνεχίζει. *« Πώς θα διασκεδάζουν κατά τας νύκτας του χειμῶνος ή του θέρους οι Πρεβεζάνοι; Θα μαντεύετε βέβαια ότι ούτε μελοδράματα, ούτε δράμα ή βωδεβίλ, ή βαριετέ, έχουν εκεί. Η διασκεδάσις των είναι ένα καφέ Αμάν. Εισέρχομαι εντός ευρυτάτου καφεπωλείου - η ώρα δεκάτη εσπερινή - κ' ευρίσκομαι προ κοκκινοχρόου δάσους από μιναροδοειδή φέσια»* (ό.π., σ.155).

Η άποψη του Παρασκευόπουλου για την κρατούσα παράδοση είναι υπερβολική. Ασφαλώς, η οπτική εντύπωση ήταν αληθής. Κυριαρχούσε μια ανατολίτικου τύπου συμπεριφορά, καθώς και αντίστοιχος ενδυματολογικός κώδικας. Ταυτόχρονα υπήρχε μια ουσιαστική σχέση του ακροατηρίου με την ελληνική παραδοσιακή μουσική, η οποία στο πρόσωπο της τραγουδίστριας Κουτσονίτσας συμπύκνωνε την ελκυστικότητά της στο ακροατήριο. Πρόκειται για όλους εκείνους τους ανθρώπους του μόχθου και της υπαίθρου, που τους έφερε εδώ η οικονομική άνθηση της πόλης. Ενισχύει αυτή τη διάσταση στον κρατούντα πολιτισμό και η ύπαρξη Συλλόγου Μουσικών με 120 περίπου μέλη, ανάμεσα στους οποίους υπήρξαν και διαπρεπείς μουσικοί.

Ωστόσο, δεν μπορεί να πείσει αυτή τη διάσταση. Ήταν η κυρίαρχη εντύπωση αλλά υπήρχαν και οι δυτικόστροφες τάσεις. Ήταν οι κορασίδες που μάθαιναν Γαλλικά και πιάνο, ήταν τα ψώνια που παραγγέλνονταν απευθείας στα μαγαζιά του Παρισιού.

Ήταν όμως κυρίως η διάσταση που ξέσπασε ανάμεσα στο Σύλλογο Ιεροψαλτών και τη χορωδία του Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου και το Φώτη Κόντογλου, φίλο της

Πρέβεζας. Ο Κόντογλου κατηγορεί τους ψάλτες ότι εκδυτικίζουν την εκκλησιαστική μουσική παράδοση. *«Σας πήρε ο κατήφορος του μοντερνισμού, του πιθηκισμού και της κακομοιριάς. Τι σχέση έχει με την Ελληνική ψυχή αυτή η ψυχρή και βλακώδης καντάδα που τραγουδάτε;»* (Πρεβεζάνικα Χρονικά, 24:26).

Βεβαίως ο Κόντογλου έχει δίκιο όσον αφορά ευρύτερα θέματα σύγκρουσης δύο πολιτισμικών συστημάτων. Δεν μπόρεσε όμως να αντιληφθεί την αντιφατική πολιτισμική προσωπικότητα της πόλης. Η Πρέβεζα δεν ήταν, δεν είναι ακριβώς ό,τι ορίζεται ως ηπειρώτικος πολιτισμός. Είναι ένα μείγμα που οφείλεται στην αλληλοεπίδραση ανάμεσα στο δυτικό και το ανατολικό.

Και σήμερα ποια είναι η κατάσταση;

Βεβαίως, η Πρέβεζα δεν είναι αυτή που ξέραμε. Ο ελαιώνας δεν υπάρχει. Κάτι μόνο λιοστάσια σώζονται που μπορεί να χαρακτηριστούν φυσικά μνημεία. Το ψάρεμα σταμάτησε σχεδόν. Είναι λίγοι εκείνοι που ασχολούνται μ' αυτό. Κυρίως, το λιμάνι έπαυσε να είναι ο πνεύμονας της πόλης. Η προσπάθεια να γίνει πολιτικό σύνθημα και να δώσει διαφορετική ώθηση στη ζωή της πόλης απέτυχε. Η ντάπια έγινε δρόμος.

Είναι γεγονός, ότι η πόλη βρίσκεται σε αδιέξοδο. Έχει χάσει τα γνωρίσματά της. Ταυτόχρονα δεν απέκτησε καινούργια. Γι' αυτό επείγει να αλλάξει προσανατολισμό η πόλη, να δει το μέλλον της οραματιστικά. Οι εμβαλωτικές λύσεις δε δίνουν διέξοδο. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται να συνδεθεί με το διεθνές περιβάλλον.

Κρίσιμος είναι ο ρόλος του τουρισμού αλλά και του ενδιαμέσου ρόλου που μπορεί να παίξει η πόλη στο περιβάλλον Ανατολής και Δύσης.

Δεν έχει καθεί τίποτα. Χρειάζεται τόλμη και φαντασία, ώστε η Πρέβεζα να μπει με πλεονέκτημα στον καινούργιο αιώνα. Αντλώ την αισιοδοξία μου και από την ποίηση, ολοκληρώνοντας με μερικούς στίχους.

Η Πρέβεζα δεν τελειώνει
Δεν είναι μια πόλη ή ένα όνομα
Είναι ένας πυροβολισμός στις καθημερινές
Τα στήθεια, ένα μαχαίρι που
Ακουμπά τα σπλάχνα μας
Για να εκκένουν φως και στάχτη

(Πάνος Παναγιωτούνης, Πρεβεζάνικα Χρονικά, τ. 27 - 28, σελ. 123, μελέτη Στέλιου Μαφρέδα).

Πρακτικά Α' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

(Πρέβεζα 22 - 24 Σεπτεμβρίου 1989)

Εκδόσεις Δήμου Πρέβεζας

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΚΑΝΔΑΛΗΣ

Συνταξιούχος δάσκαλος - συγγραφέας

ΤΑ ΑΚΤΙΑ

Πολλά χρόνια πριν από την ίδρυση της Νικόπολης, στο Άκτιο, τελούνταν αγώνες προς τιμήν του Απόλλωνα. Ήταν τα Άκτια και, στην αρχή, διοργανώνονταν από την κοντινή πόλη Ανακτόριο. Μετά, όμως, η φροντίδα των Ακτίων περιήλθε στο «*Κοινό των Ακαρνάνων*» και στους Ανακτόριους.

Γι' αυτά τα παλιά Άκτια οι αρχαίοι συγγραφείς διέσωσαν και μια παράξενη συνήθεια. Λένε, λοιπόν, πως στο ξεκίνημα της γιορτής και πριν ακόμη ρίξουν τα σφάγια στο βωμό του Ακτίου Απόλλωνα, θυσίαζαν ένα βόδι για τις μύγες· και αυτές, σαν από θαύμα, εξαφανίζονταν από την περιοχή!

Ο Οκταβιανός Αύγουστος θέλοντας να μείνει αιώνια η κοσμοϊστορική του νίκη στο Άκτιο, όχι μόνο τα διατήρησε, αλλά και τα έκανε καλύτερα και λαμπρότερα.

Πρώτα πρώτα όρισε την ημέρα που θ' άρχιζαν οι γιορτές των Ακτίων. Και αυτή ήταν η 2α Σεπτεμβρίου· ημέρα δηλαδή της νίκης στο Άκτιο. Τα Νέα, λεγόμενα, Άκτια τελέστηκαν τρία-τέσσερα χρόνια μετά τη ναυμαχία. Και ήταν λογικό αυτό και επόμενο, γιατί ο Οκταβιανός δε θα είχε οπωσδήποτε ούτε τη διάθεση, μα ούτε και το χρόνο ν' ασχοληθεί με τις γιορτές, πριν συντρίψει και την τελευταία εστία των αντιπάλων του και γίνει δεκτός στη Ρώμη ως θριαμβευτής αυτοκράτορας. Κι ακόμη, επόμενο ήταν να έστρεψε όλο του το διαφέρον στα Άκτια, μετά την αφιέρωση, στον Άκτιο Απόλλωνα, του λόφου που στρατοπέδευσε και την ίδρυση της Νικόπολης.

Τα παλιά Άκτια γίνονταν κάθε χρόνο. Αλλά, από τον Οκταβιανό Αύγουστο οι αγώνες καθιερώθηκαν να τελούνται κάθε τέσσερα χρόνια στις 2 Σεπτεμβρίου. Τα Νέα Άκτια λέγονταν «*πεντητορικός αγώνας*» γιατί οι αρχαίοι, λογαριάζοντας τις χρονιές γι' αυτά, υπολόγιζαν στην αρίθμηση τον πρώτο και τον τελευταίο αριθμό. Για παράδειγμα, αν γιορτάστηκαν Άκτια το 28 π.Χ., μετρήθηκαν για τα επόμενα πέντε, αριθμοί: 28,27,26,25 και 24.

Έτσι δικαιολογείται η ονομασία «*πεντητορικός*».

Α

Β

Γ

Δ

- Α. Νόμισμα της Νικοπόλεως επί Αυγούστου (27 π.Χ. - 14 μ. Χ.).
 Β. Νόμισμα της Νικοπόλεως επί Αντωνίνου Ευσεβή (138 μ.Χ. - 161 μ. Χ.).
 Γ. Νόμισμα της Νικοπόλεως επί Φαυστείνας Α' (161 μ.Χ.).
 Δ. Νόμισμα της Νικοπόλεως επί Βαλεριανού (253 μ.Χ. - 260 μ. Χ.).

Στη σειρά τέλεσης τα Άκτια έρχονται μετά τα Καπιτώλεια και τα Σεβαστά. Δηλαδή οι αθλητές αγωνίζονταν κατά τον Ιούλιο στα Καπιτώλεια της Ρώμης, πήγαιναν στη Νεάπολη για τα Σεβαστά τον Αύγουστο και αρχές Σεπτέμβρη βρίσκονταν στα Άκτια.

Την επιμέλεια των αγώνων ο Αύγουστος ανέθεσε στους Λακεδαιμόνιους. Κι είχε σοβαρό λόγο να το πράξει αυτό. Έπρεπε να τους ανταμείψει, γιατί στάθηκαν πιστοί σύμμαχοι στον πόλεμο κατά του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας. Αλλά και το Ανακτόριο που ήταν κάποτε στις δόξες του, τώρα είχε διαλυθεί, γιατί οι κάτοικοί του συνοικίστηκαν στη Νικόπολη. Όσο για το χώρο, είναι εύκολο να καταλάβει ο καθένας πως τα Νέα Άκτια άρχισαν στον παλιό τους τόπο (το Άκτιο), γιατί εκεί υπήρχαν έτοιμα ιερά, βωμοί, γυμνάσιο, στάδιο, ξενώνες κι όλα τα απαιτούμενα για τέτοιες μεγάλες γιορτές. Μόλις, όμως, φτιάχτηκαν στη Νικόπολη, γυμνάσιο, στάδιο, ωδείο, ναοί, τότε πια οι αγώνες δεν είχαν κανένα λόγο να παραμείνουν στον παλιό τους χώρο και μεταφέρθηκαν στη νέα πόλη. Τελούνταν στο τέμενος έξω από τα τείχη της Νικόπολης· στο προάστειο, μέσα στο ιερό Άλσος. Εκεί ανάμεσα στα βαθύσκιωτα δέντρα κι όχι μακριά από την ακτή και τους καλαμιώνες είχε κατασκευασθεί γυμνάσιο και στάδιο. «... ἐν ἄλσει ἔχοντι γυμνάσιόν τε καὶ στάδιον», όπως έγραψε και ο Στράβων.

Οι αγώνες στα Άκτια ήταν γυμνικοί, μουσικοί, ιππικοί, ναυτικοί. Οι μουσικοί προστέθηκαν από τον Αύγουστο και δεν υπήρχαν στα παλιά Άκτια.

Και, μιλώντας για γυμνικούς αγώνες, θα πρέπει να θυμηθούμε τα γνωστά πανελλήνια αγωνίσματα των αρχαίων: Δρόμος (στάδιο, δόλιχος, οπλίτης δρόμος), πάλη, πυγμή, παγκράτιο και πένταθλο (άλμα, δρόμος, ακόντιο, δίσκος, πάλη).

Τα αγωνίσματα στους γυμνικούς διακρίνονται σε ελαφρά (στάδιο, δίαυλος, δόλιχος, οπλίτης δρόμος, άλμα, ακόντιο) και βαριά (πάλη, πυγμή, παγκράτιο, δίσκος).

Και τώρα μερικές εξηγήσεις για τ' αγωνίσματα. Το στάδιο ή δρόμος ήταν η ευθεία διαδρομή τρέχοντας στο μάκρος του σταδίου. Δόλιχος ήταν το τρέξιμο γύρω στο στάδιο. Στο δίαυλο ο αθλητής έτρεχε στο μάκρος το στάδιο και ξαναγύριζε στην αφετηρία. Στον οπλίτη δρόμο ο αγωνιστής έτρεχε με τα όπλα. Στην πάλη έπρεπε ο ένας να ρίξει τον άλλο κάτω.

Πυγμή, η γνωστή πυγμαχία. Στο παγκράτιο επιτρέπονταν όλα (χιτυπήματα, πυγμή, πάλη συμπλοκή) εκτός η χρήση δοντιών και νυχιών. Ο δίσκος και το ακόντιο δε χρειάζονται ερμηνεία. Ιππικοί αγώνες γίνονταν στα Άκτια. Δεν έλειπαν, βέβαια και οι αρματοδρομίες με δίππα (άρματα με δύο άλογα), με τέθριππα (με τέσσερα άλογα) κ.λ.π.

Και στους μουσικούς αγώνες, ασφαλώς, διαγωνίζονταν αυλητές, αυλωδοί, κιθαρωδοί, σαλπιγκτές, ποιπτες, στην τραγωδία, στην κωμωδία.

Όσο για τα ναυτικά αγωνίσματα που γίνονταν τόσο στα παλιά Άκτια όσο και στα Νέα, αυτά ήταν οι λεμβοδρομίες (πλοίων άμιλλα, όπως έλεγαν οι αρχαίοι) και

εικονικές ναυμαχίες σ' ανάμνηση της νικηφόρου εκείνης του Ακτίου.

Ποιοί αγωνίζονταν στα Άκτια; Ναί, οι αθλητές ήταν παιδιά, αγένειοι και άνδρες. Στην κατηγορία των παιδιών που λέγονταν «*παῖδες Ακτιακοί*» οι αθλητές είχαν ηλικία 13-16 ετών. Οι λεγόμενοι αγένειοι ήταν ηλικίας 17-20 ετών. Και από 21 ετών και άνω οι αγωνιζόμενοι ήταν άνδρες. Και μια επεξήγηση: Ακτιονίκες παιδιά και αγένειοι έπαιρναν μέρος μόνο στους γυμνικούς αγώνες.

Τα Άκτια ήταν ισάξια των Ολυμπίων, γι' αυτό και οι νικητές είχαν τις ίδιες τιμές.

Αλλά, γιατί αγωνίζονταν παιδιά, νέοι και άνδρες; Ποιό ήταν το έπαθλο, το βραβείο στο νικητή; Τα Άκτια ήταν στεφανίτης αγώνας. Όπως στους άλλους μεγάλους αγώνες, Ολύμπια, Πύθια, Νέμεα, Ίσθμια, έτσι και εδώ, ως βραβείο, έπαθλο στο νικητή δινόνταν στέφανος και όχι χρήματα.

Ποιό ήταν το δέντρο, το φυτό, που με τα κλαδιά του γίνονταν τα στεφάνια για τους Ακτιονίκες; Αλλού, όπως είναι γνωστό, χρησιμοποιούνταν ο κόπινος (αγριελιά), η δάφνη, το σέλινο, ο πεύκος. Τα ακτιακά στεφάνια πλέκονταν από **καλάμια** που αφθονούσαν στις κοντινές παραλίες. Ακόμη και με αργυρό (ασημένιο) στεφάνι στεφανώνονταν οι Ακτιονίκες, καθώς και με δάφνινο, όπως φαίνεται σε παραστάσεις αγγείων και νομισμάτων.

Κι ερχόμαστε στους άρχοντες «*της Ιεράς Ακτιακής Βουλής*». Αυτοί φρόντιζαν για τις θρησκευτικές τελετές και τους αγώνες, να γίνονται όπως όριζαν οι νόμοι. Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως αγώνες χωρίς τις καθιερωμένες στην αρχή θυσίες, ιεροτελεστίες κλπ, δεν τελούνταν. Οι **αγωνοθέτες** έβάζαν τα άθλα, τα βραβεία για τους αγώνες, γι' αυτό και «*αγωνοθέτες μεγάλων Ακτίων*» ονομάζονταν. Οι ίδιοι ήταν και κριτές στους αγώνες. Οι **ξυστάρχες** ήταν υπεύθυνοι για όλο τον ξυστό, δηλαδή για όλους τους γυμναστικούς και αγωνιστικούς χώρους. Αυτοί διαλέγονταν από τους πρωταθλητές και διορίζονταν από τον αυτοκράτορα. Τέλος, άρχοντες στα Άκτια ήταν και οι **συνθύτες**, δηλαδή οι υπεύθυνοι για τις θυσίες και τις ιεροτελεστίες.

Οι άρχοντες ήταν Λακεδαιμόνιοι, όσο την επιμέλεια των αγώνων είχαν οι ίδιοι. Μετά, βέβαια, πέρασαν όλα στα χέρια των Νικοπολιτών.

Στην αρχαία Ελλάδα, όποιος αθλητής νικούσε κατά μία χρονική περίοδο και στους τέσσερεις μεγάλους πανελλήνιους αγώνες (δηλαδή στα Ολύμπια, τα Πύθια, τα Νέμεα, τα Ίσθμια) ονομαζόταν **περιοδονίκης**. Όμως, ήλθε εποχή που και τα «*Αυγούστου Άκτια εν Νικοπόλει*», μπήκαν σ' αυτόν τον τιμητικό κύκλο, στους «*αγώνες της περιόδου*». Έτσι, για τους περιοδονίκες γράφονταν πια ότι νικούσαν στα Άκτια. Παραδείγματος χάριν: «*Καλλίμορφος Κλαυδίου Αγαθαγγέλου υιός περιοδονίκης πρώτος και μόνος των απ' αιώνος αυλητών νικήσας ιερούς αγώνας τους υπογεγραμμένους Πύθια, Άκτια*».

Τέτοια φήμη και σπουδαιότητα απέκτησαν τα Άκτια, ώστε αθλητές, μουσικοί, ποιητές απ' όλα τα κράτη, τα έθνη, που βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία των Ρωμαίων ή ήταν φιλικά προς αυτούς, έσπευδαν στο γυμνάσιο, στο στάδιο, στο ωδείο,

στο θέατρο της Νικόπολης ν' αγωνιστούν για τον καλάμινο ή αργυρό στέφανο. Αλήθεια, πόσο φιλοδοξούσε ο κάθε αθλητής, παιδί, αγένειος (έφηβος), άνδρας, που ξεκινούσε από τη Ρώμη, την Αλεξάνδρεια, την Αντιόχεια, την Έφεσο, τη Μυτιλήνη, την Κρήτη, τη Σπάρτη, να στεφανωθεί ως Ακτιονίκης!

Ω, μα τους Ολύμπιους Θεούς! Τι δόξα, τιμή και ευτυχία! Να μερικοί Ακτιονίκες που απαθανάτιστηκαν σε επιγραφές:

«Αυρήλιος Τοάλιος (από Οινόανδα Μ. Ασίας) νικήσας παίδων παγκράτιον ... Άκτια».

«Ληναίος Πρυτάνεως (από Ερυθραία Μ. Ασίας) νικήσας πυγμὴν ... αγενείους ... Άκτια».

«Αυρήλιος Σεπίμιος Ειρηνναίος (από Λαοδικία) νικήσας αγώνας ... Αυγούστου Άκτια εν Νικοπόλει της περιόδου παίδων πυγμὴν».

«Φίλιππος Γλύκων Περγαμνός (από Πέργαμο) νικήσας ... Άκτια άνδρας, πάλην, πυγμὴν και παγκράτιον».

«Ανεϊκτος Ανεϊκίτου (Μυτιληναίος) δις δολιχοδρόμος, νικήσας ... Άκτια».

«Δαμόνικος Δαμονίκου Λακεδαιμόνιος νικήσας Άκτια τα εν Νικοπόλει άνδρας παγκράτιον».

«Μάρκος Αυρήλιος Ερμαγόρας (Μαγνήσιος από Σίπυλο) παλαιστής, ξυστάρχης Ακτίων, νικήσας Άκτια θ'».

«Ερμάς Ισίωνος Αντιοχεύς, νικήσας ... και Ακτίοις άνδρας παγκράτιον».

«Γάιος Αντώνιος ... Περγαμνός, κιθαρωδός, νικήσας αγώνας Άκτια θ' ... υπό φωνασκόν (δάσκαλο τραγουδιού) Πόπλιον Εφέσιον».

Κι αυτός ο περιβόητος Ρωμαίος αυτοκράτορας Νέρων φέρεται να στεφανώθηκε στα Άκτια ως νικητής κιθαρωδίας και αρματοδρομίας. *«Νέρων ... κιθαρωδίαις .. και Ακτίοις εστεφανούτο άρματι δεκαπώλῳ».* (Άρμα δηλαδή που το έσυραν δέκα νεαρά άλογα).

Η Αντιγόνη έκλεισε το κεφάλαιο για τα Άκτια προσθέτοντας ως τελευταία πληροφορία το χρόνο που έπαψαν να τελούνται.

Μια επιγραφή από τη Δωδώνη μαρτυρεί ότι στα 240 μ.Χ. τελέστηκε η 68η Ακτιάδα. Τότε τελούνταν ακόμη και τα Νάια στη Δωδώνη. Γιατί, όπως λέει η επιγραφή, ο φιλόσοφος και ο φιλοπάτρης Πόπλιος Μέμμιος Λέων, ιερέας και αγωνοθέτης των Σεβαστών μεγάλων Ακτίων Καισαρίων, στην 68η Ακτιάδα αγωνοθέτησε και τα Νάια προς τιμήν του Δία και της Διώνης.

Την επιγραφή αυτή βρήκε και αντέγραψε στο Κάστρο Ιωαννίνων στα 1434 ο Κυριάκος από την Αγκώνα. Όμως και πρόσφατα, στα 1959, βρέθηκε στο Κάστρο Ιωαννίνων κομμάτι της λίθινης αυτής επιγραφής.

Στα τέλη, λοιπόν, του 3ου μ.Χ. αιώνα πρέπει να έσβησαν τα Άκτια στη Νικόπολη. Τότε πια που στον Ελλαδικό χώρο εξαπλώθηκε ο χριστιανισμός. Και, αν εξαιρεθούν τα χρόνια του αυτοκράτορα Καλιγούλα (37-41 μ.Χ.) που έγινε διακοπή, οι γιορτές και

οι αγώνες των Ακτίων πραγματοποιούνταν στη Νικόπολη. Ο λάτρης του αρχαίου πνεύματος Ιουλιανός, μαζί με τους αρχαίους θεούς αναβίωσε και τα Άκτια. Η ζωή τους, όμως ήταν τόσο σύντομη, όσο και η βασιλεία του βυζαντινού αυτοκράτορα.

Μετά η Αντιγόνη, η νεαρή συγγραφέας της ιστορίας της αρχαίας Νικόπολης ξεχώρισε και υπογράμμισε σε αρχαιολογικά βιβλία νομίσματα με παραστάσεις από τα Άκτια. Τα περισσότερα σημείωσε στο βιβλίο της αρχαιολόγου Μαντώς Οικονομίδου. Να, λόγου χάρη, το νόμισμα με το Ακτιακό στεφάνι πλεγμένο από καλάμια. Άλλο εικονίζει την Ακτιάδα, θεά των αγώνων και γράφει: «ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΚΤΙΣΜΑ». Ένα τρίτο εικονίζει αρματοδρομία με τέθριππο και ννίοχο τον Ήλιο. Ένα τέταρτο έχει παράσταση από τους ναυτικούς αγώνες στα Άκτια. Έπαθλο στα Άκτια ήταν και η αγωνιστική τράπεζα, γι' αυτό απεικονίζεται σε νομίσματα. Κι ένα περίεργο στεφάνι των Ακτίων. Είναι φτιαγμένο από μήλα. Τέτοια στεφάνια δινόνταν και στους νικητές στα Πύθια και στα Ίσθμια.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Ιστοριοδίφης

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΛΕΤΤΗΣ**(1774-1847)****Ο πρώτος κοινοβουλευτικός πρωθυπουργός
και μοναδικός Ηπειρώτης**

Το χρόνο που πέρασε έγιναν πολλές εκδηλώσεις για τα 150 χρόνια από το θάνατο του Ιωάννη Κωλέττη. Μίλησαν πολλοί αξιολογοί άνδρες και γυναίκες. Ο βουλευτής κ. Κάρολος Παπούλιας, υπουργός των Εξωτερικών πολλά χρόνια, μίλησε στο Μέτσοβο και στο Συρράκο με θέμα *“Ιωάννης Κωλέττης, ο Ηπειρώτης πολιτικός”* και παραβρέθηκε στα αποκαλυπτήρια της προτομής του στην Πρέβεζα. Ο Αριστείδης Στεργέλης, ιστορικός ερευνητής της Ακαδημίας Αθηνών, στο Συρράκο με θέμα *“Το Αιγαίο στη δράση του Ιωάννη Κωλέττη”* και στην Πρέβεζα με θέμα *“Η Μεγάλη Ιδέα με αφορμή την προτομή του Ι. Κωλέττη το 1908”*, είναι η προτομή του που στήθηκε στο πεδίο του Άρεως. Ο κ. Γεώργιος Λεοντοίνης, αναπληρωτής καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στην Πρέβεζα με θέμα *“Συνιστώσες της στρατιωτικής, κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητας του Ι. Κωλέττη”*. Ο κ. Ευάγγελος Αυδίκος, επίκουρος καθηγητής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, στο Συρράκο με θέμα *“Ο Ι. Κωλέττης και οι Συρρακιώτες”* και στην Πρέβεζα με θέμα *“Σχόλια πάνω στην ομιλία του Ι. Κωλέττη για τους ετερόχθονες”*. Ο κ. Αθανάσιος Δέμος στα Γιάννενα με θέμα *“Το νομοθετικό έργο του Ι. Κωλέττη”*. Η Λαογράφος κ. Ε. Φωτειάδου στο Συρράκο *“Για τη ζωή των Συρρακιωτών”*.

Η τελευταία εκδήλωση έγινε την 5η Νοεμβρίου στην ιστορική αίθουσα της Παλαιάς Βουλής (Εθνικό Μουσείο) με κύριο ομιλητή τον κ. Κ. Παπούλια, ο οποίος στο τέλος της ομιλίας του ανήγγειλε την είδηση ότι “έχουν τεθεί στη διάθεση του Νομάρχη Ιωαννίνων 10 εκατομμύρια δρχ. για την ανέγερση προτομής του Ι. Κωλέττη στην κεντρική πλατεία των Ιωαννίνων, με ενέργειες δικές του και του Ηπειρώτη υπουργού Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης κ. Αλ.

Παπαδόπουλου.”

Ο Ι. Κωλέττης, από τα φοιτητικά του χρόνια και μέχρι την τελευταία του στιγμή, πάσχιζε συνεχώς για μια μεγάλη ελεύθερη Ελλάδα. Στην περίοδο του Διαφωτισμού, της οργάνωσης του Αγώνα, στο μεγάλο αγώνα και στα πρώτα βήματα της ελευθερίας, ήταν πάντοτε στην πρώτη σειρά. Ανήκε στις νέες κοινωνικές δυνάμεις που δέχθηκαν τις αρχές της Γαλλικής επανάστασης και είχαν ιδεολογία τους το Διαφωτισμό. Προέρχονταν από την τάξη των εμπόρων και βιοτεχνών οι οποίοι ως ατμομηχανή έσυραν τα βαγόνια όλων των κοινωνικών ομάδων του έθνους στην επανάσταση του 1821.

Φοιτητής στην Πίζα της Ιταλίας, σχετίζεται με τους Έλληνες της διασποράς, ιδιαίτερα με το Θεόφιλο Καίρη και τον ποιητή Ούγγο Φώσκολο, μετά των οποίων πρωτοστατεί εις την ίδρυση μυστικής επαναστατικής Εταιρίας. Εις την Εταιρία του Κωλέττη μυήθηκαν αρκετοί, μεταξύ αυτών και ο Χαραλάμπης Γεωργίου από το Αιτωλικό, ο οποίος σπούδασε νομικά. Ο χρόνος και ο χώρος δεν ευνοούσαν την ανάπτυξη της Εταιρίας. Λίγα χρόνια είχαν περάσει από τη σύλληψη του Ρήγα και των συντρόφων του στην Τεργέστη, από την Αυστριακή αστυνομία και την παράδοσή τους στους Τούρκους, οι οποίοι τους δολοφόνησαν στο Βελιγράδι.

Ο Ιωάννης Κωλέττης επιστρέφει στα Γιάννενα μετά από επταετείς σπουδές και μεταφέρει μέσα σε κιβώτιο με πατάτες - είναι ο πρώτος που εισήγαγε πατάτες - επαναστατικό υλικό, προκηρύξεις, Θούριο, Νομαρχία κ.α. Η διανομή του υλικού αν και έγινε με προσοχή, ο Αλής, ο οποίος είχε την καλύτερη αστυνομία στο Τουρκικό κράτος, έμαθε ότι κυκλοφορεί στην πόλη και υποψιάστηκε τον καινούργιοφερμένο γιατρό. Τον έσωσε η παρέμβαση του θείου του Γεωργίου Τουρτούρη, ο οποίος κατέστρεψε τα υπόλοιπα έντυπα και διαβεβαίωσε τον Αλή ότι ο Κωλέττης δεν έχει ανάμειξη. Ο θείος του ήταν μεγαλέμπορος σε διεθνές επίπεδο, με πολλές γνωριμίες. Όταν αργότερα ο Αλής άλλαξε στρατόπεδο, στις σχέσεις του με τους εμπόλεμους Ευρωπαίους, αυτόν έστειλε στην Κέρκυρα να μιλήσει στους Άγγλους και προετοίμασε τη μυστική συνάντηση στο Μύτικα της Πρέβεζας. Ο Γ. Τουρτούρης έφερε τον Κωλέττη κοντά στον Αλή και διορίστηκε γιατρός του παιδιού του Μουκτάρ.

Ο Ι. Κωλέττης πέρασε δύσκολες στιγμές όταν η αστυνομία του Αλή έπιασε ένα γράμμα του ποιητή της Ελευθερίας, Φώσκολου, με το οποίο ύβριζε τον Αλή. Εκείνος εξεμάνει, κάλεσε τον Κωλέττη, ο οποίος ψύχραιμα και με έξυπνο τρόπο δέχθηκε ότι γνώριζε το Φώσκολο και ότι το γράμμα πράγματι προοριζόταν γι' αυτόν, παρουσίασε όμως το Φώσκολο ως άνθρωπο χωρίς αξία και ανυπόληπτο. Διαβεβαίωσε δε τον Αλή ότι δεν ανταποκρίνεται στα γραφόμενά του και κατόρθωσε να τον ηρεμήσει και να τον πείσει ότι αυτός ήταν αμέτοχος.

Ο Ι. Κωλέττης, λόγω της άριστης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής παιδείας του, της συγγραφικής εργασίας του στην Ιταλία και της μεγάλης του γνώσης των Ελληνικών πραγμάτων, θεωρήθηκε για πολλά χρόνια ότι ήταν ο άγνωστος συγγραφέας του βιβλίου “*Ελληνική Νομαρχία*” που τυπώθηκε στη Δύση το 1806.

Τα Γιάννενα, όπου έζησε τα παιδικά του χρόνια, φοίτησε στην Καπλάνειο Σχολή και ασχολήθηκε για μικρό διάστημα με το εμπόριο, ήταν τότε ωσάν μια πρωτεύουσα του Ελληνισμού και οπωσδήποτε η πνευματική του πρωτεύουσα και το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο.

Για τη Φιλική Εταιρία η Ήπειρος ήταν η πιο επικίνδυνη περιοχή, γιατί ο Αλής διοικούσε με πυγμή, πονηριά και είχε την καλύτερη οργάνωση στην Τουρκική αυτοκρατορία. Όταν το 1820 ο Ι. Κωλέττης βάπτισε το παιδί του Χρήστου Παλάσκα και του έδωσε το όνομα Λεωνίδας, ο Αλής ρώτησε - *δεν τον έχω ακούσει άλλη φορά αυτόν τον Άγιο;* Και όταν του είπαν ότι ήταν αρχαίος Έλληνας Βασιλιάς είπε, - *Τι σας έπιασε τελευταία εσάς τους Έλληνες και βγάζετε ονόματα βασιλιάδων;* Ήταν πολύ διεισδυτικός και δραστήριος και μπορούσε να φτάσει στην οργάνωση ευκολότερα από οποιονδήποτε άλλον Τούρκο.

Ο Ι. Κωλέττης, με συνεργάτη τον επίσης Συρρακιώτη γιατρό Γιώργο Τσαπρασή, εργάστηκε μέσα από τη φωλιά του θηρίου αποτελεσματικά σε όλο το χώρο, κυρίως όμως στο Συρράκο, τους Καλλαρύτες και στα χωριά του Ασπροποτάμου. Ο Γ. Τσαπρασής πήγε και στην αγγλοκρατούμενη Λευκάδα όπου εμύησε τον Ιωάννη Ζαμπέλη, φίλο του Κωλέττη, από τα χρόνια της Ιταλίας.

Τα μόνα χωριά που επαναστάτησαν στην Ήπειρο ήταν οι Καλλαρύτες και το Συρράκο, μαζί τους και τα γεπονικά βλαχοχώρια του Ασπροποτάμου, εκεί οι Χατζηπέτρου, συγγενείς του Ι. Κωλέττη και των Αφών Τουρτούρη, ήταν “οι κορυφαίοι του τόπου”.

Ο μεγάλος ιστορικός της Επανάστασης του είκοσι ένα Δ. Κόκκινος γράφει: *“Αλλ’ η τολμηροτέρα επαναστατική ενέργεια ήτο η γενομένη εις τας Καλλαρύτας και το Συρράκο. Αι κωμοπόλεις αιταί ήσαν κέντρα Ελληνικά. Ο πληθυσμός των ήτο αμιγής. Αι Καλλαρύται κατοικούντο από εξακοσίας ογδόντα Ελληνικάς οικογενείας και το Συρράκον από επτακοσίας πενήντα. Εμπόριον και βιομηχανία είχαν αναπτυχθή και τας κατέστησαν πλουσίας. Ο πλούτος αυτός εδημιούργησεν εκεί καλλιεργημένην ελληνικήν κοινωνίαν, και όταν η Φιλική Εταιρία προσεπάθησε να αφυπνίση τα εθνικά ιδεώδη ανά την Ελλάδα, ευρήκεν εις τας Καλλαρύτας και το Συρράκο πρόθυμον ακοήν. Δεν υπήρχον εκεί άνθρωποι των όπλων, αλλ’ είχαν διαμορφωθή Έλληνες ποθούντες την ελευθερίαν και την αποτίναξιν του τουρκικού ζυγού”.*

Κοντά στα δύο χωριά είχε συγκεντρωθεί μεγάλο τουρκικό στράτευμα που πολέμωσε τον Αλή Πασά, με αρχιστράτηγο το Χουρσίτ Πασά της Πελοποννήσου. Ο Χουρσίτ όταν πληροφορήθηκε την επανάσταση, εξωργίσθη για το τόλμημα και έστειλε αμέσως τον Ισμαήλ πασά Πλιάσα με ισχυρή δύναμη να την καταστείλει. Οι πασάδες φέρθηκαν πολύ σκληρά, δεν περιορίστηκαν στην καταστολή της επανάστασης και τη λεηλασία των δύο κωμοπόλεων, έκαψαν χίλια ωραία σπίτια, τις εκκλησίες και καταδίωξαν τα γυναικόπαιδα μέχρι το σταυρό των Θεοδωριάνων. Εκεί οι Έλληνες σε θέση οχυρή περίμεναν το στρατό του Πλιάσα. Έγινε μεγάλη μάχη. Οι πεντακόσιοι ένοπλοι Έλληνες απέκρουσαν και έτρεψαν σε φυγή τον

Τουρκικό στρατό, έτσι σταμάτησε η καταδίωξη. Από στρατιωτικής πλευράς η επανάσταση του Συρράκου, των Καλλαρυτών και των χωριών του Ασπροποτάμου, απασχόλησε καλοκαιρινούς μήνες τη στρατιά του Πλιάσα η οποία προοριζόταν να καταστείλει την επανάσταση στη Δυτική Ελλάδα.

Από το Βουλγαρέλη ο Ι. Κωλέττης και οι πατριώτες του κατευθύνθηκαν στο Μεσολόγγι. Μερικοί έμειναν σε ενδιάμεσα μέρη της Απωλοακαρνανίας και της Ηπείρου, με τα οποία είχαν αυτοί ή συγγενείς τους κάποια σχέση κυρίως επαγγελματική. Τότε εγκαταστάθηκαν στην Πρέβεζα οι οικογένειες των Συρρακιωτών και Καλλαρυτινών που δούλευαν εκεί πριν την επανάσταση. Μαζί με αυτές και άλλες. Οι σχέσεις των Συρρακιωτών με την Πρέβεζα, χρονολογούνται από τις αρχές του 17ου αιώνα, ολοκληρώνονται όμως το 1821 και μετά. Από τότε γίνονται μόνιμοι κάτοικοι της Πρέβεζας και η παρουσία τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου είναι έντονη.

Οι Συρρακιώτες που έμειναν στην επαναστατημένη Ελλάδα και συνέχισαν τον αγώνα, για να μπορέσουν να ζήσουν, ανέπτυξαν, όσο βέβαια το επέτρεπαν οι συνθήκες, τις παραδοσιακές ασχολίες τους. Οι πιο πολλοί όμως εγκαταστάθηκαν στην Αιωλία και υπηρετούσαν στο σώμα των Βλάχων Ασπροποταμιτών, υπό το Νικόλαο Στουρνάρη. Κατά την έξοδο του Μεσολογγίου ο Νικ. Στουρνάρης σκοτώθηκε και ανέλαβε την αρχηγία ο Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, ο οποίος με τη χιλιαρχία του, στη μάχη της Πέτρας, στη Βοιωτία το 1829, τερμάτισε τον αγώνα. Η πολιτεία ετίμησε το Νικ. Στουρνάρη. Έδωσε το όνομά του σε δρόμο που είναι κοντά στο Πολυτεχνείο, στον οποίο δρουν συνήθως οι γνωστοί άγνωστοι. (Ο επίσης βλάχος Μετσοβίτης, ευεργέτης του Πολυτεχνείου, Στουρνάρας τιμήθηκε με άλλο δρόμο).

Οι ένοπλοι Συρρακιώτες που συνέχισαν τον αγώνα ανέρχονταν σε εκατοντάδες. Το 1827, πολλοί επέστρεψαν στην ολόμαυρη ράχη του Συρράκου και άρχισαν να κτίζουν τα σπίτια τους. Για εκείνους που συνέχισαν τον αγώνα μέχρι το τέλος, από τα αρχεία του κράτους προκύπτει ότι, αρκετά χρόνια μετά ζούσαν περίπου εβδομήντα, σε διάφορα μέρη της ελεύθερης Ελλάδας. Μετά την επανάσταση, όλοι οι Ασπροποταμίτες εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Αγρινίου, μαζί με αυτούς και αρκετοί Συρρακιώτες.

Η πολιτεία για να τους τιμήσει, τους έδωσε το δικαίωμα να εκλέγουν δικό τους βουλευτή. Για να αποφευχθούν διπλωματικές εμπλοκές και αντίδραση των Τούρκων στην ανοικοδόμηση των δύο κωμοπόλεων που είχε αρχίσει, ιδρύθηκε σωματείο. Τελευταίος βουλευτής του σωματείου Ασπροποταμιτών της Απωλοακαρνανίας εκλέχθηκε ο Ιωάννης Σωμάκης το 1862.

Στην πρώτη εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, αλλά και στις επόμενες, εκπρόσωπος των δύο κωμοπόλεων ήταν ο Ι. Κωλέττης. Με την ιδιότητά του αυτή αναδείχθηκε στην ηγεσία της επανάστασης. Εκπροσωπούσε ανθρώπους που, από την αρχή τα έδωσαν όλα για την ελευθερία, δεν είχαν συμφέροντα, δε ζητούσαν τίποτε, ούτε εγκατάσταση που την δικαιούνταν, ούτε παραχώρηση εθνικής γής.

Όταν τους προτάθηκε να εγκατασταθούν σε περιοχή της Φθιώτιδας, οι περισσότεροι αναχώρησαν για τις Τουρκοκρατούμενες, ακατοίκτες και ερειπωμένες κωμοπόλεις των. Ο Κωλέττης προέρχονταν από την τάξη των εμπόρων, οι οποίοι ως ατμομηχανή έσυραν τα βαγόνια όλων των κοινωνικών ομάδων του έθνους στην επανάσταση του 1821. Οι έμποροι αυτοί μετά την επανάσταση βρέθηκαν εκτός των συνόρων του Ελληνικού κράτους, στα μεγάλα εμπορικά κέντρα της Κωνσταντινούπολης, της Τεργέστης, της Σμύρνης, των Ιωαννίνων, της Αλεξάνδρειας, της Οδησσού, της Βιέννης, της Μασσαλίας και των κωμοπόλεων, πυρήνων της Ελληνικής βιοτεχνίας και του εμπορίου, Αμπελάκια, Ζαγορά Πηλίου, Καλλαρύτες, Μέτσοβο, Σιάτιστα, Συρράκο και Τσαρίτσανη.

Όταν ο Κωλέττης μίλησε στην εθνοσυνέλευση, έκανε τόσο μεγάλη εντύπωση, ώστε ο Παπαφλέσας τον ασπάσθηκε και φώναξε *“Εύρε Φίλιππος τον Ναθαναήλ”*, από τότε οι δύο άνδρες συνδέθηκαν με μεγάλη φιλία. Στην πορεία του συνεργάζονταν με τους εμποροναυτικούς Υδραίους και άλλους νησιώτες και είχε στενές σχέσεις με οπλαρχηγούς της Ρούμελης, αυτός πρότεινε να οριστεί αρχιστράτηγος ο Γ. Καραϊσκάκης. Δεν τα πήγαινε καλά με τους Κοτσαμπάσδες της Πελοποννήσου και όσες φορές συγκρούσθηκε μαζί τους πάντοτε ήταν ο νικητής. Κράτησε θετική στάση στη διακυβέρνηση του Καποδίστρια και αποστασιοποιήθηκε από τους φίλους του Υδραίους οι οποίοι τον αντιπολιτεύονταν έντονα. Ο κυβερνήτης τον έστειλε έκτακτο απεσταλμένο της Κυβέρνησης στη Σάμο για να συμφιλιώσει τις οξύτατες εμφύλιες διαμάχες και να οργανώσει κράτος. Όταν η πανώλη μάστιζε τους κατοίκους των Σπετσών, αδιαφορώντας για τον κίνδυνο της ζωής του, ως γιατρός έσπευσε στο νησί και έδρασε αποτελεσματικά.

Αμέσως μετά τη δολοφονία του Ι. Καποδίστρια εξελέγη μέλος της τριανδρίας που θα κυβερνούσε τον τόπο, μαζί με τον Αυγουστίνο Καποδίστρια και το Θ. Κολοκοτρώνη. Διεφώνησε με τον τρόπο που ασκούσε την εξουσία ο Αυγουστίνος, ο οποίος δεν είχε την πείρα και την ικανότητα του αδελφού του και ζήτησε σύνταγμα. Ηγήθηκε των συνταγματικών και ήταν πρωταγωνιστής στα γεγονότα που ακολούθησαν μέχρι την άφιξη του Όθωνα. Στην πρώτη κυβέρνηση του Όθωνα με πρωθυπουργό τον ιστορικό Σπ. Τρικούπη, έγινε υπουργός των Ναυτικών, του Εμπορίου και των Εσωτερικών, ως υπουργός των Εσωτερικών κατέστειλε το κίνημα του Κρησέλη και εισηγήθηκε τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα.

Με την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από τους Βαυαρούς, ο Κωλέττης στάλθηκε Πρεσβευτής στο Παρίσι. Το 1835 το Παρίσι εθεωρείτο η ωραιότερη πόλη του κόσμου και από διπλωματικής πλευράς εθεωρείτο ο ομφαλός της γης, ο τόπος όπου λαμβάνουν χώρα οι διεθνείς διαπραγματεύσεις και εκρίνετο η τύχη των μικρών λαών. Εκεί, στις μεγάλες αίθουσες των ανακτόρων συρρέουν ονομαστοί άνθρωποι των γραμμάτων και τεχνών, της επιστήμης, περίφημοι πολιτικοί και διπλωμάτες, ένδοξοι στρατηγοί, πλούσιοι τραπεζίτες, ευγενείς παντός βαθμού. Ο τίτλος του πρεσβευτή μιας μικρής πτωχής χώρας δεν ήταν αξιοζήλευτος, ο Κωλέττης όμως διέθετε την ευστροφία του. Έξυπνος και

διορατικός θεώρησε αναγκαίο να μπει στα παρασκήνια της διεθνούς διπλωματίας και να εκπορθήσει την ανώτερη κοινωνία της Γαλλικής πρωτεύουσας. Σκέφθηκε να μεταφέρει στο Παρίσι την Ελλάδα του 1821. Γι' αυτό διάλεξε προσωπικό της πρεσβείας και συνοδούς του νέους αρρενωπούς και ωραίους άνδρες, ντυμένους με φουστανέλες και με όπλα "πεποικιλμένα".

Η πρώτη κοσμική εμφάνισή του έγινε στο μέγαρο του πρωθυπουργού ντε Μπρείν. Η δεξίωση ήταν επίσημη και μεγαλοπρεπής. Ο τελετάρχης αναγγέλει. Η ΑΕ ο πρέσβυς της Ελλάδας, και προ των πολυτελών στολών, παρελαύνει η κάτασπρη μακριά φουστανέλα του Κωλέττη με το βελούδινο γιλέκο και τα δύο παράσημα, Αριστείο του Αγώνα και ο Αστήρ του Σωτήρα.

Στις συζητήσεις του με διπλωμάτες ο Κωλέττης αποδείκνυε ευστροφία, όχι τυχαία, και λεπτότητα τρόπων, ως συζητητής διεκρίνεται για τον ενδιαφέροντα και ευχάριστο διάλογο. Σε κάθε δεξίωση, πλέον, θεωρείται απαραίτητος η παρουσία του Έλληνα πρεσβευτή, ο οποίος γίνεται δεκτός με εγκάρδια αισθήματα συμπάθειας, θαυμασμού και περιέργειας. Ουδέποτε ο Κωλέττης αρνήθηκε πρόσκληση. Έπρεπε όμως και η Ελληνική Πρεσβεία, σε ανταπόδοση, να δώσει δεξίωση. Χρήματα για δεξίωση εφάρμιλλη των άλλων Πρεσβειών δεν υπήρχαν. Ο εύστροφος νους του Κωλέττη βρήκε τρόπο να ανταποδώσει τις προσκλήσεις χωρίς να ξοδεύσει μεγάλα ποσά. Έδωσε υπαίθριο δεξίωση στο δάσος της Βουλώνης, η οποία κατέληξε για την πρωτοτυπία, ενθουσίασε για την αναπαράσταση του συμποσίου Ελλήνων Κλεφταρματωλών (α λα παλικαρά) και έτυχε ιδιαίτερης εκτίμησης. Συχνάζει και στο καφενείο στο Καρτιέ Λατέν, κοντά στη Σορβόνη, όπου συγκεντρώνονται οι πλέον διακεκριμένοι και ονομαστοί πνευματικοί άνθρωποι του Παρισιού, οι οποίοι κατέχουν μυστικά τα οποία προσπαθεί να εκμαιεύσει. Συχνάζει στη Γαλλική βουλή, όπου ακούει λόγους διαπρεπών ρητόρων, στις αίθουσες της Σορβόνης παρακολουθεί τη διδασκαλία του Β. Κουζέν, Αυγ. Τιερρύ και Μισελέ, όταν του δίνεται η ευκαιρία δίνει στους φοιτητές πληροφορίες για το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος. Έτσι ο εξηντάχρονος Κωλέττης κατέκτησε το Παρίσι και συνδέθηκε με σημαντικούς ανθρώπους με μακροχρόνιες φιλίες, όπως με τον Γκίζώ, ιστορικό και πρωθυπουργό της Γαλλίας. Το Παρίσι για να τον τιμήσει έδωσε το όνομά του σε μικρή πλατεία του.

Μετά την επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου, η κυβέρνηση του Α. Μεταξά θεώρησε απαραίτητη την παρουσία του Κωλέττη στην Αθήνα. Στην αποχαιρετιστήριο συνάντηση με το φίλο του, πρωθυπουργό της Γαλλίας, εκείνος του αναγγέλει ότι η Γαλλική κυβέρνηση διαθέτει πλοίο για να τον μεταφέρει από τη Μασσαλία στην Ελλάδα. Ο Γκίζώ θέλει να τον τιμήσει ιδιαίτερα. Ο Κωλέττης επιστρέφει στην Ελλάδα. Στην Εθνική Συνέλευση που θα ψήφισε το σύνταγμα ο Κωλέττης εκλέχθηκε αντιπρόεδρος και την 25-10-1843 ορκίζεται υπουργός χωρίς καρτοφυλάκιο, όπως και ο Μαυροκορδάτος.

Η συνέλευση σε μικρό χρονικό διάστημα ψήφισε το σύνταγμα, 18 ψηφίσματα και εκλογικό νόμο. Ο Όθων, με διάγγελμά του της 28-2-1844, πρόβαλε αντιρρή-

σεις για ορισμένα άρθρα και αρνήθηκε να το ψηφίσει. Για να τον πείσουν τον επισκέφθηκαν όλοι οι πρώτοι πολιτικοί μαζί με τον πρόεδρο της συνέλευσης Π. Νοταρά. Ο Όθων δεν επείθετο, τελευταίος μίλησε ο Κωλέττης ο οποίος του είπε: *“Μεγαλειότατε, είδον πολλούς Βασιλείς άνευ θρόνου, πλην όμως θρόνον άνευ Βασιλέως ουδένα”*. Ο Όθων παρά την ταραχή του, όταν άκουσε τα λόγια του Κωλέττη πείστηκε και υπογράψε το πρώτο σύνταγμα των Ελλήνων.

Το περιοδικό, *“Ιστορία”*, έκδοση της Πάπυρος Πρές, στα τεύχη 296 και 297/1993, δημοσιεύει την ιστορική μελέτη του Κώστα Π. Ψαλτήρα, με τίτλο *“Η Μεγάλη Ιδέα από τον Κωλέττη στο Βενιζέλο”*. *“Η πρώτη συγκεκριμένη θεμελιώδης διακήρυξη-ορόσημο της Μεγάλης Ιδέας”* γράφει ο κ. Ψαλτήρας *“ήταν η αγόρευση του Ιωάννη Κωλέττη στη Βουλή, κατά τη συζήτηση για το πρώτο σύνταγμα και ειδικότερα περί αυτοχθόνων και ετεροχθόνων στις 14 Ιανουαρίου 1844”*. Έτσι εξαγγέλθηκε επίσημα από το βήμα της Εθνικής Συνελεύσεως το περίφημο δόγμα της Μεγάλης Ελλάδος. Γραμμή πλεύσεως που θα εδέσποζε πλέον επί της εθνικής μας πορείας. Την πολιτική αυτή ακολουθούν έκτοτε όλες οι κυβερνήσεις, άλλες ρομαντικότερα, άλλες ρεαλιστικότερα. Μερικές με σπασμωδικές ενέργειες και ορισμένες με μεθοδικότητα και συνέπεια κατά τα επόμενα 80 χρόνια, σημειώνει ο Γ. Ρούσσος. *“Αυτήν ακριβώς την εποχή υλοποιείται σε πολιτική πράξη η Μεγάλη Ιδέα όρος που οφείλεται στον Κωλέττη”* γράφει ο Ν. Σβορώνος. Ο Κωλέττης άρχισε την αγόρευσή του με ιδιαίτερη έμφαση στην εκπολιτιστική αποστολή του Ελληνισμού που πηγάζει από τη γεωγραφική θέση που έχει *“η Ελλάς και είναι το κέντρον της Ευρώπης. Ισταμένη και έχουσα εκ μεν δεξιών την Ανατολήν, εξ αριστερών δε την Δύσιν προδρίσται να φωτίση δια της αναγεννήσεως αυτής την Ανατολήν ως δια της πώσεως αυτής (της Κωνσταντινουπόλεως) εφώτισε την Δύσιν”*.

Ο Επ. Κυριακίδης χαρακτηρίζει το λόγο μνημείο *“ρητορικής πυκνότητας επιχειρημάτων και προθέσεων αγνών και πατριωτικών”* ώστε *“ενώπιον της Εθνοσυνελεύσεως ννοίγεται ως εν ευρύ πανόραμα ολόκληρος η Ελλάς, η Ελλάς της Κωνσταντινουπόλεως, η Ελλάς της Τραπεζούντος, η Ελλάς της Κρήτης και της Σάμου, η Ελλάς της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Θράκης και της Μικράς Ασίας”*.

Το περιοδικό, *Πολιτικά θέματα*, αριθ. φύλ. 1013/9-6-1995, δημοσίευσε το λόγο του Κωλέττη με τίτλο, *“Κείμενα Ελλήνων”*. Ο Δημ. Σ. Αθανασόπουλος σχολιάζει: *“Ο λόγος που εξεφώνησε ο Ιωάννης Κωλέττης στις 14 Ιανουαρίου 1844 στην εκλεγμένη Εθνοσυνέλευση μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, είναι η πρώτη κοινοβουλευτική αγόρευση ιστορικής σημασίας στο νέο Ελληνικό Κράτος. Κήρυγμα ενότητας του Ελληνισμού εναντίον του Ελλαδισμού, υποδεικνύει για το νεοπαγές Κράτος στόχο φιλόδοξο: τη μεταλαμπάδευση των φώτων της Δύσης στην Ανατολή”*. Όλοι περίμεναν λαίμαργα την πρώτη παρέμβασή του. Δεν διέψευσε τις προσδοκίες, καθώς η απήκυσή του υπήρξε τεράστια, όπως φαίνεται από τις μετέπειτα αγορεύσεις, από τον τύπο της εποχής, από μαρ-

τυρίες συγχρόνων σε απομνημονεύματα και άλλου είδους κείμενα. Για όλα αυτά είμαστε πλέον καλά πληροφορημένοι από το βιβλίο του καθηγητή Ι. Δημάκη. *“Η πολυεταπλή μεταβολή του 1843 και το ζήτημα των αυτοχθόνων και ετεροχθόνων”*. Ενώ πρώτος εξήρε την έννοια του λόγου του Κωλέττη ο Κ. Ο. Δημαράς το 1971 στη μελέτη του *“Της Μεγάλης ταύτης Ιδέας”*. Ο Νικόλαος Δραγούμης στις Ιστορικές αναμνήσεις του γράφει: *“Αναβάς εις το βήμα, σεμνός το ήθος, μεγαλοπρεπής την στάσιν, θερμός τον λόγον, αυτός ο φύσει βραχυπεπής και απαθής, παρέστησεν τι οφειλόμεν εις τους υπό ζυγόν αδελφούς. Σπινθήρας ενθουσιασμού εξηκόνιζον οι οφθαλμοί αυτού και μέχρι ευγλωπτίας ανηψούτο ο αγορεύων. Ίσως δε πρώτον τότε η όψις του Ηπειρώτου ιατρού απεκάλυψε την καρδίαν του Αθηναίου ρήτορος”*.

Ο Γεώργιος Τερτσέτης (*“Μελέται κοινοβουλευτικής ευγλωπτίας”*) γράφει *“Με ευγλωπτίαν ανδρός αρχαίου Έλληνας ή Ρωμαίου, ωμίλησε περί πατρίδος, περί εθνικής τιμής και δόξης, ήμουν ένας εκ των ακροατών του, όραμα αισθητό εις τους οφθαλμούς μας, άνθιζαν εις τα χείλη του λέξεις και ιδέες, δεν παίρναμε την αναπνοήν μας δια να τον ακούωμεν, και εξεμυστέρεψε εις το ακροατήριόν του το ωραιότερο προνόμιο της ψυχής του ανθρώπου, την ένθεον έμπνευσιν”*.

Ο κ. Ι. Δημάκης γράφει *“Ο λόγος του Κωλέττη που προκάλεσε τον ενθουσιασμό των ετεροχθόνων (τόσο των πολιτικών φίλων όσο και αντιπάλων του) αντιμετώπιστηκε με πολύ σεβασμό και από τους αυτόχθονες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Κωλέττης είναι ο μόνος από τους ομιλητές της εθνοσυνέλευσης που δεν έγινε αντικείμενο επιθέσεων για τις ετεροχθονικές απόψεις του από το αντίπαλο στρατόπεδο, τόσο μέσα όσο και έξω από την εθνοσυνέλευση. Το εθνικό όραμα και ο παλμός του λόγου του φαίνεται ότι εντυπωσίασαν και αφαίρεσαν κάθε διάθεση για αντιδικία”*. *“Η συζήτηση γρήγορα παραστράτησε, πρωταγωνιστής ο Ιωαν. Μακρυγιάννης. Για το ρόλο που έπαιξε σ’ αυτή την υπόθεση, δεν υπάρχει στα Απομνημονεύματά του ούτε ίχνος και αντίθετα, καταγγέλει, ως αθώς του αίματος τη διαίρεση που δημιουργήθηκε - θέλουν εις την Συνέλευση να κομματιάσουν το έθνος”*. Ο Δ. Αθανασόπουλος συνεχίζει. *“Ο Μακρυγιάννης ήταν από τους θορυβωδέστερους και τους φανατικώτερους αυτοχθονιστές”*.

Ο πολιτικός και ιστορικός Σπύρος Μαρκεζίνης γράφει: *“Με την αποχώρησιν και του τελευταίου Έλληνας στρατιώτου εκ της Μικράς Ασίας ενεταφιάζετο και η Μεγάλη Ιδέα. Η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 φέρει εις την μνήμην τον Κωλέττη, διότι εκείνος εκήρυξε πρώτος με λαμπράν διαύγειαν την πολιτικήν της “Μεγάλης Ιδέας”. Όπως και τον Ελευθέριον Βενιζέλον, ο οποίος έφερε την Μεγάλην Ιδέαν πλησιέστερον παντός άλλου εις τα όρια της πλήρους πραγματοποιήσεώς της”*. Ο δε Καρολίδης προσθέτει ότι και *“αυτός ο ανστηρώς κρίνων τα κατά της Ελλάδος Γ. Φίλλεϋ ανεγνώρισεν την Μεγάλην Ιδέαν ως εθνικήν ανάγκην και υπό της Εθνικής συνειδήσεως επιβαλλομένην”*.

Αμέσως μετά την ψήφισιν του συντάγματος την 3η Μαρτίου 1844 σχημάτισε κυβέρνηση ο αρχηγός του Αγγλικού Κόμματος Αλ. Μαυροκορδάτος, με εντολή να

οργανώσει και να κάνει τις πρώτες εκλογές, τις οποίες έχασε. *“Γιατί αποδείχθηκε ότι επρόκειτο για ένα μικρό κύκλο δυτικότροπων διανοούμενων και τους πελάτες τους και όχι για κόμμα που είχε την υποστήριξη μεγάλης μερίδας του λαού”* (13ος τόμος σελ. 117, Ιστορία της Εκδοτικής).

Την 6η Αυγούστου 1844, ο Κωλέττης σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με το Ρωσικό κόμμα του Ανδρέα Μεταξά, η συνεργασία κράτησε ένα χρόνο, μετά συνέχισε μόνος του. Η μικρή Ελλάδα ύστερα από πολλούς αιώνες σκλαβιάς, μιας δεκάχρονης επανάστασης και αρκετές εμφύλιες συγκρούσεις, ήταν από τα ελάχιστα κράτη στον κόσμο που απόκτησαν κοινοβουλευτικό πολίτευμα. Το εγχείρημα ήταν πολύ δύσκολο. Η παραχώρηση του συντάγματος είχε *“ως αποτέλεσμα να γίνουν και πάλι μέτοχοι της εξουσίας οι ισχυροί τοπικοί πολιτικοί παράγοντες, οι οποίοι περιόριζαν την ελευθερία των κινήσεων της κυβέρνησης”* και ήταν παράγοντες αστάθειας. Η τραχύτης κυριαρχούσε στον πολιτικό βίο. Βουλευτές, για προσωπικούς λόγους, άλλαζαν στρατόπεδο. Μερικές φορές ηγούνται και ενόπλων εξεγέρσεων, όπως ο Θ. Γρίβας στην Ακαρνανία και ο Νικ. Κριεζώτης στην Εύβοια. (Η κυβέρνηση έστειλε στρατό ο οποίος διέλυσε τους ενόπλους και οι αρχηγοί κατέφυγαν στο εξωτερικό). *“Για έναν πολιτικό όπως ο Μαυροκορδάτος παρόμοιος περιορισμός θα σήμαινε τον πολιτικό θάνατό του. Όχι όμως και για τον Κωλέττη.”*

Ο ίδιος ο Κωλέττης περιέγραψε εύστοχα την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα και τη θέση του Μαυροκορδάτου. *“Δεν αγνοείς”* είπε στο Δραγούμη λίγο μετά την ανάληψη της εξουσίας τον Αύγουστο του 1844, *“ότι προς το διάταγμα φρονώ ότι και ο Μαυροκορδάτος ως και αυτός, ούτω και εγώ νομίζω ότι, αφού άπαξ έγινε δεκτόν, πρέπει να εφαρμοσθή, διαφωνούμεν μόνον ως προς τον τρόπον εφαρμογής. Εκ της τελευταίας διαγωγής του προκατόχου μου συμπεραίνω ότι διατρίψαντες και οι δύο τόσα έτη εις την Ευρώπην, αυτός μεν ελλησμόνησε την Ελλάδα, εγώ δε εδιδάχθην να εννοώ αυτήν κάλλιον ή πρότερον. Ο Μαυροκορδάτος εξέλαβε την Ελλάδα Ευρώπην και απόδειξις η σύναξις του υπουργείου της 30ης Μαρτίου. Είδες πώς συνέταξεν αυτό. Έστρεψε το βλέμμα περί την αίθουσαν αυτού και, ιδών ανθρώπους φορούντας Βελάδας, ομιλούντας αγγλικά και γαλλικά είπεν: - Ιδού το Ελληνικόν έθνος και κατ’ αυτό γεννηθήτω το υπουργείον μου. Πλήν, αγαπντέ, το Ελληνικόν έθνος δεν είναι το συνερχόμενον εις την αίθουσαν του Μαυροκορδάτου, αλλά το συνερχόμενον εις την του Κωλέττη. Το Ελληνικό έθνος ούτε βελάδας φορεί ούτε γαλλικά ή αγγλικά ομιλεί, φορεί φουστανελλάς, ομιλεί ενίοτε και αλβανικά και κουτσοβλάχικα και σώζει τα ήθη της τυραννίας τα οποία δεν θα εξαλειφθώσι δια μιας, διότι όσον και αν φωνάζωσιν οι λογίωτατοι, τα έθνη δεν αυτοσχεδιάζονται. Εκ τούτου λοιπόν του έθνους, εκ του έθνους της αιθούσης μου, έπρεπε να λάβη υπουργούς. Αλλά ενδέχεται να μ’ ερωτήσης. Συ Κωλέττη, τι προτιμάς; Την αίθουσάν σου ή την αίθουσαν του Μαυροκορδάτου; Την αίθουσαν του Μαυροκορδάτου, θα σε αποκριθώ παρευθύς ... Πλήν ερωτώ και εγώ σε. Τι πρόκειται να κυβερνηθή η ομάς ή το*

Ιωάννης Κωλέπης, ο πρώτος εκλεγμένος Πρωθυπουργός του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Ελαιογραφία. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα.

Έθνος; Αν πρόκειται να κυβερνηθή το έθνος, πρέπει να έχει και κυβέρνησιν εθνικήν, πῆς προ πάντων να μην αλλάσση συχνά πυκνά, αλλά να διαρκή, διότι το διαρκείν είναι ίσον προς το κυβερνάν (*durer c'est gouverner*). Και, να είναι εθνική και μη μεταβάλλεται συνεχώς, πρέπει να εξέρχεται εκ των σπλάχνων του έθνους. Μήπως νομίζεις ότι δεν έχω και εγώ την ικανότητα και την συνείδησιν του διακρίνειν τον καλόν από τον κακόν, τον πεπαιδευμένον από του απαίδευτου, τον τίμιον από του ατίμου; Έχω κύριε, και την μίαν και την άλλην, διότι και πατήρ χριστιανός με εγέννησε και επιστήμην εσπούδασα και την Ευρώπην εθαύμασα και την υπόληψίν μου αγαπώ. Βεβαίως προτιμώ να έχω σε, τον Σίμον, τον Αργυρόπουλον και άλλους τοιούτους συναδέλφους, πλήν και φωστήρες εμπειρίας και χρηστότητας αν υποιεθήτε, έχετε την δύναμιν να υποστηρίξετε την κυβέρνησίν μου; Ούτε μίαν ψήφον διαθέτετε. Και αν εις όλα τα συνταγματικά κράτη αι αριθμητικάί ψήφοι είναι αναγκαίαι, εις την Ελλάδα μη εκτιμώσαν έτι την προσωπικήν αξίαν, είναι απαραίτητοι. Την αλήθειαν ταύτην, δεν είδον οι ετερόχθονες λογιστάτοι και δια τούτο, ου μόνον εβγάλατε τα μάτια σας με τας ιδίας σας χείρας, αλλά και την πατρίδα εζημιώσατε. Ο επιδέξιός όμως κυβερνήτης μεταχειρίζεται ούτω πως τα στοιχεία άτινα δίδει εις αυτόν ο τόπος, ώστε τα μεν να βελτιώση τα δε ανεπιδεκτα βελτιώσεως να συντρίψη εντός τινών ετών και τότε να έλθετε οι διακεκριμένοι άνδρες του Μαυροκορδάτου και να ευεργετήσετε την πατρίδα. Έσο βέβαιος, αγαπντέ, ότι αν και πάλιν κληθείς συγκρότηση όμοιον υπουργείον, και πάλιν θα πέση". Η παραπάνω ανάλυση της κατάστασης από τον Κωλέττη, γενικά αποτελεί σωστή περιγραφή των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών οι οποίες περιόριζαν, αν δεν προδιέγραφαν, τις αποφάσεις και τις ενέργειες του κυβερνώντος κόμματος.

Η Κυβέρνηση του Κωλέττη, που θεμελίωσε το κοινοβουλευτικό πολίτευμα της χώρας, αντιμετώπισε πολλά προβλήματα. Ο τόπος και οι κάτοικοι είχαν πολλές ανάγκες και οι οικονομικοί πόροι ήταν ελάχιστοι. Οι Άγγλοι πίεζαν συνεχώς για την εξόφληση του δανείου των 500.000 λιρών, που είχε συναφθεί το 1825. Κρατούσαν εχθρική στάση και υποκινούσαν την αντιπολίτευση. Σε όλα τα χρόνια, που η Αγγλία ασκούσε παγκόσμιο πολιτική, η Κυβέρνηση του Κωλέττη ήταν η μόνη Ελληνική κοινοβουλευτική Κυβέρνηση που δε συνέπλεε με την Αγγλική εξωτερική πολιτική. Τον τρίτο χρόνο της κυβέρνησης, 1847, οι Άγγλοι, χρησιμοποιώντας την υπόθεση του δανείου, επεδίωκαν την πώση του Κωλέττη, γεγονός, που από τη μιά μεριά⁹ θα ενίσχυε σημαντικά τη θέση τους στην Ελλάδα και από την άλλη θα μείωνε την αντίστοιχη θέση των Γάλλων. Ο Πάλμερστον, στην προσπάθειά του να υποχρεώσει τον Κωλέττη να δεχθεί τα Τουρκικά αιτήματα, απειλνσε αποκάλυπτα την Ελληνική κυβέρνηση ότι οι τρεις εγγυήτριες Δυνάμεις, Ρωσία, Αγγλία, Γαλλία, δεν ήταν υποχρεωμένες να υποστηρίξουν την Ελλάδα, αν από υπαιτιότητά της προκαλούσε την επίθεση άλλης χώρας εναντίον της. Οι Άγγλοι πρόβαλαν επίσης το ζήτημα του δανείου με οξύτητα αμέσως μετά τη διακοπή των Ελληνοτουρκικών σχέσεων. Τις αγγλικές πιέσεις και απειλές ακολούθησε η

εμφάνιση αγγλικών πολεμικών πλοίων στα ελληνικά χωρικά ύδατα. Στο σημείο αυτό εκδηλώθηκαν πιέσεις και από τις άλλες μεγάλες δυνάμεις στον Κωλέττη, εκτός βέβαια από τη Γαλλία.

Στις σύντονες αυτές πιέσεις ο Κωλέττης αντέδρασε με επιτυχία. Στους Άγγλους υποσχέθηκε ότι η Ελλάδα θα εκπλήρωνε τις υποχρεώσεις της σχετικά με το δάνειο με τη βοήθεια του Εϋνάρδου. Στο εσωτερικό μέτωπο προσέφυγε στη διάλυση της Βουλής και την προκήρυξη εκλογών για την ανανέωση της εντολής. Η στιγμή για την προσφυγή στη λαϊκή ευμνηγορία ήταν κατάλληλη, γιατί οι πιέσεις των ξένων για παραχωρήσεις ή υποχωρήσεις είχαν προδιαθέσει την κοινή γνώμη υπέρ της κυβέρνησης.

Η εμπιστοσύνη του στη λαϊκή υποστήριξη φαίνεται και από τον αποφασιστικό τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε τα κινήματα του Θ. Γρίβα και του Ν. Κριεζώτη, που ξέσπασαν κατά την περίοδο των εκλογών. Ενεργώντας αποφασιστικά εναντίον των δύο στασιαστών, ο Κωλέττης κέρδισε την υποστήριξη της κοινής γνώμης και πέτυχε ισχυρό κτύπημα στην αντιπολίτευση. Για να ενισχύσει όμως τη θέση απέναντί της έδειξε επιείκεια προς τους συνεργάτες και οπαδούς των δύο στασιαστών.

Οι εκλογές έφεραν θριαμβευτή τον Κωλέττη. Με μεγάλη μάλιστα πλειοψηφία εκλέχθηκαν στις περισσότερες επαρχίες οι υποψήφιοί του. Η εκλογική νίκη ενίσχυσε τη θέση του τόσο απέναντι στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική αντιπολίτευση.

Δύο μήνες μετά τις εκλογές στο αποκορύφωμα της δύναμής του ο Ι. Κωλέττης πέθανε. *“Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της αντιπολιτεύσεως εναντίον της κυβερνήσεως Κωλέττη, σε όλη την περίοδο της διακυβερνήσεώς του, αλλά ιδίως στον ενάμιση χρόνο, που η Αγγλική πίεση βρισκόταν στο αποκορύφωμά της, ήταν υβριστική - υπονομευτική θα έλεγε κανείς - η συμπεριφορά της”* (Σελ. 128.ΙΓ τομ. Ιστ.Ελ.Εθ. της Εκδοτικής).

Στη χριστουγεννιάτικη έκδοση του Οικονομικού Ταχυδρόμου (1997) δημοσιεύονται 17 ιστορικά μελετήματα, στα οποία, ο φίλος της Πρέβεζας, Σαραντός Καργάκος παρουσιάζει, αναλύει και σχολιάζει τα σημαντικότερα γεγονότα από το 527 π.Χ. έως το 1897. Μόνο 3 μελετήματα αναφέρονται στην Ιστορία του Νεοελληνισμού, η επανάσταση του 1821, ο πόλεμος του 1897 και ο θάνατος του Ιωάννη Κωλέττη, όπου μεταξύ άλλων γράφει:

“Πλήθος ανέκδοτα για τη ζωή του Κωλέττη έχει συγκεντρώσει ο Βλαχογιάννης, που λόγω της ευτραπείας τους δίνουν μια εικόνα - θα λέγαμε - παραμορφωτική ενός κουτοπόνηρου, απατεώνα πολιτικού. Η εικόνα αυτή είναι απατηλή. Για να κριθεί ο Κωλέττης ως πολιτικός πρέπει να ληφθεί υπόψη η υπάρχουσα και διαμορφωμένη τότε πραγματικότητα. Και είναι ασύγγνωστο επιστημονικό λάθος να προσφέρεται στο λαό όχι το πραγματικό πορτρέτο, αλλά μια καρικατούρα του Ηπειρώτη Πολιτικού. Ο Κωλέττης υπήρξε σπουδαίος πολιτικός με τα δεδομένα εκείνης της εποχής, που όλα ξεκίνησαν από το μηδέν. Άλλωστε και ο ίδιος ξεκί-

υψε από το μηδέν. Ο Μακρυγιάννης και οι Πελοποννήσιοι απομνημονεύματο-γράφοι του καταλογίζουν πολλά, αλλά, ο πρώτος γράφει εν συνεχή θρασμή ψυχής προς ικανοποίηση του προσωπικού του πάθους ενώ οι δεύτεροι για να τον μειώσουν και έτσι να εξυψώσουν τον εαυτό τους ή τους Μοραίτες οπληρχηγούς και πολιτικούς. Ας μην ξεχνάμε πως ο Αγώνας του 1821 δεν ήταν μόνο εθνικός, ήταν και εμφύλιος. Τα πλήγματα του εμφυλίου δημιουργούν πλέγματα που βασανίζουν ένα λαό και μετά το θάνατο των πρωταγωνιστών.

Ο Κωλέπτης υπήρξε ένας συγκροτημένος και μορφωμένος πολιτικός. Γεννήθηκε στο Συρράκο, το ξακουστό βλαχοχώρι της Ηπείρου, το 1774. Αρχικά ασχολήθηκε με το εμπόριο, αλλά με προτροπή του θείου του Γ. Τουρτούρη έφυγε στην Ιταλία και σπούδασε ιατρική επί μια επταετία στην Πίζα. Εκεί συνδέθηκε στενά με τον ανήσυχο στοχαστή Θεόφιλο Καϊρη. Επέστρεψε στα Γιάννινα και μπήκε αρχικά ως γιατρός στην υπηρεσία του Αλή πασά και μετά στην υπηρεσία του Μουχτάρ, γιου του Αλή. Κοντά τους έμαθε όλες τις "ίντριγκες" της πολιτικής. Το 1819 μυήθηκε στη Φιλική. Όταν ο Σουλτάνος αποκέρυξε τον Αλή, ο Κωλέπτης θέλησε να εκμεταλλευθεί την κατάσταση και, βοηθούμενος από το Ράγκο, να σκώσει σ' εξέγερση τα Βλαχοχώρια (Ιούλιος 1821). Ακολούθως κατεβαίνει στη Νότια Ελλάδα και μετέχει άλλοτε ως στρατιωτικός και άλλοτε ως πολιτικός στην Επανάσταση. Μπορεί ως στρατιωτικός να μη διέπρεψε όπως ο Κολοκοτρώνης, ο Καραϊσκάκης και άλλοι, αλλά στους εμφύλιους που ακολούθησαν μπόρεσε να προσεταιρισθεί όλους τους Ρουμελιώτες οπληρχηγούς και να νικήσει δύο φορές τον Κολοκοτρώνη και μία τρίτη, μετά το θάνατο του Καποδίστρια.

Μετά την Επανάσταση η πολιτική του δράση στρέφεται γύρω από τρεις άξονες:

α) **Συνταγματική νομιμότητα.** Ο Κωλέπτης ήταν γαλουχημένος με τις γαλλικές δημοκρατικές ιδέες και ήθελε κράτος συνταγματικά δομημένο. Γι' αυτό και αναδείχθηκε ηγέτης του Γαλλικού Κόμματος που είχε δημοκρατική ιδεολογία.

β) **Εκκλησιαστική ανεξαρτησία,** δηλαδή δημιουργία αυτόνομης (αυτοκέφαλης) Ελληνικής Εκκλησίας. Σήμερα μπορεί να επικρίνεται αυτό, αλλά μετά την επανάσταση είχαν απομείνει στην απελευθερωμένη Ελλάδα μόνο 6 αρχιερείς και κανείς εκείνη την εποχή δεν μπορούσε να δεχθεί διορισμένους μητροπολίτες από το Πατριαρχείο που τελούσε υπό τον ασφυκτικό έλεγχο των Τούρκων. Οι ανάγκες επέβαλαν σχηματισμό αυτοκέφαλης Εκκλησίας, έστω κι αν ο τρόπος που μεθοδεύτηκε το "αυτοκέφαλο" δεν ήταν αριστοτεχνικός.

γ) **Καταπολέμηση του χωρισμού των Ελλήνων σε αυτόχθονες και ετερόχθονες.** Δηλαδή, πολιτικά δικαιώματα να έχουν μόνοι αυτοί που ήταν κάτοικοι των απελευθερωμένων περιοχών (αυτόχθονες), ενώ αυτοί που προέρχονταν από μη απελευθερωμένες περιοχές (Κρήτη, Θεσσαλία, Ήπειρο, Μακεδονία κ.λ.π), δηλαδή οι ετερόχθονες, να μείνουν στο περιθώριο. Με βάση το σκεπτικό ότι οι απελευθερωμένες περιοχές δεν απελευθερώθηκαν για να ζήσουν μόνο αυτές ελεύθερες, αλλά για να αποτελέσουν την αφετηρία της απελευθέρωσης των λοιπών ελληνικών περιοχών, ο Κωλέπτης με μια μνημειώδη αγόρευση του στη

Βουλή τον Ιανουάριο του 1844 (απόσπασμα από την ομιλία αυτή έχουμε δημοσιεύσει στο επετειακό τεύχος του "Οικονομικού Ταχυδρόμου" του έτους 1994) έγινε ο θεμελιωτής της πολιτικής της Μεγάλης Ιδέας, που επί μία εκατονταετία υπήρξε η επίσημη κρατική ιδεολογία. Σήμερα σχεδόν απ' όλους τους ιστορικούς και πολιτικούς επικρίνεται η πολιτική αυτή, διότι τάχα εξαιτίας της χάσαμε τη Μικρά Ασία. Λες και την είχαμε! Όμως μια πολιτική δεν αξιολογείται από το τι χάσαμε, αλλά και από το τι κερδίσαμε. Η Ελλάδα, από το 1844 που διατυπώθηκε η πολιτική αυτή μέχρι το 1922, τριπλασιάστηκε εδαφικά και πληθυσμιακά. Στο διάστημα αυτό η Τουρκία μειώθηκε στο εικοσαπλάσιο. Βεβαίως ξεριζώθηκε ο Μικρασιατικός Ελληνισμός. Όχι όμως γιατί πήγε εκεί ο Ελληνικός στρατός. Οι Νεότουρκοι, είτε πηγαίναμε είτε όχι θα τον ξερίζωναν. Το μοναδικό λάθος που διαπράξαμε είναι ότι πήγαμε και δεν μπορέσαμε να νικήσουμε. Αλλά αυτό ήταν θέμα χειρισμών που βάραιναν τους τότε πολιτικούς, όχι τον Κωλέττη. Η πολιτική γραμμή του Κωλέττη ήταν ορθή και όρθωσε το έθνος. Αλλά και οι πρόσφυγες που δώχθηκαν από τη Μικρά Ασία πρόκοψαν καλύτερα στην Ελλάδα.

Έτσι, αντί να εκτουρκισθούν και να γίνουν δύναμη για την Τουρκία, έγιναν δύναμη για τον εαυτό τους και την Ελλάδα. Ο Κωλέττης υπήρξε υπόδειγμα Έλληνα διπλωμάτη, γιατί δεν ήταν οσφυοκάμπτης. Επειδή ήταν δυσάρεστος στο θρόνο στάλθηκε πρεσβευτής στη Γαλλία, όπου παρέμεινε μέχρι το 1843. Εκτός από τα Ιταλικά, Βλάχικα, Αλβανικά, ίσως και Τουρκικά, μιλούσε άριστα και τα Γαλλικά. Φορούσε πάντα την Ελληνική φουστανέλλα και καθώς διέθετε ωραίο παράστημα, οξύτατο και σπινθηροβόλο πνεύμα, κέρδισε τη συμπάθεια των Γάλλων πολιτικών και διανοούμενων. Ιδιαίτερα συνδέθηκε με τον ιστορικό και μετέπειτα πρωθυπουργό Γκιζώ μέσω του οποίου εξασφάλισε συχνά τη γαλλική βοήθεια για τη στήριξη του παραπαύοντος κατά τα πρώτα βήματα ατιγέννητου κράτους.

Όμως τον Κωλέττη δεν τον άφηναν ποτέ τα επιστημονικά ενδιαφέροντα. Αφιέρωσε τον εαυτό του στην πολιτική, αλλά φρόντιζε να τροφοδοτεί το πνεύμα του με τις νέες κατακτήσεις της επιστήμης. Συχνά οι ομιλίες του στη Βουλή θύμιζαν μάθημα σχολείου. Ο λόγος του ήταν επί τούτου απλοϊκός για να γίνεται κατανοητός. Θα κλείσουμε το αφιέρωμά μας στον Κωλέττη με ένα απόσπασμα από μια ομιλία του, με την οποία εξηγεί στους βουλευτές τι είναι η χημεία. Ο Κωλέττης ως πρωθυπουργός είχε εισηγηθεί τη σύσταση έδρας Χημείας στο Πανεπιστήμιο. Όμως έπρεπε η πρόταση να εγκριθεί από τη Βουλή, πράγμα που απαιτούσε να εξηγηθεί στους βουλευτές τι είναι η Χημεία, για την οποία καλούνται να ψηφίσουν. Το δύσκολο αυτό έργο ανέλαβε ο Κωλέττης με μια ομιλία - διδασκαλία. Ο σημερινός αναγνώστης ας μη βιαστεί να βγάλει συμπεράσματα. Ο Κωλέττης ήξερε να κερδίζει το ακροατήριο και με την ευτραπεία. Η ομιλία αυτή, που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα "Καρτερία" στις 18 Οκτωβρίου 1845, εικονογράφει το πνευματικό επίπεδο της τότε Βουλής, αλλά και το θυμόσοφο και ανήσυχο πνεύμα του Κωλέττη.

Ο Κωλέττης, προκαλώντας στην αρχή επί τούτου θυμηδία, ακολούθως τοποθετείται σοβαρά επί της ουσίας. Και κλείνει λέγοντας ότι θα εγκρίνει δημιουργία και άλλης έδρας αρκεί να έχει πρακτικό χαρακτήρα. Ας σημειωθεί ότι ο Κωλέττης το 1806 είχε δημοσιεύσει στο Λιβόρνο εγχειρίδιο “περί Χημείας””.

Το σπουδαιότερο επίτευγμα του Κωλέττη ήταν ότι, με ισχυρή πλειοψηφία, διατήρησε μία εύθραυστη ισορροπία μεταξύ του δυτικού τύπου κράτους και της παραδοσιακής κοινωνίας, μέσα στα πλαίσια της συνταγματικής νομιμότητας, που είχαν επιβάλει η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου και ο εξωτερικός παράγοντας, κυρίως ο αγγλικός.

Για τη ρουσφετολογία που τον κατηγορούν, οι ιστορικοί συμφωνούν ότι προηγήθηκε του κοινοβουλευτισμού. Με τον κοινοβουλευτισμό, λόγω της ψήφου, οι ρουσφετολογικές πιέσεις ενισχύθηκαν. Όλοι ζητούσαν οικονομική ενίσχυση, από μία οικονομία με ελάχιστους πόρους, για τις υπηρεσίες των ιδίων και της οικογένειάς των που προσέφεραν κατά τον αγώνα.

Είναι υποκρισία οι σημερινοί Έλληνες να κατηγορούν την κυβέρνηση εκείνη, που έκανε τα πρώτα βήματα του κοινοβουλευτισμού, μοναχική σε ένα διεθνές μοναρχικό περιβάλλον, με πολλά εσωτερικά προβλήματα και να παραβλέπουν το όργιο ρουσφετολογίας, η οποία ύστερα από 150 χρόνια ελεύθερου κράτους, δημιούργησε μία τεράστια κρατική μηχανή τροχοπέδη στην πρόοδο του τόπου και νέμεται έναν τεράστιο κρατικό τομέα που ελέγχει το 70% της Ελληνικής Οικονομίας, δημιουργεί τα ελλείμματα και καθυστερεί την ανάπτυξη.

Ο Κωλέττης κατηγορήθηκε και για πράξεις που έγιναν χρόνια μετά το θάνατό του. Προ καιρού έγραψα σε Αθηναϊκή Εφημερίδα ότι ο Κωλέττης δε ζούσε το 1851, δημοσίευσε την επιστολή μου και απόσπασμα από το λήμμα “αρχαιολογία” μεγάλης εγκυκλοπαίδειας από την οποία πήρε την ψευδή πληροφορία.

Τα τελευταία χρόνια δημοσιεύονται πολλά ιστορικά μελετήματα για τον Ι. Κωλέττη, σε βιβλία, περιοδικά και σε εφημερίδες, όπως του Κων. Κ. Σκαλτσά στην Εστία. Ο Ακαδημαϊκός Θ. Πετσάλης - Διομήδης στον πρόλογο του τρίτου ιστορικού μυθιστορημάτος του “Ελληνικός Όρθρος” που αναφέρεται στον διαφωτισμό, την οργάνωση, το μεγάλο αγώνα και στα πρώτα βήματα στο φως της ελευθερίας γράφει “μία ραχοκοκαλιά ήθελε για να δέσει το σύνολο, την είχα, μου την χάρισε ο Κωλέττης. Από κει και πέρα ήμουν ελεύθερος να ζωντανέψω μία ολόκληρη εποχή, να ιστορήσω έναν ολόκληρο κόσμο”. Ο Θ. Πετσάλης στήριξε το έργο του στα βιογραφικά στοιχεία της ζωής του Κωλέττη. Αρχίζει με τη γέννησή του και τελειώνει με το θάνατό του και τούτο γιατί ο διανοητής πολιτικός με την άριστη Ελληνική και Ευρωπαϊκή παιδεία και το πρακτικό μυαλό του ήταν ο μόνος Έλληνας του καιρού, ο οποίος πενήντα χρόνια συνεχώς ήταν στην πρώτη γραμμή όλων των αγώνων για την ελευθερία και τη συγκρότηση Ελεύθερου Ελληνικού Κράτους, ύστερα από πολλούς αιώνες σκλαβιάς.

Εκτός από εκείνους που αναφέρει ο κ. Καργάκος ότι σενετέλεσαν να δημιουργηθεί η απατηλή και παραμορφωτική εικόνα του Κωλέττη, συνέβαλε και η παλαιά

αντίληψη για την ιστορία όπως γράφει ο κ. Αντ. Καρκαγιάννης στην Καθημερινή (4-1-1998).

“Όλοι σχεδόν οι ιστοριογράφοι της Επανάστασης του 1821 έλκονται από τον πρωτογονισμό των καπεταναίων και των караβοκυραίων, πρωτογονισμός που αναμφισβήτητα χαρακτηρίζονταν από ειλικρίνεια, αυθορμητισμό, στρατιωτική πανουργία, ηρωϊσμό και αυτοθυσία. Οι φυσικές αυτές αρετές δεν αναιρούν τον πρωτογονισμό τους, αντιθέτως τον υπογραμμίζουν.

Μπροστά σ’ αυτόν τον ηρωϊκό έσω πρωτογονισμό, παραγνωρίστηκαν προσωπικότητες (και τώρα μόλις προσπαθούμε να τις ανακαλύψουμε) με εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά και αρετές, όπως ο Ιωάννης Κωλέπτης, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο Μάουρερ της αντιβασιλείας και ο μέγιστος όλων ο Ιωάννης Καποδίστριας. Αλλά και πολλοί, που επί πολλά χρόνια λησμονήθηκαν στην γκρίζα περιοχή του “αντιδραστικού”, του “Φαναριώτη”, του “συμβιβασμένου”. Και όμως, αυτοί ήταν που γνώριζαν προς τα που πήγαινε η επανάσταση και όχι ο Καραϊσκάκης που στην αρχή, ήταν πεπεισμένος ότι ο πόλεμος γίνεται για το αρματολίκι των Αγράφων”.

Ο Κωλέπτης ασφαλώς έκανε και λάθη. Ο χρόνος και η έρευνα θα φωτίσουν όλο και περισσότερο την προσωπικότητά του και την προσφορά του στο Έθνος.

“Έζησα δεκατρία χρόνια, μελετώντας και γράφοντας τον Ελληνικό Όρθρο. Άξαφνα φαντάζομαι ότι παρουσιάζεται μπροστά μου ο Κωλέπτης ο ίδιος, με τη φουστανέλα του και με τη φεσάρα του, ολοζώντανος και με χαιρετάει καλόκαρδα και με ρωτάει με κάποια ειρωνία:

- Πώς με φαντάστηκες έτσι ηγαπητέ; Γιατί με παρουσίασες έτσι; Ήμουν και καλύτερος και χειρότερος”, γράφει ο Θ. Πετσάλης - Διομήδης.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΑΡΤΑΒΑΝΗΣ

Συνταγματάρχης (ΠΖ)

ΙΣΤΟΡΙΑ 15ου ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΠΕΖΙΚΟΥ

Αφιερούται

1. Στους Αθάνατους νεκρούς και ηρώϊκούς μαχητές του 15ου Συντάγματος Πεζικού.
2. Στη μνήμη των γονέων μου και αδελφού μου Σπυρίδωνος.
3. Στους σεμνούς και ανιδιοτελείς συμπατριώτες μου Πρεβεζάνους αγωνιστές.

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν πόνημα εντάσσεται στα όνειρα των παιδικών μου χρόνων, όταν με τους συνομήλικούς μου (παιδιά της Κοκκινιάς¹) παίζαμε στην Ντάπια² (Τάφρος) και καμαρώναμε τους αξιωματικούς και οπλίτες του 15ου Συντάγματος Πεζικού, που έδρευε στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου (Γενή Καλέ³).

Εύλογον τίθεται το ερώτημα εν προκειμένω τι όνειρα έτρεφεν ένα παιδί της ηλικίας μου για το κάστρο και το Σύνταγμα που έδρευε εντός αυτού. Ήταν απλό. Η αίγλη που είχε τότε ο Στρατός μας μετά τους νικηφόρους αγώνες της περιόδου 1940-1949 και η επιδίωξίς μας να φτάσουμε και να ξεπεράσουμε την δόξα εκείνων (ΑΜΕΣ ΔΕ Γ' ΕΣΣΟΜΕΘΑ ΠΟΛΛΩ ΚΑΡΩΝΕΣ), η στολή των Αξιωματικών και οπλητών (αλήθεια τι ομορφιά δεν έκρυβε αλλά και τι πειθαρχία δεν επεδείκνυε η σχολαστικότητα και προσεγμένη εμφάνιση της στολής ;), το "άβατον" του Κάστρου που μας επέτρεπε να εισέλθουμε μόνον την Πασχαλιά δια τα Χρόνια Πολλά και γενικότερα η ανησυχία μας για να μάθουμε περισσότερα για τον Στρατό μας.

Οι σκέψεις αυτές ωρίμασαν πλέον μετά την είσοδόν μου εις την Στρατιωτικήν

1. Κοκκινιά είναι η προσφυγική συνοικία της Πρεβέζης.

2. Η Ντάπια (Τάφρος) περιέβαλλε την πόλιν της Πρεβέζης από του Προμαχώνας της Βρυσούλας μέχρι της Χαμπέαινας (σημερινή «Αγράμπελη»).

3. Ήταν η Τουρκική ονομασία του Κάστρου του Αγίου Γεωργίου που σημαίνει Νέον Κάστρο. Αυτό όμως, ο Προμαχώνας της Βρυσούλας και η Τάφρος ήταν έργα του Αλή Πασά.

Το δυτικό μέρος του κάστρου του Αγίου Γεωργίου. Αριστερά του τείχους διακρίνεται τμήμα της τάφρου (ντάπια) που περιέβαλλε την πόλη της Πρέβεζας από τον προμαχώνα της Βρυσούλας μέχρι της Χαμπέαινας (σημερινή Αγράμπελη).

Αεροφωτογραφία του Νίκου Δ. Καράμπελα του 1998.

Σχολήν Ευελπίδων (Σ.Σ.Ε.), την σταδιοδρομίαν μου ως Αξιωματικού των Καταδρομών και αργότερα, όταν ευρέθηκα να διοικώ Μονάδες του Πεζικού για τις οποίες ελάχιστα στοιχεία θα μπορούσα να ειπώ ότι ευρήκα γύρω από την ιστορία τους και κυρίως τις επιχειρήσεις στις οποίες έλαβαν μέρος από του καιρού της συγκροτήσεώς των.

Έτσι λοιπόν έδωσα στον εαυτόν μου μια υπόσχεση ότι αν η τύχη τα φέρει να βρεθώ Διοικητής του 15ου Σ.Π. στην ιδιαιτέρα μου πατρίδα την Πρέβεζα θα προσπαθούσα να συγκεντρώσω στοιχεία τόσο του Κάστρου όσο και του Συντάγματος για να μάθουν οι υπηρετούντες εις αυτό καθώς και οι νέοι της Πρέβεζας (για να μην έχουν τα ερωτηματικά των παιδικών μου χρόνων) ιστορικά θέματα που αφορούσαν το 15ο Σ.Π. και τον τόπον τους γενικότερα.

Κατ' αυτόν τον τρόπο προσπάθησα ως Διοικητής του 15ου Σ.Π. πέραν όλων των άλλων καθηκόντων μου να ανοίξω τις πύλες του Κάστρου και να μάθουν οι μαθητές και Σύλλογοι της ιδιαιτέρας μου Πατρίδος θέματα που αφορούσαν την οχύρωση της Πρέβεζας, την απελευθέρωσίν της, την 21ην Οκτωβρίου 1912, την συμβολή του 15ου Σ.Π. στην απελευθέρωσίν της, το Κάστρο του Αγίου Γεωργίου, ως και την σταδιοδρομία των νέων στο στράτευμα (στα πλαίσια του επαγγελματικού προσανατολισμού των) όπως η σχετική Παγία Διαταγή ορίζει. Τέλος να ενημερωθούν τα στελέχη και οι Οπλίτες του 15ου Σ.Π. για την ιστορία του Συντάγματός τους, την εξύψωση του ηθικού τους και την υπερηφάνεια που θα πρέπει να αισθάνονται υπηρετώντας στο συγκεκριμένο Σύνταγμα.

Όλα τα παραπάνω φυλάσσονται στο δημιουργηθέν επί Διοικήσεώς μου Μουσείον, εντός του Κάστρου, όπου εκτίθενται φωτογραφικό υλικό, αγωνιστές Πρεβεζάνοι από το 1821 και ήρωες καθώς και αθάνατοι νεκροί της Πρέβεζας και του 15ου Σ.Π., σχεδιαγράμματα οχυρώσεως της Πρεβέζης γενικότερα και του Κάστρου του Αγίου Γεωργίου και πολύ άλλο υλικό που υπενθυμίζουν την ιστορία του 15ου Σ.Π. καθώς και η ανέγερσις του ιερού Ναού του Αγίου Γεωργίου για να θυμίζει ότι προ της κατασκευής του Κάστρου (1807) υπήρχε και υπάρχει ο παλαιός ναός και τέλος ο εξωραϊσμός των υπεργείων και υπογείων οχυρωματικών κατασκευών του Κάστρου (καθαρισμοί - ηλεκτροφωτισμοί κ.λ.π.).

Με το ανά χείρας πόνημα της ιστορίας του 15ου Σ.Π. έκλεισε όλος αυτός ο κύκλος των παιδικών μου ονείρων.

Εύχομαι στους επερχόμενους Διοικητάς και στελέχη του 15ου Σ.Π. να διατηρήσουν αλλά και να συμπληρώσουν όσα επί Διοικήσεώς μου δεν μπόρεσα να καλύψω για την προβολή του 15ου Σ.Π. αλλά και του Στρατού μας γενικότερα.

Αρταβάνης Πέτρος
Σχης (ΠΖ)

Ο προμαχώνας της Βρυσούλας.
Αεροφωτογραφία του Νίκου Δ. Καράμπελα του 1998.

2. ΓΕΝΙΚΑ

Το 15ον Σύνταγμα Πεζικού (Σ.Π.) συνεκροτήθη με βάση τον Νόμον ΓΝΦΣΤ' του 1910 "Περί οργανισμού του Στρατού" του οποίου ενδιαφέρον άρθρον για το Σύνταγμα είναι το παρακάτω:

“ΕΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΕΙ ΕΚΑΣΤΟΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΠΑΡΕΧΕΙ ΠΛΗΝ ΤΟΥ ΕΝΕΡΓΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΠΕΖΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΝ ΕΦΕΔΡΙΚΟΝ ΤΟΙΟΥΤΟΝ, ΤΩΝ ΕΦΕΔΡΙΚΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΩΝ ΑΡΙΘΜΟΥΜΕΝΩΝ, ΑΠΟ “15” ΚΑΙ ΑΝΩ.....”

Κατόπιν του Βασιλικού Διατάγματος (Β.Δ.) της 16ης Σεπτεμ 1912 που αφορούσε την Επιστράτευση εν όψει των Βαλκανικών Πολέμων άρχισε η Επιστράτευσή του αρχικά στο Μεσολόγγι αλλά λόγω της λειψυδρίας συνεκροτήθη εις το ΑΙΤΩΛΙΚΟΝ Αιτωλοακαρνανίας συνεπεία της υπ αριθμόν 10/20 Σεπ 1912 διαταγής της Ταξιαρχίας Ηπείρου. Έτσι το 15ον Έφεδρον Πεζικόν Σύνταγμα συνεκροτήθη από οπλίτες των 6ου, 10ου, 12ου Πεζικών Συνταγμάτων μέχρι την 26ην Σεπ 1912 οπότε άρχισε η μεταστάθμευσή του στην περιοχήν ΑΡΤΑΣ με πρώτον Διοικητήν του τον Ανχην (ΠΖ) Πολυμενάκον Γεώργγιον η δε δύναμίς του ήταν:

Αξιωματικοί	:	68
Επιλοχίαι	:	6
Λοχίαι	:	78
Δεκανείς	:	173
Σαλπιγκτές	:	19
Στρατιώται	:	2925
ήτοι Σύνολον	:	3269
Κτήνη	:	282

Την 10:30 της 26ης Σεπτεμβρίου 1912 ήρχισε η μεταστάθμευση εις περιοχήν ΑΡΤΑΣ περί τα χωριά ΚΟΜΠΟΤΙ, ΣΕΛΛΑΔΕΣ, ΛΙΜΕΝΙ και μετά τους ενδιάμεσους σταθμούς ολοκληρώθηκε την 4ην Οκτωβρίου 1912.

Την 6ην Οκτωβρίου ήρχισεν η έξοδος προς τα Δυτικά από την γέφυραν ΑΡΤΑΣ διατεθέντος ενός Τάγματος (Πον) του Συντάγματος ως προφυλακής μάχης εις ΚΩΣΤΑΚΙΟΥΣ, αυχένα ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ οπότε άρχισαν και οι πολεμικές του επιχειρήσεις.

Το Σύνταγμα μετέσχε σε όλες τις μάχες των ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ που διά Β.Δ περιελάμβαναν τις παρακάτω επί μέρους μάχες ήτοι: ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ, ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ, ΑΝΩΓΕΙΟ, ΤΣΑΓΓΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ, ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ, ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, ΠΡΕΒΕΖΗΣ, ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ και ΣΟΥΛΙΟΥ.

3. ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΩΝ

α. Μάχη ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ-ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ (10-11 Οκτωβρίου 1912 και 12 Οκτ.1912).

(1) Το 15ον Σ.Π έλαβε ενεργόν μέρος στην μάχη ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ, ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ και υποστηρίξεως των επιχειρήσεων προς ΑΝΩΓΕΙΟΝ,κατ' αυτήν απηλευθερώθη το χωρίον ΓΡΙΜΠΟΒΟΝ και την επομένην ημέρα (12 Οκτωβρίου1912) η ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ, ΣΦΕΛΕΝΙΚΟΝ, ΣΤΡΕΒΙΝΑ, ΜΠΡΕΝΙΤΣΑ, ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΑ ως και η Δ/Β ΚΙΑΦΑΣ.

(2) Εκδοθείσες Διαταγές

Διά Β.Δ. την 20ην Σεπ. 1912 διωρίσθη Αρχηγός του Στρατού Ηπείρου ο Αντγος κ. Σαπουντζάκης.

Διά της υπ' αριθμόν 80002/27 Σεπ. 1912 του Υπουρ. Στρατιωτικών εκαθορίζετο η αποστολή του Στρατού Ηπείρου , ήτοι:

“ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΗΓΟΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ.

ΕΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΑ ΗΔΗ ΤΟ ΑΠΟ 20ης ΣΕΠ.ε.ε Β.Δ. ΔΥΝΑΜΕΙ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΔΙΟΡΙΣΘΗΤΕ, ΕΠΙ ΤΗ ΠΡΟΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ. Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΚΑΛΕΣΑΣΑ ΥΜΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΣΑΣ ΕΜΠΙΣΤΕΥΗΤΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗΝ ΝΑ ΠΑΡΑΚΩΛΥΣΕΤΕ ΠΑΣΑΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΙΝ ΤΗΣ ΜΕΘΟΡΙΟΥ ΜΕΤΑΞΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ, ΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ. ΘΑ ΔΙΑΘΕΣΗΤΕ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥΣ ΚΑΙ ΟΛΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΑΜΥΝΗΣ, ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΕΝ ΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤ. ΖΩΝΗΣ,ΤΗΣ ΕΚΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΕΩΣ ΕΦ' ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣ Δ. ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ ΧΩΡΑΣ. ΤΟ ΥΠΟ ΕΠΙΤΗΡΗΣΙΝ ΜΕΤΩΠΙΟΝ ΕΙΝΑΙ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΘΕΙΣΑΙ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΥΜΩΝ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΑΙ, ΕΝΕΚΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ, ΟΣΟΝ ΤΟ ΔΥΝΑΤΟΝ ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΩΝ ΜΕΣΩΝ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ, ΕΝΘΑ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΝ Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙ ΗΘΕΛΕΝ ΕΚΡΑΓΗ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ, Θ' ΑΝΑΛΑΒΗ ΕΡΡΩΜΕΝΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ. ΕΙΜΑΙ ΠΕΠΕΙΣΜΕΝΟΣ ΟΤΙ ΔΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΥΠΝΟΥ ΥΜΩΝ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ ΣΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΘΑ ΥΠΑΓΟΡΕΥΣΗ Η ΠΕΦΩΤΙΣΜΕΝΗ ΥΜΩΝ ΠΕΙΡΑ, ΘΑ ΔΥΝΗΘΗΤΕ ΝΑ ΕΠΙΤΥΧΗΤΕ ΤΗΝ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΙΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΚΑΙ Ν' ΑΠΑΛΛΑΞΗΤΕ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΠΑΣΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ ΕΚ ΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥΤΟΥ. ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΝΑ ΜΕ ΤΗΡΗΤΕ ΕΝΗΜΕΡΟΝ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΥ.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΛΕΥΘ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ”.

Διά τηλεγραφήματος κατέστη γνωστόν στον Αρχηγόν Στρατού Ηπείρου ότι το κείμενον κηρύξεως του πολέμου θα εδίδετο από τους πρεσβευτάς των Χριστιανικών

Κρατών το πρωί της 5ης Οκτωβρίου 1912 και συνεπώς οι εκθροπραξίες δύνανται επίσημα να αρχίσουν από το μεσημέρι της 5ης Οκτωβρίου 1912. Έτσι ο Αρχηγός Στρατού Ηπείρου έθεσε σε εφαρμογή το σχέδιον ενεργείας του, του οποίου ενδιαφέροντα σημεία είναι τα παρακάτω:

“1) ΤΑ 3ον ΚΑΙ 10ον ΤΑΓΜ. ΕΥΖ. ΤΗΡΗΣΩΣΙ, ΠΑΡΑ ΤΟ ΠΕΤΑ ΚΑΙ ΜΠΑΝΙΑ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΗΡΟΥΝΤΑ ΤΟΝ ΑΡΑΧΘΟΝ

2) ΤΟ 7ον ΤΑΓΜΑ ΕΥΖ. ΚΑΙ ΤΟ ΙΙ/15 ΤΑΓΜΑ, Ο ΛΟΧ. ΜΗΧΑΝ., ΕΙΣ ΟΥΛΑΜ. ΙΠΠΙΚΟΥ ΚΑΙ Η ΟΡ. ΠΥΡ/ΧΙΑ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΤΗΝ 14 Ω ΤΗΣ 6ης /8ΒΡΙΟΥ ΔΙΕΛΘΩΣΙΝ ΤΗΝ ΓΕΦΥΡΑΝ ΤΗΣ ΑΡΤΗΣ ΚΑΙ

3) ΤΗΝ ΔΙΑΒΑΣΙΝ ΤΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΗ ΤΟ ΠΥΡ/ΚΟΝ ΔΙΑ ΒΟΛΗΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ”.

Μετά την διάβασιν της γέφυρας ΑΡΤΑΣ και την εκπομπήν προφυλακών μάχης εκ του Συντάγματος ακολούθησαν οι διαταγές του Αρχηγού Στρατού Ηπείρου διά του Επιτελάρχου Κ. Ιωάννου όπως παρακάτω:

“7 ΟΚΤΩΒΡ ΩΡΑ 10:15 ΑΡΤΑ

ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΝ ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΝ Γ. ΔΙΟΙΚ. 15ου ΣΥΝ/ΤΟΣ.

Ο ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΝΤΕΛΛΕΤΑΙ ΝΑ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΗΣΗ ΤΕ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΟ ΕΝ ΓΡΙΜΠΟΒΩ 7ον ΤΑΓΜΑ ΤΩΝ ΕΥΖΩΝΩΝ ΔΙ' ΕΝΟΣ ΤΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΣΑΣ. ΘΕΛΕΙ ΛΗΦΘΗ ΜΕΡΙΜΝΑ ΝΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΑΙ ΤΑΣ ΛΟΙΠΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΦΡΟΥΡΟΥΝΤΩΝ ΤΑΣ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΩΣΤΕ ΝΑ ΜΗ ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ ΚΑΤΑΠΙΟΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ. ΤΟ ΕΤΕΡΟΝ ΤΑΓΜΑ ΣΑΣ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΟΝ ΩΣΤΕ ΑΝ ΖΗΤΗΘΗ ΝΑ ΣΠΕΥΣΗ ΑΜΕΣΩΣ. ΟΡΙΖΟΜΕΝ ΩΡΑΝ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΣ ΤΗΝ 12 ΤΗΣ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ , ΩΣΤΕ ΤΗΝ 2 1/2 ΕΣΠΕΡΑΣ Ή ΤΟ ΠΟΛΥ ΤΗΝ 3ην ΝΑ Η ΤΟ ΤΑΓΜΑ ΕΝ ΓΡΙΜΠΟΒΩ

Κ.Δ Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ”.

Επίσης ακολούθησε νεωτέρα διαταγή ως εξής :

“ΚΑΤΑ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΔΙΑΤΑΓΗΝ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΑΜΦΟΤΕΡΑ ΤΑΓΜΑΤΑ ΣΑΣ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗ ΕΙΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ ΜΕΧΡΙΣ ΙΜΑΡΕΤ. ΘΕΛΕΤΕ ΜΕΤΑΒΗ ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΩΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΕΝΗΤΕ ΕΚΕΙ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΗΣ ΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΣΕΩΣ ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΚΑΤΑΛΗΦΘΕΙΣΩΝ ΘΕΣΕΩΝ (ΛΟΦΟΥ ΓΡΙΜΠΟΒΟΥ). ΤΙΘΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΣΑΣ Η ΜΟΙΡΑ ΟΡΕΙΒ. ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ, ΚΑΙ ΟΥΤΩ ΠΑΣΑ Η ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΡΟΣ ΑΣΦΑΛΗ ΚΑΤΟΧΗΝ ΤΗΣ ΘΕΣΕΩΣ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟ ΑΤΟΜΙΚΗΝ ΣΑΣ ΕΥΘΥΝΗΝ. ΘΕΛΕΤΕ ΠΡΟΩΘΗΣΕΙ ΩΣ ΠΡΟΦΥΛΑΚΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΚΑΙ ΕΤΕΡΑΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΚΤΙΝΟΕΙΔΩΣ, ΔΙΜΟΙΡΙΑΣ Ή ΟΥΛΑΜΟΥΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΩΣ ΕΠΙΣΤΑΘΜΙΩΝ ΤΟΥΤΩΝ. ΤΟ ΣΥΝΟΛΟΝ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΦΥΛΑΚΩΝ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΠΕΡΒΑΙΝΕΙ ΤΟ 1 1/2 ΛΟΧΟΝ , ΤΟ ΠΟΛΥ

ΔΙΛΟΧΙΑΝ. ΩΡΑ ΕΚΚΙΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΤΑΓΜΑΤΟΣ Η 12n , ΤΟΥ ΕΤΕΡΟΥ Η 12 1/2 Μ.Μ.

ΑΡΤΑ 7/10 Κ.Δ Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ

ΩΡΑ 11 ΠΡΩΪΑΣ”.

Τέλος διά της διαταγής υπ’ αριθ. 892/8-10 του Αρχηγείου Ηπείρου προς το 15ο Σύνταγμα εδίδοντο οι τελικές οδηγίες περί της διεξαγωγής ήτοι:

“ΑΡ.Δ. 892/8-10.

ΓΡΙΜΠΟΒΟΝ 8/10

ΑΝΤΙΣΥΝΤ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΝ Γ. ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ 15ου ΣΥΝΤ/ΤΟΣ.

ΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ 15ου ΣΥΝ/ΤΟΣ ΑΤΙΝΑ ΕΥΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΓΓΥΣ ΤΗΣ ΚΙΑΦΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΙΘΕΜΕΝ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ ΟΣΤΙΣ ΘΕΛΕΙ ΕΧΕΙ ΕΠΙΣΗΣ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΤΟ ΔΙΑΤΑΧΘΕΙΣΑΝ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΝ. ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΔΕ ΤΟ 7ου ΤΑΓΜΑ ΚΑΙ Τ’ ΑΝΩΤΕΡΩ ΤΜΗΜΑΤΑ (9ος ΚΑΙ 11ος ΛΟΧΟΙ ΚΑΙ ΟΥΛΑΜΟΣ 12ου -ΥΠΟ ΤΗΝ ΔΚΣΗ ΤΧΟΥ ΔΟΥΛΗ Δ.) ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΜΙΚΤΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΙΣ Ο’ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ Η ΤΗΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΚΙΑΦΑΣ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΨΗΛΟΤΕΡΑΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΙΝ ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΜΩΝ ΘΕΛΕΙ ΑΝΕΛΘΕΙ ΜΙΑ ΔΙΜΟΙΡΙΑ ΗΝ ΕΝ ΚΑΙΡΩ ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙ Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΝΑ ΚΑΤΕΛΘΕΙ. Ο ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΕΦΙΣΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΗΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΗΦΘΕΙΣΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ ΘΕΣΕΩΝ. ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟΝ ΙΣΧΥΡΑΙ ΩΣΤΕ Η ΕΓΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΕΣΤΑΙ ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΟΣ, ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΑΝ ΕΠΙΤΕΘΩΣΙ ΠΡΟΣ ΕΚΤΟΠΙΣΙΝ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ. Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ 15ου ΣΥΝ/ΤΟΣ ΕΧΩΝ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΣ ΑΠΟΜΕΝΟΝΤΕΣ ΔΥΟ ΛΟΧΟΥΣ ΤΟΥ 3ου ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ 1ου ΤΑΓΜΑ ΘΕΛΕΙ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΕΙΣ ΓΡΙΜΠΟΒΟΝ ΕΧΩΝ ΕΝ ΤΟΥΤΟΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΜΕΧΡΙΣ ΑΡΤΗΣ. ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣΥΝΤ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΥ ΤΙΘΕΤΑΙ ΤΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟΝ ΤΗΣ ΟΡΕΙΒ. ΜΟΙΡΑΣ. ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣΥΝΤ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ ΘΕΛΕΙ ΤΗΡΗΤΑΙ ΕΠΑΦΗ ΔΙΑ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΥΠΟΧΡΕΟΜΕΝΟΥ ΙΔΙΩΣ ΤΟΥ ΟΠΙΣΩ ΤΜΗΜΑΤΟΣ (ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΥ) ΝΑ ΜΕΡΙΜΝΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΙΝ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΤΑΥΤΗΣ. ΤΟ ΥΠΟ ΤΟΝ ΥΠΙΛΑΡΧΟΝ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΙΠΠΙΚΟΥ ΤΙΘΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΥ ΘΕΛΕΙ ΔΕ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΙ ΩΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΕΡΟΝ ΝΟΜΙΖΕΙ ΟΥΤΟΣ, ΙΔΙΩΣ ΟΜΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΙΝ ΚΑΤΑΡΤΙΖΟΜΕΝΟΥ ΠΛΗΡΟΥΣ ΔΙΚΤΥΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΑΧΕΙΑΝ ΜΕΤΑΔΟΣΙΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ.

Κ.Δ Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ”

(3) Απώλειες Συντάγματος

Νεκροί : Αζκοί : ένας (1) Λγός Ροδόπουλος Ιωάννης

Οπλίτες : Είκοσι πέντε (25)

Τραυματίες : Αζκοί : Δύο (2) : Υπλγός Φουριδάκης Π.

Ανθλγός Παπαδόπουλος Αλεξ.

Οπλίτες : Εβδομήντα (70)

Με διαταγή του Υπουργείου Στρατιωτικών το Σύνταγμα Κρητών θα επεβιβάζετο στον ΠΕΙΡΑΙΑ διά ΛΕΥΚΑΔΑ και ο Αρχηγός Σαπουντζάκης για να αποδεσμευθεί από το αριστερό του πλευρό (κατάληψης ΠΡΕΒΕΖΗΣ) και συνέχισή τις επιχειρήσεις του προς Βορράν εξέδωσε την υπ' αριθμόν 1221 δγίν της οποίας το κείμενον είναι το παρακάτω:

“1) Το 7ον ΤΑΓΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΤΕΘΗ ΑΜΥΝΤΙΚΩΣ ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΘΕΣΙΝ ΚΑΣΤΡΙ ΥΨΩΜΑΤΑ,ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΝ ΤΑΥΤΑ ΔΙ’ ΟΛΩΝ ΤΟΥ ΤΩΝ ΛΟΧΩΝ ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΜΖΑΔΩΝ.

2) ΤΟ 3ον ΤΑΓΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΘΕΛΕΙ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ ΤΟ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΚΑΙ Δ. ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΙ ΟΡΟΠΕΔΙΟΝ,ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΛΙΤΥΟΣ ΤΟΥ ΟΡ. ΓΟΡΓΟΜΥΛΟΥ ΕΠΙ ΤΩ ΑΥΤΩ ΣΚΟΠΩ.

3) ΤΟ Ι/15 ΤΑΓΜΑ ΘΑ ΚΑΤΑΛΑΒΗ ΚΑΙ ΘΑ ΔΙΑΤΕΘΗ ΑΜΥΝΤΙΚΩΣ ΠΑΡΑ ΤΟ ΣΦΕΛΕΝΙΚΟΝ.

4) ΤΟ ΙΙ/15 ΘΑ ΚΑΤΑΛΑΒΗ ΤΟ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΝ ΚΑΙ Δ. ΤΟΥ ΧΩΡ.ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΟΣ ΑΜΥΝΑΝ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΛΟΥΡΟΥ - ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

5) Η ΟΡ.ΜΟΙΡΑ ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΘΕΣΕΙ ΜΙΑΝ ΜΕΝ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΝ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΩΘΕΝ ΚΑΙ Ν. ΚΟΥΜΤΖΑΔΩΝ ΜΙΚΡΟΝ ΟΡΟΠΕΔΙΟΝ, ΑΛΛΗΝ ΔΕ ΕΙΣ ΤΟ Δ. ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΝΔΡΑ ΥΠΕΡΚΕΙΜΕΝΟΝ ΥΨ.ΑΙ ΔΥΟ ΑΥΤΑΙ ΠΥΡ/ΧΙΑΙ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΕΧΕΙ ΤΟΜΕΑΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΜΕΝ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ ΑΠΟ ΤΩΝ ΚΛΙΤΥΩΝ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΓΟΡΓΟΜΥΛΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΛΟΥΡΟΥ,ΚΑΤΑ ΤΗΝ Α. ΔΕ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΚΟΥΜΤΖΑΔΩΝ ΤΑΣ ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΚΛΙΤΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΕΩΝ ΓΟΡΓΟΜΥΛΟΥ ΚΑΙ ΚΙΑΜΠΕΡΙΝΗΣ.Η ΤΡΙΤΗ ΠΥΡ/ΧΙΑ ΔΙΑΤΕΘΕΙΜΕΝΗ ΠΑΡΑ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΘΑ ΕΧΗ ΤΟΜΕΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΛΟΥΡΟΥ.

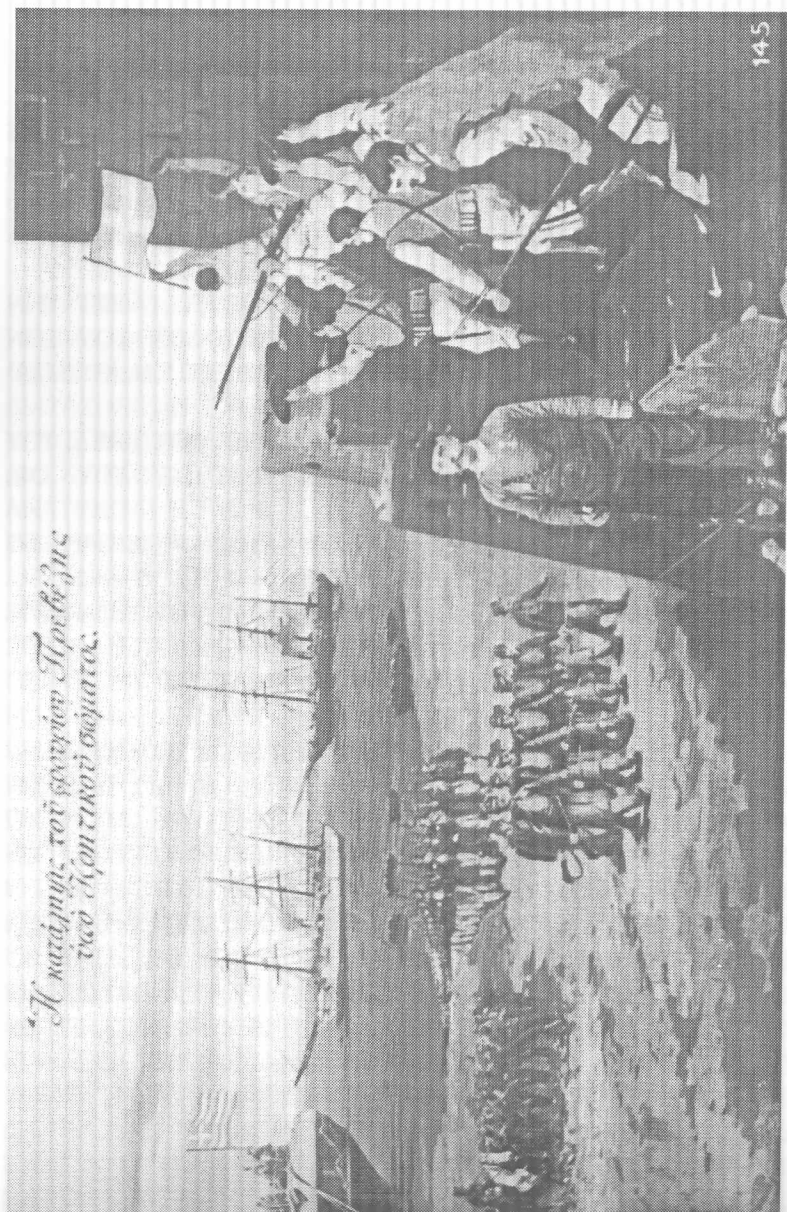
6) ΤΟ ΙΙΙ/15 ΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΟ 10ον ΤΑΓΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΘΕΛΟΥΣΙ ΔΙΑΤΕΘΕΙ, ΩΣ ΕΦΕΔΡΕΙΑ,ΟΠΙΣΘΕΝ ΤΩΝ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΙΑΥΤΑΣ,ΩΣΤΕ ΤΑΧΕΩΣ ΚΑΙ ΕΥΚΟΛΩΣ ΝΑ ΔΥΝΑΝΤΑΙ ΝΑ ΣΥΝΔΡΑΜΩΣΙΝ ΤΟ ΜΑΛΛΟΝ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΟΝ ΣΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

7)..... 8)..... 9)..... 10)..... 11)..... 12)..... 13).....

14) ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ ΘΕΛΕΙ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΕΙΣ ΧΑΝΟΠΟΥΛΟΝ.

15).....

16) ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΟΥ ΔΕΞΙΟΥ ΤΟΜΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΩΣ, ΤΟΥ

Η κατάληψη του φρουρίου της Πρέβεζας από Κρητικό σώμα.
Καρτ ποστάλ του 1912.
(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΟΣ ΤΟ 3ον, 7ον ΚΑΙ 10ον ΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΔΥΟ ΟΡ. ΠΥΡ/ΧΙΑΣ ΑΝΑΤΙΘΕΜΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΤΙΣΥΝ.ΚΟΝΤΟΥΛΗΝ, ΤΗΝ ΔΕ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΡΟΥ ΤΟΜΕΩΣ, ΕΙΣ ΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙ ΟΛΟΜΕΡΩΣ ΤΟ 15ον ΣΥΝΤ.ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΟΡ.ΠΥΡ/ΧΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑΝ ΠΕΔΙΝΗΣ ΑΝΑΤΙΘΕΜΕΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΤΧΗΝ ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΝ.ΤΗΝ ΓΕΝ.ΕΦΕΔΡΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΛΟΙΠΑΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΘΕΛΩ ΤΗΡΗΣΕΙ ΥΠΟ ΤΑΣ ΑΜΕΣΟΥΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΜΟΥ. ΑΡΤΑ 14/8ΒΒΡΙΟΥ 1912.

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ Κ.Β ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ”

β. Μάχες ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ - ΠΡΕΒΕΖΗΣ (19-20-21 Οκτωβ.1912)

(1) Ο Αρχηγός Στρατού Ηπείρου Αντγος Σαπουντζάκης Κ. θέλων να εξασφαλίση το αριστερόν του πλευρόν κινούμενος προς Βορράν διά ΙΩΑΝΝΙΝΑ ως και το ταχύ ανεφοδιασμό των τμημάτων του από θαλάσσης προέβη εις την απελευθέρωσιν της ΠΡΕΒΕΖΗΣ όπως παρακάτω:

(2) Εκδοθείσες διαταγές

Διά της υπ’αριθμόν 1326/15-10-12 δγής του Αρχηγείου Ηπείρου οι 9ος,10ος ΛΟΧΟΙ του III/15 Τάγματος υπό Τχην Δούλην Δημ. ως και ο 7ος Λόχος του II/15 Τάγματος ετίθεντο υπό τις διαταγές του Τχου(ΜΧ) Σπηλιάδη Παναγιώτη προς επιτήρησιν της οδού ΠΡΕΒΕΖΗΣ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Διά της υπ’αριθμόν 1478/18-10-12 δγής του Αρχηγείου Ηπείρου οι 11ος,12ος Λόχοι του III/15 Τάγματος ανεχώρησαν διά ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ εις ΛΟΥΡΟΝ όπως ενωθούν με τα τμήματα του Αποσπάσματος Τχου(ΜΧ)Σπηλιάδη Παναγιώτη και της οποίας το κείμενον είναι το παρακάτω:

“ΤΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΡΟΣ:

- 1) Το 15ον ΣΥΝΤΑΓΜΑ
- 2) ΜΟΙΡΑΡΧΟΝ ΠΕΔΙΝΗΣ ΜΟΙΡΑΣ ΤΑΓ/ΧΗΝ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΝ
- 3) ΤΑΓ/ΧΗΝ ΣΠΗΛΙΑΔΗΝ
- 4) ΑΡΧΗΓΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΜΑΝΟΝ
- 5) Κ.Λ.Π.

ΤΟ 15ον ΣΥΝ/ΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ ΣΗΜΕΡΟΝ ΩΡΑΝ 6ην Μ.Μ ΘΕΛΕΙ ΑΠΟΣΤΕΙΛΕΙ ΕΙΣ ΧΩΡΙΟΝ ΛΟΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ- ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥΣ ΔΥΟ ΛΟΧΟΥΣ ΤΟΥ ΙΙΙ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΑΥΤΟΥ,ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΑΓ/ΧΗΝ ΔΟΥΛΗΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΩΓΙΚΩΝ ΜΑΧΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΟΣ ΑΥΤΟΥ, ΟΠΟΥ ΘΕΛΕΙ ΛΑΒΕΙ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΤΑΓ/ΧΟΥ ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ ΕΠΙΦΟΡΤΙΣΘΕΝΤΟΣ ΝΑ ΕΝΕΡΓΗΣΗ ΠΡΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝ.Η ΜΟΙΡΑ ΠΕΔΙΝΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙ ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΑΣ ΠΥΡ/ΧΙΑΣ,ΟΠΩΣ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ 6ην Μ.Μ ΕΚΚΙΝΗΣΩ- ΣΙΝ ΑΠΟ ΧΑΝΟΠΟΥΛΟΝ ΔΙΑ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΛΟΥΡΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΣΚΟ- ΠΟΝ.ΕΠΙΣΗΣ ΤΟ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΚΡΗΤΩΝ ΔΕΟΝ ΝΑ ΕΥΡΕΘΗ ΕΙΣ

ΧΑΝΟΠΟΥΛΟΝ ΤΗΝ 6^{ην} Μ.Μ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ ΟΠΟΤΕ Θ' ΑΝΑΧΩΡΗΣΩΣΙΝ ΑΙ ΔΥΟ ΠΡΟΑΝΑΦΕΡΘΕΙΣΑΙ ΠΕΔΙΝΑΙ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΙ.ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥΤΟ ΑΦΟΥ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ, Θ' ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΑΥΡΙΟΝ ΤΗΝ 5^{ην} ΠΡΩΪΝΗΝ ΩΡΑΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΛΟΥΡΟΣ,ΟΠΟΥ ΘΕΛΕΙ ΣΥΝΕΝΝΟΗΘΗ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΤΑΓ/ΧΟΥ ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ. Η ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΙΑ ΘΕΛΕΙ ΜΕΡΙΜΝΗΣΕΙ ΔΙ'ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΟΦΟΔΟΣΙΑΣ ΤΟΥ ΩΣ ΑΝΩ ΣΧΗΜΑΤΙΖΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΠΕΡ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΡΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝ ΠΡΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΝ ΤΗΣ ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗΣ ΤΑΥΤΗΣ,ΔΕΟΝ Ο ΗΓΗΤΩΡ ΤΗΣ ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΝΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΗ,ΕΚ ΤΟΥ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΕΞ ΕΙΚΟΣΙΝ ΑΝΔΡΩΝ, ΤΕΛΕΙΩΣ ΟΠΛΙΣΜΕΝΩΝ, ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΠΕΡ ΔΕΟΝ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗΣ ΤΑΥΤΗΣ, ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΤΩΝ ΗΜΙΟΝΗΓΩΝ.Ο ΑΡΧΙΑΤΡΟΣ ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΟΥ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΝ ΤΑΥΤΗΝ ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΟΥ ΔΕΟΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ 5^{ην} Μ.Μ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΙΣ ΧΑΝΟΠΟΥΛΟΝ,ΟΠΩΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΑΣ ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΑΣ ΠΥΡ/ΧΙΑΣ ΠΡΟΣ ΜΕΤΑΒΑΣΙΝ ΕΙΣ ΛΟΥΡΟΝ, ΟΠΟΥ ΤΕΘΗΣΕΤΑΙ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΤΑΓ/ΧΟΥ ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ.Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΩΝ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ ΔΙΑ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ, ΤΑΓ/ΧΗΝ ΣΠΗΛΙΑΔΗΝ, ΑΝΕΛΛΙΠΩΣ ΘΕΛΕΙ ΦΡΟΝΤΙΣΕΙ ΠΕΡΙ ΑΝΑΧΟΡΗΓΙΑΣ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ.ΕΙΣ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑ Η ΔΙΛΟΧΙΑ 15^{ου} ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΘΕΛΕΙ ΑΝΑΜΕΙΝΕΙ ΤΑΣ ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΑΣ ΠΥΡ/ΧΙΑΣ, ΑΙΤΙΝΕΣ ΑΦΙΧΘΗΣΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΧΑΝΟΠΟΥΛΟΝ, ΑΜΑ ΤΗ ΣΥΝΕΝΩΣΕΙ ΤΩΝ ΔΕ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙ ΑΜΕΣΩΣ ΔΙΑ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ ΛΟΥΡΟΣ, ΟΠΩΣ ΕΝΩΘΩΣΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΤΑΓ/ΧΟΥ ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ.Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ ΠΕΔΙΝΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΔΕΝ ΘΕΛΕΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΙΝ.ΑΡΤΑ ΤΗ 18/8ΒΡΙΟΥ 1912.

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ Κ.Β.ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ” .

Κατόπιν των συλλεγεσιών πληροφοριών και από αναγνώσεις,ότι Τουρκικός Στρατός κινείται από ΠΡΕΒΕΖΑΝ προς ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΑΝ, διεπιστώθη το αντίθετον και ότι ο Τουρκικός Στρατός με χαμηλόν ηθικόν κατέχει το λαϊμόν ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, την 18^{ην} Οκτωβρίου 1912 ο Αρχηγός Σαπουντζάκης εξέδωσε την παρακάτω διαταγήν προς τον Τχην(ΜΧ) Σπηλιάδην:

“ΑΡΙΘΜΟΣ 1484.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΑΓ/ΧΗΝ ΣΠΗΛΙΑΔΗΝ ΠΑΝ. ΕΙΣ ΧΩΡΙΟΝ ΛΟΥΡΟΣ.

ΤΙΘΕΜΕΝ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΥΜΩΝ ΤΟ ΙΙΙ ΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 15^{ου} ΣΥΝ/ΤΟΣ ΠΕΖΙΚΟΥ, ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΑΣ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΣ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΥ ΜΑΝΟΥ, ΑΠΟΤΕΛΟΥΜΕΝΟΝ ΕΚ 300 ΠΕΡΙΠΟΥ ΚΡΗΤΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΤΕΛΛΟΜΕΘΑ ΥΜΙΝ, ΑΜΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΗ Η ΩΣ ΑΝΩ ΔΥΝΑΜΙΣ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΣΑΣ, ΝΑ ΠΡΟΧΩΡΗΣΗΤΕ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΑΒΗΤΕ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥΣ ΠΡΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΕΩΣ. ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΡΕΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΡΩΪΑΣ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ, ΟΠΟΤΕ ΘΕΛΕΙ ΓΙΝΕΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΣ ΠΡΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΛΟΙΠΟΥ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΒΟΡΡΑΝ ΑΜΑ ΩΣ ΦΘΑΣΟΥΝ ΑΙ ΠΕΔΙΝΑΙ ΠΥΡ/ΧΙΑΙ, ΘΕΛΕΤΕ ΔΙΑΤΑΞΕΙ ΤΟΝ ΟΥΛΑΜΟΝ ΤΟΥ ΟΡ. ΠΥΡ/ΚΟΥ, ΟΝ ΕΧΕΤΕ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΣΑΣ, ΝΑ ΕΠΑΝΕΛΘΗ ΑΜΕΣΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΙΝ ΤΟΥ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΠΕΡΙ ΟΠΛΩΝ ΓΚΡΑ, ΑΤΙΝΑ ΑΙΤΕΙΤΕ. ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΣΙ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΩΜΑΤΟΣ ΥΠΟΛ. ΜΠΟΤΣΑΡΗ ΓΝΩΡΙΖΟΜΕΝ ΥΜΙΝ, ΟΤΙ ΟΥΤΟΣ ΔΙΕΤΑΧΘΗ ΝΑ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣ ΚΑΜΑΡΙΝΑΝ, ΕΠΙ ΤΩ ΣΚΟΠΩ ΑΦ' ΕΝΟΣ ΜΕΝ ΝΑ ΠΑΡΑΚΩΛΥΣΗ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΙΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ ΠΡΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝ, ΑΦ' ΕΤΕΡΟΥ ΔΕ, ΘΠΩΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ, ΔΥΝΗΘΗ ΝΑ ΣΥΝΤΡΕΞΗ ΥΜΑΣ. ΤΟ ΥΠΟΛΟΙΠΟΝ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗ ΘΕΛΕΙ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ ΘΕΣΕΙΣ, ΣΤΗΡΙΖΟΥΣΑΣ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑΝ ΠΤΕΡΥΓΑΝ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΡΟΥ ΤΟΜΕΩΣ ΔΗΛΑΔΗ ΠΡΟΣ ΛΕΛΟΒΑΝ. ΕΝ ΑΡΤΗ ΤΗ 18 8/ΒΡΙΟΥ 1912.

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ Κ. Π. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ”.

Η όλη ενέργεια κατά την μάχην ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ υποστηρίχθηκε και από θαλάσσης παρά τις δυσκολίες των καιρικών συνθηκών. Ιδού τι περιγράφεται στο τηλεγράφημα προς τον Διοικητήν της Δυτικής Ναυτικής Μοίρας του Στόλου Αντιπλοίαρχον Δαμιανόν.

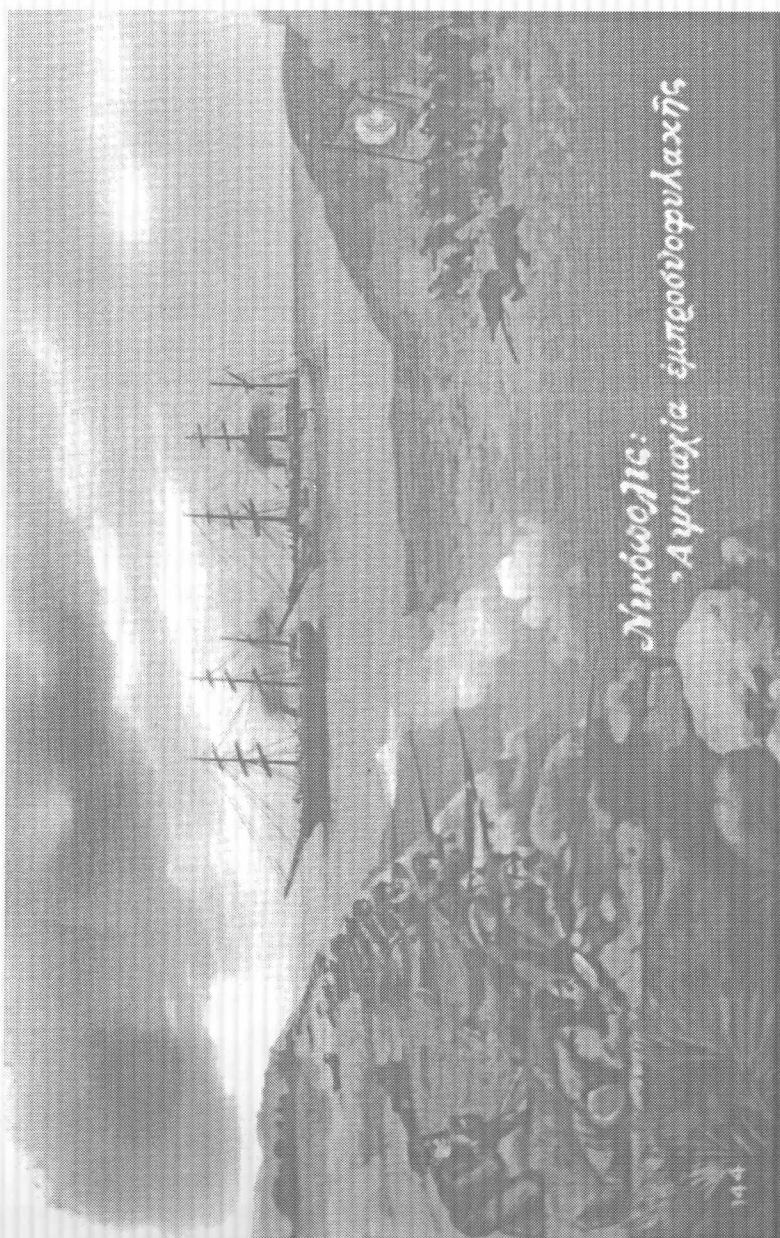
“ΑΡΙΘ. 98

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΜΟΙΡΑΣ.

ΜΕΘΑΥΡΙΟΝ ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΠΡΩΪΑΝ ΜΙΚΤΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ, ΥΠΟ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΟΥ ΤΑΓ/ΧΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ, ΕΠΙΤΕΘΗΣΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ. ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΑΤΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΝ ΤΑΥΤΗΝ, ΕΝΕΡΓΟΥΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, ΕΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙ ΔΕ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΠΡΟΕΛΑΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ, ΘΕΛΕΤΕ ΣΥΝΤΡΕΞΕΙ ΕΝΕΡΓΟΥΝΤΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤ' ΑΥΤΗΣ. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΥΜΩΝ ΔΕΟΝ ΝΑ Η ΣΥΜΠΡΑΞΙΣ ΑΜΕΣΩΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡ/ΚΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ. ΠΡΟΣΠΙΑΘΗΣΑΤΕ ΝΑ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΘΕ ΜΕ ΤΟΝ ΤΑΓ/ΧΗΝ ΣΠΗΛΙΑΔΗΝ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΟΙ ΜΕΤ' ΑΥΤΟΥ. ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ ΕΝ ΟΛΩ ΕΚ 1300 ΠΕΡΙΠΟΥ ΑΝΔΡΩΝ ΠΕΖΙΚΟΥ, ΕΝ ΟΙΣ 300 ΚΡΗΤΕΣ ΕΘΕΛΟΝΤΑΙ, ΕΚ ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΩΝ ΠΥΡ/ΧΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ. 18η 8/ΒΡΙΟΥ 1912.

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ Κ. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ”.

‘Όσον αφορά την ναυτικήν δύναμιν του ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ απεστάλη το παρακάτω τηλεγράφημα προς τον Διοικητήν των Κανονιοφορών, Πλωτάρχην Ν. Μακκάν.

Αψιμαχία εμπροσθοφυλακής κατά τη μάχη της Νικόπολης.
Καρτ ποστάλ του 1912.
(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

“ΑΡΙΘΜΟΣ 680:

ΑΡΧΙΚΥΒΕΡΝΗΤΗΝ ΚΑΝΟΝΙΟΦΟΡΩΝ ΒΟΝΙΤΣΑΝ.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΛΕΙ ΑΡΧΙΣΕΙ ΑΥΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΕΚΤΗΝ ΚΑΙ ΗΜΙΣΕΙΑΝ ΠΕΡΙΠΟΥ ΠΡΟ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ ΕΚ ΘΕΣΕΩΣ ΦΛΑΜΠΟΥΡΟΝ. ΑΦΙΕΜΕΝ ΕΙΣ ΥΜΑΣ ΝΑ ΚΡΙΝΗΤΕ ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΕΙΝΕ ΔΥΝΑΤΟΝ, ΕΞΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ ΒΟΝΙΤΣΗΣ, ΝΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΤΕ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ ΤΑΥΤΗΝ, ΒΑΛΛΟΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ, ΚΑΙ ΕΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙ ΠΡΟΕΛΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΒΑΛΛΟΝΤΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΠΕΡΙΤΕΙΧΙΣΜΑΤΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ. ΣΥΝΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ ΥΜΩΝ, Η ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ ΠΥΡ/ΚΟΥ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ. ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΕΠΙΣΤΗΣΑΤΕ ΠΡΟΣΟΧΗΝ ΣΑΣ, ΟΠΩΣ ΠΥΡΑ ΚΑΝΟΝΙΟΦΟΡΩΝ ΜΗ ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΩΣΙ ΠΡΟΕΛΑΣΙΝ ΦΙΛΙΟΥ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ.

Κ. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ”.

Λόγω όμως επιδεινώσεως των καιρικών συνθηκών και του κινδύνου του οποίου αντιμετώπιζαν τα σκάφη της Δυτικής Ναυτικής Μοίρας ο Αρχηγός αυτής απέστειλε τηλεγράφημα προς τον Αρχηγόν Στρατού Ηπείρου δηλώνων αδυναμία όπως παρακάτω:

“Ο ΚΑΙΡΟΣ ΕΤΡΑΠΗ ΕΙΣ ΙΣΧΥΡΟΝ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΩΣ Ο ΠΛΟΥΣ ΚΑΙ Η ΣΚΟΠΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΛΟΙΩΝ ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟΣ”.

Ο Αρχηγός Ηπείρου όμως επανελθών διά τηλεγραφήματος προέτρεψεν όπως:

“ΚΑΙ ΑΝ Η ΣΚΟΠΕΥΣΙΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΚΡΙΒΗΣ, Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΠΛΟΙΩΝ ΠΡΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΥΡ/ΚΟΥ ΕΣΕΤΑΙ ΩΦΕΛΙΜΟΣ, ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΑΝ ΥΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΣΟΝΤΑΙ ΑΣΗΜΑΝΤΑ. ΠΑΡΑΚΑΛΩ, ΕΙ ΔΥΝΑΤΟΝ, ΝΑ ΣΥΜΠΡΑΞΗΤΕ.

ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ”.

Μετά τα παραπάνω ο Τχης(ΜΧ)Σπηλιάδης Παν. Προτιθέμενος να αρχίση την εκτέλεσιν της αποστολής που του ανατέθηκε εξέδωσε την παρακάτω δγήν κινήσεως:

“Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΜΙΚΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΙΚΤΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΠΡΕΒΕΖΗΣ.

ΣΗΜΕΡΟΝ 3^{ην} ΚΑΙ 1/2 ΩΡΑΝ ΜΕΤΑ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΝ ΑΚΡΙΒΩΣ ΘΕΛΕΙ ΕΚΚΙΝΗΣΕΙ ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ ΠΡΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝ ΕΝ ΤΑΞΕΙ ΠΟΡΕΙΑΣ III/15^{ον} ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΠΡΟΣΚΕΚΟΛΛΗΜΕΝΩΝ 7^{ου} ΛΟΧΟΥ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΥΛΑΜΟΥ ΤΩΝ ΕΜΠΕΔΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΟΦΡΟΥΡΩΝ. Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΑΥΤΗ ΘΕΛΕΙ ΚΑΤΑΥΛΙΣΘΗ ΛΑΜΒΑΝΟΥΣΑ ΤΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΜΠΡΟΣΘΕΝ ΚΑΙ ΝΟΤΙΩΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΛΟΦΟΣΕΙΡΑΝ, ΕΙΣ ΑΠΟΣΤΑΣΙΝ ΔΕ ΕΚ ΤΗΣ ΑΝΩ ΜΟΝΗΣ 2 ΧΛΜ. ΠΕΡΙΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΝ ΑΜΑΞΙΤΗΝ ΟΔΟΝ. ΤΟ ΥΠΟ ΤΟΝ ΑΡΧΗΓΟΝ Κ. ΜΑΝΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΑΝΑΧΩΡΟΥΝ ΕΠΙΣΗΣ ΕΚ ΛΟΥΡΟΥ ΤΗΝ 4^{ην} Μ.Μ. ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙ ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟΝ

ΥΨΟΣ ΜΕ ΤΟ ΠΕΖΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑΝ ΟΔΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ-ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ, ΗΝ ΘΕΛΕΙ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΚΑΙ ΗΤΙΣ ΚΕΙΤΑΙ ΔΥΤΙΚΩΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΟΔΟΥ ΤΟ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΠΑΡΑΜΕΝΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΖΑΧΑΡΑΚΗ, ΕΚΚΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 4^{nv} ΚΑΙ 1/2 Μ.Μ. ΕΚ ΤΗΣ ΘΕΣΕΩΣ ΤΟΥ, ΘΕΛΕΙ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΑΝΑΛΙ, ΤΟ ΠΕΡΙΕ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΕΔΑΦΟΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΘΗ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΥΡΕΘΗ ΤΕΛΕΙΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ. ΕΙΣ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥΤΟΝ, ΧΑΡΙΝ ΠΛΗΡΕΣΤΕΡΩΝ ΟΔΗΓΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ, ΠΡΟΣΚΟΛΛΩ ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΟΝ ΑΝΘΛΓΟΝ ΠΕΖΙΚΟΥ ΧΟΪΔΑΝ. ΑΙ ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΑΙ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΙ ΕΚΚΙΝΟΥΣΑΙ ΤΗΝ 4^{nv} ΚΑΙ 1/4 Μ.Μ. ΘΕΛΟΥΣΙ ΚΑΤΑΥΛΙΣΘΕΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΩΣ ΤΑΥΤΗΣ. Ο ΟΥΛΑΜΟΣ ΤΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ ΘΕΛΕΙ ΚΑΤΑΥΛΙΣΘΕΙ ΟΠΙΣΘΕΝ ΤΩΝ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΩΝ. ΤΟ ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΟΝ ΑΝΑΧΩΡΟΥΝ ΤΗΝ 4^{nv} ΚΑΙ 1/2 Μ.Μ. ΘΕΛΕΙ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΟΔΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ. Η ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ, ΑΝΑΧΩΡΟΥΣΑ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΤΗΝ 5^{nv} ΠΡΩΪΑΝ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΝ, ΘΕΛΕΙ ΣΤΑΘΕΙ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΝ ΟΔΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΤΗΣ ΑΠΟ ΧΩΡΙΟΥ ΦΛΑΜΠΟΥΡΟΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ, ΗΤΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟ 11^{ov} ΧΛΜ. ΑΠΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΛΟΥΡΟΣ. Η ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗ ΘΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΜΕΧΡΙ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΔΙΑΤΑΓΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΤΩΝ ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ. ΕΝ ΧΩΡΙΩ ΛΟΥΡΟΣ ΤΗΝ 19^h ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1912.

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΜΙΚΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΠΑΝ. ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ”.

Με την ολοκλήρωση της μετασταθμεύσεως από χωρίον ΛΟΥΡΟΣ εις την περίξ της Ιεράς Μονής ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ περιοχής των τμημάτων και του Επιτελείου του μικτού αποσπάσματος εξεδόθη από τον Διτή του αποσπάσματος η διαταγή Επιχειρήσεων προς τα τμήματα διά την επομένην επίθεσιν κατά της ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ και της ΠΡΕΒΕΖΗΣ όπως παρακάτω:

“Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΥΠ’ ΑΥΤΟΝ ΣΩΜΑΤΑ.

Η ΕΚΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΙΚΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ, ΕΙΣ ΑΣ ΚΑΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΤΟΥΤΟ, ΓΕΝΗΣΕΤΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΪΑΝ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΟΝ ΣΕΙΡΑΝ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝ:

1) ΤΟ ΙΙΙ ΤΑΓΜΑ 15^{ov} ΣΥΝ/ΤΟΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΕΙΣ ΑΥΤΟ ΠΡΟΣΚΕΚΟΛΛΗΜΕΝΩΝ 7^{ov} ΛΟΧΟΥ ΤΟΥ ΙΙ^{ov} ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΝ/ΤΟΣ ΚΑΙ ΟΥΛΑΜΟΥ ΤΩΝ ΕΜΠΕΔΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΟΦΡΟΥΡΩΝ, ΘΕΛΕΙ ΕΚΚΙΝΗΣΕΙ ΕΝ ΤΑΞΕΙ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗΝ ΚΑΙ ΗΜΙΣΕΙΑΝ (5 1/2 Π.Μ.).

2) ΤΟ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΚΡΗΤΩΝ, ΥΠΟ ΤΟΝ ΚΩΝ. ΜΑΝΟΝ, ΘΕΛΕΙ ΕΚΚΙΝΗΣΕΙ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΠΕΡΙΠΟΥ ΩΡΑΝ ΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΤΗΝ ΟΔΟΝ, ΠΟΥ ΗΚΟΛΟΥΘΗΣΕ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗΝ ΠΟΡΕΙΑΝ. ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΚΚΙΝΗΣΕΩΣ, ΘΕΛΕΙ ΑΝΑΜΕΙΝΕΙ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΟΥΛΑΜΟΥ ΤΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ, ΟΠΕΡ ΘΕΛΕΙ

ΠΡΟΠΟΡΕΥΘΕΙ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟ ΝΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΑΝΙΧΝΕΥΣΙΝ.ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΟΥΛΑΜΟΥ ΤΟΥΤΟΥ, ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΝ ΟΔΟΝ, ΠΡΟΠΟΡΕΥΘΗΣΕΤΑΙ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΠΕΖΙΚΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ ΑΝΙΧΝΕΥΣΙΝ.

3) ΤΟ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ ΖΑΧΑΡΑΚΗ ΚΑΙ ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗ,ΤΟ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΚΑΝΑΛΙ,ΘΕΛΕΙ ΕΚΚΙΝΗΣΕΙ,ΑΜΑ ΤΗ ΕΙΣ ΤΟ ΥΨΟΣ ΤΟΥ ΑΦΙΞΕΙ ΤΩΝ ΑΝΩ ΔΥΟ ΣΩΜΑΤΩΝ.ΟΠΩΣΑΝΤΙΛΗΦΘΕΙ ΔΕ ΤΟΥΤΟ,ΔΕΟΝ ΝΑ ΑΦΙΞΕΙ ΕΙΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΜΕΡΗ ΚΟΙΝΩΝΟΥΣ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΕΓΚΑΙΡΩΣ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙ ΑΥΤΟ.

4) ΑΙ ΔΥΟ ΠΕΔΙΝΑΙ ΠΥΡ/ΧΙΑΙ ΘΑ ΕΚΚΙΝΗΣΩΣΙΝ ΤΗΝ 5 1/2 ΩΡΑΝ ΤΗΣ ΠΡΩΪΑΣ, ΘΕΛΟΥΣΙ ΔΕ ΑΜΑ ΠΛΗΣΙΑΣΩΣΙ ΤΗΝ ΟΥΡΑΝ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΟΣ ΤΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΤΟΥΤΟ ΚΑΙ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΕΝ ΚΑΙΡΩ, ΚΑΜΠΤΟΥΣΑΙ ΔΕΞΙΑ, ΠΡΟΣ ΔΥΣΜΑΣ ΔΗΛ.ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΚΑΤΑΛΑΒΕΙ ΘΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΠΥΡΟΒΟΛΗΣΙΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΝΩΘΕΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΦΛΑΜΠΟΥΡΟΝ ΥΨΩΜΑΤΩΝ, ΤΩΝ ΥΠΕΡΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΕΡΕΙΠΙΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΩΝ.ΤΟ ΠΕΖΙΚΟΝ ΘΕΛΕΙ ΛΑΒΕΙ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΜΑΧΗΝ ΕΥΘΥΣ ΩΣ ΕΙΔΟΠΟΙΗΘΕΙ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΝΙΧΝΕΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΠΟΡΕΥΟΜΕΝΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑΣ ΘΕΣΕΙΣ. ΟΠΩΣΔΗΠΟΤΕ ΤΟ ΤΕ ΠΕΖΙΚΟΝ ΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΔΕΝ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΕΜΠΛΑΚΗ ΣΟΒΑΡΩΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΚΒΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΟΥ ΠΥΡ/ΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΟΥΔΕΜΙΑ ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΙΣ ΔΕΟΝ ΝΑ ΓΙΝΗ,ΑΝΕΥ ΕΙΔΙΚΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΤΟ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΝΤΟΛΗΣ.ΑΜΑ ΤΗ ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ, ΤΟ ΙΠΠΙΚΟΝ ΑΝΙΧΝΕΥΣΕΩΣ ΘΕΛΕΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΗ ΠΛΗΣΙΟΝ ΜΟΥ. Η ΘΕΣΙΣ ΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΑΧΗΝ ΕΣΕΤΑΙ ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΩΝ ΕΦΕΔΡΕΙΩΝ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ.

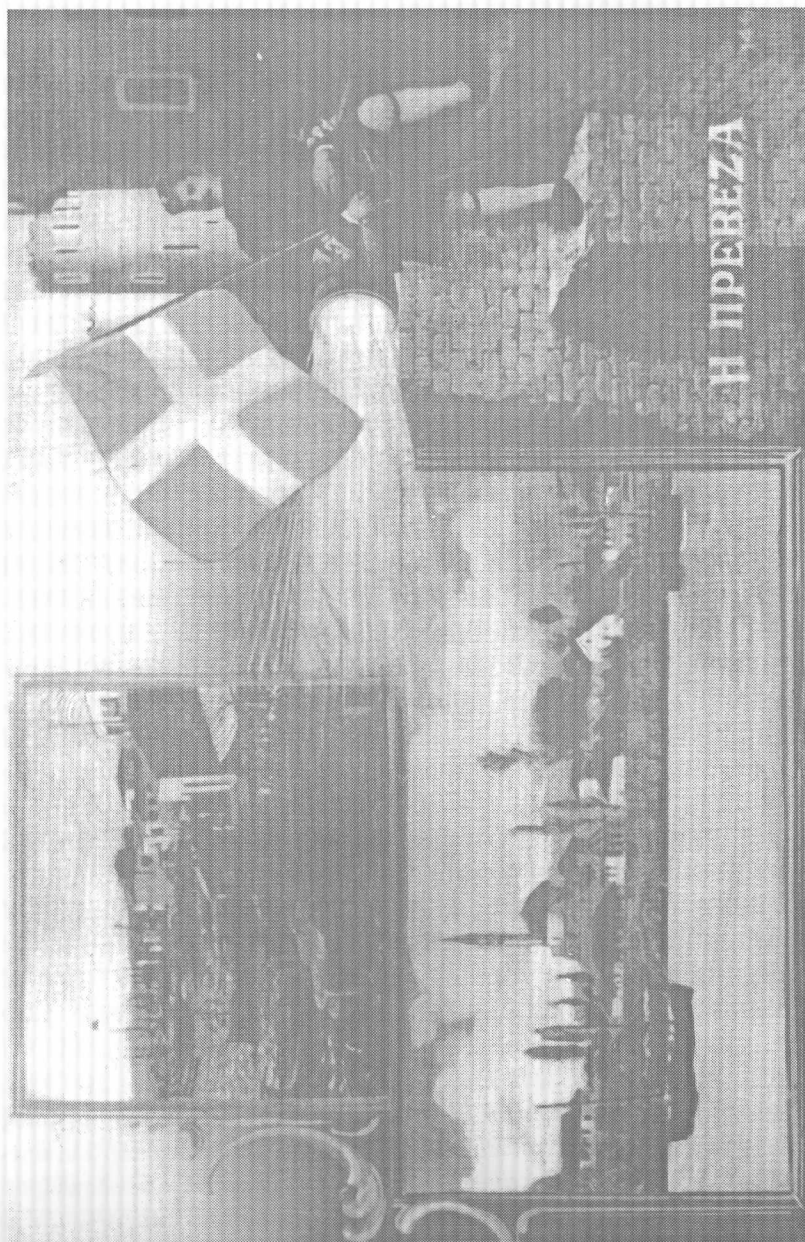
5) ΤΟ ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΟ ΠΥΡ/ΚΟΝ,ΕΚΚΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 6^{nv} ΩΡΑΝ,ΘΕΛΕΙ ΔΕ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΟΠΙΣΘΕΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΝ ΘΕΣΙΝ ΠΡΟΣ ΕΓΚΑΙΡΟΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΥΧΟΝ ΤΡΑΥΜΑΤΙΑΣ.

6) Η ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ ΘΕΛΕΙ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΟΠΙΣΘΕΝ ΤΟΥ ΥΨΩΜΑΤΟΣ ΦΛΑΜΠΟΥΡΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΠΟΣΤΑΣΙΝ 4 ΧΛΜ. ΑΠΟ ΤΟΥΤΟ.

7) Η ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗ ΘΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΗ ΜΕΧΡΙ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΔΙΑΤΑΓΗΣ ΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΤΩΝ ΑΓ.ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ. ΕΝ ΜΟΝΗ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ 19^{nv} 8/ΒΡΙΟΥ 1912.

Π.ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΤΑΓ/ΧΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ” .

Κάτω από αυτές τις συνθήκες μετέσχον οι δυνάμεις του 15ου Πεζικού Συντάγματος κατά την μάχην της ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ - ΠΡΕΒΕΖΗΣ. Αποτέλεσμα αυτής υπήρξε η απελευθέρωσις εδαφών και εκκαθάρισις από Τούρκους και Τουρκαλθανούς ολοκλήρου της περιοχής Νοτίως της γραμμής ΑΧΕΡΟΝΤΟΣ ποταμού - ΖΑΛΟΓΓΟΥ - ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΟΥ - ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ. Οι απώλειες των δυνάμεων του 15ου Συντάγματος

Η Πρέβεζα αμέσως μετά την απελευθέρωσή.
Καρι ποστάλ του 1912.
(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

Πεζικού (III Τάγμα (+)) ήσαν νεκροί επά (7), τραυματίες σαράντα επά (47) επί συνολικών απωλειών του μικτού αποσπάσματος νεκρών δέκα (10) και τραυματιών πενήντα τεσσάρων (54). Αναλυτικότερον οι απώλειες του Συντάγματος έχουν όπως παρακάτω:

(3) Απώλειες Συντάγματος

Νεκροί : Αξιωματικοί : Ένας (1) Βάρθης Κων/νος. Οπλίτες : Έξη (6)

Τραυματίες : Αξιωματικοί : Ένας (1). Οπλίτες : Σαράντα Επά (47)

(4) Την 20/10/1912 Το Υπουργείον Στρατιωτικών εξέδωσε την υπ' αριθμόν 80121/20-10-12 διαταγήν με την οποίαν μετεβάλετο η αρχική αμυντική στάση εις επιθετική:

“ΜΕ ΤΟ ΑΚΜΑΙΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΕΤΡΙΜΕΝΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΝΟΜΙΖΕΙ, ΟΤΙ ΕΠΙΒΑΛΛΕΤΑΙ ΝΑ ΜΕΤΑΒΑΛΗ ΤΑΣ ΔΟΘΕΙΣΑΣ ΥΜΙΝ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΚΑΙ Ν' ΑΝΑΘΕΣΗ ΥΜΙΝ ΟΠΩΣ ΕΠΙΤΕΘΗΤΕ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΤΟΥΡΚ. ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΙΣΗΤΕ ΑΠ' ΑΥΤΟΥ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΑΤΗΝ ΤΑΥΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ.

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΣΤΡΑΤ. ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ”.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από την “εκθεσιν του 15ου Συντάγματος Πεζικού περί της διεξαγωγής των επιχειρήσεων εν γένει” από τον Ανχην Δκτίν Πολυμενάκον Γεώργιον, παρεδόθη στο Σύταγμα η Πολεμική του Σημαία :

“21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ.

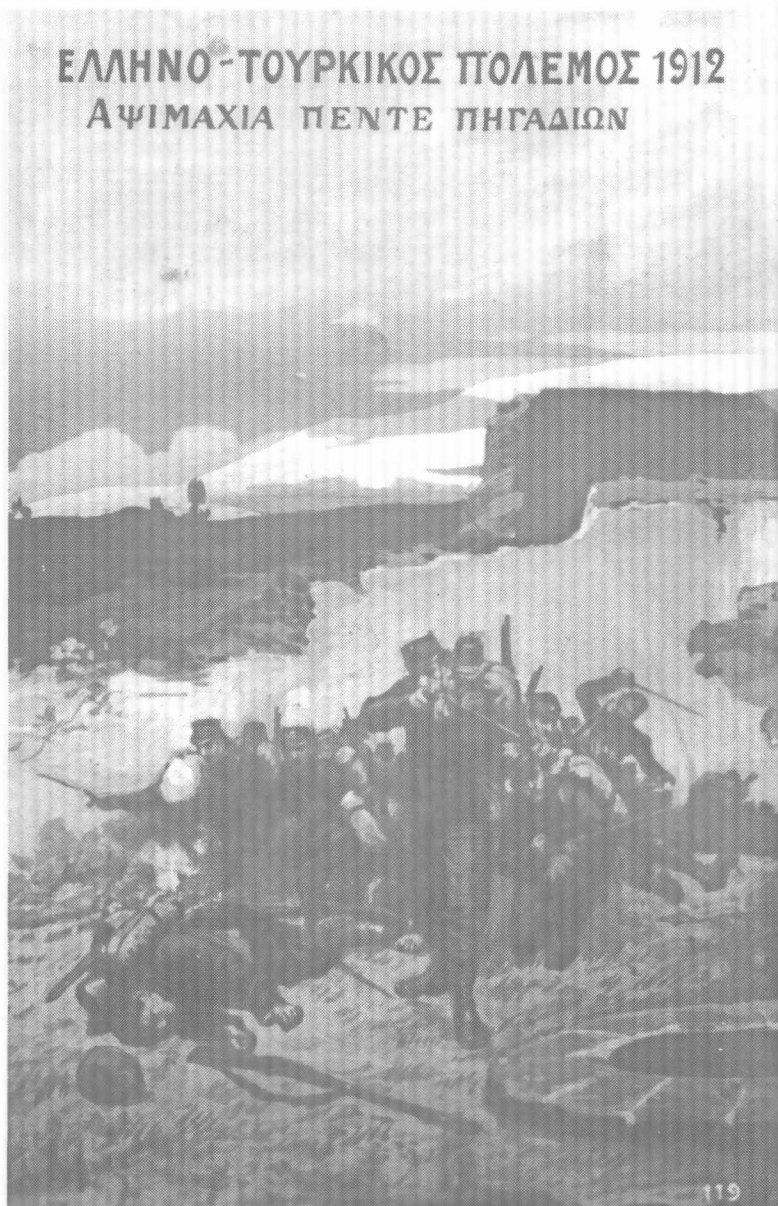
ΕΠΑΝΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΣΦΕΛΕΝΙΚΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΔΙΑΤΑΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ, ΟΙ ΛΟΧΟΙ 5ος, 6ος ΚΑΙ 8ος . ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΑΥΤΗΝ ΠΑΡΕΔΟΘΗ ΗΜΙΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ Η ΣΗΜΑΙΑ ΜΑΣ”.

Με την ολοκλήρωση της καταλήψεως της ΠΡΕΒΕΖΗΣ ο Αρχηγός του Στρατού Ηπείρου απέστειλε το παρακάτω τηλεγράφημα προς τον Πρωθυπουργόν:

“ΠΡΕΒΕΖΑ 21-10-12 ΩΡΑ 4 Μ.Μ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΝ ΑΘΗΝΑΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΚΥΜΑΤΙΖΕΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΑΛΞΕΩΝ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ. ΤΟ ΥΠΟ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΝ ΤΑΓ/ΧΟΥ ΣΠΗΛΙΑΔΟΥ ΤΜΗΜΑ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ, ΑΦΟΥ ΕΞΕΠΛΗΡΩΣΕ ΓΕΝΝΑΙΩΣ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΟΥ ΔΙΕΞΑΓΟΝ ΕΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΙ ΑΓΩΝΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ, ΑΠΕΓΝΩΣΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΠΕΙΣΜΟΝΩΣ ΑΝΤΙΣΤΑΝΤΟΣ, ΕΙΣΗΛΘΕ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ 2αν ΩΡΑΝ Μ.Μ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ, ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ΕΝΘΟΥΣΙΩΔΕΣΤΑΤΑ ΔΕΚΤΟΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ.

Ο ΑΓΩΝ ΗΡΕΑΤΟ ΧΘΕΣ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΗΝ ΚΑΙ ΗΜΙΣΕΙΑΝ ΤΗΣ ΠΡΩΪΑΣ, ΕΛΗΞΕ ΔΕ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΑΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ 5ην ΩΡΑΝ, ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΘΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΝΑ ΕΓΚΑΤΑΛΙΠΗ ΤΑΣ ΟΧΥΡΑΣ ΑΥΤΟΥ ΘΕΣΕΙΣ ΕΝΙΣΧΥΟΜΕΝΑΣ ΔΙΑ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΦΥΓΗ ΕΙΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝ. ΟΙ ΗΜΕΤΕΡΟΙ ΕΤΗΡΗΣΑΝ ΤΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ, ΠΡΟΤΙΘΕΜΕΝΟΙ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ ΠΡΩΪΑΝ, ΚΑΘ' ΑΣ ΕΙΧΟΝ ΔΩΣΕΙ ΟΔΗΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ, ΝΑ ΕΚΒΙΑ-

Αψιμαχία στα Πέντε Πηγάδια.
Καρτ ποστάλ του 1912.
(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

ΣΩΣΙ ΤΗΝ ΦΡΟΥΡΑΝ ΕΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ ΔΙ' ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ. ΣΗΜΕΡΟΝ ΟΜΩΣ ΠΡΟΣΗΛΟΘΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗΝ ΚΑΙ ΗΜΙΣΕΙΑΝ ΠΡΟ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ ΟΙ ΕΝ ΠΡΕΒΕΖΗ ΠΡΟΞΕΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ, ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΑΣ, ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕΝΟΙ ΥΠΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ, ΑΙΤΟΥΜΕΝΟΙ ΟΠΩΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΓΓΥΗΣΙΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ ΓΙΝΩΣΙ ΔΕΚΤΟΙ ΟΙ ΑΚΟΛΟΥΘΟΙ ΟΡΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ:

Π Ρ Ω Τ Ο Ν. ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΜΕΤΕΡΟΝ ΤΑΚΤΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΟΝ.

Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Ν. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ, ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ, ΟΠΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΑΥΤΩΝ.

Τ Ρ Ι Τ Ο Ν . ΝΑ ΜΗ ΘΙΓΕΙ Η ΦΙΛΟΤΙΜΙΑ ΤΩΝ ΤΕ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ.

ΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΤΟΥΤΟΥΣ Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΑΠΕΔΕΧΘΗ ΕΠ' ΟΝΟΜΑΤΙ ΜΟΥ.

ΠΑΡΕΔΟΘΗΣΑΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΤΕΤΡΑΚΟΣΙΟΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ, ΑΦΟΥ ΚΑΤΕΘΕΣΑΝ ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΩΝ, ΕΝ ΟΙΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΠΕΡΙΠΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ, ΕΙΣ ΟΥΣ ΕΠΙΕΤΡΑΠΗ ΝΑ ΦΕΡΩΣΙ ΤΑ ΞΙΦΗ ΤΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΛΟΙΟΝ ΕΠΙΒΙΒΑΣΕΩΣ ΤΩΝ. ΕΤΙ ΔΕ ΠΑΡΑΔΟΘΗΣΑΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ, ΚΑΤΑΘΕΣΑΝΤΕΣ ΕΠΙΣΗΣ ΤΑ ΟΠΛΑ, ΕΚΑΤΟΝ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥΡΚΑΛΒΑΝΟΙ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΑΡΧΩΝ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΣΥΝΕΠΟΛΕΜΗΣΑΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

ΠΕΡΙΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΧΕΙΡΑΣ ΜΑΣ ΠΥΡΟΒΟΛΑ ΚΑΙ ΑΛΛΟ ΥΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΥ. ΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΦΘΕΝΤΟΣ ΥΛΙΚΟΥ ΔΙΕΤΑΞΑ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗΝ. Ο ΕΧΘΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΧΘΕΣΙΝΟΝ ΑΓΩΝΑ ΥΠΕΣΤΗ ΜΕΓΑΛΑΣ ΑΠΩΛΕΙΑΣ. ΕΚ ΔΕ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΕΦΟΝΕΥΘΗΣΑΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥΣ ΔΕΚΑ, ΕΝ ΟΙΣ Ο ΕΦΕΔΡΟΣ ΑΝΘΥΠΟΛΟΧΑΓΟΣ ΤΟΥ ΠΕΖΙΚΟΥ Κ. ΒΑΡΘΗΣ ΕΠΛΗΓΩΘΗ. ΕΠΛΗΓΩΘΗΣΑΝ ΔΕ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΤΕΣΣΑΡΕΣ. ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΑΝΤΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΘΕΛΕΙ ΑΠΟΣΤΑΛΗ ΜΟΛΙΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΘΗ. ΟΙ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΜΕΤΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΑΠΟΨΕ ΕΙΣ ΛΕΥΚΑΔΑ ΜΗ ΕΠΙΤΡΕΠΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΠΡΕΒΕΖΗ ΜΕΤΑΓΩΓΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΑΚΟΜΙΣΙΝ.

ΔΙΕΤΑΞΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΦΡΟΝΤΙΣΗ ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΡΟΥΡΗΣΕΩΣ ΑΥΤΩΝ ΑΙΤΟΥΜΕΝΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΑΓΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΤΜΟΜΥΟΔΡΟΜΩΝΩΝ. ΠΑΡΕΚΑΛΕΣΑ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΜΟΙΡΑΣ ΝΑ ΦΡΟΝΤΙΣΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΕΚ ΛΕΥΚΑΔΟΣ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΩΣ ΤΑΧΙΣΤΑ ΕΙΣ ΠΑΤΡΑΣ, ΕΝ ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΩΝ ΑΤΜΟΜΥΟΔΡΟΜΩΝΩΝ ΚΑΙ ΝΑ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΕΓΚΑΙΡΩΣ ΤΟ ΦΡΟΥΡΑΡΧΕΙΟΝ ΠΑΤΡΩΝ ΟΠΩΣ ΛΑΒΗ ΜΕΤΡΑ ΠΕΡΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΡΟΥΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ.

ΕΝ ΤΩ ΑΜΒΡΑΚΙΚΩ ΥΠΗΡΧΕ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΤΟΡΠΙΛΛΙΚΟΝ “ΑΤΤΑΛΕΙΑ”, ΤΟ ΟΠΟΙΟΝ ΕΒΥΘΙΣΑΝ ΧΘΕΣ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ . ΑΙ ΔΕ ΔΥΟ ΕΝ ΤΩ ΑΥΤΩ ΚΟΛΠΩ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑΙ ΒΕΝΖΙΝΑΚΑΤΟΙ ΕΠΥΡΠΟΛΗΘΗΣΑΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ. ΚΡΙΝΩ ΣΚΟΠΙΜΟΝ ΔΙΑ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΜΕΡΟΣ ΝΑ ΔΙΑΤΑΧΘΗ ΚΑΙ ΕΛΘΗ ΕΝΤΑΥΘΑ ΑΜΕΣΩΣ Ο ΤΕΩΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΩΣ ΑΥΤΟΥ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΘΑ ΠΑΡΕΧΩΣΙ ΤΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑ. ΔΙΕΤΑΞΑ ΤΑ ΔΕΟΝΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΡΗΣΙΝ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΣΑΣ ΠΕΜΨΑΤΕ ΜΟΙ ΕΙΣ ΑΡΤΑΝ, ΟΠΟΥ ΕΠΑΝΕΡΧΟΜΑΙ ΑΠΟΨΕ.

ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ”.

γ. Μάχες ΤΣΑΓΚΑΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΑΝΩΓΕΙΟΥ - ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ - ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ (21-28 Οκτωβρίου 1912)

(1) Κατά τις παραπάνω μάχες το 15ον Σύνταγμα διέθεσε όλες του τις δυνάμεις προς επίτευξιν του αντικειμενικού σκοπού όπως δηλ. ο Στρατός Ηπείρου πλησιάσει ακόμη περισσότερον την οργανωμένην γραμμήν ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ και την μετέπειτα απελευθέρωσιν της πόλεως των ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Ο Ελληνικός Στρατός ανέκοψε την επιθετικήν του ενέργειαν για ένα μήνα περίπου σε αναμονή ενισχύσεων μετά την μάχη των ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ. Αποτέλεσμα των παραπάνω μαχών ήταν να απελευθερωθούν εδάφη, χωριά και κωμοπόλεις μέχρι της Γραμμής: ΚΑΛΥΒΙΑ - ΖΑΡΚΑΔΑ - ΒΟΡΕΙΑ ΑΚΡΑ ΥΨ. ΞΗΡΟΒΟΥΝΙ - ΒΑΛΤΣΩΡΑ - ΧΩΡΙΟΝ ΣΚΛΙΒΑΝΗ - ΘΕΣΕΙΣ ΣΤΑΡΑ - ΒΟΡΕΙΑ ΕΞΟΔΟΣ ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ - ΧΩΡΙΟΝ ΒΑΡΛΑΜΙ - ΜΠΟΥΡΑΤΣΑ - ΑΜΑΞΙΤΗ ΟΔΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ - ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

(2) Εκδοθείσες Διαταγές

“ΣΦΕΛΕΝΙΚΟ 20-10 ΩΡΑ 6 ΠΡΩΪΑΣ

ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΝ ΚΑΛΚΑΝΗΝ (Διοικητής Ι/15 Τάγματος)

ΔΥΝΑΜΕΙ 1604 ΔΙΑΤΑΓΗΣ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΕΤΑ ΜΙΑΣ ΔΙΛΟΧΙΑΣ ΘΕΛΕΤΕ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ ΠΡΩΪΑΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΟΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ-ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΟΣ - ΛΕΛΟΒΑΣ. ΘΕΛΕΤΕ ΕΠΙΖΗΤΗΣΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΣΘΕ ΚΑΤΑΦΑΝΗΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΩΣΤΕ ΝΑ ΝΟΜΙΣΘΗ ΠΑΡ’ ΑΥΤΟΥ ΟΤΙ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΠΕΡΙ ΠΡΟΕΛΑΣΕΩΣ, ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΕΜΠΛΑΚΗΤΕ ΕΙΣ ΑΓΩΝΑ. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΑΠΑΤΗΘΗ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΜΑΣ. ΒΟΡΕΙΩΣ ΤΗΣ ΛΕΛΟΒΑΣ ΕΙΣ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΕΙΝΑΙ ΔΙΕΣΠΑΡΜΕΝΟΙ ΑΝΤΑΡΤΑΙ ΜΑΣ. Η ΕΠΙΔΕΙΞΙΣ ΑΥΤΗ ΓΕΝΗΣΕΤΑΙ ΟΠΩΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΘΕΙ.....

Γ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΣ”

Προ της εκτελέσεως του Σχεδίου για κατάληψη των ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ ο Δκτής

του 15ου Συντάγματος Πεζικού ορίσθηκε ως Διοικητής του αριστερού τομέως. Ιδού τι περιγράφεται κατά την έναρξιν των προπαρασκευαστικών ενεργειών προ της μάχης:

“ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ 21-10 ΩΡΑ 3 ΕΣΠΕΡΑΣ

ΔΙΟΙΚ. ΑΡΙΣ. ΤΟΜΕΩΣ Γ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΝ.

ΑΝΑΚΑΛΕΣΑΤΕ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΣΑΣ ΚΑΙ ΣΥΤΚΕΝΤΡΩΘΕΙΤΕ ΕΙΣ ΣΦΕΛΕΝΙΚΟ, ΕΓΚΑΘΙΣΤΩΝΤΕΣ ΠΡΟΦΥΛΑΚΑΣ Β.Α ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΟΥΝΤΕΣ ΑΥΡΙΟΝ ΤΑΥΤΑΣ, ΙΣΧΥΡΩΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΕΝΑΣ ΠΡΟΣ ΓΟΥΛΙΑΔΕΣ ΟΠΟΥ ΔΕΟΝ ΝΑ ΓΙΝΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΣ, ΕΑΝ ΚΑΤΕΧΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ. ΤΗΝ ΦΥΛΑΞΙΝ ΓΕΦΥΡΑΣ ΠΑΝΤΑΝΑΣΣΗΣ ΘΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗΤΕ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΡΗΤΩΝ.

Η ΥΦ΄ ΥΜΑΣ ΟΡΕΙΒ. ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑ ΤΟΠΟΘΕΤΗΘΗΣΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΥΜΩΝ.

Κ. Δ. ΙΩΑΝΝΟΥ”.

Τα διατεθέντα προς ΓΟΥΛΙΑΔΕΣ Τμήματα την 23 Οκτωβρίου εγκατέστησαν προφυλακές μάχης προ του χωρίου ΤΣΑΓΓΑΡΟΠΟΥΛΟΝ την δε 24ην Οκτωβρίου ο 2ος Λόχος (Ι Τάγματος Καλκάνη) κατέλαβε το χωριό με διαταγήν του 15ου Συντάγματος.

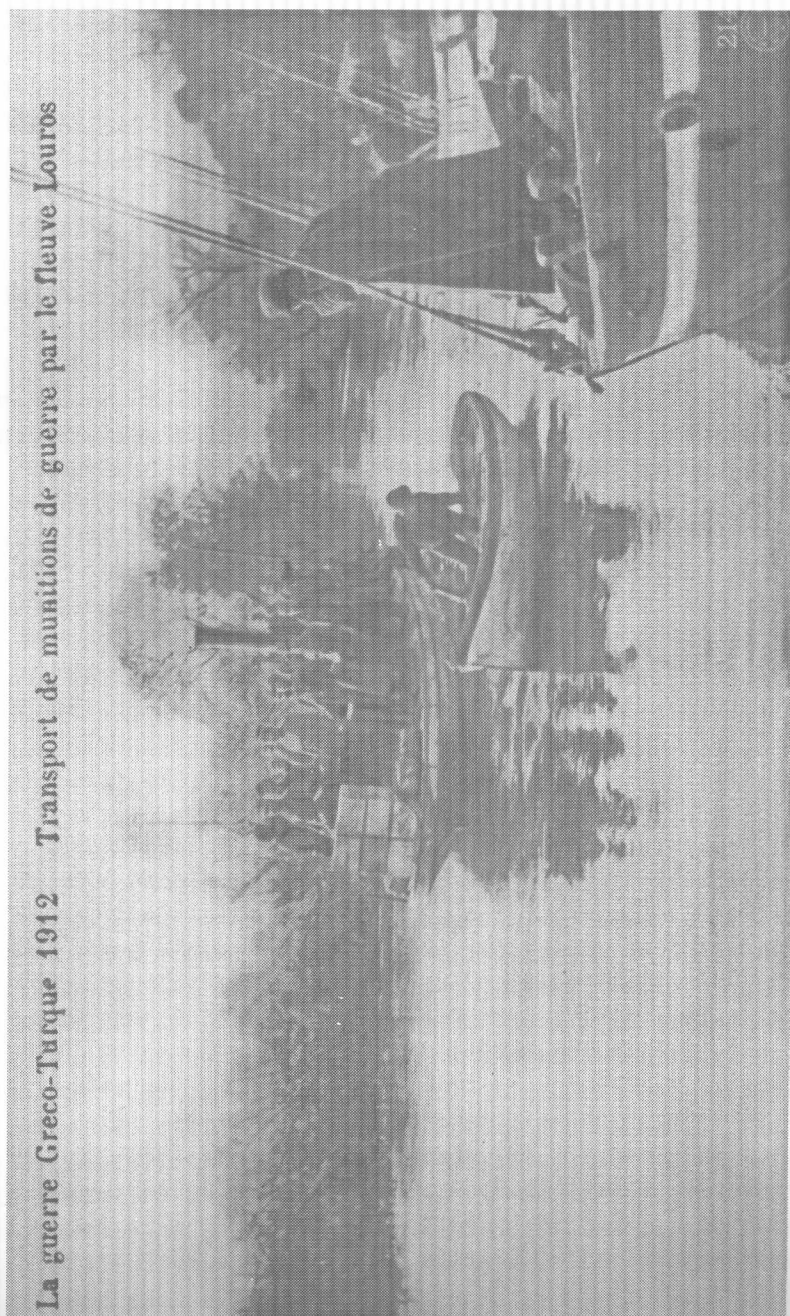
“ΚΑΤΑΛΑΒΗΤΕ ΤΟ ΠΡΟ ΧΩΡΙΟΥ ΤΣΑΓΓΑΡΟΠΟΥΛΟΝ ΚΑΙ Ν. ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΤΩΝ 5 ΠΗΓΑΔΙΩΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΥΨΩΜΑ “ΧΑΛΑΣΜΑΤΑ” ΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑ ΤΟΥΤΟ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣ Β. ΟΡΟΣΕΙΡΑΣ ΑΥΧΕΝΑ, ΟΠΩΣ ΔΙΑ ΤΩΝ ΠΥΡΩΝ ΣΑΣ, ΣΥΝΤΡΕΧΟΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΠΙΣΘΕΝ ΤΟΠΟΘΕΤΗΜΕΝΗΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΗΣ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΣ ΛΕΣΤΟΥ, ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΗΤΕ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΑΛΟΝ ΕΙΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΙΝ ΠΙΕΖΟΜΕΝΟΥ ΥΠΟ ΤΩΝ ΠΛΕΥΡΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΤΩΝ ΕΥΖΩΝΙΚΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΤΕΧΟΝΤΩΝ ΘΕΣΕΙΣ ΕΙΣ ΞΕΡΟΒΟΥΝΙ.....

24/10/1912.

ΑΝΤ/ΧΗΣ Γ. ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΣ “

(3) Μέχρι την 28ην Οκτωβρίου 1912 και μετά την διεξαγωγήν αφιμαχιών ημέρα και νύκτα το Ι Τάγμα Καλκάνη (1ος, 2ος, 3ος, 4ος, Λόχος) και ο 8ος Λόχος (II Τάγματος) διήλθαν την 10ην ώραν της 28ης Οκτωβρίου χωρίς κανένα εμπόδιο την στενωπόν ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ και τας απογευματινάς ώρας ο 10ος Λόχος ανεχώρησε για ΖΩΡΙΣΤΑ. Την 29ην Οκτωβρίου ο Τχης Δούλης Δ. με τους 1ο, 4ο, 12ο λόχους με κέντρον το χωριό ΒΑΡΛΑΜΙ εγκατέστησε προφυλακές μέχρι του υψ. ΜΠΟΥΡΑΤΣΑ το δε απόγευμα έφθασεν από την Πρέβεζαν και ο 9ος Λόχος. Έτσι έκλεισαν οι μάχες των ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ που σε συνδυασμό με τις μάχες Παραμυθιάς και Σουλίου, μετά την απελευθέρωσιν των Ιωαννίνων, με Δυνάμεις του αποσπάσματος Ηπείρου που είχαν σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωσιν όλου του υψιπέδου Παραμυθιάς, κλείνουν οι πρώτες ένδοξες σελίδες των μαχών του 15ου Συντάγματος.

Κατά τις παραπάνω μάχες το 15ον Σύνταγμα είχε τις εξής απώλειες:

Μεταφορά πολεμοφοδίων από τον Αμβρακικό κόλπο στη Φιλιππιάδα διά του ποταμού Λούρου.
 Καρτ ποστάλ του 1912.
 (Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

(4) Απώλειες Συντάγματος:

Νεκροί:

Αξκοί: Ουδείς

Οπλίται: Τρείς(3)

Τραυματίαι:

Αξκοί: Ουδείς

Οπλίται: Δέκα Πέντε (15)

δ. Μάχη ΠΕΣΤΩΝ (29 Νοεμβρίου 1912).

(1) Μετά την μάχην των Πέντε Πηγαδιών και σε αναμονή ενισχύσεων ο Ελληνικός Στρατός ανέκοψε την επιθετική του ορμή. Με την άφιξη της II Μεραρχίας άρχισαν οι προπαρασκευές για την μάχη των ΠΕΣΤΩΝ. Η διάταξη των Ελληνικών Δυνάμεων ήταν η παρακάτω:

Α' Μικτόν απόσπασμα (3ον, ανεξ. Τάγμα Ευζώνων, 7ον, 10ον Τάγματα Ευζώνων και Εφεδρεία 3ον Τάγμα Ευζώνων) από ΚΑΛΥΒΙΑ ΖΑΡΚΑΔΑ μέχρι ΑΝΩΓΕΙΑ υπό τον Ανχην Κοντούλην.

Β' Μικτόν απόσπασμα (διλοχία II Τάγματος Κρητών, διλοχία 15ου Σ.Π, απόσπασμα Δούλη/15ου Σ.Π και III Τάγμα Κρητών) από ΣΚΛΙΒΑΝΗ μέχρι οδού ΠΡΕΒΕΖΗΣ - ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ υπό τον Ανχην Συνανιώτην.

(2) Εκδοθείσες Διαταγές

Την 20ην Νοεμβρίου εξεδόθη η παρακάτω δγή από το Υπουργείο Στρατιωτικών προς τον Αρχηγόν Ελλ. Στρατού Ηπείρου.

“ΔΓΗ ΥΠ’ΑΡΙΘ’94446/20-11-12

ΥΠΟΜΙΜΝΗΣΚΩ ΟΤΙ ΕΠΙΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΗΜΕΡΑΣ ΕΙΣ ΗΜΕΡΑΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΑΝΑΚΩΧΗΣ ΚΑΙ ΟΤΙ ΥΠΕΡΤΑΤΟΝ ΚΑΘΗΚΟΝ ΕΠΙΒΑΛΛΕΙ ΟΣΟΝ ΤΟ ΔΥΝΑΤΟΝ ΤΑΧΥΤΕΡΑΝ ΠΑΡ’ΗΜΩΝ ΚΑΤΑΛΗΨΙΝ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣ Β. ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΟΡΕΙΝΩΝ ΔΙΟΔΩΝ.

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ”

Κατόπιν της υπ’ αριθμόν 159/24-11-12 δγής του Αρχηγείου Στρατού Ηπείρου άρχισαν οι βοηθητικές επιχειρήσεις μέχρι εκδηλώσεως της κυρίας επιθέσεως κατά ΠΕΣΤΩΝ.

Την 28ην Νοεμβρίου εξεδόθη η παρακάτω δγή υπ’ αριθμόν 207/28-11

“ΔΙΑΤΑΓΗ ΜΑΧΗΣ ΤΗΣ 29-11

ΑΡΧΗΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

1) ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΕΧΘΡΟΥ: Ο ΕΧΘΡΟΣ ΚΑΤΕΧΕΙ ΤΑΣ ΑΥΤΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΑ ΠΕΣΤΑ ΚΑΙ ΛΑΓΑΤΟΡΑ

2) ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ: ΑΙ ΑΥΤΑΙ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ Α’ ΚΑΙ Β’ ΜΙΚΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ. Η II ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΟΥΤΑΙ ΕΙΣ ΘΕΣΙΝ ΒΥΡΟ

ΣΕΦΗΚ ΜΠΕΗ. ΣΩΜΑ ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΥ ΠΡΟΧΩΡΕΙ ΠΡΟΣ ΛΙΓΓΙΑΔΕΣ. ΣΩΜΑ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ ΚΑΤΕΛΑΒΕ ΘΕΣΕΙΣ ΜΑΖΗ ΚΑΙ ΒΙΓΛΑΣ. ΣΩΜΑ ΚΟΡΑΚΑ ΜΑΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΚΟΝΤΟΒΡΑΚΙ. ΣΩΜΑ ΜΑΛΑΜΟΥ ΚΑΤΕΧΕΙ ΟΔΟΝ ΜΠΟΓΑΣΟΥΣ-ΠΛΕΣΣΑ

3) ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: ΑΥΡΙΟΝ ΠΡΩΪΑΝ (29-11) ΘΕΛΕΙ ΓΕΙΝΗ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ.

α) ΤΟ Α΄ΜΙΚΤΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΘΕΛΕΙ ΕΠΙΤΕΘΕΙ ΔΙΑ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ-ΜΠΡΑΣΚΟΪ ΠΡΟΣ ΤΑ Β.Α ΤΩΝ ΠΕΣΤΩΝ ΥΨΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ.

β) ΤΟ Β΄ΜΙΚΤΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΘΕΛΕΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΙ ΖΩΗΡΩΣ ΤΟ ΜΕΤΩΠΟΝ ΠΕΣΤΩΝ-ΛΑΓΑΤΟΡΑ,ΟΥΤΩΣ ΩΣΤΕ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΔΙ'ΑΠΕΙΛΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ ΕΚΔΗΛΟΥΜΕΝΗΣ ΔΙ'ΑΝΑΛΟΓΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΝΑ ΜΗ ΔΥΝΗΘΗ Ν'ΑΠΟΣΥΡΗ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ ΤΟΥ.ΔΥΟ ΤΑΓΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ ΘΕΛΟΥΣΙ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΠΑΡΑ ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΑΘΕΣΙΝ ΜΟΥ.

γ) Η ΙΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΘΕΛΕΙ ΕΠΙΤΕΘΕΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΔΕΞΙΟΥ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΓΡΑΜΜΗΝ ΛΑΓΑΤΟΡΑ-ΜΟΥΛΕΣ ΠΡΟΰΘΟΥΣΑ ΑΜΑ ΤΟΝ ΛΟΧΟΝ ΜΠΑΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΚΕΧΩΡΗΜΕΝΑ ΑΥΤΗΣ ΤΜΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΝ (ΝΟΤΙΩΣ ΕΡΕΠΙΩΝ ΔΩΔΩΝΗΣ)

δ) ΤΑ ΥΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝ/ΧΗΝ ΜΑΛΑΜΟΝ ΣΩΜΑΤΑ ΩΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΜΑΝΟΥ ΚΑΙ ΜΑΝΤΑΚΑ ΘΕΛΟΥΣΙ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΙΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΜΕ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΠΡΟΣ ΠΛΕΣΣΑ,ΤΣΕΡΚΟΒΙΤΣΑ ΚΑΙ ΑΛΕΠΟΧΩΡΙ.

4) ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

ΠΑΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΝ ΜΕΤΡΟΝ Ή ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΣΧΕΤΙΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΑΙΡΟΝ ΔΡΑΣΙΝ ΤΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΝ, ΔΕΟΝ ΝΑ ΛΗΦΘΗ ΑΜΑ ΤΗ ΛΗΨΕΙ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΟΝ, ΩΣΤΕ ΕΝΩΡΙΣ ΑΥΡΙΟΝ ΤΗΝ ΠΡΩΪΑΝ,ΑΝΕΥ ΤΗΣ ΕΛΑΧΙΣΤΗΣ ΑΝΑΒΟΛΗΣ ΝΑ ΓΙΝΗ ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ

5) ΑΝΑΦΟΡΑΙ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΕΙΣ ΧΑΝΙ ΣΕΦΗΚ ΜΠΕΗ ΟΠΟΥ ΘΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΑΙ

ΦΙΛΙΠΠΙΑΣ 28-11-12

Κ. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ “

Το βράδυ της 28ης Νοεμβρίου οι Δυνάμεις του 15ου Σ.Π ήσαν διατεταγμένες όπως παρακάτω:

Το Ι Τάγμα (1ος,2ος,3ος,4ος, Λόχοι) περί το Χ.ΣΚΛΙΒΑΝΗ

5ος Λόχος στο Φρούριο ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ

6ος Λόχος στους ΒΑΡΙΑΔΕΣ

7ος,8ος, Λόχοι στην έξοδο στενωπού ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ

9ος,10ος, 12ος, Λόχοι μεταξύ ΒΑΡΛΑΑΜ-ΜΠΟΥΡΑΤΣΑΣ

11ος Λόχος στο Φρούριο ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΩΝ

Οι παραπάνω Λόχοι ενήργησαν επιτυχώς επί διαφόρων μετώπων και με ιδιαίτερη αποστολή έκαστος όπως χαρακτηριστικά διαλαμβάνονται στις διαταγές του 15ου

Συντάγματος.

“ΠΡΟΣ 1ον (ΥΠΛΓΟΝ ΚΩΤΟΥΛΑΝ Π.), 2ον (ΛΓΟΝ ΚΑΡΤΕΡΗΝ Λ.) ΛΟΧΟΥΣ
ΜΕΤΑΒΗΤΕ ΔΙΑ ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ ΜΠΡΑΣΚΟΪ ΚΑΙ ΣΥΝΤΡΕΞΑΤΕ ΤΑ ΥΠΟ ΤΟΝ
ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜ. ΚΟΝΤΟΥΛΗΝ ΑΛΕΞ. ΜΑΧΟΜΕΝΑ ΕΥΖΩΝΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ”

“ΠΡΟΣ 4ον ΛΟΧΟΝ (ΑΝΘΛΓΟΝ ΜΠΕΖΑΪΤΗΝ ΑΝΔΡ.)

ΚΙΝΗΘΕΙΤΕ ΑΠΟ ΘΕΣΕΩΝ ΣΑΣ (ΣΚΛΙΒΑΝΗ) ΚΑΙ ΣΥΜΠΡΑΞΑΤΕ ΜΕΤΑ
ΛΟΧΟΥ ΚΡΗΤΩΝ (ΛΓΟΝ ΡΗΓΑΝ ΣΤ.) ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΛΗΨΙΝ ΘΕΣΕΩΝ ΕΝΑΝΤΙ Χ.
ΠΕΣΤΩΝ “

“ΠΡΟΣ 5ον (ΛΓΟΝ ΚΑΚΟΓΙΑΝΝΗΝ ΓΕΩΡΓ.), 7ον (ΥΠΛΓΟΝ
ΑΝΤΩΝΑΡΟΠΟΥΛΟΝ ΙΩΑΝ.), 8ον (ΛΓΟΝ ΤΣΙΓΓΑΡΗΝ ΠΑΝΤ.) ΛΟΧΟΥΣ
ΚΙΝΗΘΕΙΤΕ ΕΙΣ ΧΩΡΙΟΝ ΣΚΛΙΒΑΝΗ ΚΑΙ ΑΝΑΜΕΙΝΑΤΕ ΔΙΑΤΑΓΑΣ “

Μετά την άφιξιν των παραπάνω Λόχων υπό την Διοίκησιν του Τάγματός των (Τχης
Γκιπαράκος Ν.) διετάχθησαν από τον Επιτελάρχην του Αρχηγείου Στρατού Αντισχην
Ιωάννου Δ. όπως κινηθούν προς τα Β.Δ. υψώματα του χωρίου ΣΚΛΙΒΑΝΗ προς το
μαχόμενον 7ον Τάγμα Ευζώνων εις τα υψ. ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ το οποίον παρασύροντες
με την ορμή τους προωθήθησαν Βόρεια αφού έτρεψαν σε άτακτη φυγή τον εχθρόν.

Το ΙΙΙ Τάγμα (Τχης Δούλης Δημ.) με τους 9ον, 10ον, 12ον Λόχους και 12ον Λόχον
Κρητών είχε εγκαταστήσει προφυλακές από ΒΑΡΛΑΜΙ μέχρι ΜΠΟΥΡΑΤΣΑΣ με
Διοικητάς Λόχων Υπλγόν Κοσμόπουλον Δ.(9ος) Λγον Φιλιππόπουλον
Φ.(10ος), Υπλγόν Νικάκην Δημ.(12ος) και Λγον Παπανικολάου(12ος Κρητών) έλαβε
την παρακάτω διαταγήν από το 15ο Σ.Π:

“ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΑΥΡΙΟΝ ΤΟ ΠΡΩΪ ΕΝΩΡΙΣ ΝΑ ΛΑΒΗ ΧΩΡΑΝ ΓΕΝΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ, ΤΟ ΗΜΕΤΕΡΟΝ 2ον ΜΙΚΤΟΝ ΑΠΟ-
ΣΠΑΣΜΑ ΘΕΛΕΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΙ ΖΩΗΡΩΣ ΤΟ ΜΕΤΩΠΙΟΝ ΛΑΓΑΤΟΡΑ-ΠΕΣΤΑ,
ΟΥΤΩΣ ΩΣΤΕ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΔΙ’ ΑΠΛΗΣ ΕΠΙΘΕΣΕΩΣ ΕΚΔΗΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΔΙ’ ΑΝΑΛΟΓΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΝΑ ΜΗ ΔΥΝΗΘΗ Ν’ ΑΠΟΣΥΡΗ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΕΚ ΤΟΥ
ΜΕΤΩΠΟΥ. ΣΥΝΕΠΩΣ ΕΙΣ ΛΟΧΟΣ ΤΟΥ ΥΦ’ ΥΜΑΣ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΣΑΣ ΚΑΤ’
ΕΚΛΟΓΗΝ ΣΑΣ, ΤΗΝ 5ην ΠΡΩΪΑΣ ΤΗΣ ΑΥΡΙΟΝ ΘΕΛΕΙ ΕΥΡΕΘΗ ΕΝ ΤΑΞΕΙ ΑΝΑ-
ΜΟΝΗΣ ΜΕ ΤΑΣ ΔΙΜΟΙΡΙΑΣ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΑΣ ΕΙΣ ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΝ ΚΑΙ ΜΕ
ΑΝΑΛΟΓΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥΣ ΘΕΣΕΙΣ ΜΕ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΠΡΟΣ ΛΑΓΑΤΟΡΑ, ΘΑ ΕΝΕΡΓΗΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΤΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΓΗΣ, ΑΠΟΦΕΥΓΩΝ ΟΣΟΝ ΟΙΟΝ ΤΕ ΕΜΜΟΝΟΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ
ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ ΕΜΠΛΟΚΗΝ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΖΟΝ ΤΗΝ ΔΡΑΣΙΝ ΤΟΥ ΜΕ ΕΚΕΙΝΩΝ
ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΑ ΔΕΞΙΑ ΤΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΣΚΟΠΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΟΥΝΤΩΝ
ΛΟΧΩΝ ΣΥΝ/ΤΟΣ ΟΙ ΥΠΟΛΟΙΠΟΙ ΛΟΧΟΙ ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΕΙΝΑΙ ΕΤΟΙΜΟΙ, ΩΣ ΕΦΕ-
ΔΡΕΙΑ ΕΙΣ ΚΕΚΑΛΥΜΕΝΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΟΠΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΩΣΙΝ ‘Η ΕΝΙΣΧΥΣΩΣΙΝ
ΟΤΑΝ ΝΟΜΙΣΗΤΕ ΤΟΥΤΟ ΑΝΑΓΚΑΙΟΝ”.

Ο 11ος Λόχος υπό τον Λγον Πετροπουλάκην Ανάργυρον έλαβε διαταγήν την 29
Νοεμβ. 1912 εκτελέσεως επιθετικής επιδείξεως την 08:30’ το μεσημέρι της ιδίας ημέ-

ρας ενώθεις με τον 4ον Λόχον Κρητών (Λγος Γαρδέλης) εβάδισεν προς ΛΑΓΑΤΟΡΑ ενώθεις την επομένην με το Τάγμα του το οποίον ήταν βορείως της στενωπού σε προφυλακές

(3) Απώλειες Συντάγματος

Νεκροί : Αξκοί : Ουδείς. Οπλίτες: Τρείς(3)

Τραυματίες : Αξκοί : Ένας (1) Ανθλγός Σταυρόπουλος. Οπλίτες : Είκοσι εννέα (29).

Κατά την παραπάνω μάχη περιλαμβάνεται και η κατάληψις του οροπεδίου ΑΕΤΟΡ-ΡΑΧΗΣ η οποία απαίτησε την ανάληψη της Διοικήσεως του Ι Μικτού Αποσπάσματος μέχρι σταθεροποίηση των Ελληνικών Δυνάμεων και επέκταση της Γραμμής επαφής Βορείως μέχρι Μπιζάνι υπό την Διοίκησιν του Δκτού 15ου ΣΠ Ανχου Πολυμενάκου Γεωργίου.

Έτσι μετά την διεξαγωγήν διαφόρων αψιμαχιών το βράδυ της 8ης Δεκεμβρίου και ώραν 19:00 ο Δκτής 15ου ΣΠ έλαβε την παρακάτω διαταγήν του Αρχηγείου Στρατού Ηπείρου.

“ΑΡΙΘ. 257 8-12-12

ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΝ ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΝ Γ.

ΜΕΤΑΒΗΤΕ ΕΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑΣ ΥΠΟ ΤΟΥ 1ου ΜΙΚΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΑΒΑΤΕ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ, ΣΥΝΕΝΟΥΜΕΝΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΑΝΩ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΩΣ ΤΟΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΝ ΚΑΛΚΑΝΗΝ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΣΑΣ (ΔΥΟ ΛΟΧΟΙ 1ος, 2ος) ΤΗΡΗΣΑΤΕ ΤΑΣ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑΣ ΘΕΣΕΙΣ ΥΠΟ ΑΤΟΜΙΚΗΝ ΥΜΩΝ ΕΥΘΥΝΗΝ. ΕΧΩ ΠΛΗΡΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΝ ΣΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΥΤΑΠΑΡΝΗΣΙΝ ΣΑΣ.

ΠΡΟΤΡΕΨΑΤΕ ΤΟΥΣ ΥΦ΄ ΥΜΑΣ ΚΑΙ ΕΞΕΓΕΙΡΑΤΕ ΤΑ ΥΨΗΛΑ ΙΔΕΩΔΗ ΑΤΙΝΑ ΔΕΟΝ ΝΑ ΕΜΠΝΕΩΣΙΝ ΤΟΥΣ ΒΑΘΜΟΦΟΡΟΥΣ ΠΑΝΤΟΣ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ, ΙΔΙΑ ΔΕ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ, ΟΙΤΙΝΕΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΩΣΙΝ ΠΑΝΤΟΤΕ ΥΠ΄ΟΨΕΙ ΤΩΝ ΤΑΣ ΛΑΜΠΡΑΣ ΣΕΛΙΔΑΣ ΑΓΩΝΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

Κ. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ”

Ο τομέας επιτηρήσεως του 1ου Αποσπάσματος ήταν από της γραμμής των χωρίων ΚΡΥΦΟΒΟΥΝΙ, ΛΕΣΑΝΩΝ συμπεριλαμβανομένης μέχρι χωρίων ΚΟΤΟΡΤΣΙ-ΚΩΣΤΙΤΣΙ και του ποταμού ΑΡΑΧΘΟΥ.

Κατά την διάρκεια Διοικήσεως του 1ου Μικτού Αποσπάσματος υπό του Δκτού του 15ου ΣΠ έλαβαν χώραν ενέργειες από τον εχθρό και με την προσωπική επέμβαση του Ανχου Πολυμενάκου Γεωργίου εκρατήθησαν οι θέσεις στην περιοχή ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ (περιλαμβάνεται το οροπέδιο ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ) μέχρι διαλύσεως του αποσπάσματος. Κατά την διάρκεια ενεργειών του Μικτού Αποσπάσματος το 15ο Σ.Π είχε τις παρακάτω απώλειες:

Νεκροί : Ένας (1)

Τραυματίαι : Είκοσι (20)

Την 23ην Δεκεμβρίου 1912 το Σύνταγμα υπήχθη υπό τας διαταγάς της νεοσυσταθείσης VIII Μεραρχίας Πεζικού υπό την παρακάτω σύνθεση διά της υπ' αριθ. 517/22-12-12 διαταγής του Αρχηγείου Στρατού Ηπείρου

“Αρ.517 22-12

ΑΡΧ. ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ: ΣΥΝΤ. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΙΠΠΙΚΟΥ

ΔΙΜΟΙΡΙΑ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ (ΑΝΘΥΠΟΛ. ΤΣΕΡΤΟΥ)

ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΤΑΓΜΑΤΑ ΕΥΖΩΝΩΝ (3ον, 7ον, 10ον και 13ον ΑΝΕΞ.) ΥΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΧΗΝ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΗΜ.

15ον ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ (ΑΝΤΧΗΣ ΠΟΛΥΜΕΝΑΚΟΣ ΓΕΩΡ.)

ΑΝΕΞ. ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΡΗΤΩΝ (ΑΝΤΧΗΣ ΣΥΝΑΝΙΩΤΗΣ)

ΟΡΕΙΒ. ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΑ 14ον ΚΑΙ 15ον

ΜΟΙΡΑ ΤΡΑΥΜΑΤΙΟΦΟΡΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΡΕΙΝ. ΜΟΙΡΑΣ ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑΣ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ

ΕΦΟΔΙΟΠΟΜΠΗ ΣΤΡΑΤΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΔΥΟ ΟΠΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

ΤΕΩΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΥ”

Μετά τα παραπάνω άρχισαν οι τελικές προετοιμασίες για την κατάληψιν της πόλεως των ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ. Το Σύνταγμα διετέθη στην υπηρεσία προφυλακών εξασφαλίζον έτσι την απρόσκοπτη λειτουργία των λοιπών δυνάμεων για την εκδήλωση της τελικής επιθέσεως με τομέα ευθύνης από ΑΡΑΧΘΟΥ ποταμού μέχρις Χ. ΚΟΤΟΡΤΣΙ.

ε. Μάχη ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ (20-21 Φεβ. 1913).

(1) Εκδοθείσες διαταγές

“ΥΨΩΜΑΤΑ ΜΠΙΖΑΝΙ 16 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1913 8η ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΕΚΤΕΛΕΣΙΝ ΔΙΑΤΑΓΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΔΙΑΤΑΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΤΑ ΕΞΗΣ :

ΤΟ 15 ΣΥΝ/ΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ, ΤΟ 1 ΣΥΝ/ΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ 17 ΣΥΝ/ΤΟΣ, ΑΙ ΟΡΕΙΒ. ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΙ ΓΑΛΑΝΟΥ ΚΑΙ ΒΟΥΛΤΣΟΥ ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΑΓΜΑΤ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΝ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑΣ ΟΡΕΙΒ. ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΤΗΣ VI ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ, ΑΙ ΔΥΟ ΔΙΜΟΙΡΙΑΙ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΤΗΣ VI ΚΑΙ 8ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΑΙ ΚΑΘΟΡΙΖΟΜΕΝΑΙ ΕΝ ΤΗ ΥΠ' ΑΡΙΘ' 229 ΔΙΑΤΑΓΗ ΜΟΥ, ΣΥΝΗΝΩΜΕΝΑΙ ΕΙΣ ΗΜΙΛΟΧΙΑΣ, Η ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑ ΤΗΣ VI ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝ ΧΕΙΡΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΑΠΑΝΤΑ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΩΓΙΚΩΝ ΜΑΧΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΡΧΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΜΕΤΑ

Πεισματώδης μάχη επί της κορυφής του Μπιζανίου.

Καρτ ποστάλ του 1913.

(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

ΣΥΡΜΑΤΟΚΟΠΙΔΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΗΜΙΛΟΧΙΑΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΣΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΗΣ 8ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ, ΣΥΜΠΛΗΡΟΥΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΚΤΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟΙΟΥΤΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΜΕΝΟΝΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ, ΝΑ ΜΕΤΑΒΩΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ Ν.Α ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ ΟΠΟΥ ΘΑ ΤΕΘΩΣΙΝ ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΣΥΝ/ΧΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΙΤΣΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΚΑΤΟΝΟΜΑΣΘΕΝΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΘΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΩΣΙ ΤΡΙΕΣ ΟΜΑΔΑΣ.

Η ΠΡΩΤΗ ΟΜΑΣ ΘΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ ΕΚ ΤΟΥ 15 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΞ ΗΜΙΛΟΧΙΑΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ (ΔΙΜΟΙΡΙΑΙ 6ης ΚΑΙ 8ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ) ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΩΓΙΚΩΝ ΜΑΧΗΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΟΣ ΑΥΤΩΝ, ΕΚ ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑΣ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ ΠΕΖΙΚΟΥ 6ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚ ΣΥΖΥΓΑΡΧΙΑΣ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ ΟΡΕΙΒ. ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ 6ης ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΟΜΑΣ.....

ΤΡΙΤΗ ΟΜΑΣ

Η Ι ΟΜΑΣ ΘΑ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΗΝ Μ.Μ ΤΗΣ 17ης ΟΥΤΩΣ ΩΣΤΕ ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗΝ 18 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΘΑ ΕΚΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΝ ΚΑΙ ΘΑ ΜΕΤΑΒΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ.

Η ΙΙ ΟΜΑΣ.....

Η ΙΙΙ ΟΜΑΣ.....

ΕΦΙΣΤΩ ΤΗΝ ΠΡΟΣΟΧΗΝ ΥΜΩΝ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΑΤΩΘΙ:

1)

2)

3)

4)

5) Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΑΠΑΙΤΕΙ ΠΑΡ'ΟΛΩΝ ΑΠΟΛΥΤΟΝ ΕΧΕΜΥ ΘΕΙΑΝ ΚΑΙ ΕΝΤΕΛΛΟΜΑΙ ΟΠΩΣ ΓΝΩΡΙΣΗΤΕ ΤΟΥΤΟ ΕΙΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΟΠΛΙΤΑΣ.

Κ. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΡ."

Μετά κοπιώδη κίνηση των τμημάτων του 15ου Συντάγματος με πολύ δύσκολες καιρικές συνθήκες από προφυλακές ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ-ΚΟΤΟΡΤΣΙ έφθασε εις Χάνι ΕΜΙΝ ΑΓΑ το πρωί της 18ης Φεβρουαρίου και την 13:00 της ίδιας ημέρας κινήθηκε εις ΚΑΣΤΡΑΚΙ όπου ετέθηκε υπό τις διαταγές του Δκτού 3ου Συντάγματος Πεζικού Συνταγματάρχου Γιαννακίτσα ο οποίος καθορίσθηκε ως Διοικητής της Β' Φάλαγγος του Β' Τμήματος Στρατιάς με την παρακάτω διαταγή:

"Ν.Α ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ 18 ΦΕΒΡ.

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΙΙ ΦΑΛΑΓΓΟΣ

ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΔΙΑΤΑΓΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΩ ΑΠΟ ΣΗΜΕΡΟΝ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΗΣ ΙΙ ΦΑΛΑΓΓΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΤΟΝ ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΝ ΙΙ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΣΤΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΤΕΛΛΟΜΑΙ ΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝ-

ΤΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΟΣ ΩΣ ΕΞΗΣ:

ΤΟ 3ον ΠΕΖ.ΣΥΝ/ΜΑ ΘΕΛΕΙ ΚΑΤΑΥΛΙΣΘΗ Β.Δ. ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΟΠΑΝΙ
ΤΟ 1ον ΣΥΝ/ΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ
ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΑΥΤΟΘΙ ΥΔΡΟΜΥΛΟΝ
ΤΟ 15 ΣΥΝ/ΜΑ ΕΙΣ ΤΑΣ Ν.Α ΚΛΙΤΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΑΚΙ.....
ΕΥΡΙΣΚΟΜΑΙ Ν.Α ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΙΙ ΦΑΛΑΓΓΟΣ
Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΙΤΣΑΣ”.

Την επομένην 19ην Φεβρ. ο Διοικητής της ΙΙ Φάλαγγος εξέδωσε την παρακάτω διαταγήν επιχειρήσεων της οποίας κύριον σημείον για το 15ΣΠ είναι:

“ΑΡ.5

ΣΤΕΝΩΠΙΟΣ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ

ΔΙΑΤΑΓΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ 20ην ΦΕΒ.

2ον ΤΜΗΜΑ ΣΤΡΑΤΙΑΣ

2α ΦΑΛΑΓΞ

Ν.Α ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ 19-2-13 ΩΡΑ 5 ΕΣΠΕΡΑΣ Ο ΕΧΘΡΟΣ.....

Η ΙΙ ΦΑΛΑΓΞ ΘΕΛΕΙ ΕΠΙΤΕΘΕΙ ΚΑΤ’ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ ΤΗΣ
Ι ΦΑΛΑΓΓΟΣ.....

Η ΥΠ’ΕΜΕ ΙΙ ΦΑΛΑΓΞ ΔΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ ΘΑ ΠΡΟΕΛΑΣΗ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ,ΕΥΘΥΣ ΩΣ Η ΠΡΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ Ι ΦΑΛΑΓΓΟΣ ΕΠΙ-
ΤΡΕΨΕΙ ΤΟΥΤΟ,ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΗ ΜΕΤ’ΑΥΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ 750-
ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΡΟΣ ΕΚΤΕΛΕΣΙΝ ΤΟΥΤΩΝ ΟΡΙΖΩ:

α) Το 1ον ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ.....

β) Το 3ον ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ.....

γ) ΤΟ 15 ΣΥΝ/ΜΑ ΩΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΟΣ ΤΗΝ 7ην ΩΡΑΝ
ΤΗΣ ΠΡΩΪΑΣ ΘΑ ΕΥΡΙΣΚΕΤΑΙ ΕΤΟΙΜΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥΤΟ ΠΡΟΣ ΕΚΚΙΝΗΣΙΝ ΕΙΣ
ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΜΥΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΤΗΣ ΣΤΕΝΩΠΟΥ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑΣ.

δ) ε) στ) ζ) η) θ) ι) κ)

.....

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΙΙ ΦΑΛΑΓΓΟΣ

Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΙΤΣΑΣ”

Διά νεωτέρας διαταγής υπ’ αριθ. “6” την 05:00 της 21 ΦΕΒ.1913 ο Σχης
Γιαννακίτσας Ι. καθόριζε τα της επιθέσεως κατά του οχυρού ΣΑΔΟΒΙΤΣΑΣ όπου το
15 Σύνταγμα καθοριζέτο:

“ΑΡ. 6.

ΤΟ 15ον ΣΥΝ/ΜΑ ΩΣ ΓΕΝΙΚΗ ΕΦΕΔΡΕΙΑ ΘΕΛΕΙ ΤΑΧΘΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ
ΚΟΣΜΗΡΑΣ ΚΕΚΑΛΥΜΜΕΝΟΝ ΕΚ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΜΠΙΖΑΝΙ ΚΑΙ ΣΑΔΟΒΙ-
ΤΣΗΣ”

Η παραπάνω όμως διαταγή επιχειρήσεων δεν εκτελέσθηκε διότι από την νύκτα τα

ΙΩΑΝΝΙΝΑ παραδόθηκαν.

Έτσι μετά την είσοδο των Ελληνικών Τμημάτων την 5ην απογευματινή ώρα της 21 Φεβ.1913 το 15ον Σύνταγμα, καταυλίσθηκε στην ΡΑΨΙΣΤΑΝ.

Μετά την είσοδο της Α.Β.Υ του Διαδόχου ως Γενικού Αρχηγού εις την πόλιν των ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ την 22αν Φεβ, το 15ον Σύνταγμα μετακινήθηκε την 25ην Φεβ. στο ΜΕΓΑ ΒΙΣΔΟΥΝΙ και από 28 Φεβ. υπό τας διαταγάς της Μεραρχίας άρχισε την κατάδωξη του εχθρού. Έτσι την 28ην το βράδυ καταυλίσθηκε στο ΚΑΛΠΑΚΙ, την 1ην Μαρτίου στο ΧΑΝΙ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙ, την 2αν Μαρτίου στο χώρον μεταξύ ΒΛΑΧΟ-ΚΟΡΑΤΖΗ και ΝΕΠΡΑΒΙΣΤΑΣ, την 3ην Μαρτίου έξω από το ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ, την 5ην Μαρτίου κατευθυνόμενον προς ΤΕΠΕΛΕΝΙ διανυκτέρευσε στο ΧΑΝΙ ΣΟΥΜΠΑΣΙ την 7ην Μαρτίου καταυλίσθηκε στο ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ.

Την 18ην Μαρτίου η VIII Μεραρχία εξέδωσε την παρακάτω διαταγή επιχειρήσεων της οποίας ενδιαφέρον σημείον για το 15ΣΠ είναι το παρακάτω:

“ΔΙΑΤΑΓΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 18/3/1913

VIII ΜΕΡΑΡΧΙΑ

ΚΑΤΑ ΔΙΑΤΑΓΗΝ ΤΗΣ Α.Μ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ Η 8η ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΜΕΤΑΣΤΑΘΜΕΥΕΙ ΩΣ ΑΚΟΛΟΥΘΩΣ:

Η ΟΡΕΙΒ.ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑ ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ.....

ΤΑ ΕΥΖΩΝΙΚΑ ΤΑΓΜΑΤΑ 3ον ΚΑΙ 3ον ΑΝΕΞ.....

ΤΟ 1ον ΕΥΖΩΝΩΝ.....

ΤΟ 7ον ΕΥΖΩΝΩΝ.....

ΤΟ 15 ΣΥΝ/ΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ Θ'ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ ΤΗΝ 20ην ΤΡΕΧ.ΠΡΩΪΑΝ ΙΝΑ ΔΙΑ ΤΕΠΕΛΕΝΙΟΥ ΜΕΤΑΒΗ ΕΙΣ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΗΣΗ ΤΑ ΕΚΕΙ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΙΙΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ,ΑΦΗΝΟΝ ΕΙΣ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΝ ΤΟ 1ον ΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΤΗΣ ΙΧ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ.ΥΠΟ ΤΑΣ ΔΙΑΤΑΓΑΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΟΥ 15 ΣΥΝ/ΤΟΣ ΤΙΘΗΜΙ ΤΗΝ ΕΝΤΑΥΘΑ ΠΥΡΟΒΟΛΑΡΧΙΑΝ ΛΕΣΤΟΥ.

ΤΟ ΑΝΕΞ.ΣΥΝ/ΜΑ ΚΡΗΤΩΝ.....

ΕΠΙΤΑΙ Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΔΙΑ ΤΑΣ ΝΕΑΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΠΡΕΜΕΤΗΝ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ.

Δ. ΜΑΤΘΑΙΟΠΟΥΛΟΣ”

Στο επόμενο τεύχος των Πρεβεζάνικων Χρονικών θα δημοσιευθούν τα υπόλοιπα κεφάλαια της εργασίας του Σχη (ΠΖ) Αρταβάνη Πέτρου που αφορούν σε :

στ. Ελληνοβουλγαρικό πόλεμο, ζ. Επιχειρήσεις Αν. Θράκης - Μικρασιατική εκστρατεία

η. Ελληνοϊταλικό πόλεμο, θ. Επιχειρήσεις 1946 - 49 ι. 1950 έως σήμερα και τους διατελέσαντες διοικητές του 15ου Σ.Π.

ΝΙΚΟΥ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ

Η απελευθέρωση της Πρέβεζας 21 Οκτωβρίου 1912

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «συλλογές»
ΑΘΗΝΑ 1992

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΜΠΕΤΣΟΣ

Συνταξιούχος δάσκαλος

Θεοφάνειος Σχολή**Ι. Ευεργέτες και δωρητές της****Α. Ευεργέτες: α) ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΡ. ΚΟΛΟΒΟΣ ¹****α) Αντί προλόγου**

Είναι γνωστή η ενασχόλησή μου με την Ιστορία της γενέτειράς μου (Θεσπρωτικού) και την τέτοια της Πρέβεζας, όπου φοίτησα στο Γυμνάσιό της (1941-1948) κι όπου δίδαξα σε Δημοτικά σχολεία της μια και πλέον 20/ετία (1964-1987). Απ' αυτά την τελευταία 10/ετία υπηρέτησα στο 1ο Δημοτικό σχολείο, που υπήρξε αφενός η συνέχεια του τμήματος της «Δημοτικής» της Θεοφανείου Σχολής κι αφετέρου ο κληρονόμος του διδακτηρίου αυτής, που, το 1984, πήρε μ' απόφαση της Σχολικής Εφορείας του, ο Δήμος της Πρέβεζας για ΧΡΗΣΗ, παράλληλα με την τέτοια του 1ου Δημ. σχολείου, αλλά με τις επεμβάσεις που έκανε στο εσωτερικό και το εξωτερικό του έμμεσα αποξένωσε τους μαθητές του 1ου Δημ. σχολείου απ' αυτό.

Ως Διευθυντής του παραπάνω σχολείου συνέχισα να τελώ, κάθε χρόνο, μνημόσυνο των Ευεργετών και Δωρητών της «πάλαι ποτέ» Θεοφανείου Σχολής (έπαυσε να υπάρχει το θέρος του 1914), το οποίο έκαναν και οι προ εμού Διευθυντές, στο γειτονικό ναό της «Παναγίας των Ξένων», με δαπάνη της Σχολικής Εφορείας του, τη γιορτή των Τριών Ιεραρχών (30/1).

Ο εφημέριός της (παπα-Δημήτρης Μπούσιος) την προηγούμενη μου ζήτησε τον ονομαστικό κατάλογο τούτων, προκειμένου να τους μνημονεύσει, και τ' απάντησα ότι στο αρχείο του Σχολείου και της Εφορείας του μόνο τα ονόματα των

1. Προηγούνται αυτού χρονολογικά άλλοι, όπως οι Αν. Θεοφάνης, Θεόδωρος και Αικατερίνη Τσιντώση και άλλοι. Όμως γι' αυτούς θα γράψουμε σ' άλλα μελετήματά μας. Ο Κ. Κολοβός είναι αδικημένος απ' όλους μας.

Αναστασίου Θεοφάνη και του ζεύγους Θεοδώρου και Αικατερίνης Τσιντώση φαίνονται, ενώ πιστεύω ότι είναι τέτοιοι και μερικοί άλλοι, αλλά δεν ξέρω τα ονόματά τους.

Μ' απάντησε ότι αυτά τα γνωρίζει από τους πριν από εμένα Διευθυντές του σχολείου. Όμως δεν πρέπει να συνεχίζω «εξ αεί» να λέγω στη σχετική ευχή «και των λοιπών Ευεργετών και Δωρητών αυτής».

Κι είχε δίκιο. Να τελείται μνημόσυνο για όλους αυτούς και να εύχεται μόνο για τρεις, επειδή δεν έψαξε κανένας ως τότε να βρεί τα ονόματά τους.

Έβαλα ως σκοπό μου, μόλις συνταξιοδοτήθηκα, κι έψαξα και βρήκα τα ονόματα σχεδόν όλων, μεγάλων και μικρών.

Ακόμα βρήκα ότι πριν την απελευθέρωση της Ηπείρου και το χωρισμό των τριών τμημάτων της Θεοφανείου Σχολής σε τρία αυτοτελή σχολεία (Δημοτικό, Ελληνικό και Ημιγυμνάσιο) τελούνταν Αρχιερατικό μνημόσυνο στο Μητροπολιτικό Ναό της Πρέβεζας την Κυριακή της Ορθοδοξίας, που τη γιορτή αυτή λειτούργουσε και λειτούργει ακόμα μόνο αυτός ο Ναός. Τη δε μεταπελευθερωτική περίοδο, και συγκεκριμένα, όταν το 1932 και 1934 μοιράσθηκαν τα ακίνητα των παραπάνω Ευεργετών και των δυο καταργηθέντων μοναστηριών της χερσονήσου της Πρέβεζας² και του Αγίου Σπυρίδωνα της θέσεως «Βαθύ» αυτής στις αντίστοιχες Σχολικές Εφορείες τους, τα μεν δύο τότε σχολεία της Μέσης Εκπαιδεύσεως τελούσαν και τελούν αυτό το μνημόσυνο (πιστεύω και μετά την κατάργηση των Σχολικών τους Εφορειών) στον Άγιο Χαράλαμπο, τα δε Δημοτικά σχολεία το τελούσαν στο ναό της Παναγίας των Ξένων μέχρι την πρόσφατη κατοχή. Μετά δε απ' αυτή τελούσε τούτο μόνο το 1ο Δημοτικό σχολείο στον ίδιο ναό. Πιστεύω πως διέκοψαν να μετέχουν τ' άλλα δύο Δημοτικά σχολεία της πόλεως (2ο και 3ο) γιατί, λίγο πριν τον πόλεμο του '40, εκποίησαν τ' ακίνητά τους που είχαν λάβει για ν' αγοράσουν τα οικοπέδά τους και για να χτίσουν σ' αυτά διδακτήρια, τα οποία είχαν αρχίσει, αλλά, λόγω του πολέμου, αναγκάστηκαν να διακόψουν και να χάσουν τα υπόλοιπα των χρημάτων, που είχαν εισπράξει από την εκποίηση εκείνων.³

Το μνημόσυνο εκείνο τελούσαν την εορτή των τριών Ιεραρχών μέχρι την κατάργηση των Σχολικών Εφορειών των Σχολείων και τη σύσταση μιας Σχολικής

2. α. Έφεραν τα ονόματα «Αγία Τριάδα» και «Άγιοι Απόστολοι». Ο Άγιος Σπυρίδωνας ήταν αναγνωρισμένο «Αδελφάτο», όχι όμως και ενοριακός ναός. Και β. Για τις διανομές εκείνες των 1932 και 1934 έχομε βρεί τις σχετικές δύο πράξεις στις οποίες περιλαμβάνονται όχι μόνο τ' ακίνητα που πήραν τα 4 τότε σχολεία της Πρέβεζας (ένα της Μέσης και τρία της Δημοτικής Εκπ/σεως αυτής), αλλά και η αξία του καθενός σε τιμές του 1932. Σκοπεύομαι σ' άλλο μελέτημά μας να τις δημοσιεύσουμε.

3. Πιστεύομε ότι δεν έπρεπε να διακόψουν αυτά τα δημοτικά σχολεία τη συμμετοχή τους στο μνημόσυνο, γιατί με τ' ακίνητα της Θεοφανείου Σχολής απέκτησαν τα οικοπέδα κι ήρθε μετά το 1950 το Δημόσιο και συνέχισε την ανέγερσή τους, αφού δαπάνησε στον πόλεμο του '40 όλων τις καταθέσεις στα Ταμειυτήρια των ΕΛ.ΤΑ και Τραπεζών.

Επιτροπής για κάθε Δήμο και κάθε Κοινότητα, στις οποίες περιήλθαν τ' ακίνητα και οι καταθέσεις των ταμείων τους ⁴. Δε γνωρίζομε αν ο Νόμος εκείνος όριζε να πάρει και τα αναγνωρισμένα κληροδοτήματα η παραπάνω Επιτροπή του Δήμου, που τότε είχε το 1ο Δημοτικό δύο (Αν. Θεοφάνη και Θεοδώρου Τσιντώση και συζύγου αυτού Αικατερίνης) και το 1ο Γυμνάσιο (μάλλον) το του δευτέρου (Θεόδωρου Τσιντώση κ.λπ.).

Μέχρι το 1900 την περιουσία της Θεοφανείου Σχολής (από ακίνητα και από τόκους χρημάτων Ευεργετών και Δωρητών) διαχειρίζονταν αφενός η τριμελής επιτροπή της Θεοφανείου Σχολής (για τους επίσιους τόκους του κληροδοτήματος Αν. Θεοφάνη) κι αφετέρου η Δημογεροντία της Χριστιανικής Ορθοδόξου κοινότητας της Πρέβεζας, της οποίας προήδρευε, μέχρι το 1881, ο ορισμένος ως Αρχιερατικός Επίτροπος του Μητροπολίτη Άρτας και ο Μητροπολίτης Νικοπόλεως, μετά δε το 1900 και ως το θέρους του 1928, η Εφορεία των Σχολών της Ορθοδόξου Κοινότητας της Πρέβεζας, την οποία επόπτευε ο Μητροπολίτης αυτής και η Αντιπροσωπεία της ίδιας κοινότητας (πρόεδρός της ήταν ο Μητροπολίτης της). Ύστερα τα ακίνητα και τους τόκους των καταθέσεων ευεργετών και δωρητών μέχρι το 1932 διαχειρίσθηκαν τα μέλη του «Ταμείου Εκπαιδευτικής Πρόνοιας» δήμου Πρέβεζας, το οποίο ελεγχόταν από τη Νομαρχία αυτής, τη Γενική Διοίκηση Ηπείρου και το Υπουργείο Παιδείας. ⁵

4. Δε γνωρίζομε αν το καθιερωμένο εκείνο μνημόσυνο, ύστερα, εξακολουθούν τα παραπάνω σχολεία να κάνουν μετά την υπαγωγή των ακινήτων και καταθέσεών τους στη Σχολική Επιτροπή του Δήμου Πρέβεζας ή αν αυτό (με θρησκευτική ή πνευματική μορφή) το κάνει η Σχολική Επιτροπή του δήμου Πρέβεζας, που έχει στη δικαιοδοσία της τα παραπάνω, γιατί, αρχές του 1987, λαβών σύνταξη εκ παραίτησώς μου, μετοίκισα στη γενέτειρά μου. Αν το κάνουν όπως πριν τα σχολεία ή μόνο ο Δήμος τους συγκαίρουμε, γιατί είναι ευκαιρία ομιλητές και εκκλησιαστικοί λειτουργοί να θυμούνται τη Θεοφάνειο Σχολή, η οποία κάλυψε επί 80 ολόκληρα χρόνια όλη την Πνευματική ζωή της Πρέβεζας με το έργο της και το φυτώριο των δημοτών της που παρήγαγε.

5. Μετά τη διαχείριση ανέλαβαν οι Σχολικές Εφορείες (ήταν μια για κάθε σχολική μονάδα) και ελέγχονταν οι πράξεις κι οι δαπάνες τους από τους οικείους Επιθεωρητές Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης αντίστοιχα, τη Νομαρχία του οικείου Νομού και το Υπουργείο Παιδείας.

Το Νηπιαγωγείο της Πρέβεζας, αφότου τη 10/ετία του 1920 απέκτησε διδακτήριο και ταμείο από το κληροδοτήμα του Σπυριδώνα Καραμάνη, έπαυσε να είναι Δημόσιο. Γι' αυτό και δεν πήρε μερίδιο από την περιουσία και τις καταθέσεις της άλλοτε Θεοφανείου Σχολής και των δύο μοναστηριών της Πρέβεζας και του Αγίου Σπυριδώνα αυτής. Αλλά για τα παραπάνω Σωματεία της Χριστιανικής Ορθοδόξου Κοινότητας, το ταμείο της Εκπ/κης Πρόνοιας και τις Σχολικές Εφορείες των σχολικών μονάδων αυτής διεξοδικότερα θ' ασχοληθούμε σ' άλλο μελέτημά μας.

β. Το κληροδότημα του Κων/νου Κολοβού

1. Η Διαθήκη του.

Ήταν Πρεβεζάνος κι επαγγελλόταν το μάγειρα και τον ξενοδόχο. Τη διαθήκη του σύνταξε την 20/3/1891 στο συμβολαιογράφο Βασίλειο Νικολ. Πρωτοπαππά. Στα τρία πρώτα άρθρα της γράφει ότι με τα μη ευρισκόμενα στη ζωή δύο αδέρφια του χωρίσανε την πατρική και μητρική, ακίνητη και μη, περιουσία τους την 6/4/1865 ⁶. Ότι γνώριζε γράμματα κι ότι ήταν άγαμος. Επίσης ότι τ' ακίνητα που αφήνει στη Θεοφάνειο Σχολή τ' απέκτησε όλα με την εργασία του και όσα τυχόν αποκτήσει μέχρι το θάνατό του τ' αφήνει στην ίδια Σχολή. ⁷

Τα ενδιαφέροντα άρθρα της διαθήκης του γράφουν τα εξής:

«**Άρθρο 4.** Θέλων και εγώ ως Χριστιανός και άνθρωπος, αγαπών την πτωχὴν πατρίδα μου να αφήσω εν λάσσον εις αὐτὴν εις μνημόσυνον ἐμοῦ καὶ τῶν γονέων μου, **μυμούμενος τὸν αἰδιδιμον ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ ΘΕΟΦΑΝΗΝ καὶ τόσους ἄλλους φιλογενεὺς πατριώτας μου,** αφιερώνω (;) μετὰ πάσης θελήσεως καὶ ευχαριστήσεώς μου αὐτὰ τὰ δύο ἐργαστήρια ομοῦ με τὴν πρὸς μεσημβρίαν τοποθεσίαν τῶν ⁸, τοὺς ἐπάνω τοῦ ἐνὸς τούτων 4 οντάδες καὶ σοφίταν (ἐνὸς δωματίου) καὶ τὴν (ισόγειον) οἰκίαν, τὴν αγορασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Φωτεινόν, ἅπαντα ταῦτα περιέγραψα (αὐτὰ) εἰς τὸ 3ον ἄρθρον τῆς παρούσης μου Διαθήκης, αφιερώνω, λέγω, εἰς τὴν Θεοφάνειον Σχολὴν τῆς πατρίδος μου Πρεβέζης, ἣν Σχολὴν διορίζω καὶ αποφασίζω κληρονόμον μου ἐπ' αὐτῶν καὶ θέλω τὸ ἐτήσιον τούτων εἰσόδημα νὰ ἐξοδεύηται αποκλειστικῶς καὶ ἀφεύκτως ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Ἐπιτρόπων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀγίου Χαραλάμπους, Ἀγίου Νικολάου καὶ Ἀγίου Ἀθανασίου, ὑπὸ τὴν ἐποπείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιερέως τοῦ τόπου μας, τῶν παρ' αὐτὸ κυρίων Δημογερόντων καὶ ἄλλων εὐυπολήπων πολιτῶν Πρεβέζης πρὸς παιδευσιν τῶν πτωχῶν μαθητῶν τῆς Θεοφανείου Σχολῆς καὶ πρὸς ὑπανδρείαν μίας κατ' ἔτος τῶν πτωχῶν νεάνιδων τοῦ τόπου μου, ὡς κατωτέρω δηλωθήσεται. Ἐπὶ τούτῳ θέλω ὥστε ἕκαστον ἔτος νὰ καταγράφωνται εἰς χωριστὸν βιβλίον, υπογραφόμενον παρὰ τῶν ἐιρημένων Ἐπιτρόπων καὶ επικυρούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως, τὰ ἐτήσια τῶν κτημάτων εἰσοδήματα καὶ διαλαμβάνον, με πᾶσαν ἀκρίβειαν, πού καὶ πῶς ταῦτα ὑπὲρ τῆς παιδείας πάντοτε τῶν τέκνων τῆς πατρίδος μου καὶ ὑπανδρείαν τῶν πτωχῶν αὐτῆς νεανίδων ἐξοδεύθησαν.

6. Βρήκαμε το χωριστικὸ τοὺς καταχωρημένο στον πρῶτο κώδικα τῆς Δημογεροντίας τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος τῆς Πρέβεζας, επικυρωμένο ἀπὸ τον τότε Μητροπολίτη Ἄρτας Σεραφεῖμ Ξερόπουλο, εἰς τὸ ὁποῖο δε φαίνεται τι κληρονόμησε αὐτός καὶ οἱ ἀδελφοί του, παρὰ μόνο ὅτι τὸ μοῖρασμα ἐγίνε ἐιρηνικὰ καὶ φιλικὰ.

7. Βρίσκονται στὴν ἀνέκαθεν ἐμπορικὴ οδὸ τῆς Πρέβεζας Χρ. Κοντοῦ (Σαῖτάν παζάρι) καὶ εἶναι συνεχόμενα κ.λπ.

8. Τα ἔχει αγοράσει, γράφει στὸ προηγούμενο ἄρθρο, ἀπὸ τον Καλαθὰ Μαντζαμόρτο.

«**Άρθρο 5.** Είπον εν τω προηγουμένω 4ω άρθρω της παρούσης διαθήκης μου ότι κληρονόμον επί των εν αυτώ αναφερομένων κτημάτων αφήνω την ενταύθα Θεοφάνειον Σχολήν, αλλά θέλω και διατάσσω ώστε επί πεντήκοντα έτη (50), αρχόμενα από της ημέρας του θανάτου μου, να έχη ο νυν εν τω μαγειρείω μου σύντροφός μου Γεώργιος Χρ. Γερογιάννης να κατέχη (;) αυτός ως ΕΝΟΙΚΙΑΣΤΗΣ πάντα τα εν τω τρίτω και τετάρτω άρθρω της παρούσης διαθήκης διαληφθέντα κτήματά μου είτε αυτός εργαζόμενος εν αυτοίς είτε και εις άλλους επενοικιάζων αυτά. Υποχρεούται δε να δίδη αντί τούτου εις την Θεοφάνειον Σχολήν, καθ' έκαστον έτος από της ημέρας του θανάτου μου λίρας χρυσάς Οθωμανικής ⁹ είκοσιπέντε (αριθμ. 25), ανά δώδεκα και ημίσειαν (**12 1/2**) ως το τέλος εκάστης εξαμηνίας, ότε οι Επίτροποι της Θεοφανείου Σχολής θέλουν αρκείσθαι, λαμβάνοντες υπέρ της Σχολής παρά του προνομιούχου ενοικιαστού Γεωργίου Χρ. Γερογιάννου τας είκοσι πέντε κατ' έτος Οθωμανικής λίρας, χωρίς ποτέ να ενοχλώσιν αυτόν απαιτούντες άλλο τι.

Εις δε την άμεσον κατοχήν των κτημάτων μου αυτών θέλει εμβαίνει η Σχολή αφού συμπληρωθώσιν τα 50 έτη από της ημέρας του θανάτου μου, διατάσσω ουδέ τότε να περιέρχωνται τα εν λόγω κτήματα εις την άμεσον κυριότητα της Σχολής, αλλά μέχρι της συμπληρώσεως των 50 ετών από της ημέρας του θανάτου μου να κατέχωσι αυτά ως ΕΝΟΙΚΙΑΣΤΑΙ οι κληρονόμοι του Γεωργίου Χρ. Γερογιάννου υπό τους αυτούς όρους, πληρώνοντες δηλαδή εις την Σχολήν λίρας Οθωμανικής είκοσι πέντε (25) κατ' έτος, ανά δώδεκα και ημίσειαν (**12 1/2**) καθ' εκάστην εξαμηνίαν δι' όσα έτη μετά τον θάνατον του Γεωργίου υπολείπονται εις συμπλήρωσιν των πενήκοντα ετών από της ημέρας ...»

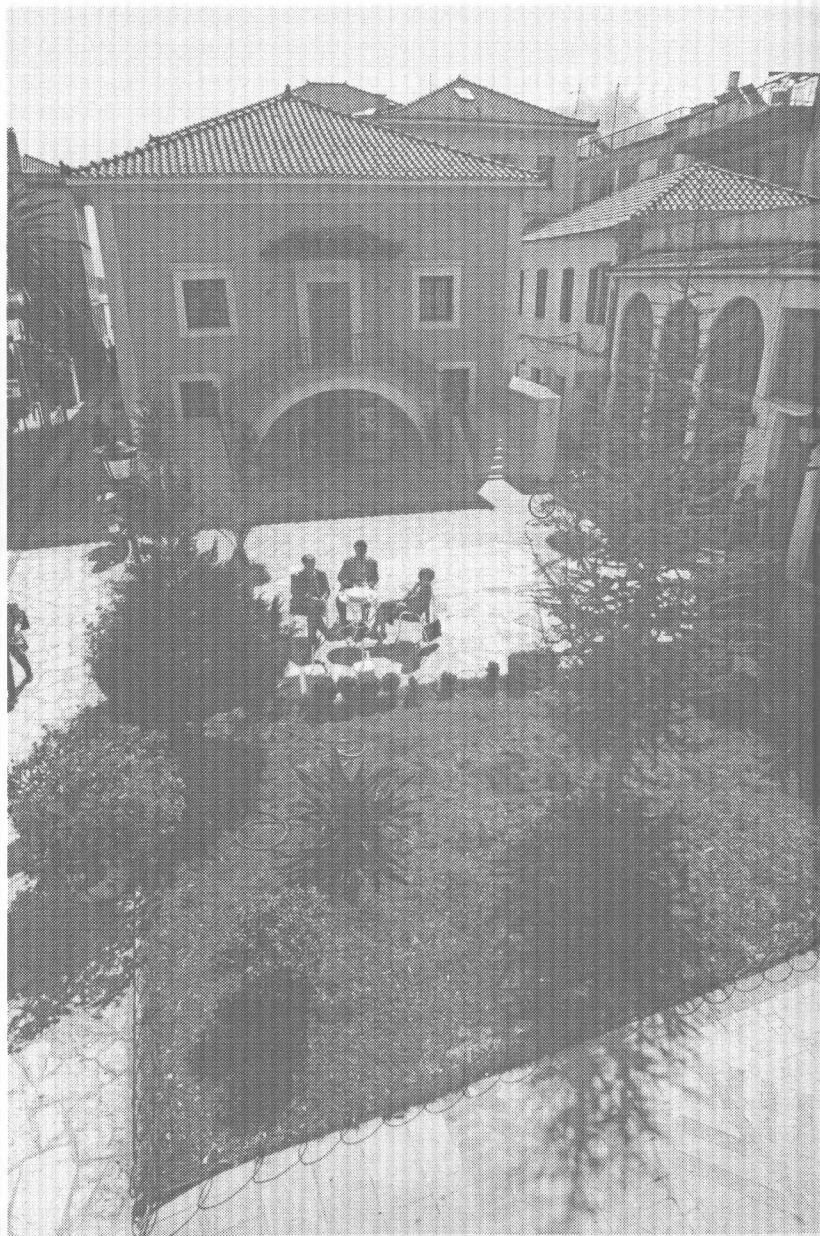
«**Άρθρο 6.** Αν από σεισμό ή πυρκαϊά καταστραφούν, μ' έξοδά της να ανακαινίσει η Θεοφάνειος Σχολή έστω κι αν δεν συμπλήρωσε ο Γεώργιος Χρ. Γερογιάννης τα 50 έτη. Μέχρι να τα επισκευάσει, ο προνομιούχος ενοικιαστής να πληρώνει μειωμένο ενοίκιο. Αν την επισκευήν κάνουν οι ενοικιαστές τότε δε θα πληρώνουν ενοίκιο μέχρι να καλυφθούν όσα χρήματα εξόδευσαν. «... Επίσης δε και πάσαν μικρότεραν επισκευήν (μερεμέτι), σύρσιμον δηλαδή ή άλλην τινά διόρθωσιν θέλει αναλαμβάνει δι εξόδων της η Σχολή ...»

Άρθρο 7. Η Θεοφάνειος Σχολή κάθε χρόνο τη γιορτή των Βαΐων ή άλλη Κυριακή να κάνει στον Άγιο Χαράλαμπο Αρχιερατικό συλλείτουργο για εμένα και για τους γονείς μου. Την ίδια μέρα να προικοδοτεί με 10 λίρες Τουρκίας ένα κορίτσι φτωχό σε ώρα γάμου, από την Πρέβεζα, από το σόϊ μου, κι αν δεν υπάρχει, ένα άλλο, με κλήρωση, από κατάλογο υποψηφίων που έχει συντάξει η Μητρόπολη Πρεβέζης.

Άρθρο 8. Η Θεοφάνειος Σχολή, όταν πεθάνω, να δώσει αμέσως στους παρακάτω τα εξής ποσά: Στον ανεψιόν μου Χρήστο του Βαγγέλη Κολοβού 20 Οθωμανικές λίρες. Αν δεν ζει να δώσει αυτές στους πιό πλησίον συγγενείς του.

Το ίδιο ποσό να δώσει και στους ανεψιούς μου Θεόδωρον Απ. Κολοβόν, Μαρία

9. Η κάθε μια αντιστοιχούσε με 108 αργυρά γρόσια. Μια δε τότε δραχμή Ελληνική άξιζε όσο 4 τέτοια γρόσια.

Η Θεοφάνειος Σχολή σήμερα

Απ. Κολοβού, Γεράσιμο Απ. Κολοβόν. Αν δεν ζούνε να δοθούν στον πλησιέστερο συγγενή τους.

Να δώσει ακόμα 1 Οθωμανική λίρα στον εξαδέλφό μου Ευστράτιο Ρεπετζά, 5 Οθωμανικές λίρες στην εξαδέλφη μου Ελένη, αδελφή του παραπάνω, 5 Οθωμανικές λίρες στην αναδεχτή μου Αποστόλω του Χρ. Μαντζαμόρτου και 10 Οθωμανικές λίρες στον Άν-Κωνσταντίνο της Πρέβεζας.

Αν παρουσιαστούν κι άλλοι συγγενείς μου με κληρονομικές αξιώσεις να τους δώσει από 20 γρόσια στον καθένα.

Άρθρο 9. Επειδή η Θεοφάνειος Σχολή για να δώσει τα όσα ορίζω στο παραπάνω άρθρο της Διαθήκης μου είναι υποχρεωμένη να δανειστεί αυτά « ... δια τούτο διατάσσω ώστε, μέχρις ού εξοφλήση το χρέος τούτο εκ των εικοσιπέντε λιρών, ας θα λαμβάνη κατ' έτος παρά του Γεωργίου Χρ. Γερογιάννου, να μη δίδη τας δέκα λίρας, ως ώρισα εν τω εβδόμω άρθρω, προς υπανδρείαν πωχής νεάνιδος ...».

« .. Τους δε εις την Κυβέρνησιν επί των κτημάτων μου φόρους θέλει, κατ' έτος, πληρώνει πάντοτε η κληρονόμος Θεοφάνειος Σχολή».

Άρθρο 10. Όσα κτήματα τύχει ν' αγοράσω, μέχρι το θάνατό μου, τα κληροδοτώ κι αυτά στη Θεοφάνειο Σχολή.

Άρθρο 11. Ό,τι σε χρήμα και σε ειδη - έπιπλα βρεθούν στο συντροφικό μαγειριό μου με τον Γιώργο Χρ. Γερογιάννη να τα πάρει όλα εκείνος « ... δια την μετ' ευπειθείας πολυχρόνιον προς με υπηρεσίαν του ...». Επίσης και την κασέλα μου πούχω στο μαγαζί, που μόνον αυτός έχει το δικαίωμα να την ανοίξει μετά τον θάνατόν μου, τα περιεχόμενά της ν' ανήκουν στον ίδιο.

« ... Μόνον τα τέσσερα χοτζέτια, δι' ων αποδεικνύεται και κυρούται η αγορά των εργαστηρίων, καθώς επίσης, και το έγγραφον της μεταξύ εμού και των αδελφών μου γενομένης, ως προείπον, ενώπιον του Σ/του Αρχιερέως κυρ. Σεραφεΐμ» (χωρισίας). Τα «χοτζέτια» (δηλ. συμβόλαια) να τα δώσει στους Επιτρόπους της Θεοφανεΐου Σχολής.

Τα έξοδα για την κηδεία, τον ενταφιασμό μου και για όλα τα μνημόσυνα, που οι Χριστιανοί κάνουν τον πρώτο χρόνο, μετά το θάνατό μου, θα πληρώσει ο παραπάνω Γεώργιος Χρ. Γερογιάννης, η δε Θεοφάνειος Σχολή μόνο το επίσιο Αρχιερατικό συλλείτουργο.

Οι μάρτυρες

Αναστάσιος Περικλή Σκέφερης, Νικόλαος Πέππας, Αλ. Ντόντης, Σ.Λ. Κερασσιότης, Δημ. Μαυρογεώργος, Νεοκλής Ναούμ, Γεώργιος Τσακαλώτος.

Ο Συμβολαιογράφος
Βασίλειος Νικ. Πρωτοπαππάς¹⁰»

Όταν ένας ευεργέτης ή δωρητής πέθαινε τότε συνήθιζε η Δημογεροντία της Πρέβεζας, και μετά το 1881, η Ι. Μητρόπολη Νικοπόλεως, να καταχωρεί τη δωρεά του Ευεργέτη ή Δωρητή αφενός σε κώδικά της κι αφετέρου να σημειώνει την ημερομηνία που ο παραπάνω πέθανε. Εδώ κάτι τέτοιο δεν έκανε, άγνωστο γιατί. Έτσι ο γράφων δεν μπόρεσε να μάθει ούτε πότε ακριβώς πέθανε, ούτε που θάφτηκε.¹¹

2. Η μετά το θάνατό του τύχη του κληροδοτήματος

Οι πληροφορίες για το κληροδοτήμα του Κων. Κολοβού αρχίζουν από το έτος 1907. Βρίσκονται στον κώδικα των πράξεων της Εφορείας των Σχολείων που προαναφέραμε¹² και τελειώνουν τα τέλη του 1927. Συνολικά είναι 20 οι πράξεις της Εφορείας που έχουν σχέση. Απ' αυτές μόνο δύο (2) αναφέρονται στην επισκευή και στην ασφάλιση των ακινήτων αντίστοιχα, χωρίς υπόδειξη του προνομιούχου παραπάνω ενοικιαστή¹³

Οι υπόλοιπες 18 αναφέρονται σε διαφορές Εφορείας και προνομιούχου ενοικιαστή, τον οποίο το 1914 διαδέχθηκαν οι τρεις γιοί του (Χρήστος, Θεόδωρος και Παναγιώτης), άλλοτε για τις επισκευές των ακινήτων κι άλλοτε για το ύψος του ετησίου ενοικίου, που η Διαθήκη του Κων. Κολοβού ορίζει σε 25 χρυσές τουρκικές λίρες.

Για τις επισκευές η διαφορά Εφορείας και ενοικιαστού ή ενοικιαστών (γιων του πρώτου) αναφέρονται στο πόσες, πότε και ποιες πρέπει να γίνουν. Η Εφορεία όριζε λίγες κι οι ενοικιαστές πολλές. Όταν δεν τις έκανε όλες η Εφορεία, τις έκαναν εκείνοι και οι δαπάνες τους απαιτούσαν να συμψηφισθούν στο ετήσιο ενοίκιο. Αρχικά η Εφορεία τις ενέκρινε όλες. Αλλ' όταν είδε ότι γίνονται συχνές και πολλές, και μάλιστα χωρίς τη δική της προέγκριση, αρνήθηκε το συμψηφισμό τους. Εκείνοι δεν απέδιδαν τα ετήσια μισθώματα ακέραια.

Η Εφορεία, αρχικά, ζητούσε να της παραχωρηθεί το μαγειρείο με την αποθήκη του να τα ενοικιάσει η ίδια. Αν μιν λάβει ως ετήσιο ενοίκιο μόνο 25 τουρκι-

11. Οι περισσότερες τότε εκκλησίες της Πρέβεζας είχαν νεκροταφείο στο χώρο τους. Ο Μητροπολίτης Σεραφείμ έκρινε κατάλληλα μόνο τρία (Αγίου Κων/νου, Αγ. Νικολάου και Προφ. Ηλίου, όπου και θάβονταν και των άλλων ενοριών μετά το 1870 περίπου. Υποθέτει ο γράφων ότι έχει ταφεί ο Κων/νος Κολοβός στον Άν-Κωνσταντίνο, για το ότι σ' αυτόν άφησε εντολή να δοθούν 10 τ.λ., κι ότι ενορία είχε τον Άγιο Χαράλαμπο, γιατί σ' αυτόν όρισε να γίνεται το ετήσιο συλλεϊτουργο και η κλήρωση των 10 τουρκικών λιρών για την προικοδότηση μιας νεάς (σε ώρα γάμου) άπορης.

12. Βλ. Κώδικα αριθμό 60, ό.π.

13. Είναι οι πράξεις 12/7/1907 και 19/7/1907, ό.π.

Η πρώτη για να κάνει η Εφορεία κάποιες επισκευές και η δεύτερη ν' ασφαλίσει (σ' άγνωστη εταιρεία) τ' ακίνητα για 300 γαλλικά χρυσά 20/φραγκα. Ένα 20/φραγκο είχε τότε 96 αργυρά γρόσια.

κές λίρες να μην έχει άλλες απαιτήσεις από τον προνομιούχο ενοικιαστή. Αν λιγότερο των 25 τουρκικών λιρών να συμπληρώσει αυτό ο παραπάνω. Αν περισσότερο να αποδοθεί το επιπλέον στον προνομιούχο ενοικιαστή.

Για το ύψος του ετησίου ενοικίου οι γιοί του Γ.Χρ. Γερογιάννη επέμεναν να μειωθεί, η δε Εφορεία αρνούνταν. Και πρόβαλαν, οι μεν πρώτοι, ότι τούτο θέλουν γιατί δεν εγκρίνει η Εφορεία όσες επισκευές πότε και ποιες πρέπει να γίνουν, κι η Εφορεία ότι, αν μειωθεί το ετήσιο ενοίκιο, δε φτάνει αυτό να εκπληρώσουν τις (από τη Διαθήκη) τακτικές δαπάνες (προικοδότηση με 10 τουρκικές λίρες μιας άπορης νέας, Αρχιερατικό μνημόσυνο και κτηματικό φόρο) και τις έκτακτες τέτοιες (επισκευές, χρηματοδότηση Επιτροπής Θεοφανείου Σχολής κ.ά.). Και η δεύτερη (η Εφορεία) κατέφευγε στο δικαστήριο, αλλά ποτέ δε γινόνταν η δίκη, γιατί έσπευδε ο Προνομιούχος ενοικιαστής, κι ύστερα ένας γιος του ως εκπρόσωπος και των άλλων δύο, και πετύχαιναν την ανάκληση της δίκης, δίνοντας τα οφειλόμενα και πολλές υποσχέσεις ότι στο μέλλον θα δίνουν ό,τι η διαθήκη ορίζει (25 τ.λ.) και θα κάνουν τις επισκευές που η Εφορεία θα προεγκρίνει. Μια μόνο φορά (1911) πέτυχε η Εφορεία να πάρει την άδεια του πρώτου ενοικιαστή και τα κλειδιά των μαγειρείου κι αποθήκης (τώρα λειτουργεί, από μεταπολεμικά, ως μαγαζί) και να τα νοικιάσει με 25 τουρκικές λίρες το χρόνο σ' έναν άλλον για τρία, όμως, χρόνια. Όμως, όταν έληξε η τριετία (1914) αρνήθηκαν ύστερα οι γιοί του να δώσουν τα παραπάνω για να ανανεωθεί η ενοικίαση ή να τα ενοικιάσει κάποιος άλλος. Έτσι οι παραπάνω ανωμαλίες συνεχίσθηκαν (χωρίς ποτέ να φτάσουν στο ακροατήριο του δικαστηρίου) μέχρι το 1927¹⁴.

Τότε καταργήθηκαν όλα τα Σωματεία της Χριστιανικής Ορθοδόξου Κοινότητας Πρέβεζας, όπως και τα άλλα «επί Τουρκοκρατίας» αναγνωρισμένα (Εβραϊκά και Τουρκικά). Τη θέση της Εφορείας αυτής πήρε το «Ταμείον της Εκπαιδευτικής Πρόνοιας», στο οποίο συσσωματώθηκαν τ' ακίνητα κι οι καταθέσεις και των λοιπών κοινοτήτων, για ενιαία διαχείριση και παροχές εσόδων του στα σχολεία ανάλογα με τις ανάγκες τους. Δυστυχώς δεν μπόρεσε ο γράφων να βρεί το αρχείο του παραπάνω ταμείου για να δει πως συμπεριφέρθηκαν σ' αυτό οι γιοι του προνομιούχου ενοικιαστή. Δηλαδή αν πλήρωναν τα ετήσια ενοίκια κανονικά κι αν τις επισκευές έκανε το Ταμείο ή εκείνοι και ύστερα ζητούσαν την έγκριση των δαπανών τους από το πρώτο.

Μόνο στην πράξη που σύνταξαν οι Εφορείες των Σχολείων της Πρέβεζας και οι Επιτροπές του Ταμείου Προνοίας αυτής και τα μέλη της εκλεγείσης επιτροπής εκτιμήσεως των ακινήτων της άλλοτε Χριστιανικής Ορθοδόξου Εφορείας υπάρχει η δήλωση του προέδρου του παραπάνω καταργηθέντος ταμείου (Βασ. Πουτέτσι)

14. Αναφέρονται οι πράξεις της Εφορείας 1/5/1907, 17/11/1910, 16/2/1913, 22/10/1913, 19/3/1914, 5/11/1915, 3/3/1916, 10/3/1917, 5/9/1918, 17/9/1921, 27/10/1923, 14/6/1924, 9/6/1924, 10/3/1926, 31/3/1926, 27/5/1926, 7/7/1926 και 22 και 24/6/1927.

ότι οι ενοικιαστές του άλλοτε κληροδοτήματος του Κων. Χρ. Κολοβού κρωστούν σ' αυτό 2.875 δραχμές (την 10-7-1932) ¹⁵.

Ακόμα μαθαίνουμε ότι τα ακίνητά του τότε, ούτε εκτιμήθηκαν σε δραχμές, ούτε μοιράσθηκαν στις Σχολικές Εφορείες των τεσσάρων τότε σχολείων Μέσης και Δημοτικής εκπαίδευσης. Υποθέτομε για την εκρεμμότητα την οποία είχαν με τους γιούς του Προνομιούχου (για μια 50/ετία) ενοικιαστή Γεωργίου Γερογιάννη. Γενόμενος ο γράφων Δ/ντής του 1ου Δημ. σχολείου το 1978 και το 1982 κ.εφ. ουδέποτε έλαβε έγγραφο του Υπουργείου Οικονομικών (Επιθεώρηση Κληροδοτημάτων αυτού) για να δώσει στοιχεία για την κίνηση του κληροδοτήματος Κων. Κολοβού, όπως λάβαινε κι έδινε για την κίνηση των κληροδοτημάτων Αναστασίου Θεοφάνη και του ζεύγους Θεοδώρου Τσιντώση. Αυτό απέδειχνε ότι δεν είχαν γίνει οι απαραίτητες ενέργειες για την αναγνώριση κι αυτού ως κληροδοτήματος. Ούτε βρήκε στο αρχείο της Εφορείας του με ποια πράξη συμφώνησαν οι Εφορείες των τριών άλλων δικαιούχων Σχολικών Εφορειών να εισπράττει τα μισθώματα απ' αυτό για το ταμείο της Εφορείας του.

Εισέπραττε, κάθε μήνα, ενοίκιο από τους ενοικιαστές του ενός μαγαζιού (αρχικά μαγειρείου, τότε καφενείου) και του παρακείμενου (άλλοτε αποθήκη του πρώτου). Στο άλλο γειτονικό μαγαζί (το δεύτερο του Κων. Κολοβού) δεν εισέπραττε ενοίκιο, γιατί αυτό έκαναν και οι πριν απ' αυτόν.

Είχαν δε σ' αυτό κρεοπωλείο δύο αδελφοί Γερογιάννη, οι οποίοι στο προαύλιο, πίσω από τα μαγαζιά που εισέπραττε ενοίκια, αποθήκη, όπου, από πληροφορίες γειτόνων, είχαν σ' αυτή κι άλλο ή άλλα ψυγεία για κρέατά τους. Δεν έψαξε να μάθει αν αυτό ήταν το «χαμόγαιο» σπίτι, που ο μ. Κ. Κολοβός είχε αγοράσει από το Φωτεινό, ή έχουν χτίσει στη θέση του άλλο για τον ίδιο σκοπό. Εξωτερικά έδειχνε ως καινούργιο.

Δε βρήκε πράξη στα βιβλία της Σχολικής Εφορείας για το πώς κατέχουν οι παραπάνω το μαγαζί, χωρίς ενοίκιο, μετά τη συμπλήρωση της 50/ετίας από του θανάτου του ευεργέτη και αν είναι νόμιμη η κατοχή της παραπάνω αποθήκης τους, πού 'ναι όλη στο προαύλιο των μαγαζιών που εκμεταλλεύονταν το 1ο Δημοτικό Σχολείο, χωρίς να έχουν παραχωρηθεί σ' αυτό. ¹⁶

15. Βλ. αυτή στο αρχείο του 1ου δημοτικού σχολείου Πρέβεζας.

16. Δε βρήκε ποτέ και γιατί η Σχολική Εφορεία του 1ου δημοτικού σχολείου, ή τα πριν απ' αυτή σωματεία, που διαχειρίζονταν τ' ακίνητα εκείνα, κατεδάφισαν το ανώγειο (με 4 δωμάτια) και με τη σοφίτα του ενός δωματίου, του άλλοτε μαγειρείου και για ποιους λόγους. Είναι βέβαιο ότι είχε κλίμακα (σκάλα) που κατέληγε στο πίσω προαύλιο, το οποίο είχε δική του είσοδο και δεν επικοινωνούσε μόνο με την πίσω εξώθυρα των παραπάνω μαγαζιών (μαγειρείου και αποθήκης της Διαθήκης).

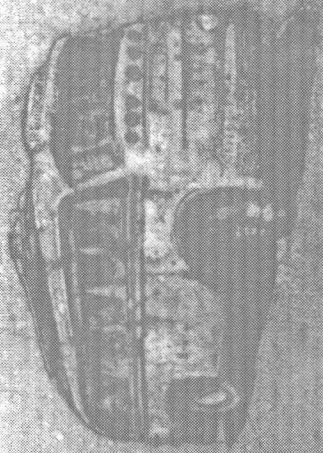
3. Αντί επιλόγου

Τις εν λόγω εκκρεμότητες δεν γνωρίζει αν οι επόμενοι αυτού Διευθυντές του 1ου Δημ. σχολείου (Στ. Μπόκας και Νικόλαος Λάζαρης) τις ρύθμισαν. Αν όχι είναι τώρα υποχρέωση να ρυθμίσουν αυτές τα μέλη της Σχολικής Επιτροπής του δήμου Πρέβεζας που διαχειρίζεται ύστερα και τώρα τ' ακίνητα του Κων. Κολοβού, που ήταν αξιόλογα τότε που τα έδωσε. Δηλαδή ν' αναγνωρισθούν ως κληροδοτήματα και να διαλευκάνουν αν όσα έχουν από χρόνια οι Αφοι Γερογιάννη τα κατέχουν νόμιμα.

Κι αφού ρυθμίσουν αυτά, ας κάνουν τον κόπο να προτείνουν στο Δήμο να μετονομασθεί η οδός εκείνη σε οδός Κων. Χριστοδούλου Κολοβού. Τ' αξίζει, γιατί, για να κάνει αυτή την ευεργεσία στην πατρίδα του και δούλεψε μια ζωή και δεν έφτιαξε δική του οικογένεια.

Ορφικές μεταφορές
στο

ντοίχο
Πρέβεζας

Εικονογραφημένη Ιστορία από το 1910 έως το 1997

Βασίλης Δημιός

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Πρώην Δ/ντης Νομαρχίας Πρέβεζας - ιστοριοδίφης

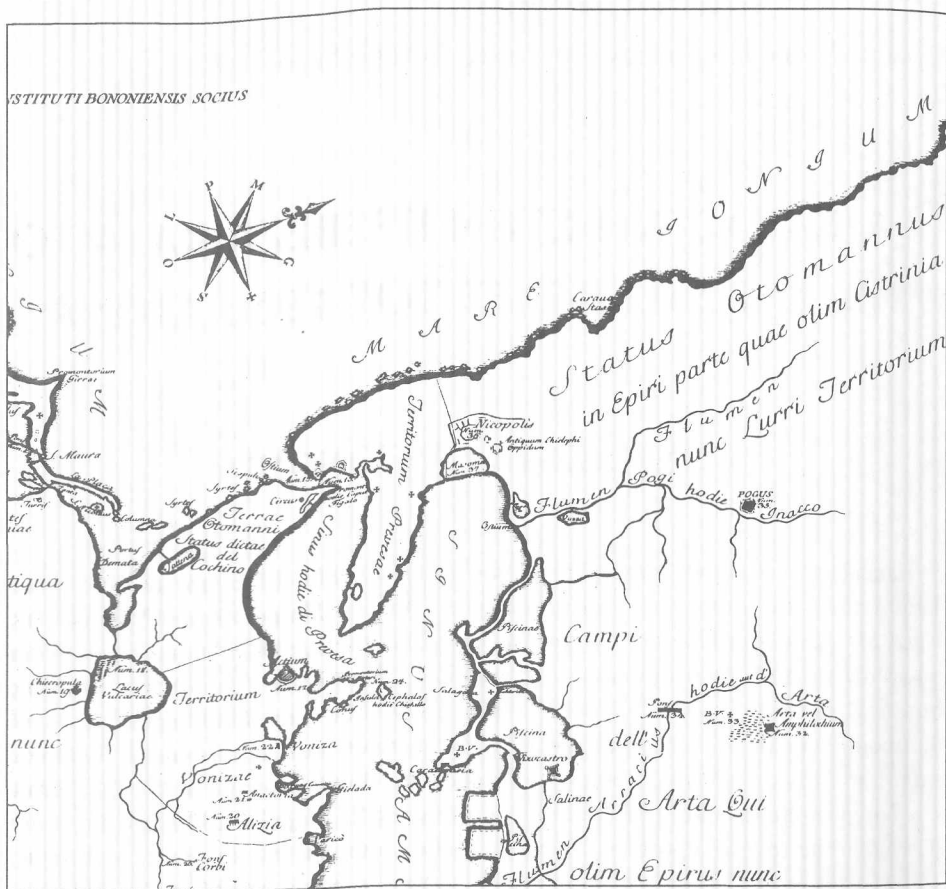
Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 18ο ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ

KONTINENTE - ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ

Ερευνώντας το Αρχείο της Πρέβεζας της περιόδου 1800-1806 ήτοι των αρχών του 19ου αιώνα, το οποίο απόκειται στο ιστορικό Αρχείο (Μητροπολιτικό Μέγαρο) της Ιεράς Μητροπόλεως Νικοπόλεως και Πρεβέζης, για την ανεύρεση στοιχείων τα οποία αφορούν τη Διοικητική οργάνωση (το Δημόσιο - Εσωτερικό Δίκαιο) της Πρεβέζης προ της Αυτονομίας της 1718-1797 και 1800-1806 και βραδύτερον ότε αυτή αυτονομήθηκε με τις άλλες πόλεις του Ηπειρωτικού και Ακαρνανικού Παράλιου χώρου στο Ιόνιο Πέλαγος, Βονίτης - Πάργας και Βουθρωτού, με τη μεταξύ Ρώσων και Τούρκων συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως της 21 Μαρτίου 1800, την οποία και αναγνώρισαν τα τότε κράτη της Ευρώπης μηδέ εξαιρουμένης και της τότε Αγγλίας, ήλθαν εις φως και για πρώτη φορά ικανά στοιχεία τα οποία με πλήρη άνεση αποκαλύπτουν την ιστορική πραγματικότητα και, εν πάση περιπτώσει, ό,τι είναι δυνατό για την τότε ζωή και κίνηση της ιστορικής αυτής περιόδου, την οποία αυτή έζησε ως αυτοτελής πολιτεία και ως μέλος της Συμπολιτείας της λαμπράς ιστορίας της.

Η παρούσα εργασία δεν περιορίζεται μόνο στην πιο πάνω περίοδο αλλά ανατρέχει και σ' όλη την περίοδο του 18ου αιώνα από το έτος 1713 μέχρι το 1797. Και στις δύο περιπτώσεις περιορίζεται μόνο ως προς την απονομή της δικαιοσύνης και τούτο διότι όσον αφορά τη διακυβέρνηση της ως συγκροτημένης πολιτείας περιλαμβάνεται εις άλλη εργασία μου.

Η κατά τις πιο πάνω εποχές οργάνωση και απονομή της δικαιοσύνης από ανθρώπους εν πολλοίς αμαθείς και αγράμματους, πλέον δε κατατρεγμένους από τα τότε προηγηθέντα πολεμικά γεγονότα *“κατά το χαλασμό της Πρέβεζας”* από τις στρατιωτι-

Χάρτης της περιοχής του Αμβρακικού κόλπου του 1750.

Χαλκογραφία του Εδουάρδου Μόνταγκιου.

Είναι εμφανή τα όρια της περιοχής Πρεβέζης (Territorium Prevesae) και της περιοχής Βονίτης (Territorium Vonizae). Τα όρια αυτά ήταν τα ίδια και στη διάρκεια της αυτονομίας (1800 - 1808).

Στο χάρτη σημειώνονται και τα δύο φρούρια της Πρέβεζας [της Μπούκας (Παλαιοσάραγα) και του Αγίου Ανδρέα (Ριζόκαστρο)]

(Από το αρχείο του Νίκου Δ. Καράμπελα.)

κές δυνάμεις του Αλή Πασά, ο οποίος τον Οκτώβριο του 1798 εξεδίωξε και από την Πρέβεζα και από τη Βόνιτσα και από το Βουθρωτό, όχι όμως και από την Πάργα, τους Γάλλους Δημοκρατικούς υπό το Ναπολέοντα, οι οποίοι κατέλαβαν και κατείχαν όλες τις κτήσεις των Βενετσιάνων, οι οποίοι ηττηθέντες κατέστησαν διάδοχόν των το Ναπολέοντα για να εγκαταλείψει μετά διετία τη Βόνιτσα, την Πρέβεζα όχι όμως και το Βουθρωτό το οποίο εξακολουθεί να κατέχει στρατιωτικώς με αστείες δικαιολογίες λόγω της αυτονομίας των με την πιο πάνω συνθήκη και η οποία με τις άλλες αυτόνομες πόλεις συνέπηξαν Συμπολιτεία ως υψίδες αυτονομίας μέσα στο κράτος του Αλή Πασά.

Η πάροδος δύο και πλέον αιώνων μας επιβάλλει την ανάγκη όπως αυτή γίνει ευρύτερα γνωστή, γιατί τόσο η Πρέβεζα όσο και η Πάργα και γιατί και η Βόνιτσα, για την οποία δε διεσώθει κανένα γραπτό στοιχείο και πρέπει και για αυτή να γνωρίζουμε ότι είχε λαμπρή ιστορία, γνωστού όντως και για τις τρεις πόλεις και για το φρούριο του Βουθρωτού ήσαν τ' αυτά αφεντικά, Βενετσιάνοι κατ' αρχήν, Αλή Πασάς και αυτονομία και μετέπειτα όσο βέβαια αφορά την απονομή της δικαιοσύνης την οποία οι λαοί θέλουν, τιμούν και ποθούν.

Ενταύθα πρέπει να γνωσθεί ότι όχι μόνο η αδιαφορία του Δημάρχου Βονίτσης (1991-1994) ο οποίος όχι μόνο δε θέλησε να μας παράσχει στοιχείο τι, έστω και από βιβλιογραφίες, αλλά κατά την τρίτη τηλεφωνική μας επικοινωνία σχεδόν μας υπέδειξε να μην τον ενοχλούμε.

Πάντα τη δικαιοσύνη μέσα σ' ελεύθερα καθεστώτα υπηρέτησαν τίμιοι και ευσυνείδητοι άνθρωποι, οι οποίοι υπεράνθρωπα αγωνίσθηκαν γι' αυτή και την αληθή έννοια της και την έθεσαν υπεράνω της πατρίδας, της θρησκείας και της οικογενείας και με πάθος όπως ημείς επιχειρούμε να παρουσιάσουμε μέσα από την αχλή των τότε γεγονότων και του ιστορικού πέπλου και εν πάση περιπτώσει από αυτά τα λίγα διασωθέντα και υπάρχοντα στοιχεία και μάλιστα απο ανθρώπους αδαείς και εν πολλοίς αμαθείς, αλλά με φλογερή πίστη στα ιδανικά τους.

Την 6η Αυγούστου του 1684 ο Βενετσιάνος Ναύαρχος Φραγκίσκος Μοροζίνης κατέλαβε τη Λευκάδα (Αγία Μαύρα) εκδιώξας τους Τούρκους που την κατείχαν και θέλοντας να εξασφαλίσει αυτήν, η οποία ήτο σχεδόν ενωμένη με την Ακαρνανία (Ξηρόμερο), από τυχόν νέα τουρκική εισβολή, την 29η Αυγούστου του 1684 κατέλαβε όλο το Ξηρόμερο και την Πρέβεζα με την περιοχή της.

Από αναφορά του Μοροζίνη την αυτή προς τη Βενετία, πληροφορούμαστε ότι ο πληθυσμός της Πρέβεζας κατά την 6-8-1684 ανήρχετο εις 1500 κατοίκους. Ο αριθμός αυτός δεν πρέπει να απέχει πολύ από την πραγματικότητα εφ' όσον και σύμφωνα με την ίδια αναφορά του Μοροζίνη, οι 250 από αυτούς ήσαν μάχιμοι άνδρες. Οι πιο πολλοί κάτοικοι της Πρεβέζης μετά την κατάληψή της από τους Βενετούς είχαν αποσυρθεί στην Άρτα και υπολογίζονται γύρω στις 2000-2500 άτομα.

Ο δεκαεξάχρονος πόλεμος μεταξύ Τουρκίας από το ένα μέρος και Βενετίας

Αυστρίας και Πολωνίας από το άλλο, έληξε με τη συνθήκη του Κάρλοβιτς της 26ης Ιανουαρίου 1699 που σήμανε και το τέλος της Τουρκικής Αυτοκρατορίας.

Το Κάρλοβιτς, χωριό βόρεια του Βελιγραδίου το οποίο τότε άνηκε στους Αυστριακούς, μεταξύ Αυστριακών, Τούρκων και Βενετσιάνων και σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης αυτής που έγινε με τη μεσολάβηση Αγγλίας και Ολλανδίας, οι Τούρκοι παρέχώρησαν στους Βενετούς την Πελοπόννησο, την Αίγινα και τη Λευκάδα. Στον αυτοκράτορα της Αυστρίας την Τρανσυλβάνια, στους Πολωνούς το Καμενέτς και παραπούνται από κάθε αξίωση στα παράλια της Ουκρανίας. Οι Βενετσιάνοι πάλι επιστρέφουν στην Τουρκία τα κάστρα της Ναυπάκτου, του Αντιρρίου και της Πρέβεζας, υπό τον όρο τα δύο τελευταία να κατεδαφιστούν.

Ο Μέγας Πέτρος της Ρωσίας αφού πήρε το Αζώφ και απειλούσε την Κριμαία, έγραψε την υποθήκη *“η Συνθήκη του Κάρλοβιτς έκλεισε το κεφάλαιο της Τουρκίας κατά της Ευρωπαϊκής απειλής και άνοιξε το κεφάλαιο του Ανατολικού ζητήματος”*.

Ακριβώς εις τον όρο της ανατινάξεως - καταστροφής του φρουρίου της Πρέβεζας στους τότε χάρτες, εις τους μεν προγενέστερους η Πρέβεζα σημειούται (εμφανίζεται) χωρίς φρούριο. Το αυτό εμφανίζεται και για το Ξηρόμερο εις τους χάρτες μετά το 1718, ότι ανήκει εις την Τουρκία, και τούτο διότι ως πιο κάτω με τη συνθήκη του Πασσάροβιτς το 1718 η Τουρκία επέστρεψε στη Βενετία την Πρέβεζα και τη Βόνιτσα με την περιοχή της και όχι όλο το Ξηρόμερο.

Με τη συνθήκη του Πασσάροβιτς (χωριό και αυτό στα Ν.Δ. του Βελιγραδίου) την 21η Ιουλίου 1718 μεταξύ Αυστριακών - Ρώσων - Βενετσιάνων και Τούρκων, η Τουρκία από τους όρους και άρθρα της συνθήκης αυτής αναγκάστηκε να παραχωρήσει εις τους Βενετσιάνους την Πρέβεζα με την περιοχή της, τη Βόνιτσα με την περιοχή, και όχι όλο το Ξηρόμερο όπως η συνθήκη του Κάρλοβιτς, και το φρούριο του Βουθρωτού.

Και ναι μεν η Βενετία με τη συνθήκη του Πασσάροβιτς εδρέωσε τη θέση της εις τον Παράλιο Ακαρνανικό και Ηπειρωτικό χώρο του Ιονίου, δεν ανέκτησε τις επί του Κορινθιακού και αλλαχού του Αιγαίου κτήσεις της, με τη Βόνιτσα, την Πρέβεζα και την Πάργα την οποία κατείχε από το 1401 και ουδέποτε έχασε και το Βουθρωτό.

Συνεπώς, η Πρέβεζα θα εξετασθεί σε δύο περιόδους ήτοι την από 1718 έως 1797 ότε για λίγο καπηλφήθει από τους Γάλλους Δημοκρατικούς και από 1800-1806 και αργότερα. Και η μεν πρώτη περίοδος είναι γνωστή και ως KONTINENTE όπως ήσαν γνωστές οι Βενετσιάνικες κτήσεις της Ανατολής (Βόνιτσα - Πρέβεζα - Πάργα και Βουθρωτός), η δε δεύτερα ως περίοδος αυτονομίας και ελεύθερης πολιτείας, η οποία με τις άλλες τρεις για λίγο συνέπληξαν και Συμπολιτεία, η οποία θα είχε μέλλον και θα απέβαινε το δεύτερο μετά την Επάνησο πολιτεία ελεύθερο προεπαναστατικό κράτος στην Ελλάδα, αν η δράση δεν ανεκόπτετο από τα τότε στρατιωτικά γεγονότα του τέλους του 1806 με τον πόλεμο των Τούρκων - Γάλλων κατά των Άγγλων και Ρώσων, τότε ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων με παρότρυνση της Υψηλής Πύλης ή εκ πρωτοβου-

λίας του εισέβαλε στο έδαφός των (πλην Πάργας) και κατέλυσε την αυτονομία των.

Ως συνάγεται από την ιστορική έρευνα ο Αλής εσεβάσθει με όρκους το ελεύθερο και αυτόνομο καθεστώς της, ως τούτο προκύπτει ότι ίσχυε και μετά το 1806, όσον αφορά τη Δικαιοσύνη.

Η Δικαιοσύνη τόσο εις τις Ιονίους νήσους, όσο και εις τις πιο πάνω πόλεις- κτήσεις απενέμετο από τους Ενετούς, δηλαδή από το Βάιλο ή τον Προβλεπή - Προνοπή, ο οποίος εκτός του ότι ασκούσε την εκτελεστική εξουσία απένειμε και τη δικαιοσύνη, ποινική και πολιτική από τα συγκροτημένα Δικαστήρια της έδρας Κερκύρας ή της πόλεως έδρας του Προνοπή κάθε νήσου. Ως κατωτέρω τη δικαιοσύνη εις το ΚΟΝΤΙ-ΝΕΝΤΕ την απένειμαν οι Βενετιάνοι.

Αντίθετα επί της αυτονομίας ίσχυε η διάκριση των εξουσιών και τη δικαιοσύνη την απένειμε κάθε αυτόνομος πόλις με τα Δικαστήρια που είχαν συγκροτήσει ως κατωτέρω. Τα Δικαστήρια ήσαν τα αυτά και εις τις τρεις πόλεις, αλλά ως προς τη λειτουργία των αυτόνομα.

Η Πρέβεζα και η Βόνιτσα υπήγοντο εις τη διοίκηση της Λευκάδος, εκκλησιαστικώς δε εις την επισκοπή Άρτης και Ναυπάκτου με υπέρτιμο και έξαρχο Απωλίας τον τότε Ιγνάτιο.

Αντίθετα η Πάργα και ο Βουθρωτός στη Δ/ση Κερκύρας. Στη Λευκάδα η Βενετία διόριζε δύο Προνοπάς. Ο ένας εκαλείτο τακτικός με τριετή θητεία και ως καθήκον είχε την επιστάσις και τη Δ/ση της Πρέβεζας και Βόνιτσας και διαχειρίζετο τις πολιτικές, οικονομικές, στρατιωτικές και ναυτικές υποθέσεις της Λευκάδος και των ειρηνικών πόλεων και ο άλλος ο τακτικός επί διετή θητεία είχε ως αποστολή να δικάζει τις μεταξύ των πολιτών διαφορές. Οι διαφορές των πολιτών της Πρεβέζης και Βονίτσης με αλλοδαπούς υπήγοντο εις τη δικαιοδοσία του εκτάκτου Προνοπή και τούτο προφανώς για αμερόληπτη κρίση.

Οι αποφάσεις αμφοτέρων δεν ήσαν τελεσίδικες αλλά εφεσιβάλοντο τις τα Δικαστήρια της Κέρκυρας.

Ύστερα από χρόνια μετά τη συνθήκη του Πασσάρωβιτς, η Πρέβεζα το 1740 με έκκλησή της προς το Δόγη της Βενετίας ζήτησε και αυτή "αυτονομία", δηλαδή να αυτοκυβερνάται όπως η Πάργα. Το αυτό ασφαλώς έπραξε και η Βόνιτσα.

Η Βενετία με πράξη της παρεχώρησε τα πιο κάτω προνόμια όπως αυτά προέκυψαν από το κρατικό αρχείο της Βενετίας, το οποίο ηρεύννησε ο ιστοριοδίφης Κων/νος Δ. Μέρτζος.

Η Έκκλησις των Πρεβεζάνων προς το Δόγη

Γαληνότητα Πρίγκηψ

"Η χώρα και το κάστρο της Πρέβεζας αναπέμπουν ακαταπαύστως εις τους ουρανούς χιλίους ύμνους δόξης και γηθοσύνης διά το μέγαν και υψηλόν ευεργέτημα που

της παρεχωρήθη με το να έγιναν υπήκοοι της λατρευτής ταύτης επικρατείας.

Όμως οι κάτοικοι που ευρίσκοντο να έχουν εις τα σύνορα το κράτος των βαρβάρων είναι συνεχώς άγρυπνοι και εκθέτουν κάθε στιγμή εις κίνδυνο την ζωήν και τα υπάρχοντά των, θέλοντας να παραμείνουν υπήκοοι της προσφιλεστάτης Ενετικής Δημοκρατίας. Καίτοι η Διοίκσις είναι ανεξίκανος και λαοφική, εν τούτοις ο πληθυσμός υφίσταται ενίοτε επιβαρύνσεις εξ αιτίας της κακής συμπεριφοράς μερικών κακοποιών, ως εκ τούτου δε αναγκάζονται οι ατυχείς υπήκοοι εις παρομίας περιπτώσεις, να προσφεύγουν εις τους πόδας του Πρίγκηπος ή εις τους Δημοσίους αντιπροσώπους προς ανακούφισίν των. Αι προσφυγαί αταί δε, γίνονται από ολόκληρον το κοινό καθόσον ήθελεν εγκρίνη η Υμετέρα Γαληνότης.

Το σώμα τούτο των οικογενειών να δύναται να εκλέγη κατ' έτος τους Συνδίκους, τους Υγειονομικούς Επιθεωρητάς και τους Προϊσταμένους επί των τροφίμων.

Πάντα ταύτα τα αξιώματα έχει το δικαίωμα να τα εκλέγη και η γειτονική κοινότης της Αγίας Μαύρας. Οι ούτως εκλεγόμενοι από το Συμβούλιον να δύνανται να αναλαμβάνουν την υπεράσπισιν των κοινοτικών συμφερόντων εις κάθε περίπτωσιν, να έχουν το δικαίωμα να προφυλάσσουν τον τόπον από τα φάσματα της πείνης και επιδημίας και να υπερασπίζουν την Κοινότηταν από οιαδήποτε βουλήν κακών ανθρώπων.

Επειδή η αιτούμενη χάρις είναι δι' εμάς μεγάλη παρηγοριά, τιμπική διάκρισις για την πατρίδα ημών των πισοτοτάτων υπηκόων απολύτως δε ευεργέτην εις την δυστυχίν κατάστασίν μας, ελπίζουμε ότι θα εισακουσθή και θα γίνη δεκτική η ταπεινοτάτη αυτή έκκλησίς μας και ούτω θα αυξηθή ο σεβασμός μας, θα ενισχυθή η στερεά απόφασίς μας να ζήσωμεν και να αποθάνωμεν υπήκοοι ευπειθέστατοι της Γαληνότης ταύτης Δημοκρατίας. Ευχαριστούμεν".

1740 23 Αυγούστου

Να διαβιβασθή εις τους Σαβίους της μιας και της άλλης Χειρός (β)

Οι Σύμβουλοι

Θωμάς Μοροζίνι, Γιάκομο Κβάλλι, Τζονάν Τιεπόλο,
Αντώνιος Σαβορτής, Γάσπαρο Δολφίν, Πέτρος Κουερίνι,

Τη αυτή ημέρα

Να μας πληροφορήση ο Γενικός κατά Θάλασσαν Προβλεπτής
Δέσμη 992 - Γερουσία κατά Θάλασσα (SENATO MAR)

Ο Γενικός κατά θάλασσα Προβλεπτής Αντώνιος Λορεδάν, απαντώντας στην ως άνω διαταγή γράφει εις το Δόγη:

"Ζάκυνθος 3 Οκτωβρίου 1740" ... Το Φρούριο και η τοποθεσία Πρεβέζης που δεσπόζουν της εισόδου του Κόλπου της Άρτας αξίζει δικαίως της Δημοσίας προστα-

σίας. Ευθύς μετά την απόκτησίν της ο εξοχώτατος αείμνηστος Καππάν Τζενεράλ Πιζάνι είχε αναγνωρίσει την σπουδαιότητα της στρατηγικής της θέσεως την οποία έπρεπε να κρατήσει οπωσδήποτε η Δημοκρατία. Καθόλου διαφορετική η γνώμη μου σήμερα οπότε διατάσσομαι, εις εκτέλεσιν διαταγής της Εξοχωτάτης Γερουσίας, να δώσω πληροφορίας επί του αιτήματος που επέβαλαν εκείνοι οι κάτοικοι. Ούτοι νυξήθηκαν αριθμητικώς, έχουν διευθύνοντας, εξαιρέσει των δημογερόντων οι οποίοι αυτοβούλως εις διάφορα ζητήματα ενδιαφέροντα το κοινόν, πλην η παρέμβασίς των δημιουργεί σύγχυσιν. Αυτός είναι ο λόγος δια τον οποίον οι κάτοικοι έλαβον απόφασιν να προσπέσουν εις τους πόδας της Υμετέρας Γαληνότητος και να εκλιπαρήσουν όπως τοις επιτραπή να σχηματίσουν Κοινότητα την οποία θα απαρτίζουν αι καλλίτεροι οικογένειαι.

Τοιούτου τρόπος είναι βέβαιοι ότι θα συσταθή μια τάξις εις την καλήν διοίκησιν δια της εκλογής των αξιωματούχων του Κοινοτικού Συμβουλίου. Οι λόγοι που συνηγορούν υπέρ της αποδοχής της αιτήσεώς των δεν είναι διαφορετικοί από κείνους που παρώθησαν εις άλλους καιρούς την Εξοχωτάτη Γερουσία όπως παραχωρήση τα αυτά προνόμια εις διαφόρους πόλεις του Μορέως. Το αυτό συνέβει και με την Αγίαν Μαύραν που ανεγνωρίσθη ως Κοινότης άμα τη καταλήψει της. Ούτω και από την συσταθησομένην Κοινότηταν Πρεβέζης θα εκλεγούν οι αξιωματούχοι που θα φροντίζουν για τα συμφέροντά της ήτοι οι Σύндικοι, οι Δικασταί, οι Αγορανόμοι, οι Υγειονομικοί και οι Υποτακτικοί τούτων και θα είναι όλοι Δημόσιοι άνθρωποι αναγνωρισμένοι και όχι αυτόβουλοι ιδιωτικοί μεσάζοντες.

“ Από την απογραφή που μου έστειλε ο εκεί Προβλεπτής προκύπτει ότι αι οικογένειαι Πρεβέζης είναι 200 και αι ψυχαί 900. Είναι όλοι γηγενείς. Δεν περιλαμβάνονται εις τον αριθμόν αυτόν οι εξ’ άλλων μερών προσελθόντες οι οποίοι ανεγείρουν σπίτια λιθόκτιστα και σχημάτισαν εν προάσιον με αρκετόν πληθυσμόν και το οποίο κείται εις ωραίαν θέσιν εις την είσοδον του Κόλπου.

Νομίζω ότι πρέπει να γίνη αποδεκτή η έκκλησίς των διότι θα καταστούν ούτω πλέον αφοσιωμένοι οι υπήκοοι εκείνοι εις το δημόσιον όνομα, και ότι πρέπει να αναλάβουν υπευθύνως την φύλαξιν των συνόρων από επιδρομάς κακοποιών και να παρεμποδίσουν την εισχώρησιν άλλων οικογενειών από την Οθωμανικήν επικράτειαν, πράγμα δια το οποίον πολλάκις διεμαρτυρήθησαν οι Οθωμανοί Διοικηταί. Η συνεργασία αφετέρου, των εκλεγνησομένων αξιωματούχων μετά του εκεί Προβλεπτού, θα συντελέσῃ πάρα πολύ εις την ησυχίαν και ασφάλειαν του τόπου...”

Άμα τη λήψει της ως άνω απαντήσεως του Γενικού κατά Θάλασσα Προβλεπτού, συνήλθεν η Γερουσία και εξέδωκε το κάτωθι ψήφισμα (κατάστιχον 206 φύλλον 159) 31 Δεκέμβριος 1740.

Προς το Γενικό κατά Θάλασσα Προβλεπτή.

“ Αι υμέτεραι ένορκοι διαβεβαιώσεις της 3ης παρελθόντος Οκτωβρίου χαρακτηρί-

ζουν ως λογικάς τας απήσεις που υπέβαλον εις την ημετέραν αυθεντία δια των αντι-προσώπων των οι κάτοικοι Πρεβέζης. Εξαιρούνται ούτοι να γίνουν ανεγνωρισμένη Κοινότης και επειδή διαβλέπουμε ότι θα προκύψουν πολλά γενικά ωφέλη η δε Γερουσία είναι διατεθειμένη να αποδεχθή το αίτημά των, επιφορτίζει υμάς όπως λάβητε την επιβαλλομένην αποφάσιν και διατυπώσετε τους όρους υφ' ους θα καταστή Κοινότης η Πρέβεζα και θα αυτοδιοικηθή εν πλήρει τάξει, ως τούτο γίνεται και αλλαχού και ειδικώς ως προς το σπουδαίον ζήτημα της φυλάξεως των συνόρων”.

Κανονισμού ...”.

“Ημείς Αντώνιος Λορεδάν, Γενικός κατά Θάλασσαν Προβλεπής της Γαληνοτάτης της Δημοκρατίας της Βενετίας.”

“Λαβόντες υπ’ όψιν το θέσπισμα της Εξοχωτάτης Γερουσίας υπό χρονολογία 31 Δεκεμβρίου 1740 κλπ. κλπ.

Αποφασίζομεν

1. Εξετάσαντες τας οικογενείας που κατοικούν εις Πρέβεζαν εκ των οποίων μέρος μεν ευρέθη εκεί κατά την κατάληψιν της πόλεως υπό του αιμινήστου στρατηγού Ανδρέα Πιζάνη, Ιππότου, Καππάν Τζαναρέλ Ντι Μαρ, άλλο δε μέρος δοθέν από την Κρήτην, τον Μορέα και αλλαχόθεν - παλαιοί αφοσιωμένοι υπήκοοι της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας - Προτιμήσαμεν από τας μεν και από τας δε καλλιτέρας οικογενείας τας οποίας εθεωρήσαμε αξίας όπως εγγραφούν ως μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου.

(Έπεται ο κατάλογος των οικογενειών)

2. Καθορισθέντος ούτω του αριθμού των οικογενειών των αποτελουσών την Κοινότητα, αυταί θα απαλλάσσονται από τας αγγαρίας, αι οποίας δεν αρμόζουν εις τα Κοινοτικά μέλη. Προσθήκη άλλων οικογενειών εις το Συμβούλιο δεν δύναται να γίνη παρά των μελών, χωρίς προηγουμένην έγκρισιν του Γενικού κατά Θάλασσαν Προβλεπού και των Γενικών Προβλεπών των Νήσων που εναλλάσσονται εις το αξίωμα.

Εις αυτούς και μόνον επαφίεται η κρίσις αν και κατά πόσον θα τυγχάνουν τοιαύτης τιμής αι προταθησόμεναι οικογένειαι και οι ίδιοι θα αποφασίζουν την είσοδόν των εις το Κοινοτικό σώμα.

3. Το ούτως εκλεγσόμενον Συμβούλιον θα συνέρχεται παρουσία, πάντοτε του ευγενούς τακτικού Προβλεπού και διαδόχων του εν Πρεβέζη, ως επίσης και παρουσία του εκτάκτου Προβλεπού του εδρεύοντος εν Αγία Μαύρα εις νη περίπτωσιν ήθελεν ευρεθή εν Πρεβέζη και θα συνέρχεται εντός μιας ευρυχώρου και καταλλήλου οικίας εις το προάστιον, κάτωθι του κάστρου, η οποία θα ανεγερθή δαπάναις της Κοινότητος.

4. Δίδεται το δικαίωμα εις το Κοινοτικόν σώμα να εκλέγη τρεις Συνδίκους - ως τούτο γίνεται και εις άλλας Κοινότητας - οι οποίοι θα φροντίζουν δια τα συμφέροντα του Κοινού με πάσαν προσοχήν και ακρίβειαν που απαιτούν αι διάφοροι υποθέσεις και θα μεριμνούν δια παν ότι ήθελε παρουσιασθή αφορόν Δημοσίαν Υπηρεσίαν.

Επιβάλλεται εις αυτούς η ρητή υποχρέωσις να επαγρυπνούν ώστε να μην εισέρχονται επ' ουδενί λόγω, φανερά ή κρυφά, νέαι οικογένειαι συμφώνως με την απαγορευτικήν προκήρυξιν του Εξοχωτάτου Γενικού Προβλεπτού κατά Θάλασσαν, Ερίτσο, και εν η περιπτώσει ήθελεν εισχωρήση εις το έδαφος της Πρεβέζης οικογένεια τις, να ειδοποιήται αμέσως ο τακτικός Προβλεπτής ίνα φροντίζη δια την άμεσον απέλασίν της έξω των συνόρων.

Ταυτοχρόνως να δίδεται είδησις και εις τον έκτακτον Προβλεπτήν.

Επί πλέον δε, κατά διμηνίαν οι Σύндικοι οφείλουν να συντάσσουν ένορκον βεβαίωσιν περί της εν γένει καταστάσεως της χώρας, περιγράφοντες τα κατά τους δύο τούτους μήνας διάφορα συμβάντα και να την υποβάλλουν εις τον Γενικόν κατά Θάλασσαν Προβλεπτήν.

Και τούτο θα κάμνουν μέχρις ότου λήξη η θητεία των. Εν εναντία περιπτώσει, θα είναι ούτοι μόνοι υπεύθυνοι ενδεχομένων ατοπημάτων, ζημιών και αταξιών και οι υπεύθυνοι θα υποστούν τας δεούσας κυρώσεις παρά της Ανωτάτης κατά Θάλασσαν Αρχής.

5. Επιτρέπεται ομοίως εις το Συμβούλιον να εκλέγη τρεις Δικαστάς οι οποίοι θα δικάζουν τας μεταξύ των κατοίκων διαφοράς μέχρι ποσού των 15 ρεαλίων ως καθορίση και δια την Αγίαν Μαύραν, αι δε αποφάσεις των θα εφεσιβάλλωνται εις το δικαστήριον του τακτικού Προβλεπτού.

6. Το Συμβούλιο θα δύναται να εκλέγη ένα Γραμματέα όστις θα συντάση τις αποφάσεις των Συνδίκων και άλλας ενδεχομένας Πράξεις των ιδίων.

7. Το Συμβούλιο θα εκλέγη δύο εντίμους εκτιμητάς οι οποίοι θα έχουν το δικαίωμα να διατιμώσι πάντα τα τρόφιμα ως και τα κρασιά που θα εισάγωνται εις το Προάστιον και θα έχουν ως ανταμοιβήν της υπηρεσίας των εκείνο που λαμβάνουν και άλλοι εκτιμηταί των άλλων Κοινοτήτων των Νήσων. Εάν ήθελον αποκαλυφθή παραβάσεις, οφείλουν αμέσως να υποβάλλουν λεπτομερή έκθεσιν εις την Γραμματείαν του ευγενούς Προβλεπτού όστις και θα επιβάλη τας αναγκαίας κυρώσεις.

8. Θα εκλέγη ωσαύτως τρεις υγειονόμους οι οποίοι θα φροντίζουν αγρύπνως εις την εξασφάλισιν της υγείας, αν δε ήθελεν εμφανισθή έκτακτον τι συμβάν οφείλουν να αναφέρουν αμέσως εις τον ευγενήν Προβλεπτήν ίνα λαμβάνη τα κατάλληλα μέτρα.

Και επειδή από την εξοχωτάτην αρχήν των προέδρων εν Βενετία εδόθη διαταγή και ανετέθη ήδη το αξίωμα του Καγκελλαρίου του Γραφείου της Υγείας εις τον κύριον Αντώνιον Κοσονολάτιον, οφείλουν να τον διατηρήσουν εις την θέσιν του, μέχρι νεωτέρας αποφάσεως της Εξοχωτάτης Γερουσίας. Ως προς δε το ζήτημα του Υγειονομικού Καταστήματος θα τοις παραχωρηθή κατάλληλον οικόπεδον δια την ανέγερσίν του.

9. Επιτρέπεται ομοίως εις το Κοινοτικόν σώμα να εκλέγη δύο δικαστάς - εκτιμητάς των αγροζημιών που ήθελον προξενηθή από χονδρά και μικρά ζώα.

Ούτος δεν θα δύναται να την αρνηθή.

Επιτρέπεται τόσον εις τα μέλη του Συμβουλίου της Κοινότητος όσον και στους λοι-

πούς κατοίκους η χρήση των πυροβόλων όπλων ίνα εξασκούνται εις την χρήσιν τούτων και ώσιν έτοιμοι εις κάθε περίστασιν.

Η παρούσα θα καταγραφή εις τα βιβλία της Γραμματείας του Εξοχωτάτου εκτάκτου Προβλεπτού και του τακτικού Προβλεπτού Πρεβέζης δια την ακριβήν ψήφισιν και εκτέλεσιν”.

Τα παραπάνω στοιχεία ως εξάγονται από τα Αρχεία της Βενετίας ευρισκόμενα στοιχεία, είναι πολύ ενδιαφέροντα και πολύτιμα δια την ιστορία της Βενετοκρατίας εις τις πόλεις της KONTINENTE είχαν το δικαίωμα:

α) Να εκλέγουν τους Συνδίκους οι οποίοι ευρίσκοντο σε συνεχή επαφή με τον Προβλεπτή.

β) Να εκλέγουν τρεις δικαστές.

γ) Να εκλέγουν τρεις Αγορανόμους.

δ) Να εκλέγουν τρεις Υγειονόμους.

ε) Να εκλέγουν τρεις Εκτιμητάς των Αγροζημιών Αγροφυλάκων, οι οποίοι ως συνετοί πολίτες ερύθμιζαν και επέλυναν τις διαφορές μεταξύ των κατοίκων των πόλεων αυτών χωρίς καμμία ανάμειξη των κυρίαρχων Βενετσιάνων.

Και να σκεφθεί κανείς ότι τον καιρό εκείνο η Πρέβεζα με την περιοχή της αριθμούσε περί τους 3000 κατοίκους.

Δεν νδυνήθημεν και τούτο ελλείψει γραπών στοιχείων, να εξακριβώσουμε αν και στην Πρέβεζα όπως και στην Πάργα κατά τη Γαλλοκρατία 1797-1798 συνέστησε και η Πρέβεζα Δικαστήριο Τζηβίλ δηλονότι από την Ιταλική λέξη Τσιβίλ (αστικό) ή κριτήριο της Ινσταντζας (ενστάσεως) ή πρώτης αναφοράς ή απαπήσεως το οποίο εις την Πάργα συναντάται και μονομελές και τριμελές, εδίκασε και απεφαίνετο επί διαφορών αστικής φύσεως. Στο αρχείο Πάργας εύρηνται αναφορές - μηνύσεις και αποφάσεις του, το οποίο μετά την αυτονομία της το 1800 και εντεύθεν εις την Πάργα λειτουργούσε ως Δικανικό κριτήριο της Πρώτης Ινσταντζας ή αγωγής ή απαπήσεως. Αντιθέτως στην Πρέβεζα και μετά την αυτονόμησή της το 1800 και έκτοτε το συναντούμε ως κριτήριο Τζηβίλ (αστικό) της πρώτης αναφοράς ή απαπήσεως κατά το οποίο ο ευγενής και σεβάσμιος κριτής τα πάντα καλώς σκεπτόμενος εν Χριστού ονόματι απεφάσιζε περί της διαφοράς ή ο έντιμος κριτής Τζεβίλ Σουμέριος εκ της Ιταλικής Σομάριο (συνοπτικός), επικαλούμενος το όνομα του Ιησού Χριστού έκρινε τη διαφορά.

Δια την παρούσα εργασία μόνη πηγή είναι ως προτάσσεται το θέσπισμα της εξοχωτάτης Βενετσιάνικης Γερουσίας υπό χρονολογίαν 3 Δεκεμβρίου 1740.

Για την εν συνεχεία εργασία ή δια τη δικαιοσύνη εις την Πρέβεζα μετά το 1800 ως πηγές είναι:

1. Η συνθήκη της 21ης Μαρτίου 1800. Της συνθήκης αυτής τα μεν άρθρα 1-7 αναφέρονται εις την επάνησο πολypeία, τα δε 8-10 καθορίζουν την έκταση των προνομίων των Ηπειρωτικών πόλεων.

(ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ)

Το άρθρο 8ο της συνθήκης της 21ης Μαρτίου 1800 έχει:

“Οι θέσεις της Πρέβεζας, Πάργας, Βόνιτσας και Βουθρωτού που βρίσκονται πάνω στην Ήπειρο και είναι αποχωρισμένες από τη Βενετία και είναι παρακείμενες στην Αλθανία θα προσαρτηθούν με τις κτήσεις των στο κράτος της Υψηλής Πύλης και θα της ανήκουν εις το μέλλον.

Όμως όλοι οι κάτοικοι αυτής της χώρας, διακηρύττουν χωρίς εξαιρέσεις τη Χριστιανική Θρησκεία, τα προνόμια που αναφέρονται στη Θρησκεία και στη Διοίκηση τη δικαιοσύνη που ισχύουν στην ηγεμονία της Μολδαβίας και Βλαχίας, όπου βασιλεύει επίσης η Χριστιανική θρησκεία, θα διαφυλαχθούν από τους κατοίκους της ίδιας χώρας. Κατά τον ίδιο τρόπο οι συνήθειες που αναφέρονται εις τις αστικές και ποινικές διαδικασίες, στη φύση των ιδιοκτησιών και στη τάξη των κληρονομικών διαδοχών δε θα αλλάξουν. Θα συνεχίσει να είναι απαγορευμένο μέρος για τους Μουσουλμάνους να έχουν ιδιοκτησία σ’ αυτή τη χώρα, σύμφωνα μ’ αυτό που τηρείται στις ηγεμονίες της Μολδαβίας και Βλαχίας.

Αλλά όπως αυτές οι χώρες ανήκουν στην ολοκληρωτική κατοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπάρχει το δικαίωμα να εγκατασταθεί Διοικητής που θα πρέπει οπωσδήποτε να είναι Μουσουλμάνος.

Και όπως ένας μεγάλος αριθμός υπηκόων του κράτους της Επανάσης κατέχουν ιδιοκτησίες στη χώρα αυτή, η Υψηλή Πύλη υπόσχεται από αυτή τη στιγμή να ορίσει το βαθμό του προειρημένου διοικητή, τη φύση και τα δικαιώματα των καθηκόντων του, όπως και την έδρα του”.

Άρθρο 9ο: *“Η Υψηλή Πύλη υπόσχεται παν το σχετιζόμενον εις την θρησκείαν λατρείαν των Ραγιαδων της ρηθείσης περικώρου, θέλει διαιρεΐται και διακρατείται εις την αυτήν κατάστασιν, ην αν έχει μέχρι τώρα. Συνεπώς θα έχουν την άδειαν ολόκληρον του να ανακαινίζωσι τις εκκλησίες των και να κατασκευάζουν νέες και να σημαίνουν τους κώδωνες αυτών ακούγοντας.”*

Η συνθήκη της 21ης Μαρτίου 1800 κανονίζει την ίδια στιγμή εκτός της τύχης των μικρών αυτών πόλεων κ.τ.λ αλλά και τη Διοίκηση τοπικών υποθέσεων όσον αφορά το θρήσκευμα και την απονομή της δικαιοσύνης κ.τ.λ.

2. Το φερμάνι της 21ης Απριλίου 1800, το οποίο ορίζει τα κατά την εκτέλεση της ανωτέρω συνθήκης κ.τ.λ. και έχει ως εξής:

“Μόλον τούτο από τους ρηθέντες τέσσαρας τόπους η περιοχή της Πρεβέζης με το να ήτον απ’ αρχής ένας τόπος κατοικημένος από δώδεκα χιλιάδας ψυχάς και εξ’ απτίας του πολέμου και ανακατωμάτων με το να έφυγον οι κάτοικοι και διεσκορπίσθησαν εις τα περίξ εδώ και εκεί, και οι άλλοι τόποι ομοίως με το να ενωχλήθησαν οπωσούν και αυτοί, δια να ανακαλεσθή η αρχαία ευνομία και ειρήνη εις αυτά τα ρηθέντα μέρη, ούσης αναγκαίας της φυλάξεως και περιθάψεως τόσοσ προς εκείνους όπου το

γε έχουν ευρίσκονται κατοικούντες, όσον και προς όσους διεσκορπίσθησαν εις τα περίξ και τώρα θέλουν να έλθωσι και να αποκατασταθούν καθ' ένας εις τον τόπον του, η Βασιλεία μου κατά την έμφυτον ευμένειαν και έλεος και ιδίωμα όπου έχει εις το να περιθάλλη τους υποκειμένους της Ραγιάδας, και μάλιστα τοιούτων μερών όπου νεωστί εμβήκαν εις την Βασιλικήν εξουσίαν, με τα να κρίνωμεν αναγκαία την περιθάλλειν προς τους κατοίκους αυτών των ρηθέντων τεσσάρων τόπων και την φύλαξιν από κάθε αδικίαν και από την πλέον παραμικρά ενόχλησιν, και με το να είναι Αυτοκρατορική θελήσις μου δια να είναι αυτοί οι τόποι υπό την Βασιλικήν μου σκιάν και φύλαξιν, καθώς και τα επίλοιπα μέρη της πεφυλαγμένης υψηλής επικρατείας μου δια τούτο από της ογδόης του μηνός Ζιλκαδέ του 1214 έτους, οι Ραγιάδες αυτών των ειρημένων τεσσάρων τόπων θέλει έχουν ασυδοσίαν παντελή δια δύο ολοκλήρους χρόνους και μέχρι της συμπληρώσεως αυτών των δύο χρόνων δεν έχει να γίνη καμμία απαίτησις δια καμιάς λογής δόσιμον εκτός της δεκάτης Δουγάνας και Βιβαρίων, όπου αυτά δεν είναι συνήθεια να εμβαίνουν εις ασυδοσίαν, και εις καιρόν όπου αυτά τα τρία εισοδήματα πρέπει να παρθούν δια να γίνη εις αυτούς τους Ραγιάδας ένα ξεχωριστόν μου έλεος και δια να επαυξηνηθή προς παρηγορίαν των η βασιλική μου χάρις τοις εκαρίσθη και το εισόδημα κατ' έτος της δεκάτης εις αυτούς τους Ραγιάδας ένα ξεχωριστόν μου έλεος και να επαυξηνηθή προς παρηγορίαν των η βασιλική μου χάρις τοις εκαρίσθη και το εισόδημα κατ' έτος της δεκάτης εις αυτούς τους δύο χρόνους της ασυδοσίας των και μόνον το εισόδημα των Βιβαρίων και της Δουγάνας έχει να συνάξη ο ρηθείς Βοεβόδας από πρώτης (1ης) Μαρτίου 1214 έτους και απ' ό τι ήτο συνηθισμένον να μην ημπορή να πάρη περισσότερον. Οι κάτοικοι αυτών των τεσσάρων τόπων με το να είναι κατά την θρησκείαν Χριστιανοί, θέλουν έχει ελευθέραν την ενέργειαν εις τα όλα της πίστεώς των, ομοίως και εις τα έθιμα και νόμους και κρίσεις των ό τι λογής έως τώρα έφθασαν να είναι συνηθισμένοι, ούτω και εις το εξής απαράλλεκτως δια να ενεργώνται είναι βασιλική μου άδεια και θελήσις δια την ανακαίνησιν και διόρθωσιν των παλαιών εκκλησιών των και δι' οικοδομήν νέων εκκλησιών, και δια το βάρεμα των Καμπανών και δια κάθε τι άλλο συνηθισμένον εις την θρησκείαν των να μην έχουν καμιάς λογής εμπόδιον ή ενόχλησιν, και δια να μην ημπορεί δια τοιαύτην πρόφασιν, ο ρηθείς Βοεβόδας να λάβη μήτε οβολόν αλλ' ούτε άλλον τινά να αφήσιν να τους πάρει τίποτε.

Και καθώς εις τα άλλα μέρη της πεφυλαγμένης μου βασιλικής επικρατείας όπου οι κάτοικοι είναι όλοι Χριστιανοί, με το να μην είναι πρέπει να κατοικούν και Τούρκοι με τας φαμελίας και να γίνωνται εντόπιοι.

Από τους κατοίκους της Ρεπουμπλικας των Επανήσων υποτελούς της βασιλείας μου όσοι έφθασαν να έχουν υποστατικά εις αυτούς τους ρηθέντας τέσσαρας τόπους, με το να είναι πάντι απηγορευμένον δια να τα πωλήσιν εις κανένα ξένον δηλαδή άλλης επικρατείας άνθρωπον, με το να ξενιτεύωνται με τούτον τον τρόπον οι κάτοικοι, δια τούτο αν τις λάβη χρειάν δια να πωλήσιν κανένα του Μούλκι, να το πωλή με τιμήν όπου αξίζει ή προς τους κατοίκους αυτών των τεσσάρων τόπων, ή προς τους

κατοίκους των επανήσων της υποτελούς της βασιλείας μου Ρεμπούμπλικας και όχι εις κανέναν άλλον ξένης επικρατείας άνθρωπον, γενομένης περί τούτου πάντοτε προσοχής. Αι κάθε είδους αγωγαί και κληρονομικαί διαφοραί ομοίως και περί υποστατικών, να θεωρώνται φιλοδικαίως κατά τους παλαιούς των νόμους και αρχαίας συνθηθείας των και αν ακολουθήση διαφορά κανενός Τούρκου με Ραγιά αυτών των τεσσάρων τόπων να τους διακρίνη κατά το δίκαιον ο Βοεβόδας, και αν συμβή όπου να μην ημπορέση να τους ξεχωρίση να τους διορίζει εις τον Καδήν όπου ήθελε τύχη πλησιέστερος να θεωρήται η διαφορά των καθώς είναι το δίκαιον και τέλος πάντων δια να είναι οι ρηθέντες Ραγιάδες κατά πάντα τρόπον εις περίθαλψιν και φύλαξιν με το να έγινε χρεία να διορισθή εξεπίτηδες ένας πληρεξούσιος Βοεβόδας εσύ ο ρηθείς Καπουτσίμπασης ο μεταξύ των ομοίων σου άξιος και επιτίδειος με το να εκλεχθείς από μέρους μου βασιλικά κτήματα των ειρημένων τεσσάρων τόπων με τα περίξ αυτών θέλεις δώσει την διόρθωσιν αυτών και την αποκατάστασιν των κατοίκων εις τα ίδια των, φροντίζων και δια την κατά πάντα τρόπον περίθαλψίν των και διαφύλαξίν των, ότι τούτο είναι διορισμένον και εξεδικασμένον εις εσέ.

Και κατά το εκδοθέν βασιλικό μου Χάτι Χουμαγιούν επάνω εις την αναφοράν που ομοί επρόσφερεν ο νυν μέγας Τεφτερτάρης των Βασιλικών μου Ιράτι τσεντιπού το κλέος των ομοίων του Χατσή Ιμπραήμ εφέντης, ούτινος η δόξα είν διαϊωνίζουσα, εξεδόθη και ο παρών μου υψηλός ορισμός περιεκτικός των όσων ανήκουν εις το Μεμουριέτι μου κι εδόθη εις χείρα σου.

Όθεν κατά την επιστάσιάν σου φθάνων συν θεώ εις αυτά τα μέρη εσύ, να καθίσης εις την Πρέβεζαν και την Βόνιπσαν, Πάργαν και Βουθρωτίον να διορίσης πιστούς σου ανθρώπους και αν ίσως από τα περίξ τίποτε κακοποιοί ήθελον ενοχλή αυτά τα μέρη, δια να τους εμποδίση από του να ενοχλούν, να εκλέξης εμπιστευμένους ανθρώπους όσους καταλάβεις ότι εξαρκούν εις το να φυλάγουν αυτούς από τας επιδρομάς των κακών και αυτούς να μεταχειρισθής εις μένουν και τα δύο αυτά καθώς ευρέθησαν από μιας αρχής και εις το ολόκληρον αυτό διάστημα των δυό χρόνων της ασυδοσίας να προσέχης να μην τους ενοχλήσης με κανένα είδος δοσίματος αλλά ούτε δεκατίαν να μην τους ζητήσης κατά τον τρόπον, ότι όσα μέρη είναι μούλκια μου βασιλικά είναι συνητισμένον απο μιας αρχής να είναι σερπέσικα και ελεύθερα και οι Βεζυράδες και Πασσάδες και Μουσελίμηδες και Βοϊβοδάδες και κάθε λογής εξουσιασται να μην ημπορούν να ανακατώνωνται και να ενοχλούν με το να είναι τούτο εν από τα συνητισμένα άρθρα των προνομίων όπου έχουν οι τοιούτοι τόποι, όσοι από τους Βεζυράδες και Πασσάδες και λοιπούς εξουσιαστάς γειπνιάζουν εις τους τοιούτους τόπους όπου είναι Βασιλικά μου Ιμλιάκια εναντίον του ρηθέντος άρθρου να μην ημπορούν να ανακατωθούν ούτε εις τα σύνορα, ούτε εις το να ενοχλούν κατ' ουδένα τρόπον τους Ραγιάδες, και μάλιστα και αυτά τα τέσσαρα μέρη όπου είναι νέα μου κτήματα, να είναι μακράν από του να ενοχλήσουν και να βλάψουν τίποτε.

Και συ ο Βοεβόδας δι' όποιον γράψεις και να φανερώσης πως είναι ευχαριστημένος ομοίως και δι' όποιον κάμεις αγωγήν θέλει γίνεται μουσαδές εις τα γραφόμενά

σου με το να συμβάλῃ τούτο εἰς τὴν ψυχίαν καὶ διόρθωσιν αὐτῶν τῶν τόπων καὶ ἐναντίον τούτων ὅποιος ἤθελε τολμήσῃ καὶ κινήθῃ νὰ προσενήσῃ καμίας λογῆς ἐνόχλησιν καὶ μὰς γενεὴ γνωστὸν ἀπὸ μέρους σου, καὶ χωρὶς ἔλεος θέλει παιδευθῇ με κεφαλὴν τιμωρίαν καὶ πρῶτον νὰ πασχίσῃς με γράμματά σου τοὺς τοιοῦτους ὅπου ἐνοχλοῦν καὶ ὅταν δὲν ὑπακούουν καὶ δὲν τραβοῦν χέρι ὅπου νὰ πειράζουν, τότε ὅποιοι καὶ ἂν εἶναι οἱ τοιοῦτοι νὰ μὰς τοὺς φανερώνης με τὸ ὄνομά των, καὶ κατὰ πάντα τρόπον νὰ προσέχῃς τοὺς κατοίκους αὐτῶν τῶν τόπων ἀπὸ τὰς ὁρμὰς τῶν κακοποιῶν καὶ νὰ τοὺς φυλάγῃς καὶ ἂν κανένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κακοποιούς ἤθελε καταφύγῃ εἰς κανένα ἀπὸ τὰ νησιά τῆς εἰρημένης Ρεμπούμπλικας ὑποτελοῦς τῆς κραταιᾶς Βασιλείας μου δια νὰ φυλαχθῇ ἐκεῖ καὶ νὰ γλυτώσῃ τὴν ζωὴν του, ἐνῶ εἶναι ἀνάγκη οἱ τοιοῦτοι νὰ παιδεύονται γιὰ παράδειγμα τῶν ἄλλων, νὰ γράψῃς πρὸς τὴν ρηθείσαν Ρεμπούμπλικαν καὶ τὸν ζητῆς καὶ νὰ τὸν παίρνῃς.

Τέλος πάντων νὰ ἐπιμεληθῇς δια νὰ ἐλκύσῃς τοὺς Ραγιάδες ὅπου εἶναι σκορπισμένοι καὶ νὰ τοὺς φέρῃς εἰς τοὺς τόπους τῶν προσέχων δια νὰ εἶναι φυλαγμένοι καὶ νὰ ζοῦν με ἄνεσιν, ὅπου ἐντὸς ὀλίγου νὰ κατοικηθῶσιν οἱ ρηθέντες τόποι καὶ νὰ εὐτυχίσουν καὶ εἰς τούτο νὰ ἐπιμεληθῇς καὶ νὰ καταβάλλῃς κάθε προθυμίαν σου.

Καὶ ἐναντίον τῆς ἱερᾶς μου προσταγῆς γιὰ νὰ μὴ ἤθελε γίνῃ κανένα κίνημα, ἐξεδόθη ὁ παρὼν υψηλὸς μου Ορισμός, καὶ ἐπρόσταξα ὅπου φθάνων με αὐτὴν τὴν ἱεράν μου ἀπόφασιν κατὰ ταῦτα τὰ γεγραμμένα κεφάλαια καὶ κατὰ τὴν περιληψιν τοῦ υψηλοῦ μου Ορισμοῦ νὰ εἶναι ὅλα τὰ κινήματά μου, εἴσι νὰ νηξέρῃς δίδων πίστιν εἰς τὸ ἱερό μου σημεῖον."

3. Τὸ ἀρχεῖο τῆς Συμπολιτείας το ὁποῖο ἀπέκειται εἰς τὸ ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης το ὁποῖο σύγκειται ἐκ κωδίκων (βιβλίων καὶ μόνο) εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι καταχωρημένες πράξεις τῆς Διοικήσεως καὶ ὅχι ἐγγράφο - ἀναφορές ἢ ἐπιστολὲς κ.τ.λ καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς Πάργας το ὁποῖο εἶναι πρὸ πλοῦσιον σὲ ἐγγράφα τοῦ τῆς Πρεβέζης καὶ το ὁποῖο ἀπέκειται εἰς τὸ ἱστορικὸ ἀρχεῖο Κερκύρας.

Τὸ πάθος καὶ ἡ λαχτάρα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ὅσον ἀφορὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς Δικαιοσύνης ἦταν τὸ κἀτὶ ἄλλο.

α) Με θέσπισμα τῶν τῆς 23ης Μαρτίου 1802 ἐξουσιοδότησαν τὴν Προεδρίαν νὰ ἐπιτηρεῖ τὴ διαχείριση ὅλων τῶν τοπικῶν Δικαστηρίων καὶ

β) Με ὅμοιο θέσπισμα τοῦ 1803 ἐξουσιοδοτοῦν τὴν Προεδρίαν ὅταν ἐντοπίζει κατάχρησιν τοῦ Νόμου νὰ τιμωρεῖ τὸν παραβάτη Δικαστὴν (βιβλίον 21ο, ἀριθμὸς ἀρχειοθετήσεως σελ. 60).

Δὲν προέβλεπε με θέσπισμά των νὰ δύναται ν' ἀκυρώνουν παράνομον ἀπόφασιν καὶ γι' αὐτὸ με ἐγγράφῳ τοῦ τῆς 1ης Μαΐου τοῦ 1806 (βιβλίον 20ο, σελ. 60) πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Ἐπανήσου πολιτείας ἐζήτησαν τὴ γνώμην τῆς ἂν με τὶς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ σχεδίου τοῦ καταρτισθέντος Συντάγματος δύναται ἡ Προεδρία νὰ ἀκυρώσῃ παράνομον ἀπόφασιν τὴν ὁποῖα ἐξέδωκε Δικαστήριον τῆς Πάργας. Ποία ἡ γνωσθεῖσα σὲν τὴν Προεδρίαν γνώμην τῆς Γερουσίας τῆς Ἐπανήσου Πολιτείας δε γνωρίζομε.

γ) Με θέσπισμά της στις 24-8-1803 η Προεδρία Πρεβέζης προς το δικανικό κριτήριο της πρώτης αναφοράς κατήργησε την παράσταση Δικηγόρου και τούτο για να διατηρηθούν αδιάφορα τα αισθήματα των κριτών από την πειθώ και τη μαγνητική δύναμη της ευλωπίας κ.τ.λ. (φάκελος 20, φύλλο 18) και

δ) Με το από 19 Μαρτίου 1805 θέσπισμά της (βιβλίο 20, σελ. 54) το οποίο παρτίθεται κατωτέρω καθ' όν ύστερα από συνεχείς σκέψεις εγνώρισαν όπου η ευθύνη των δικαστηρίων είναι η πρώτη βάση της ευνομίας και ευταξίας και καθίσταται άφενκτος η κατάρτιση οργανισμού Δικαστηρίων ο οποίος εκτός του ότι θα είναι ένορκος και καθαρός, θα είναι και σύμφωνος με τη φυσική εντολή των τριών πόλεων αλλά και με την πολιτική κατάσταση κ.τ.λ.

Αρχεῖον Πρεβέζης

Βιβλίο φάκελος 20ος, σελ. 54

Πρέβεζα 19 Μαρτίου 1805

Εἰς το παλάτιον της Προεδρίας της Πρεβέζης

“Ανοίχθη η συνέλευσις από τας προεδρίας των τριών Διοικήσεων Πρεβέζης, Πάργας και Βόνιτσας και από την δικαιοσύνην, πρέπει να πεμφούν τρία υπομνήματα ένα από κάθε Διοίκηση εἰς κορυφαίους και ἑως συμβουλευθούν με νοήμονας νομοδιδασκάλους και σοφούς ἄνδρας και να τους παρακαλέσουν να τους εκθέσουν την κατάρτισιν τούτου του οργανισμού, εκδόντες καθ' ενός δύο γρόσια την ἡμέραν εἰς το διάστημα της ἑως πατρίδος των δια τα έξοδά των και εἰς ἕκαστον εκατόν γρόσια δια τον μισθόν του οργανισμού.

Προς τούτο και αν χρειασθούν περισσότερα να μὴν τα δώσουν χωρίς την ἄδειαν των διοικήσεων.

Ἦρυσεν το πρόβλημα ὅλης της ομηγύρεως και το ἐκύρωσαν με ἀπάσας τας ψήφους, εὐρέθησαν εἴκοσι και η ἐκλογή.

Επρωβάλει ἀκολουθῶς της ἀποστολῆς Πρεβέζης και δια τούτο ονοματίσθηκαν ὡς ἀκολουθῶς:

Ο κ. Αλεξ. Βαλεντίνος ἔλαβεν ψήφον με το ναι 11 και ὄχι 9.

Ο κ. Δημ. Λουρόπουλος ἔλαβεν ψήφον με το ναι 16 και ὄχι 4.

Ο κ. Αποστ. Διαμάντης ἔλαβεν ψήφον με το ναι 9 και ὄχι 11.

Ἦστε ἔμεινε ο κ. Λουρόπουλος ὡς ἀνώτερος των ψήφων.

Δια την ἐκλογὴν των ἄλλων δύο διοικήσεων θέλει γίνεῖ με την ἐπιστροφὴν των Προέδρων εἰς τα ἴδια.

Υπογραφές προέδρων και κοκλαβιστών.”

4. Από ένα τμήμα εγγράφου το οποίο ο ιστοριοδίφης κ. Ασδραχάς ανεύρε εἰς το ιστορικό ἀρχεῖο Λευκάδος και το οποίο αναφέρεται εἰς τη συνθήκη της 25-12-1800 μεταξύ της Διοικήσεως της Συμπολιτείας και του Ἰνβιάτου (αντιπροσώπου) της Επανήσου Ρεμπούμπλικας Ανδρέα Γονέμη ὅσο ἀφορὰ τις διαφορές και τη δικαστική συνδρομή των υπηκόων της Ἰονίου Ρεμπούμπλικας και των κατοίκων των τριῶν

πόλεων Πρεβέζης - Βονίτσας και Πάργας.

“Οι αντιδικοί κατά το άρθ. 4 δύνανται να ασκήσουν έφεση εις τα δικαστήρια της επικλήσεως δηλ. το εφετείο, εφ’ όσον η διαφορά της αντιδικίας υπερβαίνει τα 50 γρόσια εις οιαδήποτε των τριών πόλεων και έχει ούτω: “Εις τας διαφοράς μεταξύ των υπηκόων της Επανήσου Ρεμπούμπλικας και των τριών Πρέβεζας - Πάργας και Βόνιτσας να μπορούν αμοιβαίως τα μέρη να απελάρουν τας αποφάσεις όπου υπερβαίνουν την ποσότητα των 50 γροσίων εις το κριτήριο της απελατλώνας (επικλήσεως - εφετείο) των άλλων δύο τόπων και αυτό να γίνεται και εις τας διαφοράς όπου αποβλέπουσι εις υποστατικά μεταξύ των νησιωτών και της στεριάς να κρίνονται και αποφασίζονται εις τον τόπον όπου ευρίσκονται τα υποστατικά, έχοντας ο παραπονούμενος το δικαίωμα να απελάρει εις τους άλλους δύο τόπους.”

1800 Δεκεμβρίου 25 Πρέβεζα

Τόπος υπογραφής και σφραγίδας του Αβδουλάχ Βέν εφέντη.

Ανδρέας Γονέμης Ινβιάτος (Αντιπρόσωπος των επανήσων).

Ιωάννης Κέχρας Πρόεδρος Πρεβέζης

Μόσχος Κουρτάς Πρόεδρος Πρεβέζης

Νικόλαος Ρέντζος Πρόεδρος Πρεβέζης

Αλεξ. Βαλεντίνης Πρόεδρος Πρεβέζης

Ιωαν. Γενοβέλης Πρόεδρος Πρεβέζης

Νικ. Χαλκιόπουλος Πρόεδρος Βόνιτσας

Αλέξης Μέντζης Πρόεδρος Βόνιτσας

Πετρ. Τσιγαρίδης Πρόεδρος Βόνιτσας

Θεοδ. Μπαρμπαλής Πρόεδρος Βόνιτσας

Γεωρ. Βασιλάς Πρόεδρος Πάργας

Παν. Δεσύλας Πρόεδρος Πάργας

Ιωάν. Δεσύλας Πρόεδρος Πάργας

Ως συνάγεται από τα πιο πάνω η αυτονομία είχε σα συνέπεια να λειτουργήσουν και οι τρεις εξουσίες Νομοθετική - Εκτελεστική και Δικαστική, περί της οποίας και η παρούσα εργασία ως κατωτέρω.

Ως προς την οργάνωση των Δικαστηρίων προκύπτουν τα εξής:

Για τη Δικαστική συνδρομή που μπορούσε ο κάθε πολίτης της Επανήσου Ρεμπούμπλικας ν’ απελάρει (εφεσιβάλει) την απόφαση εις το κριτήριο της Απελατζίονας (εφετείο) οιασδήποτε άλλης πόλεως.

Εν πάση περιπτώσει το Αρχείο πρέπει να μελετηθεί και το ευχάριστο είναι ότι είναι γραμμένο στην Ελληνική γλώσσα σε αντίθεση με το της KONTINENTE, εάν εσώζετο, γιατί ήτο γραμμένο εις την Ιταλική.

Από την πρόχειρο μελέτη μέρους αυτού διεπίστωσα ότι:

Λειτουργούσαν δύο βαθμοί Συμβουλίων. Το Ειδικόν το οποίο είχε κάθε πόλις και το Γενικό, τη Γερουσία, τρόπον τινά, το οποίο αποτελούσαν οι αντιπρόσωποι και των τριών πόλεων.

Το Ειδικό συμβούλιο είχε καθήκον ως αντιπρόσωπος του λαού να εφορεύει επί της εν γένει διοίκησης με αγορανομικά και οικονομικής φύσεως και Διοικήσεως καθήκοντα και εξέλεγε όλες τις αρχές οικονομικές, διοικητικές.

Η συνθήκη του 1800 πλην της ελευθερίας ρύθμιζε και το εσωτερικό πολίτευμα και έθετε διατάξεις που αφορούσαν φορολογικά προνομία, την άσκηση του τοπικού δικαίου, την ελευθερία της λατρείας και άλλα.

Όσον αφορά τα φορολογικά προνόμια:

α) Επί δύο συνεχή έτη εδίδετο πλήρης ατέλεια.

β) Επανάφερε το προ του 1797 επί Βενετσιάνων σύστημα πληρωμής της φορολογίας. Το φερμάνι όμως την πλήρη ατέλεια την οποία η συνθήκη καθόριζε για μια διετία την μετέτρεψε εις μερικὴν διότι ο Βοεβόδας για λογαριασμό του Σουλτάνου θα εισέπραττε την αναλογία από τη Δογάνα (τελωνείο). Και ως προς την οργάνωση των δικαστηρίων προκύπτουν τα εξής:

Ως προς την οργάνωση των δικαστηρίων γνωρίζομε τα εξής:

Τα δικαστήρια διεκρίνονται εις πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, λειτουργούσαν δε ατύπως (άνευ κανονισμού δικαστηρίων) και εδίκαζαν χωρίς ποινική ή πολιτική Δικονομία.

Τα Πρωτοβάθμια ήσαν:

α. Το δικαστήριο της υγείας ή προβλεπές της Υγείας συγκείμενο εκ τριών δικαστών και του Γραμματέως.

β. Το Δικανικό Κριτήριο της πρώτης απαιτήσεως ή αναφοράς. Τούτο συναντάμε και ως μονομελές και πολυμελές (τρεις δικαστές). Όρα 31ο φάκελο αποφάσεων του ευγενούς Δικανικού βήματος της πρώτης απαιτήσεως από 25-3-1803 έως 30-3-1804. Ο Γραμματέας αυτού εισέπραττε τα δικαστικά τέλη και πρόστιμα τα οποία κατέθετε εις την πολιτειακή ή Δημόσια κάσα (Δημόσιο ταμείο). Δίκασε πολιτικές υποθέσεις - απαιτήσεις - διαφορές.

γ. Το Εγκληματικό δικαστήριο της πρώτης αναφοράς συγκείμενο εκ τριών δικαστών και του Γραμματέως ο οποίος εξετέλει και καθήκοντα ανακριπού. Όρα βιβλίων 23ον.

Δίκασε ποινικές υποθέσεις ορισμένου βαθμού. Ο μισθός του Γραμματέως πληρώνετο από τα επιβαλλόμενα εις τους ενόχους πρόστιμα και εν ελλείψει αυτών από τη Δημόσια κάσα.

Τα Δευτεροβάθμια ήσαν:

α. Το Δικανικό και Εγκληματικό ή δικαστήριο της επικλήσεως συγκείμενο εκ πέντε ευγενών κρτών. Το δικαστήριο αυτό συναντάται και ως σύλλογος επικλήσεως των πέντε (όρα βιβλίων 22ον αποφάσεων του κριτηρίου των πέντε). Τα μέλη του δικαστηρίου αυτού εξελέγοντο από κοινή συνέλευση και για λόγους αρχής δεν εξελέγοντο οι πρότερον εκλεγέντες, ουδέ και συγγενείς αυτών. Εδίκασε δε κατ' έγκληση ή προκειμένου περί σφάλματος της Διοικήσεως αυτεπαγγέλτως ως κυρίαρχο των κριτηρίων εις την εκπλήρωση των νόμων και της δικαιοσύνης. Εδίκασε δε πολιτικές (Δικανικές) και

ποινικές (Εγκληματικές) υποθέσεις.

Πλέον των ανωτέρω συναντούμε:

α. Τους εκτιμητές ή προβλεπτές των τροφών και ποτών, δύο τον αριθμό (αγορανόμους) οι οποίοι εξελέγονται από την Προεδρίαν και

β. Τους προβλεπτές των οδών και εκτιμητές ζημιών του κάμπου (αγροφύλακες) οι οποίοι ήσαν τα αυτά πρόσωπα με τους πιο πάνω και τούτο από την έλλειψη προσώπων.

Προκύπτει ότι:

α. Και οι πολίτες εξετίμουν τη δικαιοσύνη και απεκάλουν τους δικαστές (κρίτες) ευγενείς.

β. Και οι δικαστές προκειμένου να αποφανθούν επρότασαν το “οι ευγενείς δικαστές ή κρίτες” καθημένοι ή καθηζαμένοι.

γ. Οι αποφάσεις εξεδίδονται από καθημένους δικαστές και όχι όρθιους και τούτο γιατί δεν υπήρχε εισαγγελέας και

δ. Το κριτήριο Τσεβήλ (αστικό) από το 1800 και εντεύθεν το οποίο λειτουργούσε εις την αυτόνομο πόλη της Πρεβέζης, απεφάσισε περί της διαφοράς ο έντιμος κριτής Τσεβήλ (αστικός) Σουμάριος (Μονομελής ή Πολυμελής) συνοπτικός, επικαλείτο το όνομα του Ιησού Χριστού και έκρινε την υπόθεση (διαφορά ως τα πάντα σκεπτόμενος εις Χριστού ονόματι κ.τ.λ.), όρα φάκελο 31ο αποφάσεων του ευγενούς δικαστηρίου Δικανικού βήματος της πρώτης απαιτήσεως.

Πλην των ανωτέρω άλλοι κώδικες διαλαμβάνουν και άλλα θέματα, όπως προσταγών, αποφάσεων και άλλα μονομελών κριτηρίων ως και των κριτηρίων της εκκλησίας.

Σύμφωνα με την εντολή του Σουλτάνου προς τον εκπρόσωπο Βοεβόδα Αβδουλάχ Βέη καθιέρωσε το θεσμό της υποχρεωτικής προτιμήσεως του κυρίου του κτήματος, ο οποίος πριν εκποιήσει το κτήμα του λόγου χρέας (ανάγκης) να πωλεί αυτό με την τιμή που του αξίζει και πάντα προς κάτοικο των τεσσάρων πόλεων ή προς πολίτη της Επτανήσου Ρεμπούμπλικας.

Για τους Τούρκους ίσχυε η απαγόρευση αγοράς ή κατοχής εις τις περιοχές των ως άνω τεσσάρων πόλεων, κτήματος και διαμονής των.

Από τους κώδικες αποφάσεων του Δικανικού βήματος και προσταγών του ευγενούς κριτηρίου προκύπτει ότι η δικαιοσύνη εις την πολιτεία της Πρέβεζας λειτουργούσε και μέχρι το 1812 (όρα 36ο φάκελο βιβλίων προσταγών) και εις τις ποινικές υποθέσεις χρησιμοποιούντο Δικηγόροι. Εις τα Ιόνια νησιά επιτρέπετο όπως και εις την Πάργα - Πρέβεζα και Βόνιτσα. Κάτι όμως συνέβη και η μεσολάβηση των Δικηγόρων καταργήθει για την Πρέβεζα δια της από 24-8-1803 επιστολή της Προεδρίας Πρεβέζης προς το Δικανικόν Κριτήριο της Πρώτης αναφοράς η οποία έχει ούτω (φάκελος 20ος, φύλλο 18).

“Θέλοντας η Πρόνοια ταύτης της Προεδρίας να διατηρήσει αδιάφορα τα αισθήματα των κριτών από την πειθώ και την μαγνητικήν δύναμιν της ευγλωττίας και ευφρα-

δείας και να προασφαλίσει κατά το δυνατό το δίκαιο του καθεκάστου από την τεχνική παράσταση των λόγων, έκρινε αναγκαίο και επωφελές να εμποδίσει δια ψηφίσματός της την χρήση των Ιντερβεντιέδων, οπίσιν επιτηδευόμενοι εξ' επαγγέλματος την τροπολογίαν, αμαυρούσι και περιπρέπουσι την αλήθειαν με την των σοφισμάτων την περίπληξιν. Λοιπόν εις το εξής οι έχοντες διαφοράς και αγωγάς θέλει να παρασταίνουσι και σαφηνίζουν με το μέσον των εσπισίων του και τοιουτοτρόπως η αλήθεια δεν κινδυνεύει, το δε ψεύδος φανερούται. Η δύναμη του νόμου υπερισχύει και βασιλεύει και το δίκαιο θριαμβεύει.

Ταῦτα και σε σας ευχόμεθα παν αγαθό και σωτηριώδες."

Αντίθετα στην Πάργα η παράσταση Δικηγόρου ή διαφεντευτού ίσχυε. Μόνο για την Πρέβεζα ίσχυσε η διάταξη αυτή.

Ως προς τις ποινές και το εφαρμοσθέν δίκαιο.

Το δίκαιο το οποίο εφήρμοσε ήτο το της Ιονίου Ρεμπούμπλικας. Κυρίως όμως εις διαφορές υπερίσχυαν τα ήθη και τα έθιμα, δηλαδή είχε εφαρμογή το εθιμικό δίκαιο.

Οι ποινές εκτός των χρηματικών προστίμων ήσαν της κατ' οίκο περιορισμού και φυλακής. Η φυλακή ήτο κοινή των πόλεων και ευρίσκετο εις το φρούριο της Πάργας, δηλαδή η συμπολιτεία είχε συστήσει κοινή φυλακή.

Προς εξασφάλιση χρηματικών απαιτήσεων, τελεσίδικων και αναμφισβητήτων εγγράφων εξεδίδετο από το Γραμματέα διαταγή κατάσχεσης πραγμάτων του οφειλέτου. Η κατάσχεση εκαλείτο Αμάχη και ανεγράφετο εις επί τούτου βιβλίου όπου αναφέρονταν τα αμάχητα κριτήρια και ακολουθούσε η κατάσχεση και η περαπέρω εκποίηση των διά την πληρωμή του δικαιούχου. Εις τις αποφάσεις των κριτηρίων συναντάμε και λέξεις ή εκφράσεις παρμένες από το Ρωμαϊκό Δίκαιο. Τούτο δεν πρέπει να μας εκπλήσσει - εκατό σχεδόν χρόνια ετέλουν υπό το Βενετσιάνικο καθεστώς - και ορισμένες λέξεις του Ρωμαϊκού Δικαίου ή εν πάση περιπτώσει της Ιταλικής γλώσσας επολιτογραφήθησαν και στην Πρέβεζα και στην Πάργα ως:

Λίμπρα=Βιβλία, Τσιθήλ=Αστικό, Αρκιθίτσα=Αρχειοφύλαξ,

Σεκερετάριος=Γραμματεύς, Κουκλάβιο=Συμβούλιο, Ρέγολες=Νόμοι,

Απελαζιόν=Έφεσις, Λάουδο=Έπαινος, Αρέστος=Κρατούμενος,

Πριβάτο=Κατήγορος, Ριφέρτα=Αναφορά Εκτελέσεων Προσφυγή,

Αουδέντζια=Ακρόασις, Σουμάριος=Συνοπτικός, Κουσιτόντου=Εκλογή κ.τ.λ.

Αντιθέτως επηρήθησαν τιμητικά επίθετα της Βυζαντινής Μεγαλοπρέπειας ως ευγενής, έκλαμπρος, πάνσεπτος, σεβάσμιος ως επίσης συνήλθε το έκλαμπρο Κουκλάβιο, ή εις το παλάτιο της Προεδρίας Πρεβέζης ή το ένδοξο Μέγα Συμβούλιο κ.λ.π.

Εκείνο το οποίο θα συγκινήσει τον κάθε μελετητή είναι το ότι εις Πρακτικό της 30ης Αυγούστου 1803 το έκλαμπρο Κουκλάβιο όρισε ως Πρεσβευτή εις τη Βασιλεύουσα, "όχι Κωνσταντινούπολιν", της Συμπολιτείας τον ευγενή Αλέξανδρο Βαλεντινή κ.τ.λ.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΣΥΝΕΣΙΟΣ

Πεζογράφος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

Ο Πρεβεζάνος λόγιος, κοινωνικός και γλωσσικός πρωτοπόρος του 19ου αι.

« Ο Κονεμένος δέν ἔγραψε κανόνας καί συνταγάς γλωσσολογικάς.

(...) Ἐδημιούργησε μέ τά ποικιλώτατα καί πολυειδή συγγράμματά του τό καλλίτερον, τό μουσικότερον καί τελειότερον γλωσσικόν ἰδίωμα. (...) Ὁ Κονεμένος προπαντός ἦτο ἀνθρωπος ἀρχῶν ἀπό ἐκείνους πού δέν ἔχομεν ἴσως οὔτε ὀλίγους πλέον ἐν Ἑλλάδι . (...) Ἡ φυσιογνωμία του, ἡ γελῶσσα, ἡ πάντοτε ἡρεμος καί γαληνιαία, ἐδείκνυε τάς μεγάλας του ψυχικάς ἀρετάς ».

Χ.Κ., ΕΣΤΙΑ 6 Μαρτίου 1907.

Τούτα τα λόγια του άγνωστου Χ.Κ., δημοσιευμένα, πρωτοσέλιδα, στην έγκυρη ΕΣΤΙΑ, λίγες μέρες μετά το θάνατο (1η Μαρτίου 1907 στην Κέρκυρα) του λόγιου, ποιητή, γλωσσικού και κοινωνικού πρωτοπόρου του 19ου - αρχών 20ου αι. (γεννήθηκε 15 Δεκεμβρίου του 1832 στην Πρέβεζα), του Νικόλαου Κονεμένου, δίνουν επιγραμματικά την προσωπικότητά του.

Από τη Λάκκα Σούλι και τους Κομνηνούς δεσπότες της Ηπείρου καταγόταν ο γενάρχης των Κονεμένων, καπετάν Λώλος - ή Γιώργης - ο οποίος έλαβε μέρος στο πλευρό των Ενετών κατά τον Ενετοτουρκικό πόλεμο του 1714-18 κι όταν η Πρέβεζα κι η περιοχή της περιήλθε στους Ενετούς, του παραχωρήθηκε μεγάλο κτήμα στο «Σκαφιδάκι» το 1727, κι από τότε εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Πρέβεζα. Οι απόγονοί του ήταν επίλεκτα μέλη της κοινωνίας - εκτός απ' την οικονομική ευμάρεια απόκτησαν τίτλους, έλαβαν θέσεις διπλωματικές (ο Γεώργιος Ανδρ. Κονεμένος π.χ. [Πρέβεζα 1822 - Ιανουάριος 1894] χρημάτισε επιτετραμμένος της οθωμανικής πρεσβείας στην Αθήνα, στην Πετρούπολη, γενικός πρόξενος στην Κέρκυρα, τοποτηρητής, στη θέση του αποχωρήσαντος νγεμόνα της

Σάμου Στέφανου Βογορίδη, όπου προσέφερε ιδιαίτερες υπηρεσίες στη διοίκηση, στη δημόσια τάξη, στην εκπαίδευση· ο Σπύρος Γ. Κονεμένος, γενικός πρόξενος της Τουρκίας στην Κέρκυρα [1819-1824]· ο Καίσαρ Ν. Κονεμένος, ο τελευταίος των Κονεμένων, γιος του Νικόλαου, πρόξενος της Αγγλίας στην Πρέβεζα απ' το 1891 ως το 1922 [γεννήθηκε στην Πρέβεζα το 1858 και πέθανε το 1927]· ο ίδιος ο Νικόλαος ήταν γενικός πρόξενος της Τουρκίας στην Πάτρα απ' το 1869 ως το 1885). Και φυσικά, η μόρφωση κι η γενικότερη παιδεία των Κονεμένων ήταν υψηλού επιπέδου· ο γιος του καπετάν Λώλου, Ανδρέας [Πρέβεζα 1776-1855] σπούδασε ιατρική στην Πίζα και πρόσφερε πολλές υπηρεσίες ως γιατρός κατά την Επανάσταση στην Τριπολιτσά και αλλού· ο γιος του Γεώργιος [ο «Γεωργαμπένς»] σπούδασε στην Ιόνιο Ακαδημία και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών· ο Νικόλαος σπούδασε στην Ιόνιο Ακαδημία κι έμαθε Γαλλικά και Ιταλικά [κάποια κείμενά του, π.χ. *Lardi ed omicidi*=Κλέφτες και δολοφόνοι, είναι γραμμένα στην παλδική ή γαλλική γλώσσα]· ο γιος του Καίσαρας, πήρε κι αυτός ανώτερη μόρφωση, οκτώ χρόνια σπούδαζε.

Γόνος λοιπόν αυτής της επιφανούς πρεβεζάνικης οικογένειας ήταν ο Νικόλαος.

Ο πατέρας του Σπύρος Γεωργ. Κονεμένος, παντρεύτηκε την Κιάρρα Μάρκου Σικελιανού - απ' εδώ κι η συγγένεια με τον Άγγελο Σικελιανό. Κοντά στους Σικελιανούς στη Λευκάδα, έμεινε ο Νικόλαος τα πρώτα παιδικά του χρόνια, ως το 1841, κι εκεί έμαθε τα πρώτα του γράμματα και πήρε φροντισμένη ανατροφή, μαζί με τον πρωτοεξάδελφο και συνομήλικό του Ιωάννη Σικελιανό (1831-1910), αργότερα καθηγητή ξένων γλωσσών και πατέρα του ποιητή Άγγελου Σικελιανού. Απ' το 1841, μένει με τους γονείς του στην Κέρκυρα - ο πατέρας του ήταν Γενικός Πρόξενος της Τουρκίας εκεί - όπου τελειώνει τη Μέση εκπαίδευση και φοιτά, ως το καλοκαίρι του 1853, στην Ιόνιο Ακαδημία.

Ήδη, 22 μόλις ετών, έχει παντρευτεί τη σημαντιά αρχοντοπούλα Σαπφώ (ή Ελισάβετ) Σκυλίτση, κόρη του Ισιδώρου και αδελφή του Ιωάννη Σκυλίτση Ισιδωρίδη [Σμύρνη 1819-Μόντε Κάρλο 1890] λόγιου, ποιητή και μεταφραστή (γνώρισε στο ελληνικό κοινό μεγάλο μέρος της κλασσικής και νεώτερης ευρωπαϊκής γραμματείας και αποκλήθηκε *«ύπατος των μεταφρασιών στην καθαρεύουσα»*). Ο πρόωρος αυτός γάμος, ήταν αποτέλεσμα πίεσης απ' το μεγαλύτερό του εξάδελφο Γεωργάμπην - που υπηρετούσε τότε ως επιτετραμμένος της Τουρκίας στην Αθήνα- και της δεύτερης γυναίκας του Σεβαστής (κόρης του λέσβιου Αριστάρχη μπέν). Απ' το γάμο τους, γεννιέται η Βιργινία, το 1856 και ο Καίσαρας, το 1858. Όμως δεν ταίριαζαν με τη Σαπφώ για *«κάποιες άτελειες του χαρακτήρα της, πού δέν εσυμβιβάζονταν μέ τόν χαρακτήρα του»* και γιατί ήταν *«γυναίκα πολύ ψυχρή έκ φύσεως καί δέν υπήρξε ικανή (...) σέ κανένα τρόπο (...) νά τόν ελκύσει»*. Έτσι, το καλοκαίρι του 1864, ο Κονεμένος την αφήνει στο Σκαφιδάκ, όπου παραθέριζαν, και ξαναγυρίζει στην Κέρκυρα, όπου ζει μόνος του ως το 1869. Η γυναίκα του αρνείται το διαζύγιο, ο Νικόλαος συνδέεται με μια

υπηρέτριά του κι αποκτά δυο παιδιά - τον Ξενοφώντα το 1876, που πέθανε 14 μήνες αργότερα και την Ελένη το 1879, που πέθανε το 1888. Το 1882 πεθαίνει ο πατέρας του Σπύρος, το 1883 η μητέρα του Κιάρρα και το 1896 η γυναίκα του Σαπφώ, εγκατεστημένοι όλοι τους μόνιμα απ' το 1864 στην Πρέβεζα. Η κόρη του Βιργινία παντρεύτηκε τον Άγγλο Τσάρλυ Μπλέκνεϋ - ο οποίος, μέχρι πριν λίγα χρόνια, υπέργηρος, επισκεπτόταν τα καλοκαίρια τα κτήματα των Κονεμένων στο Σκαφιδάκι.

Στην Κέρκυρα όπου μένει ο Νικόλαος, συνδέεται με τη Νικόλη, χήρα Παπαδόπουλου, «*γυναίκα σώφρων και πιστή*», κι αποκτάει μαζί της δυο παιδιά, το Σπύρο το 1897 και την Κιάρρα το 1899· την παντρεύτηκε πριν πεθάνει, όπως μας πληροφορεί ο Ηλ. Βασιλάς.

Τούτα τα παραπάνω, είναι τα καθαρά βιογραφικά στοιχεία για το Νικόλαο Κονεμένο, στοιχεία που μας βοηθάνε να τοποθετηθούμε στο κλίμα και τις συνθήκες της εποχής που έζησε. Αυτός όμως ο ευπατρίδης, ο διπλωμάτης, ο γόνος μιας πλούσιας οικογένειας - που παρά ταύτα, για διάφορους λόγους κι από ενέργειες συγγενών του, αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες - είχε και πνευματικές ανησυχίες μα και μεγάλο ταλέντο.

Απ' το 1858, 26 χρόνων, άρχισε να γράφει και να δημοσιεύει έργα του - ποιήματα και πεζά και μελέτες. Πρωτοδημοσιεύτηκαν στην «*Πανδώρα*». Όταν η συλλογή αυτών των ποιημάτων δημοσιεύτηκε «*Έν Ἀθήναις, τυπογραφείον Δημητρίου Ἰασεμίδου, Ὁδὸς Βορρέως, οἰκία Πύρρα ἱατροῦ 10, 1879 - Ποιήματα Ν.Κ.*», σημειώνει ο ίδιος στον πρόλογο: «*Όταν ἤμουν νεώτερος (ἀπὸ τὰ 1859 ὡς τὰ 1865) εἶχα δημοσιέψῃ μὲ μία καὶ ἄλλη ἐφημερίδα τῶν Κορφῶν, ἣ καὶ μὲ φυλλάδια, διάφορα μικρὰ ποιήματά μου. (...) Ἄν τοῦτα ἐννοηθοῦν καὶ συμπαθηστοῦν καὶ λάβουν κάποια μικρὴ ζήτησι ὅσο κὰν γιὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ ἐξοδα τοῦ Τυπογραφείου ἴσως δημοσιέψω ἔπειτα καὶ ἄλλα συνθεμένα σὲ νεώτερην ἐποχὴ. Πάτρα, Αὐγουστος 1879 Ν.Κ.*». Ἀς ἀπολαύσουμε κάποιους ἀπ' τους στίχους του:

Ἦθελα ἦμαι κ' ἐγὼ συντροφιά σου
 ἔπανου ἐκεῖ στό δικό σου πλευρό,
 νά ξεχάσω τόν κόσμον σιμά σου,
 περασμένο γιὰ ἐμέ τό πικρό.
 (...)

Ἐκεῖ ἀπάνου μαζί κι ἂν βρεθοῦμε,
 μέ στερνή πρὸς τόν κόσμον ματιά,
 "Μικρέ κόσμε καὶ ψεύτη", θά εἶποῦμε,
 "Ἰδὼ εἶναι δόξα κ' ἐδῶ ἐλευθεριά"!

Τρέμει στήν κλίνη σου
 τό φυλαχτό·

τό φῶς τοῦ λύχνου σου
τρέμει κι' αὐτό·
τρέμουν τὰ γόνατα,
τρέμ' ἡ καρδιά μου,
τρέμει στὰ χεῖλη μου
τό φίλημά μου.

(...)

Στά ὄνειράτά μου,
στά ὄνειράτά μου,
σοῦ δίνω, ἀγάπη μου,
τό φίλημά μου.

Εκείνη την περίοδο, το 1859, βγάζει το λογοτεχνικό πολιτικοσατιρικό εγκυκλοπαιδικό περιοδικό «*Εωσφόρος*», που το συνέχισε αργότερα με το *Λασκαράτο*.

Μα εκτός από την ποίηση, ο Κονεμένος δούλεψε τον πεζό λόγο - και τον δούλεψε έντονα, υπεύθυνα, με πάθος. Οι γλωσσικές του πραγματείες, δημοσιευμένες χρόνια πριν, με την εμφάνιση του Ψυχάρη και το ξέσπασμα των γλωσσικών αγώνων ανασύρθηκαν απ' τη λησμονιά. Κι ο Κονεμένος έγραψε διάφορα άρθρα, με τον απώτερο σκοπό να δει το γλωσσικό να μπαίνει σ' ένα δρόμο που θα οδηγούσε στη λύση του κι όχι στην αποτελμάτωση. Ο Κάρολος Κρουμπάχερ (1856-1909, Γερμανός φιλόλογος, βυζαντινολόγος κι ελληνιστής) διακήρυξε πως ο Κονεμένος «*εὐστόχως προέλαβε τήν λύσιν τοῦ γλωσσικοῦ*».

Τα καλλίτερα κι ωραιότερα έργα του έγραψε κατά την παραμονή του στην Πάτρα (1869-1885). Σ' αυτά περιλαμβάνονται άρθρα, ποιήματα, δοκίμια για την οικογένεια, τη γυναίκα, τη γλώσσα κλπ.

Παραθέτουμε μερικούς χαριτωμένους στίχους από το ποίημα «*Τῇ ἀπανθρώπῳ εξαδέλφῃ μου Μαρίκᾳ Κονεμένου-Βέη*», γραμμένο στο «*Σκαφιδάκι* 11 Νοεμβρίου 1883». Το ποίημα αυτό, ανέκδοτο, είναι καταχωρημένο μαζί με 11 ακόμη, επίσης ανέκδοτα ποιήματα του Ν.Κ., σε τετράδιο, στο εξώφυλλο του οποίου αναγράφεται, έντυπη, η λέξη «*Εξηγήσεις*»· το τετράδιο αυτό διασώθηκε, μισοκαμμένο, από το δημοσιογράφο - εκδότη της πρεβεζάνικης εφημερίδας «*Αγών Πρεβέζης*» - Γιάννη Τάλλαρο, το μόνο από τα πολλά που περιείχονταν σε 7-8 μπαούλα και τα οποία κάνκαν (άγνωστο γιατί) με εντολή του Τσάρλυ Μπλέκνεϋ - γιου της κόρης του Νικολάου Κονεμένου, Βιργινίας, και κληρονόμου των Κονεμένων- στις αρχές της δεκαετίας του 1970, στο Σκαφιδάκι. Το τετράδιο αυτό βρίσκεται στο προσωπικό αρχείο του κ. Γιώργου Τάλλарου, ο οποίος ευγενικά μας επέτρεψε την αντιγραφή:

Τί ! στίχους θές καί σύ,
θεότρελλη κοπέλλα;
Μά σύ δέν εἶσαι ἄνθρωπος!

Τί νᾶσαι! ... σά μιά βδέλλα,

Ὅπου κολλᾷς, κολλᾷς σφιχτά,
Μά ποιός νά σ' ἐννοήσῃ!

(...)

Συμπάθειο, πού σέ πείραξα,
Μά ὅρα μάρρα,
Κατάπιε τὴν τώρα κι' αὐτήν,
τὴν κουταμάρα.

(...)

Συμπάθειο, σύ 'σαι ζούζουρι,
Κι' αὐτά εἶν' ἄρες μάρρες,
μά σένανε σοῦ πρέπανε
Αἱ τέτοιες κουταμάρες.

Ἀπ' το ἴδιο ἐπίσης τετράδιο, εἶναι καὶ το ἀκόλουθο, ἀνέκδοτο, ποίημα:

Ὁ φλογερός μου ἔρωσ!

Καί μακράν σου ὅταν εἶμαι
διατί νά μέ παιδεύῃς;
Καί πλησίον ἐτι πλέον
Διατί μέ τυρρανεῖς;
(...)

Πρόσεξε! Ἐάν δέν φθάσουν,
Τόσα δείγματα ἀγάπης,
Ἐάν ἐτι ἄλλα θέλεις,
Ἴνα ἀνταποκριθῇς ...
Γνώριζε, δέν ἔχεις πλέον
Εἰμή τοῦτο ν' ἀποκτήσης:
Μάτην τότε θά θρηνήσῃς,
Τόν νεκρόν μου θ' ἀποσπασθῇς!

Σκαφιδάκι 12 Φεβρ. 1883

Εκείνη τὴν περίοδο, ἐκδίδεται Δαπάνη τοῦ Τυπογράφου, Κερκύρα, Τυπογραφεῖον ὁ Κάδμος-Νεοφύτου Καραγιάννη, 1873, ἡ πραγματεία του «Τό ζήτημα τῆς γλῶσσας», γραμμένη σὴν Πάτρα το Γενάρη του 1873. Κι ἀκολουθεῖ το 1875 (ἐπίσης Τυπογραφεῖον ὁ Κάδμος) «Καί πάλε περὶ γλῶσσας.»

Γράφει: «... Ἡ γλῶσσα μας εἶναι μίᾳ καί παντοῦ καί κάτι μικροί καί ἀσήμαντοι ιδιωτισμοί, πού ξεχωρίζουν μερικές φορές τῇ γλῶσσα ἀπὸ τόπο σέ τόπο, δέν εἶν' ἀρκετοί γιὰ νά μᾶς κάνουν νά συμπεράνουμε, πῶς ἡ γλῶσσα

Νικόλαος Κονεμένος
1832 - 1907

δέν εἶναι μία καί ὁμοία (...) Ἡ ἀρχαία γλῶσσα ἔχει ὁμορφίες κι ἔχει εὐγένειες, πού δέν τίς ἔχει ἡ νέα. Ἀλλ' ἡ νέα ἔχει κι αὐτή ἄλλες δικές της ὁμορφίες κι ἄλλες εὐγένειες πού δέν τίς ἔχει ἡ ἀρχαία (...) Οἱ γλῶσσες, καθῶς ὅλου τοῦ κόσμου τά πράγματα καί οἱ συνήθειες, μέ τόν καιρό χαλᾶν, ἀλλάζουν, μεταμορφώνονται (...) Δέν πρέπει λοιπόν νά παραξενευόμαστε (...) ἂν καί τή δική μας γλῶσσα τήν εὐρήκαμε χαλασμένη (...) Ἡ φτώχεια της, μόνο ἡ φτώχεια, κι ὄχι τό χάλασμα, πρέπει ν' ἀποδοθεῖ στήν ἀμάθεια καί τή δυστυχία τῶν αἰώνων, πού μᾶς τήν ἐπαράδοκαν (...). Ἐχομε γλῶσσα, κι εἴμαστε ἔθνος, ἀλλ' ἂν καταφρονᾶμε τή γλῶσσα μας καί δέν τήν περιποιούμεστε, τοῦτο δείχνει, ὅπως, ἂν ἔχομ' ἔμπει στόν δρόμο τοῦ πολιτισμοῦ, σέ ἐκεῖνον ὁμως τοῦ εὐγενισμοῦ δέν ἔχομ' ἔμπει ἀκόμα».

Στη δεύτερη περίοδο (1885-1907), τιν Κερκυραϊκή, συνέχισε νά γράφει ἄρθρα καί δοκίμια καί χρονογραφήματα, ἄρθρα φιλολογικά καί βιβλιοκριτικά, ποιήματα σαυρικά καί λυρικά, διατριβές, μεταφράσεις τοῦ Στεκέτι καί τοῦ Δάντη, ασχολήθηκε μέ τή μελέτη της νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀγκάλιασε ὅλα σχεδόν τα νεοελληνικά προβλήματα. Σ' ὅλα ἔδωσε τιν προσωπική του σκέψη, μέ πρωτοτυπία πού καταπλήσσει. Μέ τίς γλωσσικές του πραγματείες ἔδειξε τιν ἀξία της δημοτικῆς στήν πράξη καί στή θεωρία, δίνοντας υπέροχες σελίδες νεοελληνικοῦ στοχαστικοῦ λόγου. Μέ ἐπιχειρήματα καταπληκτικά, παρουσίασε τίς καταστρεπτικές συνέπειες τοῦ λογιωτατισμοῦ στήν ἀνάπλαση καί στήν παιδεία τοῦ ἔθνους.

Μέ το αἰσθητήριο τοῦ αληθινοῦ λογοτέχνη καί γλωσσοπλάστη, χωρίς νά εἶναι γλωσσολόγος, ἔδειξε τιν πρακτική λύση τοῦ γλωσσικοῦ. Ο προσωπικός τόνος, το ελεύθερο τοῦ στοχασμοῦ τοῦ ξετύλιγμα, κάνουν τα δοκίμια τοῦ Κονεμένου «τά τολμηρότερα καί ἀκριβότερα δημιουργήματα μιᾶς περιόδου τῆς λογοτεχνίας μας φτωχῆς ἀπό ἔργα ζωντανά καί ἀδειανῆς ἀπό περιεχόμενο», ὅπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Γιώργος Βαλέτας.

Μερικοί ἀνέκδοτοι στίχοι (ἀπ' το ἀρχεῖο τοῦ κ. Γ.Τ. κι αὐτοῖ):

Σ' ἀφήνω γειά!

Θά φύγω θά σ' ἀφήσω πλὴν πάντοτε κοντά σου
 θά 'νάν ὁ λογισμός μου μέ χάϊδια μέ φιλιά
 θά φύγω θά σ' ἀφήσω μά πάλι θά ξανάρθω
 Καί πάλι θά σέ σφίξω σ' ὀλόθερμη ἀγκαλιά.
 (...)

Θά φύγω θά σ' ἀφήσω χαριτωμένο πλάσμα
 (...)

Ἀγάπη μου θά φύγω ... φεύγω ... σ' ἀφήνω γειά!

Αττάλεια 1893

Ὁ ὕλισμός

Εἶναι θεριό τρομαχτικό,
 Σπλάχνα, καρδιά δὲν ἔχει·
 Τά μάτια του εἶν' ἀκίνητα,
 Ἀλλά παντοῦ προσέχει!
 (...)

 Προφυλαχθεῖτε βρέ παιδιά,
 Κι' εἶναι τοῦ κόσμου χαλασμός,
 Διαολικό σημεῖο,
 Ἐκεῖνο τό θεριό,
 Ὅπου λογιέται ὕλισμός!

Φβρ. 1898

Η κερκυραϊκή εφημερίδα «*Φωνή*» εἶναι το βῆμα που πολλές φορές χρησιμοποίησε ο Κονεμένος για να κάνει γνωστές τις θέσεις του και ν' αποτυπώσει τις ιδέες του.

Ἀριστος τεχνίτης του λόγου, καί κάτοχος βαθύς της γλώσσας, αὐτός ο συνειδητός δημοτικιστής, χρησιμοποιεῖ ἄψογα και την καθαρεύουσα. Χαρακτηριστικό εἶναι το κείμενο επιστολῆς του - δημοσιεύθηκε στην Κέρκυρα το 1901, γραμμένη την 1η Μαρτίου 1900 - που απευθύνεται «Πρὸς τὰς ἀνεψιάς μου Μαρίαν Σδρίνη καὶ Εὐρυδίκην Κουγιτέα, καθὸ θυγατέρας τοῦ ἐξαδέλφου μου Γεωργίου Κονεμένου» και αφορά στη διεκδίκηση κληρονομικῶν του δικαιωμάτων στην περιουσία των Κονεμένων στην Πρέβεζα. Ενδεικτικά παραθέτουμε κάποιες παραγράφους: «Δὲν ἤξεύρω, καὶ πολὺ ἀμφιβάλλω, καὶ ἔχω λόγον διὰ ν' ἀμφιβάλλω, ἂν σὰς εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τόν Ὑπομανικόν Νόμον εἶχα δικαίωμα κληρονομίας ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς πατρικῆς σας περιουσίας. Ἡ μήτηρ σας, ἡ ὁποία ἐγὶ γνωσκε τοῦτο (...) μέ ἐπιστολὴν της ἀπὸ Πρέβεζαν, ἐπεφόρτισε τόν ἄλλον ἐδῶ πρωτοεξάδελφόν μου Ναπ. Ζαμπέλην, νά μεσιτεύσῃ καὶ μέ παρακινήσῃ νά παραιτηθῶ διὰ μιᾶς ἐπισήμου πράξεως ἐκεῖνου τοῦ δικαιώματός μου ἐπὶ τῆς κληρονομίας (...). Προσθέτω καὶ ὅτι ἀμφιβάλλω ἂν σὰς εἶναι γνωστόν, ὅτι τό στάδιον καὶ τήν τύχην του ὁ πατήρ σας τὰ ἐχρεωστοῦσεν εἰς τόν ἰδικόν μου πατέρα, ὁ ὁποῖος εἶχε φροντίσει περὶ τῆς ἀνατροφῆς του (...) καὶ τοῦ εἶχε δώσει τήν ὠθησιν ὅταν (...) τόν εἶχε συστήσει εἰς τήν ἐν Ἀθήναις Ὑπομανικὴν Πρεσβείαν ἐπὶ Μουσούρου (1840). Τοῦτο εἶναι γνωστόν εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ γνωρίμους μας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ εἰς Πρέβεζαν καὶ εἰς Λευκάδα κι' ἐδῶ».

Με τις μεταφράσεις του Πινδάρου και της Σαπφούς, ο Κονεμένος προέτρεξε της εποχῆς του που θεωρούσε βεβήλωση τη μετάφραση των αρχαίων. Στην ποίηση, εἶναι ἀπ' τους πρώτους που δούλεψαν τον ενδεκασύλλαβο.

Τα γλωσσικά του μελετήματα, παρουσιάζουν πλούτο στοιχείων λογοτεχνικής κριτικής.

Με τόλημη, ανεξαρτησία, οξυδέρκεια, ο Κονεμένος αντιμετώπισε όλα τα προβλήματα της νεοελληνικής κοινωνίας. Το κοινωνικό, το τουριστικό, το πολιτικό, το πολιτιστικό, το οικονομικό, το δημογραφικό, το εκπαιδευτικό, το φεμινιστικό, το βαλκανικό - όλα, όσα απασχολούσαν το σύγχρονο κόσμο του.

Οι ιδέες του, οι θέσεις του είναι νεωτεριστικές. Στοχεύουν στην αναμόρφωση, στη δημιουργία ευνομούμενης κοινωνίας, στον εκσυγχρονισμό. Ενώ πολλές του θέσεις αριστερίζουν, ο Κονεμένος στάθηκε ένας φωτισμένος, προοδευτικός αστός. Δεν είδε με καλό μάτι τον αναρχισμό και το σοσιαλισμό, ούτε μπήκε στις γραμμές του ριζοσπαστισμού, αν και ήταν γνήσιος φορέας των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης. Κι ούτε άθεος, ούτε άθρησκος ήταν - όπως από μερικούς κατηγορήθηκε (απ' την «Απόκριση στον καλόγερο» φαίνεται η πίστη του).

Η κοινωνική του κριτική, φώτισε αποκαλυπτικά κι άλλα οδυνηρότατα προβλήματα της νεοελληνικής κοινωνίας της εποχής του: το βυζαντινισμό, τον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης, τη σκλαβιά της γυναίκας, την αξία της και τις δυνατότητές της, τη θέση μας και τη σχέση μας με τους βόρειους γείτονές μας.

Παντού στο έργο του κυριαρχεί ο πατριωτισμός, η ελληνικότητα, ο βαθύτερος ανθρωπισμός, ο αγώνας για το σωστό, το δίκαιο, το ηθικό.

«Ο Νικόλαος Κονεμένος είναι ο μεγαλύτερος Έλληνας έγκυκλοπαιδιστής, ο Ρουσσώ, ο Μπελίνσκη της Ελλάδας... Πνεῦμα καθολικό, πρωτότυπο, ανήσυχο καί τολμηρό, αγωνίστηκε σά διαφωτιστής καί άφύπνησε τήν εποχή του» συμπεραίνει ο Γ. Βαλέτας.

«Οί Έλληνες δέν θά μπορούσαν νά χρησιμοποιήσουν τά μάρμαρά τους καλλίτερα, παρά ύψώνοντας μνημεία όχι μόνο στόν Κολοκοτρώνη, τόν Ύψηλάντη, τόν Κανάρη, αλλά καί σέ άνδρες σάν τόν Κονεμένο, τόν Πολυλά, τόν Ψυχάρη, τόν Ροΐδη», θα γράψει ο Κ. Κρουμπάχερ. «Ο Κονεμένος είναι πάντα σχεδόν ο θησαυροφύλακας τοῦ ὀρθοῦ καί τοῦ ωραίου λόγου» θα τονίσει ο Κωστής Παλαμάς.

Επιδιώκοντας να προσφέρει το καλλίτερο, το προσφορότερο, μελετούσε κι έγραφε ασταμάτητα μέσ' στο ερηνικό του σπουδαστήριο, στην οδό Αγίας Αικατερίνης 23, στην Κέρκυρα, ως που έφυγε για το μεγάλο ταξίδι, την 1η του Μάρτη του 1907.

Κι ενώ αυτός ο ποιητής, ο δοκιμιογράφος, ο κριτικός, ο φιλόσοφος, ο εγκυκλοπαιδιστής, ένας απ' τους πρώτους μας διηγηματογράφους, θάπρεπε νάχει θέση εξέχουσα σ' όλες τις ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας και κριτικής, στις ανθολογίες και τις γραμματολογίες, περιέργως λείπει ή αναφέρεται με δύο γραμμές - μέχρι τουλάχιστον πριν λίγες δεκαετίες.

Το 1937, γίνεται μια σοβαρή αναφορά στο Νικόλαο Κονεμένο απ' το Γιώργο Βαλέτα στην *Ανθολογία της Δημοτικής Πεζογραφίας*. Το 1952, ο Φάνης Μιχαλόπουλος αφιερώνει μια διεξοδική μελέτη στον Κονεμένο στην

Αγγλοελληνική Επιθεώρηση. Στις 13 Ιουνίου 1957, ο Σύλλογος Πρεβεζάνων της Αθήνας οργανώνει μια πνευματική εκδήλωση στο Θέατρο Μουσούρη, όπου ο Ηλίας Βασιλάς δίνει μια ζωντανή εικόνα της ζωής και της προσωπικότητας του Κονεμένου. Το 1965, εκδίδεται από το Γ. Βαλέτα ο Α' τόμος των *Απάντων του Κονεμένου*, με πεζά κείμενα (750 σελ), χωρίς να ολοκληρωθεί, ακόμη, η έκδοση. Το 1980, ο Πνευματικός και Καλλιτεχνικός Σύνδεσμος Πρέβεζας σπίνει προτομή του χάλκινη στη γενέτειρά του. Την 1η Φεβρουαρίου 1992, κατά τη διάρκεια Επιστημονικού Συμποσίου για το Γιώργο Σεφέρη - οργανωμένου στην Πρέβεζα από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και το Δήμο Πρέβεζας, και παράλληλα με τ' αποκαλυπτήρια της προτομής του Κώστα Καρυωτάκη - γίνεται από το γράφοντα σύντομη αναφορά στη μνήμη Κονεμένου κι αποφασίζεται η σύγκληση Επιστημονικού Συμποσίου για το Νικόλαο Κονεμένο, το οποίο πραγματοποιείται στην Πρέβεζα στις 3 και 4 Σεπτεμβρίου 1994 (τα Πρακτικά του εκδόθηκαν από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Πρέβεζας το Μάρτιο 1995). Όλα τούτα, είναι ελάχιστη αναγνώριση και τιμή - μα και προσπάθεια προσέγγισης - στο έργο του δημιουργού, για τον οποίο ο Παλαμής σημειώνει πως «τήν πιο διαλεχτή του ποίηση ο Κονεμένος φαίνεται πώς τήν έβαλε στον πεζό λόγο».

Γράφει ο Κονεμένος, κι είναι τούτο παρακαταθήκη του, με την οποία και κλείνουμε την αναφορά μας στο στοχαστή και ποιητή - με την ευρεία έννοια της λέξης:

«Αυτές οι λογοτριβές για τή γλώσσα δέν τελειώνουν ποτέ (...) Είμαστε μοιρασμένοι σέ τρεῖς σχολές. Τήν πρώτη τή σχηματίζουν οι καθαρεύοντες, όπου θέλουν ν' απαρνηθοῦμε τή φυσική γλώσσα μας καί βάλομε στή θέση της μιάν τεχνητή, ένα τέρας πολύμορφο, ένα απόβαλμα χωρίς ψυχή. (...) Τή δεύτερη τή σχηματίζουν οι δημοτικιστές, όπου θέλουν νά διαφθείρουμε τό μέρος ἐκεῖνο τῆς γλώσσας, όπου δέν μᾶς ἔχει παραδοθεῖ διεφθαρμένο, γιά νά ταιριάσει μέ τό ἄλλο μέρος. Τήν τρίτη τήν απαρτίζουν ἄλλοι δημοτικιστές, όπου θέλουν νά ἀφήσουμε τά πράγματα καθώς εἶναι καί καθώς τά βρήκαμε καί νά πᾶμε ἔτσι ἔμπρός. Σέ τούτη τήν τρίτη σχολή ἀνήκω κι ἐγώ. Ἐμεῖς θά μιλήσουμε καί θά γράψουμε γιά μᾶς, κι ὄχι γιά τούς μεταγενέστερους, καθώς κάνουν οι διαφθορεῖς τῆς γλώσσας».

Πρέβ. 28 Απρ. 1995

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΟΥΡΑΣ

Καθηγητής - συγγραφέας

Η ΠΡΕΒΕΖΑ ΩΣ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΟ

Στο τελευταίο έργο μου *«Η Πρέβεζα ως ποιητικό σύμβολο»* ασχολούμαι, βέβαια, με την πόλη μας. Από χρέος! Αυτό δε σημαίνει ότι οπωσδήποτε έπρεπε να την αναδείξω! Εν πάση περιπτώσει το ζήτημα εδώ υπήρξε, το κατά πόσο η πόλη μας ευτύχησε να αναχθεί σε ποιητικό σύμβολο μια και το ποίημα του Κ. Καρυωτάκη *«Πρέβεζα»* συμβόλισε, ας πούμε, τα αρνητικά της ελληνικής επαρχίας, σε μια δεδομένη εποχή.

Στο πρώτο μέρος, λοιπόν, αυτής της εργασίας με τον τίτλο *«Απ' τον Καρυωτάκη στον Καρυωτάκη»* γίνεται αναφορά καταρχήν στο δύσκολο δρόμο αναγνώρισης του Καρυωτάκη ως σημαντικού ποιητή, απαραίτητη παράμετρος για να αναχθεί και η Πρέβεζα σε ποιητικό σύμβολο. Ο πόλεμος εναντίον του Καρυωτάκη υπήρξε σχεδόν ταυτόχρονος με τη γραφή του ποιήματος *«Πρέβεζα»* (1928). Συνεπώς μέχρι το Β' παγκόσμιο πόλεμο εφόσον το αντικαρυωτακικό κλίμα ήταν ισχυρό, και η *«Πρέβεζα»* του Καρυωτάκη περνά στο περιθώριο.

Αλλά και μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, αν και η οξύτητα έχει υποχωρήσει - μια και οι οπαδοί της καρυωτακικής παρουσίας αυξάνουν - το αντικαρυωτακικό κλίμα εξακολουθεί να είναι σημαντικό. Στο σημείο αυτό η αναφορά γίνεται στο αντικαρυωτακικό μένος που επικρατούσε και στην πόλη Πρέβεζα.

Όπως, σύσσωμη σχεδόν η πόλη δεν ήθελε να συνδεθεί με το όνομα του Καρυωτάκη, γιατί αισθανόταν διασυρμένη απ' τον ποιητή, *«συγχέοντας τη λογοτεχνία με τη γεωγραφία, την πραγματικότητα με την ποίηση»*.

Λίγο, όμως, πριν τη δεκαετία του 60 κάποιοι μαρξιστές κριτικοί θέλοντας μάλλον να *«οικειοποιηθούν»* τον Καρυωτάκη θεωρούν αυτόν ως εκπρόσωπο ενός χρεωκοπημένου κόσμου, του αστικού κόσμου ή ότι σίγουρα αντιδρά σ' αυτόν τον κόσμο ο Καρυωτάκης σατιρίζοντας τον ανελέητα και δίνοντας τέρμα στη ζωή του. Απ' τη δεύτερη περίπτωση «η Πρέβεζα» του Καρυωτάκη διακριτικά μπορεί και να προτείνεται ως ποιητικό σύμβολο, και όχι, βέβαια, με κάποιες εμπεριστατωμένες φιλολογικές μελέτες. Εξ' άλλου ενάριθμος τότε ο μαρξιστικός πνευματικός κόσμος και διηρημένος πνευματικά, τουλάχιστον στο περί ου ο λόγος σημείο. Κι εξάλλου η πόλη απεχθάνονταν την ιδέα!

Κάποτε, όμως, η Ελλάδα άρχισε να περνά στην εποχή της ανάπτυξης. Και η παλιά αναφώνηση του Άγρα, από πάντοτε υποστηρικτή του Καρυωτάκη, οσημέρα ακούγεται και πιο δυνατά:

«Και ξαφνικά τους ξεπέρασεν όλους!». Έτσι η ανάπτυξη έσωσε τον Καρυωτάκη. Κι αυτό δεν είναι ένα σχήμα λόγου.

Αποδεικνύεται από ένα σωρό μαρτυρίες, αναγωγές, συσχετισμούς, για τη μετά το '60 εποχή της ανάπτυξης.

«Το ζήτημα, βέβαια, εδώ δεν είναι τι έγινε με τον Καρυωτάκη, αλλά με την πόλη του Καρυωτάκη». Καίριο ερώτημα, αναγκαίο για να εισχωρήσουμε στο β' μέρος της εργασίας. Όντως, θα παρατηρήσουμε στα χρόνια μετά το '60 ότι η «Πρέβεζα» συζητιέται στους πνευματικούς κύκλους ως το κύκνειο άσμα αρχικά ενός *«ενδιαφέροντος»* ποιητή, αργότερα ενός *«σημαντικού»* ποιητή και τέλος ενός *«μεγάλου»* ποιητή! Άρκεσε, όμως, η *«διασημότητα»* της πόλης μέσω του Καρυωτάκη, ώστε να την αναγάγει στο ποιητικά μείζον, δηλαδή στο ποιητικό σύμβολο; Όχι, θα απαντήσουμε, σχεδόν με σιγουριά. Γιατί το ποιητικό σύμβολο πρέπει να ενέχει την ιδιότητα της όσο περισσότερης αντικειμενικότητας: άρα και της όσο περισσότερης διαχρονικότητας. Αν, λοιπόν, «η Πρέβεζα» τάχθηκε να συμβολίσει την κοινωνική διάσταση μιας επαρχίας γ' κατηγορίας στα χρόνια του μεσοπολέμου και στα μεταεμφυλιακά, τότε το στοιχείο της διαχρονικότητας εξανεμίζεται.

Γιατί τα χρονικά όρια του Καρυωτακικού ποιήματος με την παραπάνω κοινωνιολογική παράμετρο δεν νομίζουμε ότι αντέχουν περισσότερο απ' την πεντηκονταετία 1912-1960 (ή 1920-1965). Έτσι, λοιπόν, η «Πρέβεζα» του 1928 δεν έχει καμιά σχέση με την Πρέβεζα του 1978, κι όχι μόνον η Πρέβεζα, αλλά και καμιά ελληνική επαρχιακή πόλη, και συνεπώς το ζήτημα εντοπίζεται έτσι: Η «Πρέβεζα» τι να συμβολίσει πια; Ούτε η *«Ιθάκη»* είναι, ούτε η Νικόπολη είναι. Και εξηγούμε εκεί (στην εργασία μας) προς τι η σύγκριση.

Ίσως είναι κατάλληλο το σημείο για να ερμηνεύσουμε πώς και γιατί, είδε τόσο αρνητικά την Πρέβεζα ο Καρυωτάκης, κι ακόμη πώς και γιατί άλλοι την είδαν τόσο θετικά εκείνη την εποχή, μέχρι να φτάσουμε στα δικά μας χρόνια, καθώς η δική μας γενιά αποδεχόταν παθητικά τα θετικά ή τα αρνητικά της πόλης, πράγμα που διεξερχόμαστε με αξιώσεις σ' αυτή την εργασία. Η Πρέβεζα είναι *«διχασμένη ψυχολογικά»*, έχει δηλαδή δύο όψεις: μια καλοκαιρινή και μια χειμωνιάτικη, μια όψη *«συν»* και μια όψη *«πλην»*. Όσοι βλέπουν μόνο *«συν»* ή μόνο *«πλην»* δε διαθέτουν ψηλές και ψηλές κεραίες ευαισθησίας, εκτός και θέλουν να βλέπουν από μια πολύ προσωπική οπτική γωνία τα πράγματα, όπως ο Καρυωτάκης. Έτσι όμως, παγιδεύονται καθώς κι εκείνος, στο μονόπλευρο ρεαλισμό τους ή στο μονόπλευρο ιδεαλισμό τους. Αυτό είναι ένα ακόμη εμπόδιο της αναγωγής της πόλης σε ποιητικό σύμβολο, γιατί πρέπει τα πραγματικά στοιχεία απ' τα οποία απορρέει το σύμβολο να μη βρίσκονται σε διάσταση με τα στοιχεία που συνθέτουν αυτό και καθ' αυτό το σύμβολο.

Εν πάση περιπτώσει, όταν έγινε συνείδηση ότι ο Καρυωτάκης τους *«ξεπέρασεν*

όλους» και η Ελληνική λογοτεχνική κριτική δεν μπορούσε να προχωρήσει παραπέρα χωρίς να αναφερθεί σ' αυτόν, η «Πρέβεζα» του Καρυωτάκη φαινόταν ότι καλούνταν σιγά-σιγά, αλλά σταθερά, να παίζει το ρόλο ενός ποιητικού συμβόλου.

Όμως η ανάπτυξη που φαίνεται να «έσωσε» οπωσδήποτε τον Καρυωτάκη και εν πολλοίς την πόλη, δε φαίνεται να έσωσε την πόλη ως ποιητικό σύμβολο, δηλαδή: Η «Πρέβεζα» θα μπορούσε να αναχθεί σε ποιητικό σύμβολο αν η σχετική ποίηση παρακολουθούσε τη μεταλλαγή της ελληνικής επαρχίας και κατέγραφε ποιητικά τα αρνητικά της. Και φυσικά με την οποιαδήποτε δυνατή αναφορά στην Πρέβεζα ή στον Καρυωτάκη, έστω και υπαινικτικά.

Και ας έκανε διακριτικά ή όχι την παρουσία της η ομορφιά της ελληνικής φύσης, πρεβεζάνικης ή μη. (Ποίηση κατα παραγγελία;) Θα μπορούσε μάλιστα, η επέκταση να έφθανε μέχρι τον όποιος μορφής ελληνικό χώρο. Τι έγινε όμως;

«Οι πέντε κατηγορίες των ποιητών της «Πρέβεζας»:

Είναι ο τίτλος του γ' μέρους αυτής της εργασίας. Εκεί αναφέρεται ότι έγινε το δυνατόν για να ανατραπεί η αναγωγή της πόλης σε συμβολική ποιητική σημαίνουσα. Γιατί η Πρέβεζα, αφού ποιητικά - καλώς, κακώς, δέθηκε μοιραία με τον Καρυωτάκη μόνο μέσα απ' αυτόν θα μπορούσε να «αναδειχθεί» ποιητικά. Όμως, ξεκινώντας ο κάθε ένας ποιητής της «όποιας Πρέβεζας» με τον όποιο τρόπο του, προσπάθησε στις περισσότερες περιπτώσεις να αποδείξει το λάθος ενός μεγάλου, είτε το βροντοφώναξε, είτε όχι.

Σε μια πρώτη, λοιπόν, κατηγορία θα μπορούσε κανείς να εντάξει τα πρεβεζάνικα ποιήματα των οποίων οι δημιουργοί όντες Πρεβεζάνοι, εξακολουθούν φαίνεται να αισθάνονται διασυρμένοι απ' τον ποιητή. Η πόλη, βρίσκεται πολύ κοντά στον επίγειο παράδεισο, σύμφωνα με τα ποιήματά τους. Γιατί η Πρέβεζα γι' αυτούς είναι μόνο μια όμορφη πόλη. Κοινωνικά προβλήματα δεν υπάρχουν. Και ως πνευματικοί άνθρωποι δεν πιστεύω να μην τα έβλεπαν. Αλλά «έτσι ο Καρυωτάκης, έτσι και μεις». (Απάντηση στο «ποίηση κατα παραγγελία»). Είναι μια λογική αντίδραση (Α. Παπασάββα - Ντούσια, Θ. Κατωγιάννης, Κ. Νικολάρας, Λ. Χρόνη - Κάσδαγλη).

Σε μια δεύτερη κατηγορία θα μπορούσαν να καταχωρισθούν τα ποιήματα των Πρεβεζάνων (για την Πρέβεζα) που κινούνται έξω απ' το «καρυωτακικό άγος» αλλά και έξω απ' το καρυωτακικό πνεύμα: Β. Βακατάτσης - Π. Αποστολίδης: γενικά, μένουν στις φυσικές ομορφιές της πόλης, λόγω μη «νόστιμον ήματος» - Μ. Καβάγιας: δε συμφωνεί με τον κοινωνικό προσανατολισμό του Καρυωτάκη - Π. Δόνος: αζεκαθάριστη η επίδρασή του απ' τον Καρυωτάκη.

Σε μια τρίτη κατηγορία πρέπει να καταταχθούν ποιήματα του ευρύτερου πρεβεζάνικου χώρου που αναφέρονται στην Πρέβεζα (Πάργα, Φιλιπιάδα). (Γ. Δάλλας = δε συμφωνεί με τον κοινωνικό προσανατολισμό του Καρυωτάκη, Τ. Τσιάκος: Ομορφιές της πόλης).

Τέταρτη κατηγορία: Ποιητές της Ηπείρου για την «Πρέβεζα» (Γ. Βρέλλης: ομορφιές της πόλης [Γιάννενα]).

Πέμπτη κατηγορία: Μη ηπειρώτες (Έλληνες) λογοτέχνες: (Φ. Γιοφύλλης: θλίβεται για τον Καρυωτάκη που δεν μπόρεσε να χαρεί τις ομορφιές της ζωής, μέσω της ομορφιάς της Πρέβεζας - Ν. Εγγονόπουλος: ομορφιές της πόλης - Α. Κερένης: στο πνεύμα του Καρυωτάκη - Α. Εμπειρικός [πεζό]: μεγέθυνση της «Πρέβεζας» του Καρυωτάκη). Και όσον αφορά τους δυο τελευταίους δημιουργούς δε θεωρώ επίσης θεμιτό να αναπαράγεται ακριβώς το πνεύμα του Καρυωτάκη. Πρέπει να μετακινηθεί με την ευκαιρία που μας δίνει το πέρασμα του χρόνου η ειδική γεγονотоγραφία, να μετασχηματισθεί δηλαδή ανάλογα με τις νέες συνθήκες, ακόμη και με τις νέες ψυχικές συνθήκες.

Στην ίδια κατηγορία (πέμπτη) ανήκει και ο Π. Παναγιωτούνης. Τον διαπραγματεύομαι ξεχωριστά, γιατί είναι όντως μια ξεχωριστή περίπτωση. Κατ' αρχήν δεν έγραψε ποίημα, αλλά σύνθεση ποιητική από 32 ποιήματα που την αποκαλεί, βέβαια, «Πρέβεζα». Δεύτερον χρησιμοποιεί μια άριστη τέχνη και τεχνική. Και τρίτον, πετυχαίνει μια σοβαρή προσέγγιση της πόλης, όπου δίπλα στην ομορφιά «παντρεύεται» το μούχρωμα του θανάτου, του όποιου θανάτου. Αν, πιστεύω, ο ποιητικός περιγύρος της προηγούμενης «Πρέβεζας», οι άλλες «Πρέβεζες» δηλαδή, ακολουθούσαν τη συνισταμένη που υπέδειξα, η ποιητική σύνθεση του Παναγιωτούνη θα έπαιζε ρόλο αναφοράς, έστω κι αν το μούχρωμα του θανάτου στην «Πρέβεζα» του έχει ως αφετηρία το θάνατο και μόνο το θάνατο ενός μεγάλου, του Κ. Καρυωτάκη.

Τέλος, παρουσιάζω μια δική μου «Πρέβεζα» γραμμένη σε πρώτη γραφή το 1963 και επηρεασμένη απ' τον Καρυωτάκη, που η τελική της μορφή δόθηκε το 1973. Νομίζω πως η «Πρέβεζά» μου βρίσκεται στο δρόμο της αναγωγής της πόλης σε ποιητικό σύμβολο μόνο απ' την πλευρά της μετακίνησης μέσα στο χρόνο και στο χώρο, που δεν είναι σημαντική, είναι όμως.

Ο επόμενος, συνεπώς, ποιητής της «Πρέβεζας» θα όφειλε να καταγράψει τα αρνητικά της «Πρέβεζας της ανάπτυξης» και να τα μετουσιώσει ποιητικά, έτσι που να αγκαλιάζει όλες τις επαρχίες της ίδιας παράλληλης - και γιατί όχι την ίδια παράλληλη του κάποιου ελλαδικού χώρου; Και πόση υποανάπτυξη της ανάπτυξης δε θα 'βρισκε. Η Πρέβεζα των bar, της καφετέριας και των φαγάδικων, των ναρκωτικών και των αποπροσανατολιστών νέων, της μόδας και του ελάχιστου πνεύματος. Γιατί όχι και των Awaks ή του Άγιου Πρεβέζης; Αλλά και γιατί να μην παρακολουθούνται τα παραπάνω αρνητικά από τα τόσα θετικά της πόλης, προεξάρχουσας της φυσικής της ομορφιάς; Έστω σ' ένα δεύτερο επίπεδο (Συζητιέται!).

Έτσι πάντως που είναι τα πράγματα, η «Πρέβεζα» ως ένα σύνολο ποιητικών έργων, μπορεί να είναι ένα κοινωνικό σύμβολο που να ενδιαφέρει την Κοινωνιολογία, μπορεί να είναι ένα σημαίνον παραπαίον που να ενδιαφέρει τη Σημειολογία, όχι όμως, σύμβολο ποιητικό. Κατά την άποψή μου.

ΣΤΕΛΙΟΣ Θ. ΜΑΦΡΕΔΑΣ**Διευθυντής Τράπεζας - συγγραφέας****Μικρές ιστορίες με ιδιαίτερη σημασία**

Στο σταθμό, με περίμενε χαρούμενος ο πατέρας.

- Καλωσόρισες, μου είπε ... Σου τηλεφώνησα νάρθεις γρήγορα, γιατί αύριο, πρώτα ο Θεός, θα πιάσεις δουλειά στην Τράπεζα ...

- Πατέρα, του λέω ... Μία στιγμή, να πάρω τις αποσκευές με τα όνειρά μου κι έρχομαι ...

- Τι σε μέλλει γι' αυτά, μου κάνει ... Αύριο πιάνεις δουλειά στην Τράπεζα ...

* * * * *

Τέτοιες μέρες, παραμονές Χριστουγέννων, η μάνα αγόραζε πάντα ένα ημερολόγιο του τοίχου. Απ' αυτά που τα ξεφυλλίζεις κάθε πρωϊνό για να επιβεβαιώσεις τάχα την αλλαγή της ημέρας και να διαβάσεις στο πίσω μέρος του φύλλου, στιχάκια ερωτικά ή συνταγές μαγειρικής.

- Χωρίς φαΐ μπορώ να κάνω! Χωρίς ημερολόγιο, όχι! συνήθιζε να λέει ...

- Θέλω να βλέπω τι μέρα είναι σήμερα και ποιος άγιος γιορτάζει ...

Έδινε έτσι τη μάχη της με το χρόνο, νομίζοντας πως ελέγχει το πέρασμά του.

Όταν έφυγα από το σπίτι, η μάνα σταμάτησε ν' αλλάζει κάθε πρωϊ την ημερομηνία. Μόνον όταν την επισκέφτομαι, βγάζει τα φύλλα των ημερών που έχουν περάσει από την προηγούμενη επίσκεψή μου, κοιτάζει πόσο έχει ο μήνας και ποιος άγιος γιορτάζει, και χαμογελάει ευτυχισμένα ...

Στην Κατερίνα

Συναντήθηκαν στις σκάλες. Την καλημέρισε χαρούμενος, κι αυτή του ανταπέδωσε το χαιρετισμό με συγκατάβαση. Στα μάτια της νόμιζε πως διέκρινε κάποια δυσαρέσκεια. Κλονίστηκε. Μέχρι τώρα δεν τον είχε συνηθίσει με τέτοια έκφραση. Ένοιωσε ένα σφίξιμο στο στομάχι, μα προχώρησε στο γραφείο του. Με τη δουλειά, ξέχασε προς στιγμή την υποψία του. Κάτι όμως τον βασάνιζε ... Την παραφύλαξε μη τυχόν και καταλάβει κάτι από τη συμπεριφορά της, μήπως και διακρίνει κάτι αλλοιώτικο στο βλέμμα της.

Αργότερα όταν της τηλεφώνησε, δεν μπόρεσαν να συζητήσουν άνετα. Όλο κάτι τύχαινε και αναγκάστηκε να διακόψει τρεις φορές τη συνομιλία τους. Προληπτικός δεν είναι, μα τούτη τη φορά, τα εμπόδια τον προβλημάτισαν. Όταν κατάφεραν τελικά να συζητήσουν, οι υποψίες του βγήκαν αληθινές. Κι έφταιγε αυτός, που η διάθεσή της δεν ήταν καλή ...

Της ζήτησε δειλά συγγνώμη, της έστειλε δύο άνθη για να την εξευμενίσει, μα πάλι μέσα του έμεινε η αμφιβολία, μήπως τα πράγματα δε γυρίσουν στο σωστό τους δρόμο.

Για να διασκεδάσει το φόβο του, κατέβηκε στο γραφείο της, την κοίταξε βαθιά στα μάτια και προσπάθησε να μαντέψει τις σκέψεις της ...

- *Θεέ μου, ψιθύρισε τρομαγμένος ...*

- *Καταποντίζομαι στο αχανές, έτσι που λάμπουν τα μάτια της, σαν έναστρος ουρανός ...*

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΒΡΕΚΟΥΣΗ - ΚΑΛΟΓΕΡΑ

Φιλολόγος

“Άκτιο”, μια αμμουδιά, που χάθηκε.

(Απόσπασμα από τις υπό έκδοση περιγραφικές διηγήσεις της Ελευθερίας Βρεκούση - Καλογερά, Φιλολόγου.)

Το Άκτιο, ακρωτήριο της Ακαρνανικής ακτής, που χωρίζει το Ιόνιο Πέλαγος από τον Αμβρακικό κόλπο και απέχει μόλις 725 μέτρα από την Πρέβεζα, είναι γνωστό σ'όλο τον πολιτισμένο κόσμο από την αρχαιότητα. Εκεί στις 2 Σεπτεμβρίου του 31 π.Χ. έγινε μία από τις μεγαλύτερες θαλάσσιες συγκρούσεις της αρχαίας ιστορίας. Σήμερα το Άκτιο είναι επίσης γνωστό σ' όλο τον κόσμο, γιατί οι “μεγάλοι” το έχουν συνδέσει με το Ν.Α.Τ.Ο. και τις βάσεις του.

Οι Πρεβεζάνοι, όμως, καθώς και άλλοι, Ηπειρώτες και μη, που είχαν την αγαθή τύχη να ζήσουν στην Πρέβεζα ή να παραθερίσουν κάποιο παλιό καλό καλοκαίρι της δεκαετίας του '60, γνωρίζουν το Άκτιο ως αμμουδιά, ως μία από τις πιο ωραίες “πλζ” που γνώρισαν.

Η βενζινάκατος, η “βενζίνα”, με τον μπριόζο Αριστείδη, τον επωνομαζόμενο “Μαντέλο”, μας οδηγούσε, με μιάμιση δραχμή αρχικά και λίγο περισσότερο αργότερα, στην πλζ του Ακτίου, όπου κολυμπούσαμε και παίζαμε και διασκεδάσαμε και ερωτευόμαστε και ονειρευόμαστε.

Πολύ όμορφη η διαδρομή και εξίσου όμορφη η αμμουδιά του Ακτίου. Η θάλασσα καθαρή, η άμμος ψιλή και πεντακάθαρη και πιο πίσω ένα όμορφο καφενείο, χωμένο σε μια συστάδα δέντρων, σ' έκανε να νιώθεις ότι βρίσκεσαι σε μια όαση ασυνήθιστη μοναδική· κι αυτό, γιατί γύρω σου δεν ήταν έρημος κι απέναντί σου λαϊκή - κλασσική ζωγραφιά, η Πρέβεζα.

Έτσι ένα μπάνιο στο Άκτιο ήταν πραγματική ψυχαγωγία απaráμιλλη.

Ενίστε το καφενείο λειपुरγούσε και βράδυ με ορχήστρα, που τη συνέθετε ένα θαυμάσιο πρεβεζάνικο τρίο και τα τραγούδια “*ταξίδεψα σε ξένα μέρη, Μεσόγειο κι Ατλαντικό, αρώματα σκορπάει τ' αγέρι, σαν μπαίνω στον Αμβρακικό*», όπως και το “*κάθε πρεβεζάνα κάνει διάνα, αζίζει πολλά*” αντιλαλούσαν στη Λασκάρα και

χάιδευαν, μέσα στις γλυκειές καλοκαιριάτικες νυχτιές, τα κύματα του Αμβρακικού και του Ιονίου και έκαναν να πάλλονται και οι χορδές της ψυχής μας. Κι όταν έφτανε η ώρα του χορού η πίστα του καφενείου γέμιζε από νεαρά ζευγάρια, που κινούνταν στους ευρωπαϊκούς ρυθμούς του ταγκό, του βάλς, του μάμπο, του τσα-τσά, της σάμπας και των πιο μοντέρνων του τουίσιτ, χούλα-χουπ κ.ά. Μερικοί τολμηροί, κάποιες νύχτες με φεγγάρι, έρριχναν και καμιά βουτιά στη θάλασσα, λίγο πιο πέρα από το καφενείο, με κίνδυνο να πατήσουν και κανένα αχνό.

Τώρα τι έχει απομείνει απ' όλα αυτά!!! Καθώς περνούμε με το πορθμείο βλέπουμε τους γέρικους ευκαλύπτους, πλαισιωμένους από ποικιλία σκαφών, που στέκονται κορδωμένα, και πιο πέρα νεαρά πεύκα, ακριβώς στην αμμουδιά, να κάνουν ηλιοθεραπεία, έχοντας στα πόδια τους μια θάλασσα, που η αύρα της δεν έχει ίχνος από το άρωμα, που χάθηκε με τη δεκαετία του '70.

Βέβαια η Πρέβεζα διαθέτει παραλίες κι αμμουδιές, διαθέτει τις υπέροχες "πλάζ" του Ιονίου και τις ακρογιαλιές του Αμβρακικού και οι Πρεβεζάνοι και οι παραθεριστές διαθέτουν μεταφορικό μέσο, για να τις φτάσουν· δε διαθέτει, όμως, η Πρέβεζα το "Άκτιο" και την ποιητική διαδρομή με τη "βενζίνα". Αυτά τα θυσίασε στο βωμό της προόδου.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΖΗΣ

Λαογράφος

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΨΑΡΕΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ*

Ο κάμπος του χωριού Στεφάνη (Κατζάς), στα πιο παλιά χρόνια ήταν ένας απέραντος “Βάλτος”, που σε συνέχεια με τους ίδιους των : Πέτρας - Στρογγυλής - Λούρου - Ν. Σαμπούντας, έφθανε μέχρι τη θάλασσα.

Ανάμεσά του ο ποταμός Λούρος. Πλωτός ως τη γέφυρα της Πέτρας. Με καϊκια, όχι βέβαια μεγάλα, ξεφόρτωναν εκεί προπάντων αλάτι που με αυτοκίνητα μεταφέρονταν στις περιοχές Ιωαννίνων και αλλού.

Ο “Βάλτος” της Στεφάνης είχε έκταση 2.000 περίπου στρέμματα. Γιομάτος αγριοκάλαμα, ψαθιά, κήπερι, σχηματίζονταν από τις πλημμύρες του ποταμού Λούρου και προπάντων από τα “Αναβρυστικά” νερά, που μέσα από ορισμένα κανάλια και αυλάκια, χύνονταν στο ποτάμι.

Όλος αυτός ο “Βάλτος”, που προαναφέραμε, σχετικά με την έκτασή του ως τη θάλασσα, ήταν εκείνος που σήμερα λέμε Οικοσύστημα του Αμβρακικού.

Ζούσαν πλήθος από υδρόβια ζώα, παπιά, λούφες και ακόμα ψάρια του γλυκού νερού, κέφαλοι, λαυράκια, δροσίνες, μουστακάτα, χασκόνια, τσίμες και πολλά χέλια.

Τα χέλια τα ξεχώριζαν οι ψαράδες σε καθάρια και σε γλαβίτσια. Τα καθάρια, τα καλλίτερα, τα ξεχώριζαν από το χρώμα τους γενικά. Άσπρη κοιλιά και σκούρο μαύρο ο κορμός τους. Τα δεύτερα τα ξεχώριζαν απ’ το ελαφρώς κηρινωπό χρώμα προπάντων της κοιλιάς τους.

Τα αυλάκια πάντα γεμάτα με κατακάθαρο νερό από τις πηγές του βουνού τ’ Άν Λια, του Κατζά και του Λούρου, τροφοδοτούμενα απ’ τη λίμνη και το ποταμάκι της “Μπόιδας” και “Μαυρής” και της λίμνης “Ζηρού”, όδευαν συνεχώς αυξάνοντας την ποσότητα νερού προς το ποτάμι του Λούρου. Στο σημείο των εκβολών τους οι ντόπιοι ψαράδες είχαν οργανώσει τα “Ιβάρια” τους.

Απόσπασμα από το υπό έκδοση βιβλίο του “Ψαροσύνη - παραδοσιακά ψαρέματα στην Ήπειρο”.

Τα “Ιβάρια” ή “γιβάρια” ανήκαν άλλα στο μοναστήρι του Άη Λια, άλλα στο δημόσιο. Νοικιάζονταν από τους ιδιοκτήτες στους ενδιαφερόμενους ψαράδες έναντι ορισμένου τιμήματος σε χρήμα, ύστερα από διαγωνισμό, και για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Ιβάρια ήταν: Του “Καλόγερου” που ανήκε στο συνεταιρισμό ψαράδων και ο “Αυλέμονας”. Ο “Καρυδιάς” ανήκε στο χωριό Στρογγυλή και ο “Αυλέμονας” παλιά ανήκε στη Στρογγυλή. Η Στεφάνη όμως το διεκδικούσε επειδή ήταν στο σύνορό της και γι’ αυτό πήγε τότε στην Αθήνα ο Μιχάλης Τσόλης κι ο Αχιλλέας Κώνστας και πέτυχαν να μείνει στη Στεφάνη. Με τον καιρό χάλασε και δεν ξανανοικιάστηκε. Του “Καλόγερου” που ανήκε στον Άη Λια, βγήκε στη δημοπρασία και το πήρε ο Συνεταιρισμός. Όταν έγιναν στο ποτάμι τα αναχώματα για την αποξήρανση του Βάλτου, τα ιβάρια κλείστηκαν κι αχρηστεύτηκαν.

Όλο τον καιρό ψάρευαν. Για να πιάσουν όμως τη μεγάλη “ψαριά”, αρχές της άνοιξης, έκοβαν αγριοκάλαμα, τα ’πλεκαν σε σχήμα ψάθας περίπου 1/2 μ. και μ’ αυτά περιέκλειαν τη βαλτώδη περιοχή που όριζε το σύνορο του κάθε “βαριού” και περίμεναν.

Με την πώση της στάθμης των νερών τα ψάρια ενστικτωδώς τραβούσαν προς τα βαθύτερα σημεία και μη μπορώντας να ξεφύγουν δεξιά και αριστερά κατευθύνονταν προς το ποτάμι. Εκεί είχαν στημένα τα καλαμωτά τους με συνδυασμό εύκολης εισόδου και ποτέ εξόδου των ψαριών, οι ιβαρ(ι)άδες. Το πιάσιμο των χελιών όλο το διάστημα της χρονιάς το ’καναν με τους “βαλκούς”. Πληχτά κι αυτά δίχτυα σε σχήμα κωνιού σχεδόν, ανοιχτός κύκλος στην είσοδο, ενδιάμεσα κωνοειδές δίχτυ και στη συνέχεια 3 ή και 4 τέτοια ως το τέλος, που εκεί δένονταν σφιχτά.

Το σπύσιμο γινόνταν κατά προτίμηση στα αυλάκια που η κοίπη τους δεν ξεπερνούσε τα 3 έως 4 μέτρα. Πρόσεχαν να τα ’στηναν ενάντια στη ροή του νερού και η μπούκα τους να πιάνει άκρη - άκρη, με τα πληχτά πτερύγια του όλου συστήματος, έτσι που να μη διαφεύγει τίποτα έξω απ’ το βαλκό κατά την κάθοδό του. Ότι έμπαινε μέσα δεν ξανάβγαине. Έμπαιναν εύκολα λόγω της μεγάλης κυκλικής εισόδου, διαμέτρου περίπου μισού μέτρου, και στη συνέχεια προχωρούσαν στο βάθος του βαλκού που όλο στένευε κι εκεί αιχμαλωτίζονταν.

Τα χέλια κινούνταν τη νύχτα και προπάντων τις σκοτεινές βραδιές με κακοκαιρία, μ’ αστραπές και βροντές. Η ζωή των χελιών, η κίνησή τους και ο πολλαπλασιασμός τους, δεν είναι θέμα της παρούσης συγγραφής.

Ακόμα σε μεγάλες πλημμύρες που τα νερά του βάλτου έφταναν σχεδόν μέχρι το δημόσιο δρόμο, πάντα στο σημείο των “Αναβρυστικών”, ευκαιριακά οι ψαράδες έπιαναν χέλια με μεγάλη μπουγαδοκαλάθα και με απόχες, όταν κάποιος μπροστινός με τα πόδια του ταρακουνούσε τα ρηχά νερά κι αυτά φεύγοντας ζαλισμένα πιάνονταν στην παγίδα.

Στο χωριό Στεφάνη, ένα από τα χελοχωριά του Βάλτου τότε, είχαν μια όμορφη συνήθεια. Τη γιορτή του “Σωτήρος” επειδή συμπίπτει με τη νηστεία του

Δεκαπενταύγουστου, είχαν τη συνήθεια οι υποτεύοντες χριστιανοί να τρώνε ψαροειδή.

Μέρες πριν τη γιορτή “τα αυλάκια” έβγαιναν σε δημοπρασία από μια τοπική επιτροπή και κατακυρώνονταν σ’ εκείνον που θα ‘δινε τη μεγαλύτερη ποσότητα χελιών στην κάθε οικογένεια. Άλλος μια οκά, μια εκατό, μια εκατόν πενήντα, ως που τελικά κατακυρώνονταν στον πλειοδότη.

Τότε άρχιζε το κλείσιμο των αυλακιών εκατέρωθεν με καλαμωτά ως την πηγή τους. Ότι είχαν τα αυλάκια από ψαρικό πιάνονταν στους, σε πολλά σημεία, σπένδους βαλκούς και κοφίνες ως την μπούκα του ποταμιού.

Συγκέντρωναν τελικά τα χέλια σε σημείο που ήταν το καφενείο, του “Μπάρμπα Νάκου” κι εκεί ξεχώριζαν αρχικά την ποσότητα που θα μοίραζαν στο χωριό. Είχαν μαζί τους κατάλογο λεπτομερή όλων των οικογενιών και έκαναν το λογαριασμό, τόσες οικογένειες επί τόση ποσότητα η κάθε μια, σύνολο τόσες οκάδες.

Έπαιρναν τότε βούρλα κι αρμάθιαζαν τα χέλια ένα, ένα αφού πρώτα τα σφάζανε. Στο χωριό και σήμερα ακόμα όταν πιάνουν χέλια και ιδίως χέλι σκασμένο, ας είναι φρεσκότατο το πετάνε, δεν το τρώνε. Έτσι το βρήκαν έτσι το κρατάνε!

Στο αρμάθιασμα προσπαθούσαν η ορισμένη ποσότητα για την κάθε οικογένεια να ‘χει ποικιλία σε μέγεθος, έτσι ώστε ν’ αποφεύγονται παράπονα για χαριστική διανομή κ.λ.π.

Όταν τελείωναν αυτή την προεργασία, τα φόρτωναν στο κάρο και τα πήγαιναν στο χωριό. Στο βακούφικο μαγαζί γίνονταν η διανομή δίκαιη και σωστή.

Την ημέρα του “Σωτήρος” στο χωριό όλα τα σπίτια έτρωγαν χέλια. Ήταν μια γιορτή χελιών.

Τα χέλια που ‘μεναν στου “Μπάρμπα Νάκου” ήταν το κέρδος των πλειοδοτών ψαράδων που τα πουλούσαν ελεύθερα στα γύρω χωριά, που πολλά απ’ αυτά είχαν και πανηγύρια.

Για τον παπά, το δάσκαλο, τον πρόεδρο και το Γραμματικό γίνονταν στου “Μπάρμπα Νάκου” σωστό γλέντι με διαλεγμένα ένα - ένα χέλια ψημένα στο καλάμι, από τους αρχιχελάδες Νάσιο Γιωργατσέλη, Νάκο Γιώτη κ.α. Δυστυχώς αυτή η συνήθεια κόπηκε. Το λιγότεμα των νερών των αναβρυστικών, τ’ αποστραγγιστικά έργα κι άλλες τινές αιτίες, στέρησαν το χωριό απ’ αυτή την όμορφη συνήθεια.

Τα χέλια τα ξεχώριζαν σε “καθάρια” και σε “γλαβίτσια”, όπως προαναφέραμε. Άλλα χέλια είχε ο “Πόρος” που εξαρτιόνταν απ’ τη βοσκή τους, άλλα η “Σκάλα” του Λούρου. Όλα “καθάρια” και το δέρμα τους πολύ λεπτό, κατανόσιμα. Τα χέλια της “Βρύσης” είχαν χοντρό δέρμα, είναι μελαμψά, δεν είναι άσπρα όπως τα “καθάρια” γνήσια.

“Καθάρια” λέγονταν κι αυτά.

Πάντα η Στεφάνη είχε και έχει χέλια που πιάνοντάς τα οι βαλκολόγοι λίγα λίγα,

τα κλείνουν σε κοφίνες που τις κρατάνε βυθισμένες μέσα στο νερό για να βρισκονται στο φυσικό τους περιβάλλον και να διατηρούνται πάντα φρέσκα.

Όταν τα χρειαστούν, παίρνουν όσα θέλουν, εκτός από τα σκασμένα που (όπως είπαμε) τα πετάνε.

Τα χέλια προτού μαγειρευτούν ή ψηθούν, πλένονται πολλές φορές για να τα απαλλάξουν από τη γλίτσα που έχει το δέρμα τους, τρίβοντάς τα πολλές φορές με ποσινάδα ή με φύλλα συκιάς. Και με χοντρό αλάτι ακόμα.

Ψάρευαν ακόμα και με παραγάδια στο ποτάμι.

Στο μεγάλο αυλάκι της “Σκάλας” ψαρεύανε και μουστακάτα που φορές φορές φτάνανε ως πέντε και πιο πάνω κιλά το ένα. Αυτά τα μεγάλα επειδή ήταν δύσκολο να τα καθαρίσουν απ’ τα μεγάλα λέπια, παίρναν τη “μασιά” βάζανε τη μακριά ουρά της στη φωτιά την κοκκινίζανε και όπως ήταν κόκκινη την περνούσαν πάνω στο ψάρι κι αυτή καίγοντας τα λέπια ήταν εύκολο να καθαριστούν από τη νοικοκυρά.

Μαγειρεύονταν κατά κανόνα “πλακί” με πατάτες και ήταν κατανόσιμα. Αυτό το είδος ψαριών έχει πολλά αγκάθια.

Και με το καμάκι ψάρευαν ακόμα και κεφαλοειδή, λαυράκια, δροσίνες κ.α. Ο κέφαλος δε χτυπιόνταν εύκολα με το καμάκι, εκτός αν το σημείο που βρίσκονταν ήταν σκιερό. Το βράδυ χτυπιόνταν δυσκολότερα.

Την ημέρα είναι πιο πονηρά τα μουστακάτα.

Τα δολώματα συνήθως ήταν τσίμες, σκουλίκια, γαριδούλες, βατράχια την άνοιξη. Δύσκολο τα καθάρια χέλια να πάρουν δολώματα στ’ αγκίστρι και στις κοφίνες δύσκολα πιάνονται. Την ημέρα δε βλέπεις χέλι καθαρίο να κυκλοφορεί. Είναι κρυμμένα σε τρύπες και σε ριζώματα.

Τα “γλαβίτσια” έχουν τη μύτη πιο σουβλερή και το χρώμα κίτρινο. Τα “κοκκίνια” είναι ελαφρώς κόκκινα. Μοιάζουν λίγο με τα “γλαβίτσια”. Τα “γλαβίτσια” τα λέγανε και “νιόματα”. Αυτά είναι μικρά. Με τις πλημμύρες θολώνουν τα νερά κι ανεβαίνουν τον ανήφορο, γι’ αυτό βάζανε τους βαλκούς τον κατήφορο οι χελάδες για να τα πιάσουν.

Τα χέλια που πιάνονταν στ’ “αυλάκια” ήταν νοσιμότητα. Έχουν πιαστεί χέλια στ’ αυτά 3 και 4 κιλά το ένα. Στη λίμνη της “Μπόιδας - Μαυρής” μέχρι και 5 κιλά το ένα.

Οι χελομάνες. Όταν την άνοιξη το κανάλι περνούσε απ’ τη “Ρουσίδα”, στη μέση του χωριού, τα χέλια περνούσαν κι απ’ εκεί προς το ποτάμι, έβαζαν βαλκούς κι έπιαναν χοντρά χέλια. Ο Αχιλλέας Κώνστας έλεγε πως κάτω απ’ την καμάρια της “Ρουσίδας” στο μεσοχώρι έπιασε τετράκιλο χέλι της “Μαυρής”. Ο ίδιος από την πείρα του σαν χελάς έλεγε πως τα “γλαβάκια” γεννάνε εδώ. Είχε φέρει ο ίδιος μικρά χελάκια. Σήκωνε πλάκες στα ρηχά νερά κι εύρισκε χελάκια. Μένουν και γεννούν εδώ. Ανοίξαν χέλι και βρήκανε χελάκια στην κοιλιά, λεπτά σαν μανιόραμμα, σχεδόν δεν βλέπονταν.

Ψαρεύουν και με την “πρια”, με το “πυροφάνι” που ανάβαν μπεκ και μπροστά

στη βάρκα και πίσω.

Τις “ισίμες” πιάνανε με αγκίστρια, με τσιμποδίκτυα 18άρια και 17άρια. Τις πιάναν προπάντων Γενάρη-Φλεβάρη που βγαίνουν στα ρηχά νερά για ν’ αφήσουν τ’ αβγά τους.

Ένας μόνο ήταν στο χωριό που ψάρευε στο ποτάμι με “πεζόβολο”. Ένα δίχτυ που το μάζευε στον αριστερό ώμο και με το δεξί του χέρι το πετούσε στο ποτάμι, όπου έπεφτε απλωμένο κυκλικά και με το βάρος των βαριδιών που είχε στις άκρες του περιφερειακά θυθιζόνταν περιορίζοντας μια επιφάνεια στο βάθος περίπου διαμέτρου 4-5 μ. Ότι είχε το ποτάμι στο σημείο αυτό το αιχμαλώτιζε. Τραβώντας το προς τα έξω έκλεινε τα ψάρια και τα άδειαζε στο μονόξυλο, πριάρι τό ’λεγαν.

Ο άνθρωπος αυτός ψάρευε όλη τη νύχτα, ακόμα και τις χειμωνιάτικες μέρες που το ποτάμι ξεχειλίζει και ήταν φόβος να ανατραπεί το πριάρι ή με την ταχύτητα του ρεύματος του ποταμιού να τσακιστεί πάνω σε κανένα κούτσουρο πού’χε παρασυρθεί απ’ τα νερά ή από άλλη κακοτυχία.

Κινδύνευε κάθε στιγμή να πνιγεί. Ούτε μπάνιο δεν ήξερε, όμως το τολμούσε, γιατί μ’ αυτή την τέχνη ζούσε την πολυμελή οικογένειά του.

Ψαρέματα γίνονταν και με κοφίνες. Τις έπλεκαν οι ψαράδες με βέργες από λυγαριά πού ’ταν άφθονες στη “Μαυρή”, Θεσπρωτικό, Κρανιά.

Ήταν με τέχνη φτιαγμένες έτσι, που εύκολα να μπαίνουν τα χέλια από την ανοικτή στρογγυλή είσοδο και δύσκολα να βγαίνουν.

Ακόμα και με πετονιές ψάρευαν οι άνθρωποι στ’ αυλάκια και στο ποτάμι. Ένα άλλο είδος του γλυκού νερού είναι οι καραβίδες. Αυτές ψαρεύονταν με τις απόχες στα κρύα νερά του ποταμιού της λίμνης “Μαυρής”.

Έμπαιναν οι ψαράδες μέσα στο κρύο νερό του ποταμιού ανακατεύοντας το νερό με τα πόδια τους στον πυθμένα και μπροστά απ’ την απόχη και τις έπιαναν.

Τις έβραζαν φρέσκες - φρέσκες στο νερό, τις αλάτιζαν στο ίδιο νερό, τις έβγαζαν ζεστές - ζεστές, τις πασπάλιζαν με τριμμένη ρίγανη, τις έβγαζαν στα ουζάδικα και τις πουλούσαν για μεζέ. Ήταν κατανόστιμες. Τις πουλούσαν με το κομμάτι, ανάλογα με το μέγεθος.

Τώρα με τα αποξηραντικά έργα, χάθηκε κι αυτό το είδος. Σπάνια να βρεις και στα νερά του “Αγίου Γεωργίου”.

Αν μπορούσε κι αυτό το είδος να προστατευτεί, θά ’ταν μια μεγάλη προσφορά όχι απλώς οικολογική, αλλά επιβαλλόμενη απ’ την ανάγκη διατήρησης του είδους.

ΑΛΗ ΝΤΙΝΟ

ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΣΙΩΖΗΣ

Συνταξιούχος δάσκαλος

Περί της Ελληνικής μας γλώσσας

Είναι αλήθεια πως η Ελληνική μας γλώσσα έχει ταλαιπωρηθεί πολύ. Τα βάσανά της δεν είναι τωρινά αλλά αρχίζουν από πολύ παλιά. Είναι γνωστό σε όλους ότι είχαν δημιουργηθεί δύο στρατόπεδα αγρίως αντιμαχόμενα. Οι οπαδοί της καθαρεύουσας και οι οπαδοί της δημοτικής. Μετά από αγώνες δεκαετιών κατορθώθηκε κάποιος συγκερασμός απόψεων και την τελευταία εικοσαετία επιβλήθηκε πλήρως και επικράτησε η δημοτική. Φαίνεται όμως πως πολλοί δε διακρίνουν τις διαφορές γιατί δε διακρίνονται σαφώς τα όρια μεταξύ τους.

Την ίδια ώρα που κάποιος εκφράζεται στη δημοτική μεταχειρίζεται και τύπους της καθαρεύουσας και τανάπαλιν, και μάλιστα όπως του έρχεται βολικά. Ιδιαίτερα κατά τον τονισμό των λέξεων γίνονται πολλά στραβοπατήματα. Οι λέξεις π.χ. γυμνάσιο, λύκειο, κ.λ.π. είναι προπαροξύτονες. Στη γενική γίνονται παροξύτονες, του γυμνασίου, του λυκείου αλλά αν δεν του αρέσει του ομιλούντος τις αφήνει προπαροξύτονες. Άκουσα προ ημερών έναν παρουσιαστή να λέει: Του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου, χωρίς να ενοχλείται.

Αν το πάμε έτσι γιατί να μη πούμε του ανθρώπου και όχι του ανθρώπου, του πόλεμου και όχι του πολέμου, της μέθοδου και όχι της μεθόδου κ.λ.π. Χρειάζεται λοιπόν προσοχή. Δεδομένου ότι κάθε τι που παρουσιάζεται στην τηλεόραση παίρνει το χαρακτήρα του εγκύρου, του παραδεκτού, του σωστού, είναι φανερό ότι γίνεται λάθος διδαχή στο κοινό, από το επίσημο αυτό, όπως θεωρείται, βήμα.

Με την επικράτηση της δημοτικής οι γραμματικοί τύποι έγιναν πιο ελαστικοί και φθάνομε σε ακρότητες που δεν είναι δημοτική αλλά παραμόρφωση και παραφθορά, με αποτέλεσμα να χάνει η γλώσσα μας την πλαστικότητα, την ομορφιά και τη λεπτότητα των εννοιών που της χαρίζει ο πλούτος των λέξεων και η πχητική ποικιλία με τη μεταφορά των τόνων και την αλλαγή των καταλήξεων.

Καταντίσαμε να θεωρείται κάθε ομαδοποίηση και απλοποίηση στην κλίση των κλιτών λέξεων σαν ένδειξη προοδευτικού πνεύματος ενώ η εμμονή στους προηγουμέν-

νους τύπους σαν οπισθοδρόμηση και αναχρονισμό.

Αυτή η τάση επικράτησε με τη δικαιολογία ότι όσο πιο απλά εκφραζόμαστε τόσο καλύτερα μας καταλαβαίνει ο λαός, ο οποίος κατά τεκμήριον θεωρείται απαίδευτος και αγράμματος.

Αυτή η λογική και ο τρόπος σκέψης οδήγησε σε απομάκρυνση από τον αρχικό τύπο λέξεων με αποτέλεσμα να μη γνωρίζομε από που προέρχεται η κάθε λέξη, ποια είναι η ρίζα της, και ποία η αρχική της μορφή. Κάποτε είχαμε καταργήσει και το μάθημα των αρχαίων Ελληνικών αλλά ευτυχώς συνήλθαμε και το ξαναβάλαμε στη θέση του.

Κοντολογής θέλω να πω πως είναι λάθος στο όνομα ενός αμφιβόλου προοδευτισμού να καταστρέφουμε τη θαυμάσια Ελληνική μας γλώσσα με τις χοντροκοπιές που μεταχειριζόμαστε και πως προοδευτισμός δεν είναι η ισοπέδωση και η ευθυγράμμιση με τους αγραμμάτους, αλλά η πλήρης γνώση, κατανόηση και σωστή χρήση της γλώσσας μας, που κατά γενική ομολογία είναι η πιο εκφραστική όλων των εννοιών της ανθρώπινης διάνοιας. Είναι κρίμα να θεωρείται η Ελληνική η πρώτη γλώσσα, από προσωπικότητες διεθνούς κύρους, και εμείς να βάζομε σε καλύτερη μοίρα άλλες γλώσσες και να υποτιμούμε τη δική μας. Γιατί συμβαίνει και αυτό. Σε ένα δημοτικό σχολείο των Αθηνών οι μικροί μαθητές στη Χριστουγεννιάτικη γιορτή που δόθηκε, έψαλλαν τα κάλαντα στην Αγγλική γλώσσα για να δείξουν τις γνώσεις τους και την πρόδοό τους γενικώς, οι δε γονείς κατευχαριστημένοι χειροκροτούσαν. Έφυγα ενοκλημένος.

Σημεία άξια ιδιαίτερης προσοχής.

1. Ανεβοκατεβάσματα του τόνου στα προπαροξύτονα: Του γυμνασίου, του σταδίου, του Λυκείου κ.λ.π.

2. Πολλές λέξεις δεν μπορούν να αποδοθούν στη δημοτική όπως προνομιούχος, περίοπος, διαγώνιος, περίμετρος κ.λ.π άρα η δημοτική δεν μπορεί να είναι αμιγής και ανεξάρτητη από την καθαρεύουσα.

3. Όλα τα επιρρήματα σε -ως: καλώς, κακώς, δικαίως, ευτυχώς, πλήρως κ.λ.π. να παραμείνουν ως έχουν. Πολλά από αυτά δεν έχουν αντίστοιχη έκφραση στη δημοτική και ανατρέποντάς τα όπως το επομένως σε επόμενα συγχέονται με το συγγενές επίθετο.

4. Οι μετοχές θα ήταν προτιμότερο να μείνουν σε χρήση γιατί εμπεριέχουν συμπυκνωμένο νόημα και είναι πιο ακριβείς στις έννοιες που αναφέρονται.

Χωρίς να είμαι γλωσσολόγος ή να διεκδικώ εύσημα διδάκτορας, έχω τη γνώμη πως πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί στην ομιλία μας γενικώς, και προπαντός όσοι βγαίνουν στην τηλεόραση και ιδιαίτερα οι παρουσιαστές.

Παλαιότερα που η διαμάχη μεταξύ δημοτικιστών και καθαρευουσιάνων ήταν στο "φόρτε της" ένας καθαρευουσιάνος για να πειράξει τους δημοτικιστές, μετέφρασε το θεώρημα του Πυθαγόρα: Το τετράγωνο της υποτεινούσης κ.λ.π στη δημοτική ως ακο-

λούθως: Το τεσεράγκωνο της αποκατινής τεντώστρας είναι ίσο με το μάζωμα των τεσεράγκωνων των δυο πλαϊνών παιδιών.

Όσον αφορά τα κείμενα σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αποδοθεί στη δημοτική και να συγκινήσει όπως συγκινεί το υπέροχο του επιγραφίου θρήνου: *Ω γλυκύ μου έαρ ...* ή κανένας δεν μπορεί να μη θαυμάσει τη ρητορική φράση του Ιωάννου του Χρυσοστόμου όταν κατακεραύνωνε την αυτοκράτειρα του Βυζαντίου: *Πάλιν η Ηρωδιάς μαίνεται, πάλιν ταρασσεται, πάλιν την κεφαλήν του Ιωάννου ζητεί* καμιά μετάφραση δεν μπορεί να την παρουσιάσει σε όλο της το δυναμισμό.

Γενικά τόσο τα κείμενα της καθαρεύουσας όσο και της δημοτικής έχουν αυτά καθεαυτά λυρισμό, μαγεία, ομορφιά και η μεταγλώτισή τους δεν μπορεί να αναπαράγει και να αποδώσει με ακρίβεια την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζουν στην πρώτη τους μορφή.

Ας πάρουμε κείμενα του Βαλαωρίτη. Του μεγάλου ποιητή και λογοτέχνη που τα ποιήματά του έθρεψαν και γιγάντωσαν το φρόνημα γενεών Ελλήνων και που δεν έλειπαν από καμιά γιορταστική εκδήλωση των σχολείων στην εποχή μας και που συγκλόνιζαν μικρούς και μεγάλους. Ο Βαλαωρίτης έγραψε ποιήματα στη δημοτική και πεζά στην καθαρεύουσα. Από το ποίημά του *“Ο Φωτεινός ο ζευγολάτης”*: *Πάρε ένα σβώλο Μήτρο και διώξε εκείνα τα σκυλιά που μου χαλούν το φύτρο* Πόση αμεσότητα, πόση δύναμη, πόση αγανάκτηση, πόση αποφασιστικότητα ξεχειλίζει από το στίχο αυτό.

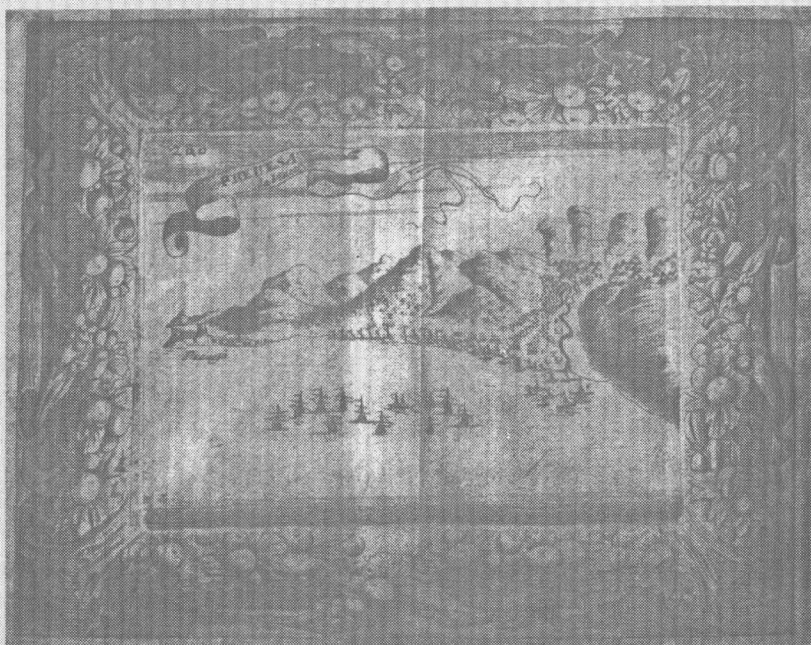
Άλλο πεζό στην καθαρεύουσα: ... *Ο Καλόγηρος Σαμουήλ ήτο το τελευταίον νήμα από το οποίον εκρέμετο το πολυπαθές Σούλι. Ανεδείχθη τότε ο μοναχός ούτος, άγγελος θανάτου ...*

Αν μεταφέρομε τις εκφράσεις αυτές, την πρώτη στην καθαρεύουσα και τη δεύτερη στη δημοτική, θα χάσουμε το πρωτογενές συναίσθημα και θα έχουμε μια παραλλαγή, που δε θα έχει τίποτα από το δυναμισμό του αρχικού κειμένου.

Απομένει λοιπόν να γνωρίσουμε καλά και τη δημοτική και την καθαρεύουσα και την αρχαία, αν είναι δυνατόν, για να έχουμε πλήρη γεύση και να απολαμβάνομε τα κλασικά κείμενα της Ελληνικής γραμματείας. Κατά τα άλλα πρέπει να είμαστε περήφανοι για την τόσο πλούσια και άρτια γλώσσα μας και με κανένα τρόπο δεν επιτρέπεται να την παραποιούμε κάνοντας τον προοδευτικό.

Θεσπρωτικό, Ιούλιος 1999

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΔΩΔΩΝΗ: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡ. 58

Κώστας Κόμης

Δημογραφικές όψεις της Πρέβεζας

16ος-18ος αιώνας

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1999

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΠΩΝΗΣ

«Ένα ζευγάρι παπούτσια για τη μάνα μου»

(Η κριτική του βιβλίου)

Τι θα μπορούσε να γράψει κανείς σ' ένα κριτικό σημείωμα για το λογοτεχνικό έργο του Ρήγα-Γιώργου Σκουτέλα από το χωριό Θεοδώριανα Άρτας που καλύπτει πτυχές από συγκλονιστικά γεγονότα του πρόσφατου Εθνικού μας βίου γύρω από τον Ελληνικό εμφύλιο, όταν ο γράφων για πρώτη φορά επιχειρεί και αποτολμά κάτι παρόμοιο;

Σε μια ήδη διαμορφωμένη επικαιρότητα που στέκεται καθοριστική για τον αναγνώστη, η παρουσίαση του βιβλίου συμπίπτει με την επέτειο των 50 χρόνων από την επίσημη λήξη του εμφυλίου και το γεγονός αυτό μου έδωσε το ερέθισμα της συγγραφικής μου αποκοιτίας.

Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, μπορώ να πώ, ότι το μυθιστόρημα του Ρ.-Γ. Σκουτέλα, αποτελεί μία πολύ σημαντική κατάθεση στο χώρο της μεταπολεμικής πεζογραφίας που στερείται τίτλων, και ίσως για το λόγο αυτό αξίζει, μέσα από την έξοχη λογοτεχνική του πλοκή, το ευαίσθητο της θεματογραφίας που κυριαρχεί στη σκέψη και στην έκφραση του λόγου του συγγραφέα, να υποστηρίξω ότι, το βιβλίο κερδίζει τον αναγνώστη με τη γνήσια συμπάθεια που του χαρίζει ο δημιουργός του.

Οι συγκλονιστικές σελίδες του μυθιστορήματος με την τρυφερή, ηρωική, νοσταλγική και πένθιμη μορφή των πρωταγωνιστών του βιβλίου, φωτίζουν ένα θέμα που δεν «αντέχουμε» να μιλάμε γι' αυτό, γιατί αποτελεί ένα κομμάτι της ιστορικής μας αποσκευής, που ακόμη δεν έχουμε μετρήσει σωστά το νόημα αυτών που συνέβησαν τότε, σ' εκείνη τη зоφeρηή και τόσο άδικη για μας τους Έλληνες και την Ελλάδα εποχή.

Μέσα από τη λυρική πεζογραφία του Ρ.-Γ. Σκουτέλα «η νωθρή σκέψη κατακλύζεται από ματωμένες θύμψεις. Ονόματα ξεπηδάνε μέσα απ' τα σουρωμένα χείλη της Ηπειρώτισσας και χαροκαμένης μάνας-ηρωίδας, Βάγιας Ανθή, που χλευάζει με καρτερία το στραπατοσαρισμένο ειδωλό της, χλευάζοντας το χρόνο». Η πλοκή και τα στοιχεία στα οποία στηρίζεται το έργο θα μπορούσε να είναι απολύτως αυθεντικά γιατί η δυνατή πένα του συγγραφέα σμίλεψε βαθειά τη ψυχογραφία των ηρώων του με

πάθος και ειλικρίνεια αφοπλιστική.

Η ιστορία αρχίζει μέσα στην αντάρα και τη δίνη του εμφυλίου, της πικρής εκείνης εποχής, με το ξεκλήρισμα της οικογένειας Ανθή, μέσα από το μονόλογο της Βάγιας Ανθή: *«Εσύ Νικόλα, ήσουν ξεροκέφαλος, στούρνος, αγύριστο κεφάλι. Βάλθηκαν να αλλάξεις τα μυαλά του κόσμου μονομιάς. Κι έφαες το κεφάλι σου σ' εκείόν τον πολιτικό καθγά στον καφενέ. Γένεται, μωρέ, αυτόνο με την πάρλα μοναχά; Κι εσύ, Λιά μου, πήρες το ντουφέκι να βαρέσεις τους γερμανούς. Καλά έκανες. Αλλά, σκοτώθηκαν, μωρέ, στα δεκαεννιά σου σ' εκείό το γιουρούσι κοντά στην Άρτα Εσύ, Δυσσέα μου, σαν τι τάχα ν' απόγινες στο βουνό; Ρωτάω και ματαρωτάω τ' αργιοπούλια πούρχονται απ' το βορρά. Κι απόκριση δε λαμβάνω. Μήτ ένα χαμπέρι».*

Ο Δυσσέας Ανθής ένα δεκαεπτάχρονο ψυχωμένο αγόρι αποτελεί τον κεντρικό ήρωα του μυθιστορήματος. Έχοντας ήδη ζήσει την ορφάνια του πατέρα και του σκοτωμένου από τους γερμανούς αδελφού του, φεύγει κρυφά από το σπίτι του και πηγαίνει να καταταχθεί στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδος *«Ήρθα ν' αγωνιστώ για τη δικαιοσύνη, την ισότητα και για τα παπούτσια της μάνας μου ...»* ήταν τα πρώτα του λόγια όταν πρωτοσυναντά τους αντάρτες.

Διαβάζοντας το μυθιστόρημα του Ρ.-Γ. Σκουτέλα *«Ένα ζευγάρι παπούτσια για τη μάνα μου»* ζεις έντονα μέσα από τον ψυχισμό του συγγραφέα και των ηρώων του. Είναι ένας δυνατός και αληθινός δημιουργός που συγκλονίζει με τη λαγαρή του αφήγηση και την ομορφιά του λόγου του.

Θέλεσαι από τον περιγραφισμό, προσώπων και πραγμάτων, αισθάνεσαι τη γεύση από τις πικρές μνήμες μιας αληθινής εποχής που αποτιμήθηκε με άφθονο αίμα ελληνικό, με θυσίες ανώφελες, με σωρούς από συντρίμια και προδομένα ιδανικά, κι όπως καταγράφει ο ίδιος ο συγγραφέας στον επίλογό του ... *« Ο Οδυσσέας Ανθής ζει τη δικιά του Οδύσσεια στην κόλαση του εμφυλίου με μία ταπεινή προσδοκία: ένα ζευγάρι παπούτσια για τη μάνα του.*

Μα δε θα φθάσει ποτέ στην Ιθάκη - γιατί ο κομμουνισμός δεν έφτιαξε, δεν μπόρεσε ποτέ να φτιάξει τη δικιά του Ιθάκη στην Ελλάδα ...»

Η γνώμη μου για το έξοχο αυτό πεζογράφημα του Ρ. Σκουτέλα είναι ότι αποτελεί ένα από τα πλέον εκλεκτά δημιουργήματα της νεοελληνικής γραμματείας που αξίζει μιας δημόσιας αναγνώρισης και επαίνου, που είμαι βέβαιος ότι εάν δεν έχει συμβεί, θα έλθει αργά ή γρήγορα μέσα από την καθολική αναγνώριση του έργου του από το αναγνωστικό κοινό.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Όπως γράφει ο ίδιος ο Ρ.Γ. Σκουτέλας στο βιβλίο του, σπούδασε στη Νομική Σχολή Αθηνών και Διοικητική επιχειρήσεων στο μεταπτυχιακό τμήμα της Ανωτάτης Εμπορικής. Εργάστηκε για ένα διάστημα ως δημοσιογράφος στην ημερήσια εφημερίδα της Αθήνας «Αθηναϊκή» και σε ημερήσιες εφημερίδες των Ιωαννίνων. Μετά εργάστηκε στον ΟΤΕ. Από το 1981-1989 διετέλεσε σύμβουλος και Διευθυντής του Γραφείου του Υπουργού Οικονομικών. Ασχολήθηκε από νωρίς με τη λογοτεχνία και συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά.

Όπως έχω διαβάσει από τη μηνιαία επιθεώρηση στην «*Ηπειρωτική Εστία*», τεύχος 357-359, Μάρτιος 1982, του αείμνηστου Δημοσθένη Κόκκινου, ο συγγραφέας έχει γράψει και άλλα λογοτεχνικά έργα που έτυχαν τον ανυπόκριτο ενθουσιασμό και επαίνου του πνευματικού κόσμου της εποχής, όπως το «*Κάπως έτσι το 1977*», «*το κατά κεφαλή εισόδημα*» το 1979, Διηγήματα. Το «*Άμαχος πληθυσμός*» μυθιστόρημα το 1982, «*Όσο ζούσες Ορέστη ήσουν βλάκας*» μυθιστόρημα 1986, όπως και άλλα έργα που δείχνουν την πολυγραφότητα του έξοχου αυτού ηπειρώτη πεζογράφου. Η Δ/ση του συγγραφέα είναι Πάρνηθος 43, Αθήνα Τ.Κ. 11364 Τηλ. 01-8640888.

Τέλος ο γράφων εντυπωσιασμένος και κατάπληκτος από την ανάγνωση του βιβλίου, απετόλμησα την κριτική του παρουσία, χωρίς τη συγκατάθεση του συγγραφέα αιτούμενος πρωτίστως τη συγγνώμη τόσο του κ. Ρ.-Γ. Σκουτέλα, όσο και των ειδημόνων βιβλιοκριτών.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Την τελευταία κραυγή
την άκουσε μια πόρνη

Με Θεόδωρο Παπαδόπουλο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΣΤΕΛΙΟΣ Θ. ΜΑΦΡΕΔΑΣ

Διευθυντής Τράπεζας - συγγραφέας

Άθλιοι Ήρωες

(για το τελευταίο μυθιστόρημα του Στέφανου Σταμάτη:

Την τελευταία κραυγή την άκουσε μία πόρνη, εκδόσεις Καστανιώτη 1999)

Πλησιάζει τα 40 χρόνια θητείας στην πεζογραφία ο Στέφανος Σταμάτης, κι έχει να επιδείξει ένα πλούσιο έργο: τρεις συλλογές διηγημάτων, μία νουβέλα και τέσσερα μυθιστορήματα, μαζί με το πρόσφατο *Την τελευταία κραυγή την άκουσε μία πόρνη*.

Κυρίως όμως έχει να επιδείξει την άριστη ποιότητα του έργου του, την οποία βελτίωνε διαρκώς από βιβλίο σε βιβλίο, για να φτάσει σ' αυτό το ύψος όπου σήμερα στέκεται και να απολαμβάνει τους καρπούς των κόπων του, καθώς όλοι τον αναγνωρίζουν σαν έναν από τους πιο σημαντικούς σύγχρονους πεζογράφους μας.

Ο Σταμάτης ζει και δραστηριοποιείται στην πόλη μας, αθόρυβος, σεμνός και εργατικός, καθώς ταιριάζει σ' έναν αληθινό εργάτη της Τέχνης.

Με το πρώτο κιόλας βιβλίο του, τη συλλογή διηγημάτων *Ο κάμπος με τα όνειρα* (Δίφρος 1960), ο Σταμάτης έκανε αισθητή την είσοδό του στη λογοτεχνία μας, τόσο για τη λυρική διάθεση με την οποία πότιζε εκείνα τα κείμενά του, τα δομημένα με ιδιαίτερη μαστοριά και επιμέλεια, όσο και για την αποφυγή της κοινοτοπίας καθώς οι ήρωές του ήταν πέραν του συρμού. Τέτοιος είναι π.χ. ο ήρωας του διηγήματος *Αλλαγή πορείας*, που θεωρήθηκε ως το καλύτερο της συλλογής και τον κατέταξε στη χορεία των σημαντικότερων σύγχρονων θαλασσινών πεζογράφων (βλ. Γιάννη Κουβαρά: *Λογοτεχνία καταστροφής*, περιοδικό 7 ημέρες της εφημερίδας *Καθημερινή*, αφιέρωμα: *Θαλασσινή Λογοτεχνία*). Δεν είναι παρακινδυνευμένο, να θεωρήσω το διήγημα αυτό ως εφάμιλλο του διηγήματος *Η θάλασσα του Ανδρέα Καρκαβίτσα*, από τα *Λόγια της Πλώρης* του. Οι ήρωες και των δύο διηγημάτων, αλλάζουν κάποια στιγμή την πορεία της ζωής τους σε σχέση με τη θάλασσα, μόνο που την αλλάζουν με διαφορετικό τρόπο. Ο ήρωας του Καρκαβίτσα, επανέρχεται σ' αυτή με μία βίαιη και επαναστατική πράξη, αγνοώντας κάθε κοινωνική συμβατικότητα και αφήνοντας πίσω του την οικογένεια και την περιουσία που έφτιαξε, όντας στεριανός. Του Σταμάτη ο ήρωας παρατείνει την παραμονή του στη θάλασσα, αποφεύγοντας προσωρινά τη συνταξιοδότησή του, με έναν αντιρωϊκό και πολύ συμβατικό τρόπο: εκμεταλλευόμενος τα αισθήματα των συναδέλφων του και τις ευνοϊκές συγκυρίες.

Όμως ο Σταμάτης δε θα επιμείνει στις θαλασσογραφίες. Στα μετέπεπα βιβλία του, θα ασχοληθεί με θέματα κοινωνικά και υπαρξιακά, απ' όπου φαίνεται ο προβληματισμός του για τη μοίρα του σύγχρονου ανθρώπου, του ανυπεράσπιστου μπρος στις μυλόπετρες του τεχνικού πολιτισμού. Το 1971, θα εκδόσει τη νουβέλα *Το πρόσχημα*, ένα βιβλίο ιδιαίτερης σημασίας για την Πρέβεζα, αφού ο τόπος όπου λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα που ιστορούνται, είναι η πόλη μας. Κάτω από τη συνεχή παρουσία του εγχάρακτου από πένθη ποιητή, που συνέδεσε άρρηκτα το όνομά του μαζί της, ζουν στην πόλη, τη δεκαετία του '60, ο ήρωας που ασφυκτιά στα στενά πλαίσιά της, και ο φίλος του που ήρθε στην πόλη, ελκόμενος από τη σκιά του Καρυωτάκη. Τα όνειρά τους, οι προβληματισμοί τους, οι αγωνίες τους, όπως και ο κοινωνικός περίγυρος της πόλης, σκηνοθετούνται όμορφα από την έμπειρη, πλέον, πένα του Σταμάτη, που μετά τις δύο συλλογές διηγημάτων που προηγήθηκαν, νοιώθει δυνατός για να προχωρήσει με σιγουριά σε μεγαλύτερες συνθέσεις.

Ο Σταμάτης θα επανέλθει στη θάλασσα, χωρίς όμως άλλη συνέχεια, με το μυθιστόρημα *Ιάσωνας ο Ξένος* (εκδ. Φιλιππούτη 1980), για να την χρησιμοποιήσει ως υπόστρωμα των αναμνήσεων των τεσσάρων ηρώων του βιβλίου, συνδυετικός κρίκος των οποίων είναι η διάψευση των ελπίδων και η μοναξιά τους.

Στο καινούργιο του βιβλίο, *Την τελευταία κραυγή την άκουσε μία πόρνη* (εκδόσεις Καστανιώτη 1999) ο Στέφανος Σταμάτης, εξιστορεί τις τελευταίες ημέρες της ζωής, ενός παρακρατικού, ενός χαφιέ, του Σάββα, αγνώστων λοιπών στοιχείων. Εντελώς συγκαταβατικά και ίσως κατά παραχώρηση προς την ηλικία του, τον αποκαλεί γέρο-Σάββα, και είναι ο μοναδικός προσδιορισμός που του κάνει. Τις μέρες λοιπόν αυτές, ο Σάββας κλεισμένος στην καλύβα του, περιμένει να καλυτερέψει ο καιρός για να πάει στην ταβέρνα, να φάει τον πατσά του και να πιει το κρασί του, κι ύστερα να φανούν στην άθλια παράγκα του, ο μακρινός ανεψιός του και ο άλλος με τα γαλόνια. Ο πρώτος, κοινωνικά και επαγγελματικά καταξιωμένος και οικονομικά εύρωστος, έχει την ανάγκη του Σάββα, αφού τον βαρύνει ένα νεανικό ολίσθημα, στο οποίο όμως ο συγγραφέας δε μας λέει ξεκάθαρα αν έχει υποπέσει. Ο δεύτερος δεν την έχει. Έτσι ο Σάββας παραιτείται από την προσδοκία της έλευσης του ανθρώπου της εξουσίας, αδημονεί όμως για την εμφάνιση του ανεψιού, σχεδιάζοντας τις επόμενες κινήσεις του που θα τον καταστήσουν πιο ευάλωτο στις απειλές του και στον εκβιασμό του. Μέχρι να φανεί λοιπόν ο ανεψιός, ο συγγραφέας βάζει το Σάββα να μονολογεί για τη ζωή του. Και είναι αυτή, σπαρμένη από κάθε είδους ανομία, απάτη, κλεψιά, εκβιασμούς, πορνεία. Όλα τα έκανε αυτός ο άνθρωπος, και ό,τι δεν πρόφτασε να κάνει, επιθυμεί τώρα στα τελευταία του να το κάνει: «*Τώρα ολομόναχος πονάει και κρυώνει, θαμπώνει ο νους του, μαυρίζουν όλα, μπορεί να πεθαίνει, όχι ακόμα, σκέφτεται, να προφτάσει να κάνει ό,τι δεν έκανε ως τώρα, τόσες βρωμιές και παλιανθρωπιές, άνοιξε μαγαζιά, έβγαλε γυναίκες στο κλαρί, πούλησε νερό αντί για λάδι, κάρφωσε κόσμο*

και κοσμάκη στους Ιταλούς, στους Γερμανούς και σ' εκείνον με τα γαλόνια και τα σιρίτια, αλάφρωσε εκκλησιές από ασημικά, όμως δε σκότωσε ποτέ, πολλές φορές βέβαια τράβηξε μαχαίρι για να γλυτώσει - να βρισκόνταν τώρα ένας αντίκρυ του να τον ξεκοιλιάσει, να πάει χορτάτος στον άλλο κόσμο ...» (σελ. 20). Και όσο μονολογεί, τόσο θυμάται τα περασμένα. Τους φίλους του: το Σωτήρη τον καλόγερο και το Μήτσο το χαμάλη, το ίδιο αποβράσματα μ' αυτόν, που μαζί τους διεκπεραίωσε κάθε βρωμιά, κλεψιά και απάτη. Με ιδιαίτερα ευρηματικό τρόπο ο συγγραφέας, κάθε φορά που ο Σάββας θυμάται και κάποιο περιστατικό της ζωής του, καλύτερα μια ανομία του, μας εισάγει σ' αυτήν με ένα χτύπημα του σφυριού στο αμόνι και τη δημιουργία μιας σπίθας. Έτσι αστραπιαία πέρασαν τα γεγονότα, όσο οδυνηρά και να υπήρξαν για όσους τα υπέστησαν. Εν τέλει, ο ανεπιφύκτος δε θα φανεί και ο Σάββας, επάνω στην παραζάλη του, θα βάλει φωτιά στα βρώμικα στρωσίδια του και θα παραδοθεί ανυπεράσπιστος στις φλόγες.

Και σ' αυτό το μυθιστόρημα του Σταμάτη, όπως και στα προηγούμενα, απουσιάζει ο μύθος. Του είναι προσφιλής η τακτική αυτή, και ενώ θα μπορούσε να οδηγήσει το συγγραφέα σε μια μανιέρα, εν τούτοις ο Σταμάτης ξεπερνάει το σκόπελο της επανάληψης, αφού και σ' αυτό το βιβλίο του πρωτοτυπεί. Επιλέγει σαν ήρωα της ιστορίας του ένα πρόσωπο καθόλου συνηθισμένο στην ελληνική πεζογραφία. Έναν άνθρωπο της άλλης πλευράς, αντικοινωνικό, περιθωριακό και κακό. Κάτι ανάλογο με τον ήρωα του Αλέξανδρου Κοτζιά στην *Πολιορκία* του. Μόνο που εκεί ο Παπαθανάσης, ο ήρωας του Κοτζιά, μπορεί να ήταν άνθρωπος της άλλης πλευράς, είχε όμως μέσα του και ηρωϊκά και καλά στοιχεία, ώστε σε κάποιο βαθμό μπορούσε ο αναγνώστης να ταυτιστεί και να συμπάσχει μαζί του. Εδώ αντίθετα, ο αναγνώστης καθόλου δεν ταυτίζεται με τον ήρωα, καθόλου δεν τον συμπαθεί, ούτε στο ελάχιστο δε συμπορεύεται μαζί του. Υπάρχει μια φοβερή απόσταση αναγνώστη - ήρωα, που ποτέ δε μικραίνει, αλλά αντίθετα, μέχρι το τέλος του βιβλίου μεγαλώνει διαρκώς. Ο συγγραφέας δεν κάνει τίποτε για να γεφυρώσει το χάσμα.

Στις σελίδες του βιβλίου επικρατεί μια ζοφερή ατμόσφαιρα, σαν και την ατμόσφαιρα τη γεμάτη πνιγνρές αναθυμιάσεις, που επεκράτησε στη χώρα, κάποιες κρίσιμες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας μας και ειδικότερα τα χρόνια που ακολούθησαν τον εμφύλιο πόλεμο. Μέσα από τις αναμνήσεις του ήρώα του, ο Σταμάτης καταγγέλλει εκείνες τις καταστάσεις. Ο ήρώας του αυτός εκπροσωπεί εκείνη την ομάδα των νεοελλήνων, των δοσιλόγων και των τραμπούκων, που για αρκετά χρόνια τρομοκράτησαν τον κόσμο και αποτέλεσαν το στήριγμα των κατασταλτικών μηχανισμών, ενός κράτους εχθρικού προς τους πολίτες του. Δίπλα του στέκεται, το ίδιο έκφυλος, άνομος και φθονερός, και ο πατήρ Σωτήρης, σύντροφος του πιστός στα όργια και στις κλεψιές. Η συνάντησή τους υπήρξε τυχαία, όμως η συνεργασία τους αгаσθή. «Ο Σάββας προστάτευε τον καλόγερο από την κακία του κόσμου κι ο καλόγερος άνοιγε

τις πόρτες στα σπίτια και στις εκκλησίες για το Σάββα, ή για να πούμε την αλήθεια, και για τους δύο ...». Η συνεννόησή τους, απόλυτη: «Είδες; είπε την άλλη μέρα ο καλόγερος. Μεγάλη η δύναμη του Θεού! Τι τα λες σ' εμένα αυτά, παλιοψεύτη! φωνάζει ο Σάββας. Να, για να μην ξεχνάω την τέχνη μου!».

Το αποτέλεσμα αυτών των καταγγελιών είναι τελικά η απόρριψη από τον αναγνώστη, των ηρώων του βιβλίου, κι αυτό ας θεωρηθεί ως το ιδιαίτερο προσόν του βιβλίου.

Ο Σταμάτης, και στο έργο του αυτό, δείχνει τις αρετές του: αφηγηματική ευρηματικότητα, λόγος που αρθρώνεται νευρικά και καθόλου κουραστικός, παρά τις μεγάλες περιόδους των μονολόγων. Αραιά και που, οι άνω τελείες που μπαίνουν στο κείμενο, μας επιτρέπουν ν' ανασάνουμε, για να συνεχίσουμε ασθμαίνοντας και πάλι, παρακάτω.

Το παιχνίδι των εναλλαγών, του παρόντος με το παρελθόν, της πραγματικότητας με το όνειρο, κάνει την αφήγηση πιο ζωντανή, ενώ η γλώσσα των ηρώων ταυτίζεται απόλυτα με το ποιόν τους.

Είναι ένα βιβλίο, που για να διαβαστεί χρειάζεται τη συμμετοχή του αναγνώστη, αφήνοντάς του στο τέλος μια γεύση στυφή κι ένα ερωτηματικό στο βλέμμα, για την απία που τόσα ετούτος ο τόπος τράβηξε.

Πρακτικά
Επιστημονικού Συνεδρίου
(Πρέβεζα 17-19 Ιουνίου 1994)

ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ

Η ζωή και το έργο του

Επιμέλεια έκδοσης: Χρίστος Α. Τέζας

Εκδόσεις Δήμου Πρέβεζας
Δημοτικής Βιβλιοθήκης Πρέβεζας

Πρέβεζα 1997

Πρακτικά
Επιστημονικού Συμποσίου
Πρέβεζα, 11-13 Ιουνίου 1993

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Το έργο του, στο τέλος της εκατονταετίας από το θάνατό του

Εκδόσεις
Δήμου Πρέβεζας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΤΟΥΣΚΑΣ

Δάσκαλος - διευθυντής 3ου δημοτικού σχολείου

ΕΥΝΟΪΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σημερινός άνθρωπος βρίσκεται καθημερινά κυκλωμένος από τις ποικίλες προκλήσεις και επιδράσεις των αλματικών επιστημονικών και τεχνολογικών επιτεύξεων και είναι αναγκασμένος να προσαρμόζεται σε κάθε τι το νέο.

Για να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται και να προσαρμόζεται στις συνεχείς επιστημονικές και τεχνολογικές επιτεύξεις, πρέπει να είναι καλλιεργημένη και ολοκληρωμένη προσωπικότητα με ανεπτυγμένη τη βούληση και την επίγνωση της ευθύνης των λόγων και των πράξεών του.

Όλες οι σύγχρονες κοινωνιολογικές, ψυχολογικές, παιδαγωγικές, φιλοσοφικές και άλλες επιστήμες, υποστηρίζουν ότι στην καλλιέργεια της προσωπικότητας, της ισχυρής βούλησης και της επίγνωσης της ευθύνης, πρωτεύοντα ρόλο διαδραματίζει το σύγχρονο σχολείο με την πολύπλευρη και αποτελεσματική μάθηση, που οφείλει να παρέχει.

Είναι επιτακτική λοιπόν η ανάγκη, όπως όλοι οι φορείς της εκπαίδευσης, κυρίως εμείς οι δάσκαλοι, να διαμορφώσουμε ευνοϊκές συνθήκες στην τάξη και γενικά στο σχολείο, αποτελεσμα των οποίων είναι η δημιουργική και αποτελεσματική μάθηση.

Σ' αυτή την εργασία γίνεται προσπάθεια να προσεγγίσουμε τις βασικές πτυχές των ευνοϊκών συνθηκών για τη σχολική μάθηση. Η όλη εργασία αποτελείται από έξι ενότητες.

* Στην πρώτη ενότητα γίνεται προσέγγιση της μάθησης και κυρίως της σχολικής μάθησης.

* Στη δεύτερη ενότητα αναπτύσσονται η διδασκαλία, οι βασικές διδακτικές και ψυχοπαιδαγωγικές αρχές που διέπουν το σχεδιασμό, την οργάνωση και την πραγματοποίηση αυτής (αρχή της ετοιμότητας, της ατομικότητας, της εποπτείας, της ενίσχυσης, της αυτενέργειας, της εσωτερικής επεξεργασίας, της ορθολογικής οργάνωσης, της έννοιας, της εγγύτητας στη ζωή), οι μέθοδοι και η αξιολόγηση της διδασκαλίας.

* Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η όλη παιδαγωγική ατμόσφαιρα που πρέπει να επικρατεί στην αίθουσα διδασκαλίας και γενικά στο σχολείο και αναπτύσσονται οι βασικότεροι παράγοντες που την επηρεάζουν και τη διαμορφώνουν (κίνητρα, παιδαγωγική αξιολόγηση και κυρίως η αξιολόγηση του μαθητή, σχέσεις δασκάλου - μαθητή, σχέσεις σχολείου - οικογένειας).

* Στην τέταρτη ενότητα αναπτύσσεται η οργάνωση της όλης σχολικής ζωής, που προετοιμάζει το παιδί για τη ζωή, και δίνονται ενδεικτικοί τομείς ανάπτυξης και οργάνωσής της.

* Στην πέμπτη ενότητα αναπτύσσεται ο ρόλος του σύγχρονου δασκάλου και κυρίως δίνεται βαρύτητα στο πώς και με ποιες ενέργειες αυτός, ως κύριος υπεύθυνος παράγοντας, θα δώσει θετική κατεύθυνση σ' όλους τους παράγοντες που αναφέρθηκαν, με σκοπό τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών.

* Στην τελευταία ενότητα καταγράφονται τα συμπεράσματα που βγήκαν από την επεξεργασία του θέματος, από τη μελέτη των σύγχρονων παιδαγωγικών βιβλίων και περιοδικών και από την εκπαιδευτική μου εμπειρία.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να ικανοποιήσω, ως δάσκαλος, τους δικούς μου προβληματισμούς και ανησυχίες και να δημιουργήσω αντίστοιχους σε κάθε αναγνώστη.

1. Προσέγγιση στη σχολική μάθηση

Μάθηση είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται με τη διατήρηση και την εξέλιξη της ζωής. Η επιβίωση όλων των ζωντανών οργανισμών, μέσα σε ένα περιβάλλον που βρίσκεται σε συνεχείς αλλαγές, στηρίζεται κυρίως στην ικανότητα που έχουν να αποκτούν και να αξιοποιούν τις πληροφορίες για το περιβάλλον διευκολύνοντας έτσι την ομαλή προσαρμογή τους σ' αυτό.

Στους κατώτερους νοτικά ζωντανούς οργανισμούς η μάθηση δεν είναι και τόσο απαραίτητη για την επιβίωση, γιατί αυτή ρυθμίζεται κυρίως από τις πληροφορίες οι οποίες τους έχουν μεταδοθεί γενετικά. Οι ανώτεροι νοτικά ζωντανοί οργανισμοί στηρίζονται λιγότερο στις γενετικά μεταδιδόμενες πληροφορίες και περισσότερο στην ικανότητα που έχουν για μάθηση. Αυτή η ικανότητα παρουσιάζει αύξηση καθώς ανεβαίνουμε την εξελικτική κλίμακα της νόησης των οργανισμών για να φτάσει στον άνθρωπο στο αποκορύφωμά της.

Μάθηση δε σημαίνει μηχανική απομνημόνευση έτοιμων γνώσεων, γιατί η απομνημόνευση είναι και στείρα και άγονη.

Μάθηση εννοούμε τη διαδικασία της απόκτησης, της συγκράτησης και της δημιουργικής χρησιμοποίησης των πληροφοριών.

« Η σχολική μάθηση δεν είναι μια απλή μετάδοση γνώσεων, αλλά μια δημιουργική δραστηριότητα και μια δημιουργική νοτική αφομοίωση, που στηρίζεται στη δυναμική η οποία δημιουργείται μέσα στο χώρο της τάξης ή στις σχέσεις δασκάλου και μαθητή».¹

« Δεν νοείται μάθηση από το μέρος του μαθητή, χωρίς πνευματική δράση. Η αποτελεσματικότερη, εξάλλου, μάθηση είναι εκείνη για την οποία δραστηριοποιήθηκε, στο μέγιστο δυνατό, ο μαθητής. Εκείνο που μαθαίνεται εύκολα, εύκολα και ξεχνιέται. Εκείνο που μαθαίνεται δύσκολα διατηρείται για πολύ χρόνο».²

Σύμφωνα με τον Gagne η μάθηση χαρακτηρίζεται ως διαδικασία, δηλαδή σαν μια σειρά από νοτικές λειτουργίες, ανάλογη με άλλες λειτουργικές διαδικασίες του οργανισμού, όπως π.χ. η πέψη. Συνήθως η διαδικασία αυτή ενεργοποιείται από τα ερεθίσματα που δέχεται το άτομο από το περιβάλλον και ολοκληρώνεται με την πρόσληψη, την επεξεργασία, τη συγκράτηση και τη χρησιμοποίηση των πληροφοριών. Η διαδικασία αυτή είναι εσωτερική και ως εκτούτου δεν μπορεί να παρατηρηθεί και να μελετηθεί άμεσα. Αυτή διαφέρει από άτομο σε

1. Φράγκου Χ. : Ψυχοπαιδαγωγική, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 111

2. Πετρουλάκης Ν. : Προγράμματα - εκπαιδευτικοί στόχοι - μεθοδολογία, εκδ. Φελέκη, (Αθήνα 1981), σελ. 25

άτομο, ανάλογα με την ψυχουσύνθεσή του, αλλά και την επίδραση εξωτερικών συνθηκών. Συμπεραίνουμε για την πραγματοποίησή της από τις αλλαγές που συμβαίνουν στην εξωτερική συμπεριφορά του ατόμου (μαθητή). Οι αλλαγές αυτές πιστεύουμε ότι φανερώνουν εσωτερικούς γνωστικούς μετασχηματισμούς, οι οποίοι δεν οφείλονται μόνο στην ωρίμανση, αλλά κυρίως στη συγκράτηση και επεξεργασία των πληροφοριών που αποκτήθηκαν.

Την πίστη μας αυτή τη στηρίζει η Γνωστική Ψυχολογία, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος που μαθαίνει, επεξεργάζεται τις πληροφορίες που παίρνει ερεθιζόμενος από το περιβάλλον. Τα ερεθίσματα που προσλαμβάνει είναι οι φορείς των πληροφοριών. Το άτομο (ο μαθητής) επιλέγει και προσλαμβάνει τα ερεθίσματα με τις αισθήσεις του, τα μετασχηματίζει σε μια μορφή μηνυμάτων, τα επεξεργάζεται, τα συγκρατεί για πολύ ή λίγο χρόνο και τα έχει εύχερα να τα χρησιμοποιεί, όταν του είναι απαραίτητα.

Η μάθηση είναι και προσωπική υπόθεση του μαθητή και θα λέγαμε ότι είναι προσωπικό έργο, που για να συντελεστεί χρειάζεται την ενεργή συμμετοχή του και την κατανάλωση δημιουργικής νοητικής ενέργειας. Είναι σ' όλους μας (εκπ/κούς κυρίως) γνωστή η αρχή ότι η μάθηση (γνώση) δεν προσφέρεται, αλλά κατακτιέται μετά από συνειδητή, μεθοδευμένη και επίπονη προσπάθεια. Δεν πρέπει όμως να συγχέουμε την απόκτηση των πληροφοριών (μάθηση) με την προσφορά των πληροφοριών. Δεν πρέπει ποτέ να χρησιμοποιούμε τη λαθεμένη φράση « εγώ θα σου μάθω γράμματα », αλλά τη σωστή « θα σε βοηθήσω να μάθεις ».³

Για να είναι δυνατή η απόκτηση των πληροφοριών και η μετατροπή τους σε γνώση πρέπει η προσφορά τους να είναι οργανωμένη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να διευκολύνεται το έργο της μάθησης. Πρότυπο οργανωμένης προσφοράς πληροφοριών αποτελεί η σχολική μάθηση.

Ο ρόλος λοιπόν των δασκάλων, και γενικά του σχολείου, είναι να οργανώσουν κατά τέτοιο τρόπο τις αίσουσες διδασκαλίας και τη σχολική ζωή γενικότερα, που να δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για μάθηση και να φέρουν το μαθητή σε επαφή με τις πληροφορίες (μορφωτικό αντικείμενο), ώστε πιο εύκολα και πιο ευχάριστα να τις μάθουν και να τις μετατρέψουν σε δημιουργική και αποτελεσματική μάθηση.

Πράγματι ο δάσκαλος μπορεί να επηρεάσει αρκετά τις διαδικασίες μάθησης ενισχύοντας το μαθητή, κατευθύνοντας την προσοχή του, προκαλώντας το ενδιαφέρον του, δημιουργώντας μια ζεστή, άνετη και ευχάριστη ατμόσφαιρα, αναπτύσσοντας στάσεις και διαθέσεις για μάθηση. Το σχολείο έχει υποχρέωση να προγραμματίζει, να οργανώσει και να διεξάγει τη διδασκαλία κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι διαδικασίες της διδασκαλίας (μάθησης) να είναι αρμονικές και αντίστοιχες με τις εσωτερικές διαδικασίες των μαθητών.

Ο κύριος ρόλος της διδασκαλίας στη μάθηση, συνίσταται στη μεθοδική οργάνωση των εξωτερικών παραγόντων για την επιτυχία του μεγαλύτερου δυνατού μαθησιακού αποτελέσματος. Επειδή όμως το μαθησιακό αποτέλεσμα εξαρτάται και από τις εσωτερικές νοητικές λειτουργίες, μέσα από τις οποίες γίνεται η επεξεργασία των πληροφοριών, απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή μιας πετυχημένης διδασκαλίας είναι η μελέτη και η γνώση των εσωτερικών λειτουργιών που συμβαίνουν κατά τη διαδικασία της μάθησης.

Η γνώση αυτή είναι αναγκαία και χρήσιμη γιατί η εκπαιδευτική διαδικασία (διδασκαλία) θα βασίζεται σε επιστημονικά τεκμηριωμένες θέσεις και όχι σε αναπόδεικτα και περιστασιακή προσωπική εμπειρία. Όπως ο μηχανικός, όταν σχεδιάζει και εκτελεί ένα έργο, χρειάζεται να στηριχτεί στη γνώση της φυσικής, της γεωλογίας, της γεωγραφίας, πολύ περισσότερο ο δάσκαλος, που «σχεδιάζει και εκτελεί» το διδακτικό του έργο, έχει υποχρέωση να στηρίζεται και στη γνώση των εσωτερικών λειτουργιών της μαθησιακής διαδικασίας.

Η αναγκαιότητα της γνώσης αυτής είναι αυταπόδεικτη και δε χωράει καμιάς αμφιβολίας, αφού ο δάσκαλος καλείται να κατευθύνει σωστά ανθρώπινες υπάρξεις, ώστε να μπορέσουν να μάθουν καλύτερα και αποδοτικότερα χωρίς σπατάλη νοητικής ενέργειας και με μεγαλύτερη ευχαρίστηση.

Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σχολείο, όπου δινόταν ιδιαίτερη έμφαση στην παροχή περισσότερων γνώσεων (διδακτικός υλισμός), έρχεται το σύγχρονο σχολείο όπου χρησιμοποιεί τις γνώσεις όχι ως αυτοσκοπό, αλλά ως μέσον για την παραπέρα δραστηριοποίηση του μαθητή. Ο μαθητής αφού αναλύσει, επεξεργαστεί και αξιολογήσει τις γνώσεις (πληροφορίες), θα τις χρησιμοποιήσει σαν όχημα και θα προχωρήσει στην αποκάλυψη του εσωτερικού του κόσμου, στην κατανόηση των σχέσεων μεταξύ των γεγονότων, των προσώπων και των πραγμάτων (γνώση της δομής) και στην έρευνα του άγνωστου και κυρίως στο βάθος της περίπλοκης γνώσης.

Οι μαθητές αντί να αποστηθίζουν τις γνώσεις **μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν**.

Ο δάσκαλος αντί να ενεργεί ως δότης έτοιμων πληροφοριών, και συμπερασμάτων, βοηθάει τους μαθητές να σκέπτονται για τους εαυτούς τους και να χρησιμοποιούν μεθόδους πειθαρχημένης έρευνας.⁴

Η σχολική μάθηση, όπως είπαμε πιο πάνω, είναι μια δημιουργική δραστηριότητα και δημιουργική νοητική αφομοίωση, που στηρίζεται στη δυναμική η οποία δημιουργείται μέσα στο χώρο της τάξης ή στις σχέσεις δασκάλου, μαθητή και μορφωτικού αντικειμένου. Η αίθουσα διδασκαλίας (τάξη) είναι μια μικρή κοινωνία. Όταν σ' αυτή κυριαρχεί, και πρέπει να κυριαρχεί, ευχάριστη ατμόσφαιρα, οι μαθητές ενθαρρύνονται να πάρουν μέρος στη συζήτηση και να εκφράσουν τις απόψεις τους, οι οποίες μπορεί να είναι ίδιες ή και διαφορετικές απ' αυτές του δασκάλου ή των συμμαθητών τους. Ο δάσκαλος δεν πρέπει ποτέ να στερήσει από τους μαθητές τη δυνατότητα να κρίνουν ή να συμπληρώσουν εκείνα που άκουσαν μέσα στην τάξη. Ποτέ δεν πρέπει να «αποστομώνει» τους μαθητές με το να μη δέχεται συνέχιση της συζήτησης για έλλειψη χρόνου ή άλλης δικαιολογίας.

Στη σχολική μάθηση διακρίνουμε το δάσκαλο που διευκολύνει και «καθοδηγεί», το μαθητή που μαθαίνει (όχι ως δέκτης) και το μορφωτικό αντικείμενο που πρέπει να αποκτηθεί από το μαθητή.

Τρία είναι, λοιπόν, τα βασικά στοιχεία της διδασκαλίας μάθησης : ο δάσκαλος, ο μαθητής και η ύλη. Όταν απουσιάζει το ένα από αυτά τότε, θα λέγαμε, δεν μπορεί να σημειωθεί μάθηση. Επομένως η σχολική μάθηση, είναι μια κοινωνική σχέση και μια δυναμική. Είναι κοινωνική σχέση η οποία δημιουργείται, εξαιτίας του μορφωτικού αντικειμένου, ανάμεσα στο μαθητή και το δάσκαλο. Δεν μπορούμε ποτέ να θεωρήσουμε τη μάθηση ως κάτι το στατικό, γιατί οι διασυνδέσεις και οι αλληλεπιδράσεις των τριών στοιχείων της μάθησης αλλάζουν συνεχώς και βρίσκονται σε στενή σχέση με τον τρόπο που αντιδρούν, σε κάθε στιγμή, τα τρία στοιχεία, έτσι αποδεικνύεται και η δυναμική μορφή της μάθησης.

Γραφικά στο παρακάτω σχεδιάγραμμα παρουσιάζεται η τριαδική και δυναμική μορφή της μάθησης.⁵

4. Πετρουλάκη Ν. : όπως παραπάνω σελ. 22

5. Πετρουλάκη Ν. : όπως παραπάνω σελ. 27

Καθένα στοιχείο επιδρά αλλά και δέχεται την επίδραση από τη διασύνδεση των δύο άλλων στοιχείων. Η απομάκρυνση ή η έλλειψη σχέσεως ανάμεσα στα στοιχεία καταστρέφει τελείως την τριαδικότητα και δυναμικότητα της μάθησης.

Ο δάσκαλος, ο οποίος καλείται να κατευθύνει σωστά τους μαθητές στη μάθηση, χωρίς σπατάλη νοητικής ενέργειας, οφείλει πάντα να μελετά τόσο τις σχέσεις του με το μορφωτικό αντικείμενο όσο και αυτές με το μαθητή. Αυτό το επιτυγχάνει οδηγούμενος από την αρχή της «τριαδικής - δυναμικής» της μάθησης, γιατί τότε το μορφωτικό αντικείμενο σταματά να είναι κάτι το οριζόμενο και θεσπιζόμενο από το αναλυτικό πρόγραμμα και γίνεται κάτι το αναγκαίο να γίνει κτήμα του μαθητή.

Οι ίδιες διαπλεκόμενες σχέσεις μεταξύ δασκάλου - μαθητή - αντικειμένου, γίνονται μια δυναμική που παρωθεί στη δημιουργική και αποτελεσματική μάθηση.

Η δυναμικότητα των σχέσεων αυτών αποκτά την έννοια της σταθερότητας και δημιουργικότητας, όταν ο δάσκαλος δημιουργήσει την ευνοϊκή ατμόσφαιρα στην αίθουσα, όπου ο μαθητής θα αισθάνεται άνετα, εξαιτίας της ενθάρρυνσης και της υποβοήθησης του δασκάλου, και το μορφωτικό αντικείμενο που συνδέεται δυναμικά με το δάσκαλο και το μαθητή θα βρίσκεται μέσα στα ενδιαφέροντά του και θα δίνει λύση σε κάποιες από τις ανάγκες του.

Αν σκεφτούμε ότι ζούμε στην εποχή της έκρηξης των γνώσεων και ότι τα παιδιά που εκπαιδεύουμε σήμερα πρόκειται να ζήσουν σε μια μελλοντική και σίγουρα διαφορετική πραγματικότητα, την οποία δεν μπορούμε από τώρα να την προβλέψουμε με λεπτομέρεια και σιγουριά, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευσή τους κυρίως και η διδασκαλία μάθησης πρέπει να γίνονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να φτιάχνουν πολίτες ικανούς να αναλύουν κριτικά την κάθε πραγματικότητα.

Οφείλει, λοιπόν, ο δάσκαλος να γνωρίζει ότι ο μαθητής τη γνώση ποτέ δεν τη δέχεται παθητικά (μόνο με απονημόνευση και με τη βοήθεια της ακοής και της όρασης), αλλά την κατακτά με τη συμμετοχή όλων των αισθήσεων και τη δική του ενεργητική προσπάθεια, αναζητώντας την και ανακαλύπτοντάς την, ερχόμενος σε επαφή με το μορφωτικό αντικείμενο και το περιβάλλον του. Δεν πρέπει να επιδιώκει στην αποθήκευση πληροφοριών και γνώσεων στη μνήμη του μαθητή, αλλά να αποβλέπει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της τέχνης « να μαθαίνει πώς να μαθαίνει» ο ίδιος, ώστε να μπορεί να συνεχίσει την αυτομόρφωση στο μέλλον.

Για να βοηθήσει αποτελεσματικά το μαθητή στη μάθηση δεν πρέπει να στηρίζεται μόνο στα εξωτερικά κίνητρα, αλλά να πιστεύει στην εσωτερική ορμή του μαθητή για μάθηση, στην ψυχολογική ενθάρρυνση και ηθική στήριξη και κυρίως να γνωρίζει τι είναι ικανός να μάθει ο κάθε μαθητής, ποια τα διαφέροντα, οι κλίσεις και οι δεξιότητες της κάθε ηλικίας αλλά και του κάθε μαθητή ξεχωριστά.

Σίγουρα αυτά δεν επιτυγχάνονται με ευκολογία και συνταγολογία διδακτικών οδηγιών και καλουπιών, αλλά με τη βαθιά ανάλυση, μελέτη και εφαρμογή των αρχών που διέπουν το φαινόμενο της διδασκαλίας και της μάθησης.

2. Διδασκαλία και αρχές διδασκαλίας

Διδασκαλία είναι ένα σύνολο από σκόπιμες, οργανωμένες και προγραμματισμένες ενέργειες και διαδικασίες, που γίνονται με πρωτεργάτη το δάσκαλο και συνεργάτη το μαθητή.

Ο σκοπός όλων αυτών των ενεργειών και διαδικασιών είναι η από μέρους του μαθητή απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, συμπεριφορών και αξιών, οι οποίες θα συμβάλλουν

στη ισόρροπη ψυχοσωματική και πνευματική του ανάπτυξη.⁶

Είναι γνωστό ότι η διδασκαλία είναι μια ενέργεια και διαδικασία που γίνεται σε συγκεκριμένο χώρο (τάξη), σε προκαθορισμένη χρονική διάρκεια (ώρα και ημέρα) και απευθύνεται σε συγκεκριμένο ακροατήριο ορισμένης ηλικίας (μαθητές σχολείου) παίρνοντας συγκεκριμένη μορφή. Είναι σχεδιασμένη και προγραμματισμένη ανάλογα με το δάσκαλο, τους μαθητές και τις συνθήκες λειτουργίας του σχολείου.

Κάθε διδασκαλία σχεδιάζεται, οργανώνεται και μεθοδεύεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να φτάνει στο αποτέλεσμα της μάθησης.

Η διδασκαλία πραγματώνεται στο σχολείο και παράγεται μάθηση. Διδασκαλία που δεν μπορεί να δώσει μάθηση δεν είναι δυνατόν να θεωρείται διδασκαλία. Στο σημερινό σχολείο η διδασκαλία επιδιώκει την παροχή γνώσεων, πληροφοριών και δεξιοτήτων, αλλά και την καλλιέργεια της προσωπικότητας με την ορθή διαπαιδαγώγηση των μαθητών.

Η σύγχρονη διδασκαλία έχει στόχο την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, της δημιουργικής νόησης και εφαρμογής αυτού που μαθαίνει ο μαθητής και όχι της μηχανικής απομνημόνευσης έτοιμων γνώσεων, γιατί η απομνημόνευση είναι στείρος και άγονος τρόπος μάθησης. Με τη σύγχρονη διδασκαλία δεν επιδιώκεται η συσσώρευση πολλών και ξηρών γνώσεων, γιατί αρκετές από αυτές θα ξεχαστούν ή θα είναι άχρηστες στο μέλλον. Προτιμάται δηλαδή, η κατάκτηση λιγότερων αλλά ουσιαστών γνώσεων, οι οποίες θα χρησιμοποιούνται ως αφετηρία για την απόκτηση νέων γνώσεων και θα κάνουν το μαθητή ικανό να μαθαίνει από μόνος του.

Ο ευσυνειδητος δάσκαλος, που πράγματι προετοιμάζεται ψυχολογικά και παιδαγωγικά για τη διδασκαλία μάθησης, οφείλει, πριν από κάθε διδακτική του ενέργεια, να είναι σε θέση να δώσει απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:

- Γνωρίζω καλά αυτό που έχω να διδάξω; Γνωρίζω το σκοπό διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας; Γνωρίζω τι επιμέρους στόχους επιδιώκω με τη συγκεκριμένη ενότητα; Γνωρίζω πώς θα αρχίσω, πώς θα προχωρήσω, μέχρι πού μπορώ να φτάσω και γενικά πώς θα μπορέσω να παρουσιάσω καλύτερα το μορφωτικό αντικείμενο; Γνωρίζω τι εποπτικά μέσα θα χρησιμοποιήσω και πού θα επικεντρώσω την προσοχή των μαθητών; Γνωρίζω τι πρέπει να κάνω για να ελέγξω αν πέτυχα το σκοπό και τους στόχους;

Σίγουρα το αποτέλεσμα της διδασκαλίας εξαρτάται τόσο από τη σωστή ή όχι απάντηση του δασκάλου στα παραπάνω ερωτήματα (και όχι μόνο) όσο και από την ικανότητα του, τους μαθητές του, το σχολείο και γενικά από την προσωπικότητά του και επιστημονική του κατάρτιση. Για να φέρει όμως η διδασκαλία μάθηση, δε φτάνει μόνο η προσπάθεια και η ικανότητα του δασκάλου αλλά απαιτείται ταυτόχρονα και η ατομική και ομαδική προσπάθεια των μαθητών, η θέλησή τους, οι δυνατότητές τους και το ενδιαφέρον τους.

Αναμφίβολα χρειάζεται από το δάσκαλο η γνώση και η εφαρμογή των βασικών και θεμελιωδών αρχών της Παιδαγωγικής, της Ψυχολογίας και της Διδακτικής, που αφορούν το μαθητή, την οργάνωση της ύλης, τα μέσα διδασκαλίας, την αξιολόγηση, τη μεθοδολογία.

Μερικές από τις βασικές και θεμελιώδεις αυτές αρχές θα προσπαθήσω να προσεγγίσω με την παρακάτω ανάπτυξη.

2.1 Η αρχή της ετοιμότητας ή ωρίμανσης

Όταν λέμε ετοιμότητα του μαθητή, για την παρακολούθηση των μαθημάτων του σχολείου, εννοούμε την σε κάποιο βαθμό ανάπτυξη των ψυχοσωματικών και διανοητικών ικανοτήτων του μαθητή, που τον καθιστούν έτοιμο ν' αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις,

6. Τερζή Δ. : «Διδακτικές και Ψυχοπαιδαγωγικές αρχές που επιδρούν στην οργάνωση και διαδικασία της διδασκαλίας και μάθησης». Σχολείο και Ζωή. 7-8-9/95 τ. 7-8-9 σελ.273

αξίες, τις οποίες διδάσκεται στο σχολείο.⁷

Η ετοιμότητα των μαθητών εξαρτάται από τη σωματική τους ανάπτυξη και υγιεινή (σωματική ετοιμότητα), το δείκτη νοημοσύνης τους (σχολική ετοιμότητα), τη συναισθηματική και κοινωνική κατάσταση (κοινωνικοσυναισθηματική ετοιμότητα), την ιδιοσυγκρασία και από το πλήθος των ερεθισμάτων που δέχονται στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον που ζουν. Ο χρόνος της ετοιμότητας, για διδασκαλία και μάθηση, μπορεί να διαφέρει από μαθητή σε μαθητή εξαιτίας των λόγων εξάρτησής της.

Όταν οι μαθητές είναι έτοιμοι βιολογικά, πνευματικά, κοινωνικά και συναισθηματικά να δεχθούν μια γνώση, αξία, δεξιότητα τότε τα αποτελέσματα της διδασκαλίας και της μάθησης θα είναι πιο ικανοποιητικά.

Σύμφωνα με τον Piaget ο μαθητής αποκτάει αντίληψη της έννοιας του αριθμού από της ηλικίας των επτά ετών, γιατί τότε είναι σε θέση να κατανοήσει τις δυο βασικές διαστάσεις του αριθμού, τόσο της απόλυτης, όσο και της τακτικής σημασίας του.

Οι γνωστικοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι οι εικόνες και οι κανόνες που απαιτούν αφαιρετική ικανότητα είναι αδύνατον να κατανοηθούν από μαθητές των μικρότερων τάξεων του σχολείου, μιας και αυτοί δεν έχουν αναπτύξει την ικανότητα της αφηρημένης σκέψης.

Ο Gagne δεν ενδιαφέρεται για την εξελικτική ανάπτυξη και υποστηρίζει πως η μάθηση συσσωρεύεται προοδευτικά και τα συσσωρευτικά στοιχεία της μάθησης είναι η βάση της νοητικής θεμελίωσης ή του νοητικού δυναμισμού, που αυξάνεται προοδευτικά στο αναπτυσσόμενο άτομο. Οι μαθητές μπορούν να μάθουν ο,τιδήποτε, αρκεί η διδασκαλία να είναι κατάλληλα οργανωμένη και να έχουν αφομοιώσει οι μαθητές κάθε προηγούμενο γνωστικό στοιχείο. Η ικανότητα για νέα μάθηση εξαρτάται από όλο το πλαίσιο των νοητικών δεξιοτήτων που έχει αποκτήσει ο μαθητής, τις οποίες έχει μάθει προηγούμενα και είναι σχετικές με τη νέα μάθηση που θα ακολουθήσει.

Για τον Piaget το παιδί είναι ένας αναπτυσσόμενος οργανισμός, ο οποίος περνάει από διάφορα γνωστικά (νοητικά, διανοητικά) στάδια, τα οποία είναι βιολογικά καθορισμένα. Τα στάδια αυτά συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο με τη χρονολογική ηλικία, αν και μπορούν να έλθουν νωρίτερα ή αργότερα στις διάφορες χώρες, οι οποίες έχουν διαφορετικό πολιτιστικό επίπεδο.⁸

2.2 Η αρχή της ατομικότητας (παιδοκεντρική)

Η αρχή αυτή στηρίζεται στην ψυχολογική άποψη ότι «κάθε μαθητής διαφέρει από τον άλλον, αποτελεί τη δική του προσωπικότητα, το δικό του είναι.»

Υπάρχουν πράγματι διαφορές μεταξύ των παιδιών της ίδιας ηλικίας τόσο στο σωματικό τομέα, όσο και στο συναισθηματικό, στο διανοητικό και στον κοινωνικό τομέα.

Τα παιδιά διαφέρουν στη σωματική διάπλαση, στην υγεία, στην αντοχή, στην ευφυΐα, στην κρίση, στη μνήμη, στη φαντασία, στην παρατηρητικότητα, στην ταχύτητα μάθησης, στην αντίληψη, στο βαθμό συγκέντρωσης, στο θάρρος, στη δειλία, στο ποσόν και το ποιόν των εμπειριών και γνώσεων και σε πολλά άλλα.

Σύμφωνα με τον Gagne στις φάσεις της μάθησης γίνονται στους μαθητές εσωτερικές διαδικασίες (παρότρυνση, σύλληψη, απόκτηση, συγκράτηση, ανάκληση, γενίκευση, εκτέλεση, επανατροφοδότηση), οι οποίες διαφέρουν από μαθητή σε μαθητή, ανάλογα με την ψυχοσύνθεσή του και την επίδραση εξωτερικών συνθηκών.

7. Τερζή Δ. : όπως παραπάνω σελ. 274

8. Πετρουλάκη Ν. : όπως παραπάνω σελ. 255-261

Κάθε μαθητής, λοιπόν, δε μαθαίνει με τον ίδιο τρόπο, στον ίδιο χρόνο και με την ίδια δυσκολία ή ευκολία. Η ιδέα ότι όλοι οι μαθητές μιας τάξης είναι ίδιοι και ότι πρέπει να μαθαίνουν τα ίδια, είναι μεγάλο διδακτικό και ψυχοπαιδαγωγικό σφάλμα.

Οι δάσκαλοι, που αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως απρόσωπες περιπτώσεις «αριθμητικά νούμερα» και ομοιόμορφες ομάδες, δεν είναι δυνατόν να πετύχουν στη διδασκαλία. Ο σύγχρονος δάσκαλος, όταν «σχεδιάζει» την πορεία διδασκαλίας, οφείλει να λάβει υπόψη του τη φύση του παιδιού, την ατομικότητά του, τις ιδιαίτερες ικανότητες, τις εμπειρίες και βιώματά του. Γνώσεις και δεξιότητες που είναι ανώτερες ή κατώτερες στην ατομικότητα του κάθε μαθητή, όχι μόνο δεν κατακτιούνται, αλλά απεναντίας καταπονούν ή κάνουν αδιάφορους τους μαθητές.

Η σημερινή διδασκαλία πρέπει να σέβεται την ατομική ιδιοσυγκρασία και ιδιαιτερότητα του κάθε μαθητή και να μην έχει τις ίδιες απαιτήσεις απ' όλους, αλλά να ζητάει από τον καθένα να προσφέρει ανάλογα με τις δυνατότητές του. Η εξατομίκευση της εργασίας κατά την ώρα της διδασκαλίας, απελευθερώνει τις δημιουργικές δυνάμεις των μαθητών και τους σώζει από την ισοπέδωση της τυραννίας της κοινής εργασίας, ενώ παράλληλα αναπτύσσει και εδραιώνει την αυτοπεποίθησή τους ότι όλοι μπορούν να μάθουν.⁹

2.3. Η αρχή της εποπτείας

Από την εποχή του Αριστοτέλη είναι γνωστή η διδακτική αρχή «δίδασκε εποπτικά». «Οὐδὲν ἐν τῷ νῷ ὃ, μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει». «Διδασκαλία χωρίς εποπτεία είναι δένδρο χωρίς καρπὸ» λέει στερεότυπα ο Κομηνίος. Σύμφωνα με τον Πεσταλότσι η εποπτεία είναι το θεμέλιο, η αφετηρία και το μέτρο όλης της διδασκαλίας.

Ο Ντεκρολύ έχει πει: «Δε νοείται διδασκαλία χωρίς αντικείμενα, όντα ή φαινόμενα, χωρίς άμεση επαφή με την πραγματικότητα. Αυτά αποτελούν τα ουσιαστικά στοιχεία της διδασκαλίας και χωρίς αυτά η διδασκαλία είναι απώλεια χρόνου».

Ο Αμερικάνος Edgar Dale, γνωστός με το περίφημο «κώνο εμπειρίας» μας λέει: «Μάθηση σημαίνει να δεις, να ακούσεις, να γευθείς, να μυρήσεις, να έρθεις σε επαφή και να περιεργαστείς ένα πράγμα».

«Τα πράγματα τα οποία διδάσκομε, πρέπει να βρίσκονται προ των οφθαλμών των μαθητών, διότι το παιδί μαθαίνει πρώτον δια της οράσεως και έπονται οι άλλες αισθήσεις».¹⁰

Από τα παραπάνω φαίνεται η μεγάλη σπουδαιότητα της εποπτείας στη διαδικασία της διδασκαλίας και μάθησης.

Κάθε γνώση σταθερή και γόνιμη προέρχεται από εποπτεία. Όσο πιο εποπτικά διεξάγεται η διδασκαλία, τόσο αρτιότερη γίνεται η γνώση και καθίσταται τελειότερη η μόρφωση. Εάν ο δάσκαλος δε διδάσκει εποπτικά, τότε, είναι δυνατόν, να γνωρίζουν οι μαθητές λέξεις, χωρίς όμως να γνωρίζουν και τις έννοιες που κρύβονται πίσω από τις λέξεις. Με την αλληλοσύνδεση των λέξεων με τα πράγματα και των πραγμάτων με τις λέξεις ο δάσκαλος θα βοηθήσει τους μαθητές να σχηματίσουν τις ατομικές έννοιες των αντικειμένων με τη συστηματική παρατήρηση και τη συμμετοχή όλων των αισθήσεων.

Η εποπτεία των πραγμάτων βοηθάει στην ανάπτυξη της μνήμης, της φαντασίας, της κρίσης και του στοχασμού του μαθητή, ενώ οδηγεί με ασφάλεια στη δημιουργία και το σχηματισμό των εννοιών, που είναι απαραίτητες και βασικά στοιχεία της μάθησης.

Η σωστή εποπτική διδασκαλία για να είναι πιο γόνιμη και πιο αποδοτική, οφείλει να κάνει χρήση των εποπτικών μέσων με μέτρο και να χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις.

9. Τερζή Δ.: όπως παραπάνω σελ. 276

10. Θεοδωροπούλου Ε.: Επιστημή Διδακτικής Έκδοσεις ΦΕΛΕΚΗ (Αθήνα 1775) σελ. 94

Τα Εποπτικά Μέσα Διδασκαλίας (Ε.Μ.Δ.), τα οποία χρησιμοποιούμε κατά τη διδασκαλία, μπορούμε να τα χωρίσουμε σε δυο κατηγορίες. Τα άμεσα και τα έμμεσα. Άμεσα(φυσικά) είναι αυτά που προέρχονται από την ίδια τη φύση και τη ζωή και μας δίνουν την πραγματικότητα, όπως ακριβώς είναι στη φυσική ζωή. Τα έμμεσα (τεχνητά) είναι απομιμήσεις της φύσης και της ζωής.

Η καταλληλότητα των εποπτικών μέσων εξαρτάται τόσο από την επιλογή όσο και από τον τρόπο χρησιμοποίησής τους. Συνήθως η επιλογή τους καθορίζεται από το διδασκόμενο αντικείμενο. Η χρήση τους μπορεί να γίνει στην αρχή της διδασκαλίας, όταν θέλουμε να προβληματίσουμε τους μαθητές, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, όταν θέλουμε να συγκεντρώσουμε την προσοχή τους σε κάποια σημεία του θέματος, ή στο τέλος της διδασκαλίας, όταν θέλουμε να ανακεφαλαιώσουμε τα όσα διδάξαμε.

Πιστεύουμε, λοιπόν, ότι σίγουρα η εποπτική διδασκαλία βοηθάει τους μαθητές να παρατηρήσουν, να πειραματιστούν, να σκεφτούν, να ερευνήσουν, να κρίνουν, να δημιουργήσουν, να ανακαλύψουν το νόημα του διδασκόμενου, της γνώσης, της δεξιότητας και γενικά της μάθησης χωρίς να βομβαρδίζονται από τα πολλά λόγια του δασκάλου. Σίγουρα στη χρήση τους να μη γίνεται κατάχρηση και τα Ε.Μ.Δ. να αντικαθιστούν το δάσκαλο και τη διδασκαλία. Για να βοηθήσουν σε πλήρεις και σαφείς γνώσεις πρέπει να χρησιμοποιηθούν σωστά από το δάσκαλο. Ο δάσκαλος να κατευθύνει τις πληροφορίες των Ε.Μ.Δ., να τις συνθέτει και να τις φέρνει σε επαφή με τους μαθητές.

2.4 Η αρχή της παρώθησης ή ενίσχυσης

Παρώθηση εννοούμε την εσωτερική παρόρμηση που υποκινεί, κατευθύνει και υποστηρίζει τις προσπάθειες του ατόμου για να πετύχει κάποιο στόχο.

« Ενίσχυση ή παρώθηση είναι μια μεταβολή ενέργειας που συμβαίνει μέσα στο άτομο και η οποία χαρακτηρίζεται από συναισθηματική διέγερση κι ευχάριστη αντίδραση προς επιτυχία κάποιου σκοπού» ¹¹

Στην εκπαίδευση η παρώθηση ή ενίσχυση αποκτά ιδιαίτερη σημασία, γιατί επηρεάζει με δυναμικό τρόπο το ρυθμό μάθησης. Παρεμβαίνει π.χ. στην επιλογή από τους μαθητές αντικειμένων μάθησης, ελέγχει την ένταση και την διάρκεια της προσοχής τους στο μάθημα, ελέγχει ως ένα βαθμό την οργάνωση των δραστηριοτήτων προς το στόχο, τους παρακινεί να συμμετάσχουν ενεργά στο μάθημα και να καταβάλλουν περισσότερες προσπάθειες.

Χωρίς παρώθηση δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί αξιόλογη μάθηση, στο βαθμό, στην έκταση και στην ποιότητα που επιδιώκει το σημερινό σχολείο. Για αυτό το λόγο ο δάσκαλος δεν μπορεί να περιμένει ούτε οι μαθητές θα θελήσουν να ασχοληθούν με το αντικείμενο που πρέπει να διδαχθεί, αλλά θα πρέπει να αναπτύξει τις τεχνικές εκείνες που θα επηρεάσουν θετικά τη θέληση των μαθητών.

Πολλοί την παρώθηση την ονομάζουν και κίνητρα. Έχουμε την εσωτερική και εξωτερική ενίσχυση ή παρώθηση.

Εσωτερική παρώθηση είναι η απόκτηση συνειδήσης και γνώσης της αξίας που έχει η διδασκαλία και η μάθηση.

Οι μαθητές μαθαίνουν γιατί έχουν συνειδητοποιήσει την αξία και τη σημασία της μάθησης για τη ζωή των ανθρώπων.

Εξωτερική παρώθηση είναι τα μέτρα εκείνα που παίρνει ο δάσκαλος, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ώστε οι μαθητές να παρακινηθούν και να μάθουν.

Σίγουρα ο δάσκαλος δεν πρέπει να φτάσει στην ακραία συμπεριφοριστική άποψη ότι ο άνθρωπος είναι διαρκώς σφυριλατής και συνεπώς όλες οι εκδηλώσεις της συμπεριφοράς μπορούν να τροποποιηθούν με την χρησιμοποίηση της μαθησιακής αρχής της ενίσχυσης, γιατί τότε αγνοεί τη δυναμική των ανωτέρων νοητικών λειτουργιών του ατόμου και δε συμβιβάζεται με τη σύγχρονη εκπ/ση που επιδιώκει ελεύθερους και κριτικά σκεπτόμενους πολίτες.

2.5 Η αρχή της ενεργητικής συμμετοχής (αυτενέργειας)

Αυτενέργεια είναι η αυθόρμητη, ανεξάρτητη και συνειδητή χρήση από τους μαθητές των δικών τους σωματικών και πνευματικών δυνάμεων, για να αποκτήσουν νέες γνώσεις και δεξιότητες και να αναπτύξουν την προσωπικότητα και την ιδιοφυΐα τους.¹²

Έχουμε δηλαδή τη δραστηριοποίηση των μαθητών, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ώστε να εκτελούν ατομικές ή ομαδικές εργασίες με φανερά τα στοιχεία της συμμετοχής, της συνεργασίας, της αυθόρμησας, της αυτοσυγκέντρωσης και της ανεξαρτησίας.

Η ενεργητική αυτή συμμετοχή των μαθητών εκδηλώνεται κατά την εκλογή του θέματος, το σχηματισμό εποπειών, την εξαγωγή εννοιών, το σχεδιασμό και φυσικά την εκτέλεση της εργασίας.

Είναι γενικά παραδεκτό σήμερα, ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες δε δίνονται έτοιμες στους μαθητές, αλλά κατακτούνται απ' αυτούς με αυτενεργό προσπάθεια, συμμετοχή και έρευνα. Το σύγχρονο σχολείο απαιτεί να αφήνουμε τους μαθητές να ενεργούν μόνοι τους, να παρατηρούν, να ψάχνουν, να ρωτούν, να εξερευνούν, να πειραματίζονται και τέλος να ανακαλύπτουν και να εφαρμόζουν.

Οι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα όταν δεν εξαναγκάζονται να κάνουν μία εργασία, αλλά όταν καταπιάνονται μ' αυτή αυθόρμητα και με δική τους θέληση.

Είναι σίγουρο ότι όλες οι ενέργειες των μαθητών δεν παράγουν οπωσδήποτε και μάθηση, γι' αυτό όταν ο δάσκαλος διαπιστώσει κάτι τέτοιο, οφείλει να παρέμβει με τακτ και διακριτικότητα. Τότε μια τέτοια παρέμβαση του δασκάλου θα είναι και χρήσιμη και αποτελεσματική.

Η αυτενέργεια προάγει και δυναμώνει τον ψυχοπνευματικό τομέα του μαθητή, όπως ακριβώς προάγει και δυναμώνει το σώμα του αθλητή η σωματική άσκηση.

2.6 Η αρχή της εσωτερικής επεξεργασίας της μάθησης

Η Γνωστική Ψυχολογία υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος μαθαίνει επεξεργάζοντας τις πληροφορίες που παίρνει από το περιβάλλον. Το άτομο, δηλαδή, **επιλέγει και προσλαμβάνει** τα ερεθίσματα (τα οποία είναι οι φορείς των πληροφοριών) με τους αισθητηριακούς υποδοχείς, τα μετασχηματίζει σε μορφή μηνυμάτων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από το νοητικό (γνωστικό) σύστημα, τα επεξεργάζεται, τα συγκρατεί για λίγο ή για πολύ χρόνο και τα χρησιμοποιεί, όταν τα χρειάζεται.¹³ Με τη δική τους εσωτερική επεξεργασία και ανάλυση θα τα εντάξουν στο δικό τους γνωστικό σύστημα, στις δικές τους προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες, ώστε να μετατραπούν σε νέο γνωστικό υλικό, σταθερό και διαρκές.

Αυτή η επεξεργασία χρειάζεται σκέψη και στοχασμό, παρατήρηση, δημιουργική σκέψη και φαντασία, έρευνα και σίγουρα προσωπική δράση. Είναι ανάγκη, λοιπόν, να βοηθήσουμε το μαθητή, ώστε να ενεργήσει μόνος του πάνω στο διδασκόμενο αντικείμενο, να κατανοήσει τη δομή και την οργάνωσή του και στη συνέχεια να το μετασχηματίσει και να το προσαρμόσει στα δικά του γνωστικά σχήματα. Έτσι με τις εσωτερικές του διεργασίες ενσωματώνονται οι νέες

12. Θεοδοροπούλου Ε. : όπως παραπάνω σελ. 39

13. Πόρποδα Κ. : όπως παραπάνω σελ. 12

γνώσεις με την παλαιά μάθηση και αποτελούν ένα αραγές και δυναμικό σώμα γνώσεων. Αυτή είναι πραγματική μάθηση και όχι μηχανική.

Η μάθηση ως βιολογική και πνευματική διαδικασία είναι κάτι που πραγματοποιείται μέσα στον άνθρωπο, στον κάθε άνθρωπο, κατευθύνεται σε μεγάλο βαθμό από τον ίδιο και απαιτεί τις δικές του εσωτερικές διαδικασίες, ανάλογα με την ατομικότητά του και τη συνδρομή κάποιων νευροφυσιολογικών μηχανισμών του. Γι' αυτό η μάθηση δεν επιβάλλεται εύκολα από το δάσκαλο ή άλλο παράγοντα.¹⁴

Η αναγκαιότητα της γνώσης αυτού του θέματος για τους δασκάλους, θεωρείται ανάλογη της αναγκαιότητας για βαθιά μελέτη των λειτουργικών συστημάτων του οργανισμού από τους φοιτητές της Ιατρικής.

2.7. Η αρχή της ορθολογικής οργάνωσης των συνθηκών μάθησης

Οι σπουδαιότερες δραστηριότητες της αρχής αυτής είναι η οργάνωση και η δυναμική της τάξης καθώς και το ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα αυτής.

2.7.1. Η οργάνωση και η δυναμική της τάξης

Για να διαμορφωθεί σωστά η δυναμική της τάξης, ο δάσκαλος πρέπει να γνωρίζει και να αξιοποιεί τα δεδομένα της κοινωνικής ψυχολογίας. Ό,τι ισχύει για κάθε κοινωνική ομάδα, ισχύει και για τη σχολική τάξη, αφού και αυτή αποτελείται από ομάδα μαθητών.

Μερικά βασικά πορίσματα της κοινωνικής ψυχολογίας που ισχύουν για τη σχολική τάξη, όπως και για κάθε κοινωνική ομάδα είναι:

- Κανένας μαθητής δε μένει ανεπηρέαστος από τους συμμαθητές του που συνεργάζονται στην ίδια τάξη.

- Κανένα άτομο δεν αγαπά την περίπτωση να είναι μόνος και ξεκομμένος από τους συνανθρώπους.

Ειδικά για το μαθητή είναι επώδυνη ακόμη και η σκέψη της απομόνωσης από τους συμμαθητές του. Η δασκαλική μου εμπειρία μου έχει δείξει ότι η μεγαλύτερη τιμωρία και περιφρόνηση για κάθε μαθητή είναι να μην τον αποδέχονται οι συμμαθητές του.

- Η παρουσία των άλλων (συμμαθητών) ευνοεί την τάση του ατόμου (μαθητή) να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με τις προσδοκίες των άλλων και να προσφέρει κάτι για την τάξη, αλλά και για τη δική του προβολή και αναγνώριση.

Έτσι η οργάνωση και η δυναμική της τάξης παίζει σπουδαίο ρόλο στην επιτυχία της διδασκαλίας και μάθησης. Επομένως ο δάσκαλος οφείλει να ερευνήσει τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη της σχολικής τάξης και βοηθούμενος από την επιστήμη των ανθρωπίνων σχέσεων, την Κοινωνιομετρία, να δώσει θετική κατεύθυνση στη δυναμική της τάξης.

Ως προς την οργάνωση της τάξης διακρίνουμε δύο μοντέλα : το μοντέλο του ανταγωνισμού και το μοντέλο της συνεργασίας.

Στο μοντέλο του ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας δεν αναπτύσσονται διαπροσωπικές σχέσεις, ούτε σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των μαθητών.

Ο κάθε μαθητής ενδιαφέρεται για την ατομική και προσωπική του επιτυχία και πάντα προσπαθεί να ξεπεράσει τους άλλους με κάθε τρόπο. Για το λόγο αυτό δεν επικοινωνεί ούτε συνεργάζεται, αδιαφορώντας για τους συμμαθητές του, και προσπαθεί με κάθε μέσο (θεμιτό ή αθέμιτο) για τη δική του μάθηση, προβολή, πρόοδο και επιτυχία. Αυτή η μορφή (μοντέλο) οργάνωσης βοηθάει τους έξυπνους μαθητές, ώστε να ανεβάσουν την απόδοσή τους, αλλά φέρνει

άσκημο αποτέλεσμα για τους αδύνατους που δεν τα καταφέρνουν.

Αυτή η ανταγωνιστικότητα, κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και μάθησης, γεννάει το φθόνο, τη ζήλεια, την καχυποψία, την απελπισία, που αποθαρρύνουν τους αδύνατους μαθητές από κάθε προσπάθεια βελτίωσης. Χρέος του δασκάλου είναι να εξαλείψει τον ανταγωνισμό ή τουλάχιστον να τον περιορίσει σε έναν ήπιο και ευγενή συναγωνισμό.

Ο Ν. Πετρουλάκης στο βιβλίο του «Προγράμματα - εκπαιδευτικοί στόχοι - μεθοδολογία» γράφει: «Το να μάθει μόνο του το παιδί τον τρόπο του ανταγωνισμού είναι μια καλή εμπειρία. Το να ζει όμως συνεχώς σε ένα κλίμα ανταγωνισμού είναι πολύ βαρύ και μπορεί αντί να οδηγηθεί σε νίκη να καταλήξει στη ματαίωση και την απογοήτευση».

Στο **μοντέλο συνεργασίας** οι μαθητές συνεργάζονται μεταξύ τους και ο καθένας καταθέτει τη δική του σκέψη, τη δική του πρόταση και βοηθάει τον άλλον, προκειμένου να βρουν την κατάλληλη απάντηση στο ερώτημα ή λύση στο πρόβλημα και τις ενέργειες που τους απασχολούν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και μάθησης. Το μοντέλο αυτό ευνοεί τη δημιουργία των ομάδων εργασίας, ανάλογα με το θέμα που επεξεργάζονται, τον αριθμό των μαθητών της τάξης, τη φύση του μαθήματος, τις κλίσεις και τα διαφέροντα των μαθητών, το χώρο του σχολείου, τα μέσα διδασκαλίας κ.λ.π.

Η σύνθεση των ομάδων γίνεται και με τη βοήθεια κοινωνιογράμματος της τάξης. Ο ρόλος που θα έχει ο κάθε μαθητής στην ομάδα δεν είναι μόνιμος, αλλά εναλλασσόμενος. Η παρουσία π.χ. του αποτελέσματος μιας επεξεργασίας ή η ανακοίνωση της λύσης ενός προβλήματος δεν πρέπει να γίνεται από τον ίδιο πάντα μαθητή, αλλά να εναλλάσσεται ανάλογα με το μάθημα, την ατομικότητα του καθενός, την κλίση, τη δυνατότητα κ.λ.π. Προσοχή όμως και οι αδύνατοι μαθητές θα αναλαμβάνουν πρωτεύοντα ρόλο αρκεί να βρεθεί και σ' αυτούς το «κρυμμένο διαμαντάκι», όπως ακριβώς λέγει και ο κ. Τσιμπούκης.

Τα αποτελέσματα μάθησης αυτής της μορφής είναι σπουδαιότατα γιατί οι μαθητές αναπτύσσουν πνεύμα αγάπης, συνεργασίας, αλληλεγγύης, ειλικρίνειας και μεγαλύτερης διάθεσης. Αποκτούν θάρρος, αυτοπεποίθηση και πρωτοβουλία, μαθαίνουν να συζητούν με ευπρέπεια και αλληλοεκτίμηση και να κρίνουν με ειλικρίνεια, αντικειμενικότητα και αμεροληψία τις σκέψεις και απόψεις των συμμαθητών. Γίνονται έτσι ολοκληρωμένοι ακροατές και συζητητές και προάγεται ο καλόπιστος διάλογος.

2.7.2. Το ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα της τάξης

Ο δάσκαλος μέσα στην τάξη είναι το κατ'εξοχήν πρόσωπο που βοηθάει στη δημιουργία θετικής σχολικής ατμόσφαιρας. Είναι αυτός που θα βοηθήσει τους μαθητές, κυρίως τα «πρωτάκια», να προσαρμοσθούν ομαλά στο σχολικό περιβάλλον. Όταν έχουμε ομαλή προσαρμογή των μαθητών και η διαδικασία της διδασκαλίας γίνεται μέσα σε ευχάριστη ατμόσφαιρα χαράς, αισιοδοξίας, αμοιβαίας αγάπης και εμπιστοσύνης, τότε είναι σίγουρο ότι θα υπάρξουν και θετικά αποτελέσματα μάθησης.

Όταν ο μαθητής αισθάνεται ότι τον αγαπούν και τον σέβονται, νιώθει ασφάλεια και εργάζεται με περισσότερο ζήλο. Γεμίζει αυτοπεποίθηση και προχωράει με σιγουριά για παραπέρα επιτυχία και νέα μάθηση. Αντίθετα το αρνητικό κλίμα (είτε από πλευράς δασκάλου, είτε από πλευράς συμμαθητών του) τον οδηγεί σε ηττοπάθεια, αδράνεια, αδιαφορία, αποτυχία και διαφυγή.

2.8. Η αρχή της έννοιας

Έννοια είναι η καθολική, η γενικευμένη παράσταση, η οποία περιλαμβάνει τα κύρια και ουσιώδη χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός ή και περισσότερων όμοιων αντικειμένων.

Οι έννοιες διακρίνονται σε **ατομικές** και σε **γενικές ή καθολικές**. Ατομικές είναι όσες αναφέρονται στα ουσιώδη γνωρίσματα ενός μόνο αντικειμένου ενώ οι γενικές αναφέρονται σε όμοια χαρακτηριστικά πολλών αντικειμένων. Τις διακρίνουμε ακόμη σε **συγκεκριμένες**, όταν αναφέρονται σε πράγματα και σε **αφηρημένες**, όταν αναφέρονται σε ιδιότητες ή καταστάσεις.

Το βάθος των εννοιών έχει σχέση με τα περισσότερα γνωρίσματα, ενώ το πλάτος με τα περισσότερα αντικείμενα.

Με τη γενίκευση των γνωρισμάτων σε άλλα όμοια αντικείμενα αποκτούνται έμμεσα γνώσεις από τις ήδη γνωστές. Είναι, εξάλλου, γνωστό το διδακτικό αξίωμα, ότι πάντα βαδίζουμε από την εποπτεία στην έννοια.¹⁵

2.9. Η αρχή της εγγύτητας στη ζωή.

Είναι γνωστή, από παλιά, η αρχή ότι το σχολείο πρέπει να μορφώνει για τη ζωή.

Σίγουρα το ίδιο (σχολείο) οφείλει να είναι μέσα στη ζωή, αφού το ίδιο αποτελεί ζωή. Από κανέναν, σήμερα, δεν αμφισβητείται αυτό. Εκεί όμως που παρατηρείται μια διαφορά είναι στο τι είδους προετοιμασία για τη ζωή πρέπει να προσφέρει. Άλλοι υποστηρίζουν ότι το σχολείο πρέπει να προετοιμάζει τους μαθητές για τις επαγγελματικές και υλικές ανάγκες της ζωής (ωφελημιστική και χρησιμοθηρική προετοιμασία) και άλλοι, χωρίς να παραβλέψουν τις υλικές και επαγγελματικές ανάγκες, απαιτούν μια πλατύτερη και πολύπλευρη ανθρωπιστική μόρφωση (πνευματική, αισθητική, ηθική κ.λ.π.), γιατί και οι αξίες αυτές είναι ιδιαίτερα απαραίτητες στη σημερινή εποχή της τεχνολογικής έκρηξης.

Το σχολείο οφείλει να είναι έτοιμο, από καιρό σε καιρό, να αναθεωρεί και να αναπροσαρμόζει τους σκοπούς, τα μέσα, τις μεθόδους στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις της ζωής. Όσον αφορά την προετοιμασία που οφείλει να προσφέρει το σχολείο, μας βρίσκει σύμφωνους η σύνθεση και των δύο απόψεων, γιατί η ζωή δεν περιορίζεται μόνο στο βιολογικό, αλλά και στο ψυχοπνευματικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα.

2.10 Μέθοδος διδασκαλίας.

Μέθοδος (μετά + οδός) είναι ο δρόμος και ο τρόπος που ακολουθεί και χρησιμοποιεί κάποιος για να φτάσει σε κάποιο σκοπό.

Μέθοδος διδασκαλίας (διδακτική μέθοδος) είναι ο δρόμος, ο τρόπος, η διαδικασία που χρησιμοποιεί ο εκπ/κός για να πετύχει το γενικό και ειδικό σκοπό της αγωγής γρήγορα, με επιτυχία και ευκολία.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι μέθοδος είναι η διεύθυνση των σκέψεων και ενεργειών του δασκάλου, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνει δυνατή η επιτυχία του συγκεκριμένου σκοπού (και στόχων) που έχει θέσει, χωρίς σύγχυση, με ελάχιστη κατανάλωση χρόνου καθώς και με ελάχιστη προσπάθεια και ελάχιστο κόπο.

Πολύ απλά θα λέγαμε ότι είναι οι σκέψεις του δασκάλου, προτού μπει στην τάξη, για το πώς θα εργαστεί.

Στο «παλαιό» σχολείο πίστευαν ότι υπήρχε μια μόνο μέθοδος για τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων για όλους τους μαθητές, σ' όλα τα σχολεία και για όλους τους δασκάλους.

Το σημερινό σχολείο υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να υπάρξει μόνο μια μέθοδος για την επιτυχία της διδασκαλίας.

Κάθε φορά οι δρόμοι και οι σκέψεις αλλάζουν ανάλογα με τους στόχους που θέλουμε να πετύχουμε, με το χαρακτήρα των μορφωτικών αγαθών και του μαθήματος, τις συνθήκες λειτουργίας του σχολείου, την ετοιμότητα των μαθητών, τα μέσα που διαθέτουμε, τη δυναμική της τάξης, την ικανότητα του δασκάλου αλλά και από άλλους παράγοντες που δεν είχαν υπολογιστεί στην αρχή.

Μπορεί το σημερινό σχολείο να αποδέχεται την ύπαρξη πολλών διδακτικών μεθόδων, δεν παύει όμως να αποδέχεται και την ύπαρξη ενός σχεδίου (πilotού), κάποιου πλάνου, με κάποια ενδεικτικά στάδια τα οποία δεν αποτελούν συνταγολόγια, αλλά επιδέχονται αλλαγές και τροποποιήσεις (από το δάσκαλο) εξαίτιας των συνθηκών που διαμορφώνονται κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής.

Μια επισημωμένη οργανωμένη και εκτελεσμένη διδακτική μέθοδος είναι σίγουρο ότι θα μπορεί να επιφέρει αρκετά θετικά αποτελέσματα, όπως:

- Εξασφάλιση καλύτερου αποτελέσματος με την ελαχιστότερη κούραση.
- Εξοικονόμηση χρόνου για το καλό της μάθησης και των μαθητών.
- Προφύλαξη από κάθε σπασμωδική προσπάθεια και απόκτηση εμπιστοσύνης.
- Προφύλαξη από την αποτυχία και από τα αποθαρρυντικά επακόλουθά της.

Τέλος καθιστά ελεύθερο και ικανό το δάσκαλο να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες, που δίνονται κατά τη διάρκεια εκτέλεσής της, και να προσαρμόζει τη μέθοδο στην ηλικία, στις γνώσεις και στις ικανότητες των μαθητών, χρησιμοποιώντας τα εποπτικά μέσα και τα πορίσματα της ψυχοπαιδαγωγικής για το καλό της μάθησης και της εκπαίδευσης.

Ο μεθοδικός δάσκαλος οφείλει να αναρωτιέται πάντα: Τι επιδιώκω και πώς θα το πετύχω; Σίγουρα θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι όποια μέθοδο ακολουθήσει, οφείλει να είναι σύμφωνη με τα πορίσματα και τις αρχές της ψυχολογίας της μάθησης.

Μερικοί τρόποι με τους οποίους μπορεί να παρουσιαστεί μια διδασκαλία είναι και οι ακόλουθοι:

2.10.1 Με μονόλογο του δασκάλου (μονολογική)

Εδώ ο δάσκαλος διηγείται, περιγράφει ή κάνει ανάγνωση και οι μαθητές μαθαίνουν παθητικά χωρίς ενεργητική συμμετοχή. Οι μαθητές, δηλαδή, έχουν γίνει παθητικοί δέκτες της σοφίας του δασκάλου. Έχουμε παθητική παρατήρηση, παθητική ακρόαση, χωρίς ενεργητική συμμετοχή, δημιουργική σκέψη, έρευνα και ανακάλυψη της γνώσης.

Η μονολογική μορφή διδασκαλίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί σπάνια και σε μαθήματα που καλλιεργούν το συναίσθημα και το φρόνημα των μαθητών όπως π.χ. θρησκευτικά, ιστορία, ποίηση, ανακοινώσεις.

2.10.2 Με μορφή διαλόγου (διαλογική)

Στη διαλογική μορφή μπορούμε να διακρίνουμε δυο βασικά είδη διαλόγου. Την **ερωτοαπάντηση** και τον **ελεύθερο διάλογο**.

Στην ερωτοαπάντηση ο δάσκαλος απευθύνει ερώτηση στους μαθητές και απ'αυτούς παίρνει την απάντηση. Σε περίπτωση που δεν μπορούν να δώσουν την απάντηση ή αν αυτή είναι λανθασμένη, τότε δίνει μόνος του και την απάντηση.

Εδώ φαινομενικά έχουμε διάλογο, γιατί στην πραγματικότητα επίκεντρο της διδασκαλίας είναι ο δάσκαλος, αφού δεν επιτρέπει στους μαθητές να κάνουν και αυτοί ερωτήσεις τόσο προς αυτόν όσο και προς τους συμμαθητές.

Έτσι αυτός ο «διάλογος» είναι κατευθυνόμενος και η επιτυχία του εξαρτάται από τις ερωτήσεις που διατυπώνει και απευθύνει ο δάσκαλος. Αυτός ο τρόπος μπορεί να είναι χρήσιμος στην αρχή της διδασκαλίας για τη διαπίστωση του βαθμού γνώσης της προηγούμενης ύλης καθώς

και στις φάσεις της εμπέδοσης και ανακεφαλαίωσης.

Στον ελεύθερο διάλογο μαθητές και δάσκαλος συμμετέχουν ενεργά στη διδασκαλία και συζητούν εναλλακτικά και ισότιμα, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ενός ευχάριστου, αβίαστου και πραγματικά ελεύθερου διαλόγου. Γίνεται διάλογος τόσο μεταξύ δασκάλου και μαθητών όσο και μεταξύ των ίδιων των μαθητών.

Ο δάσκαλος είναι αυτός που διευκολύνει τη συζήτηση, είναι ο βοηθός, ο σύμβουλος, ο συντονιστής και ποτέ δε δίνει λύση ή απάντηση παρά μόνο αν και μετά από έμμεσες παρεμβάσεις οι μαθητές δεν μπορέσουν να ανακαλύψουν μόνοι τους τη μάθηση. Έτσι έχουμε ένα γνήσιο, ζωντανό, δημοκρατικό, συμμετοχικό, ισότιμο και δημιουργικό διάλογο.

Με τον ελεύθερο διάλογο αποφεύγεται η αδιαφορία και η αδράνεια των μαθητών και αναπτύσσεται η κριτική σκέψη, η αυτενέργεια, η πρωτοβουλία, η ευθύνη για τα λεγόμενα, το ενδιαφέρον και η ικανότητα να ακούς και να ανέχεσαι το συνομιλητή.

Η χρήση αυτής της μορφής διδασκαλίας πρέπει να είναι καθημερινή πρακτική της διδασκαλίας.

Ο δάσκαλος οφείλει να δίνει βαρύτητα στη σαφήνεια των ερωτήσεων, να κάνει χρήση των παιδαγωγικών ερωτήσεων που καλλιεργούν την αποκλίνουσα σκέψη και κυρίως να συνηθίσει τους μαθητές να ακούν και να σέβονται τις απόψεις των άλλων.

2.11 Αξιολόγηση της διδασκαλίας.

Είναι πολύ φυσικό, αναγκαίο θα λέγαμε, ο δάσκαλος στο τέλος κάθε διδασκαλίας να θέλει να μάθει αν και κατά πόσο πέτυχε ή όχι το στόχο ή τους στόχους που είχε θέσει πριν τη διδασκαλία.

Η αξιολόγηση αυτή της διδασκαλίας αναφέρεται στην επιτυχία ή όχι των στόχων, που είχεβάλει ο δάσκαλος με την έναρξη της διδασκαλίας, και δίνει τη δυνατότητα στο δάσκαλο να διαπιστώσει αν πέτυχε με τη διδασκαλία αυτό που ήθελε.

Πετυχημένη είναι η διδασκαλία που έχει οδηγήσει τους μαθητές σε αποτελεσματική και δημιουργική μάθηση.

Αποτελεσματική και δημιουργική μάθηση θεωρείται εκείνη, που οι μαθητές έχουν κατανοήσει και ξέρουν καλά το μορφωτικό αντικείμενο, το έχουν κάνει ενιαίο σώμα με την παλαιά μάθηση και είναι σε θέση να το εφαρμόζουν στη ζωή, όταν κρίνεται αναγκαίο.

Από παιδαγωγική σκοπιά η αξιολόγηση ελέγχει την καταλληλότητα, την αποτελεσματικότητα της μεθόδου διδασκαλίας σε σχέση με τους στόχους της και την εν γένει διαδικασία μάθησης. Δίνει τη δυνατότητα στο δάσκαλο, αν διαπιστώσει ότι κάτι δεν πήγε καλά, να διαφοροποιήσει διδακτικές μεθόδους και στόχους και με μια συστηματική επανατροφοδότηση (Feed Back) να οδηγήσει τους μαθητές στην ουσιαστική κατάκτηση της γνώσης.

Τον έλεγχο αυτό ο δάσκαλος μπορεί να τον κάνει προφορικά ή γραπτά κάνοντας συγκεκριμένες και σωστές ερωτήσεις ή βάζοντας να λύσουν κάποιο πρόβλημα ή να συμπληρώσουν κάποιο test.

3. Παιδαγωγική ατμόσφαιρα

Ο ρόλος του σύγχρονου σχολείου δεν πραγματώνεται μόνο με την ξύλινη και παραδοσιακή διδασκαλία των ξηρών γνώσεων των αναλυτικών προγραμμάτων.

Σήμερα είναι απ' όλους αποδεκτό ότι το σχολείο, εκτός από το γνωστικό του περιεχόμενο, είναι απόλυτα αναγκαίο (υποχρεωτικό) να διαμορφώσει τις κατάλληλες συνθήκες για την καλλιέργεια και προαγωγή της προσωπικότητας των μαθητών. Να κάνει την παραμονή των μαθη-

τών σ' αυτό ευχάριστη και αποδοτική και κυρίως να τους βοηθήσει ώστε να αναπτύξουν ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και ασφάλειας και να επιτευχθεί η ομαλή κοινωνικοποίησή τους.

Στη διαμόρφωση της προσωπικότητας σημαντικό ρόλο παίζει όχι τόσο το περιεχόμενο της διδασκαλίας (γνώστικό αντικείμενο), όσο ο τρόπος και οι συνθήκες με τις οποίες πραγματοποιείται η διαδικασία της διδασκαλίας.

«Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός πως χωρίς τη δημιουργία του κατάλληλου ψυχολογικού και παιδαγωγικού κλίματος, χωρίς την κατάλληλη ερώτηση και την ομαδοποιημένη εργασία στην οποία ενεργητικά συμμετέχει το παιδί, μάθηση δεν έχουμε. Όση σημασία έχει για τη μάθηση η νοημοσύνη του παιδιού, άλλη τόση σημασία έχει και η δημιουργία του κατάλληλου παιδαγωγικού και ψυχολογικού κλίματος».¹⁶

Οι ιδιαίτερες συνθήκες, οι οποίες πρέπει να επικρατούν στο σχολείο για να έχουμε ικανοποιητική αγωγή και μάθηση, αποτελούν τη λεγόμενη παιδαγωγική ατμόσφαιρα. Άλλοι παιδαγωγοί την ονομάζουν σχολικό κλίμα, άλλοι παιδαγωγικό, άλλοι ψυχολογικό κλίμα.

«Ο καθηγητής της φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο της Τυβίγγης Otto Bollnow ορίζει την παιδαγωγική ατμόσφαιρα ως πραγματικές και όχι παραπλανητικές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ μαθητών και δασκάλου, οι οποίες είναι συναισθηματικά τονισμένες. Οι σχέσεις αυτές αποτελούν το βάθος από το οποίο αναδύεται η παιδαγωγική συμπεριφορά».¹⁷

Είναι φανερό ότι ο Otto Bollnow τονίζει κυρίως τον ανθρώπινο χαρακτήρα της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας. Αναμφίβολα οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ δασκάλου και μαθητών, αλλά και μαθητών μεταξύ τους, αποτελούν τις πιο βασικές προϋποθέσεις για μια πετυχημένη και σωστή αγωγή.

Σίγουρα πρωταρχικό στοιχείο της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας αποτελούν οι διαπροσωπικές σχέσεις και ο ψυχικός δεσμός που δημιουργείται μεταξύ των προσώπων.

Είναι όμως εξίσου αποδεκτό σήμερα ότι την παιδαγωγική ατμόσφαιρα στο σχολείο την επηρεάζουν όλοι οι ερεθισμοί που επιδρούν στον ανθρώπινο χαρακτήρα. Το σχολείο δεν το αποτελούν μόνο οι μαθητές και ο δάσκαλος, αλλά πέρα από το μορφωτικό αντικείμενο (ύλη) έχουμε και το κτίριο με ολόκληρο τον εξοπλισμό, όπως τα εργαστήρια, οι βιβλιοθήκες, τα μέσα διδασκαλίας, τα έπιπλα, η θέρμανση, η καθαριότητα, το γυμναστήριο, το οργανωτικό πνεύμα, οι δραστηριότητες των μαθητών κ.α.

Η σχολική ατμόσφαιρα θα λέγαμε ότι απλώνεται από την εξωτερική εμφάνιση του σχολείου και φτάνει, πέρα από το «έμψυχο υλικό», μέχρι και τα έπιπλα των αιθουσών διδασκαλίας.

«Οι G. Steindorf και H. Dietz ορίζουν τη σχολική ατμόσφαιρα ως **συγχορδία** ανθρώπων, καταστάσεων, πραγμάτων και κανονισμών».¹⁸

Αυτή η συγχορδία χαρακτηρίζεται από τις δυνατότητες που υπάρχουν για ελεύθερη δραστηριοποίηση, για ελεύθερη έκφραση των μαθητών καθώς και για την πλήρη ανάπτυξη των ικανοτήτων τους μέσα σ' ένα κλίμα αισιοδοξίας, αυτοπεποίθησης, ευχαρίστησης, εμπιστοσύνης και ασφάλειας.

Η **ζεστασιά** της σχολικής ατμόσφαιρας καθώς και η **θερμότητα** των διαπροσωπικών σχέσεων, πέρα του ότι ενισχύουν και προάγουν αφάνταστα τη μάθηση, κάνουν ευχάριστη την παραμονή και εργασία των μαθητών στο σχολείο και κυρίως τους εμψυχούν την αισιοδοξία η οποία τους οδηγεί σταθερά και σίγουρα στη δημιουργία, στην πρόοδο και την ψυχική ευφορία και δένει ψυχικά τα διαπλεκόμενα πρόσωπα.

16. Γαλάνη Θ. : «Ποιά τα χαρακτηριστικά του αποδοτικού δασκάλου». Επιστημονικό Βήμα δασκάλου (Ιούνιος 85 - Φλεβάρης 86) τ.8 - 9 - 10 σελ.76

17. Τσουρέκν Δ. : Σύγχρονη Παιδαγωγική (Αθήνα 1981) σελ.121

18. Τσουρέκν Δ. : όπως παραπάνω σελ. 122

Το **χιούμορ** είναι ένα δυνατό όπλο στα χέρια του δασκάλου, ο οποίος οφείλει να γνωρίζει ότι τούτο και το **γέλιο** προάγουν την εργασία και την έρευνα. Η αυστηρότητα δεν είναι κατ' ανάγκη μειονέκτημα, ενώ η ειλικρίνεια και η τιμιότητα πρέπει να κοσμούν το δάσκαλο. Ο σύγχρονος δάσκαλος με τις ερωτήσεις δεν ειρωνεύεται, δεν εμπλέκει, δεν επιζητά ομολογία άγνοιας, αλλά απεναντίας ευθαρρύνει και ενδυναμώνει τη συζήτηση και βγάδι από αδιέξοδο τους μαθητές.

Ευχάριστη και δημιουργική ατμόσφαιρα έχουμε όταν ο δάσκαλος είναι ισότιμο μέλος της τάξης και όχι κάποιος αντίδικος ή δικαστής. Όταν ο δάσκαλος δε συμπεριφέρεται ως δάσκαλος και οι μαθητές ως «υπάκουα παιδιά», επικρατεί μια άσπογη συνεργασία χωρίς αυθαιρεσίες ή αυταρχικότητες.

Η **πειθαρχημένη ελευθερία** αποτελεί βασικό στοιχείο της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας.

«Η ελευθερία μέσα στο σχολείο είναι βασική προϋπόθεση για την ύπαρξή του. Ελεύθεροι πολίτες δε δημιουργούνται με απειλές, με φοβέρες, με κλίμα άγχους, αλλά με την προσφορά ελευθεριών μέσα και έξω από την τάξη».¹⁹

Σίγουρα η στάση του δασκάλου απέναντι στους μαθητές, όταν βέβαια ο ίδιος είναι ολοκληρωμένη προσωπικότητα, παίζει σημαντικό ρόλο για τη διαμόρφωση της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας και την επίτευξη του σκοπού της αγωγής. Πέρα από τις αρετές της αγάπης, της δικαιοσύνης, της ειλικρίνειας, της ευσυνειδησίας, της τιμιότητας, της σταθερότητας του χαρακτήρα, οι μαθητές έχουν ανάγκη να αναγνωριστεί η προσωπική τους αξία.

Όταν η αναγνώριση αυτή γίνεται από τον ίδιο το δάσκαλό τους, τότε τους δίνει δύναμη και ψυχή σε κάθε προσπάθεια.

Σήμερα δεν υπάρχει (δεν πρέπει να υπάρχει) δάσκαλος ο οποίος να μη πιστεύει ότι ο κάθε μαθητής έχει απεριόριστες δυνάμεις που για να εκδηλωθούν και να ενεργοποιηθούν έχουν την ανάγκη ευνοϊκών συνθηκών από το περιβάλλον. Η **αναγνώριση και η εμπιστοσύνη**, από τη μεριά του δασκάλου, στις δυνάμεις των μαθητών είναι ο πιο σπουδαίος και ενεργητικός παράγοντας για την οικοδόμηση ευνοϊκού κλίματος. Ενεργεί καταλυτικά σε όλα τα εμπόδια που εμποδίζουν την εκδήλωση των δυνάμεων και μεταβάλλουν και τον πιο απαισιόδοξο, αδιάφορο και απαθή μαθητή σε αισιόδοξο, δραστήριο, ενεργητικό και δημιουργικό. Με την αναγνώριση και εμπιστοσύνη των δυνάμεων του μαθητή τα δύσβατα μεθοδολογικά μονοπάτια γίνονται λεωφόροι που οδηγούν με ασφάλεια και άνεση στους σκοπούς της αγωγής. Αυτό το διαπιστώνουμε καθημερινά στη σχολική τάξη όπου μαθητές, αδιάφοροι και οκνηροί για μάθηση και συμμετοχή, δυναμώνουν πνευματικά και ψυχικά όταν ο δάσκαλος δείχνει ειλικρινή εμπιστοσύνη στις λανθάνουσες δυνάμεις τους.

Αυτή η αναγνώριση και εμπιστοσύνη εξασφαλίζει την **αυτοεπιβεβαίωση** των μαθητών και τους οδηγεί στην κατάκτηση υψηλότερων στόχων και κυρίως για την ομαλή εξέλιξη της αυτονομίας και της αυτοτελείας τους.

Η υπομονή, η ηρεμία, η εύθυμη διάθεση και η καλοσύνη πρέπει να συνοδεύουν το δάσκαλο σε κάθε ενέργειά του.

Βασικό οργανικό στοιχείο και ταυτόχρονα αποτέλεσμα της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας είναι η **αυτενέργεια** των μαθητών.

Ο μαθητής που ατενεργεί δουλεύει ελεύθερα (σωματικά, ψυχικά και πνευματικά), εξωτερικεύει τη ζωντάνια και τις ανησυχίες του, αναλαμβάνει την όποια ευθύνη των πράξεών του, γνωρίζει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του στη σχολική κοινότητα, αποφεύγει τις προστριβές και συγκρούσεις, παίρνει πρωτοβουλίες, δε ζει σε φαντασιώσεις, αυτοεκδηλώνεται με το γνή-

19. Φράγγου Χ. : «Ο ρόλος του δασκάλου στην εκπ/ση σήμερα». Επιστημονικό Βήμα του δασκάλου (Ιούνιος 85 - Φλεβάρης 86) 2.7-8-9 σελ. 42

σιο «εγώ» και όχι με το εξιδανικευμένο που θέλει η κοινωνία, αυτοκαταξιώνεται και γενικά ισοχροποιεί την προσωπικότητά του.

Η ελευθερία στη σκέψη, στο λόγο και στη δράση είναι στοιχεία της αυτενέργειας και χαρακτηριστικό γνώρισμα της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας και των δημοκρατικών καθεστώτων. Χωρίς ελεύθερη σκέψη, λόγο και δράση δεν είναι δυνατόν να οικοδομηθεί και να στεριώσει, η παιδαγωγική ατμόσφαιρα. Ο δάσκαλος είναι η συνισταμένη όλων των παραγόντων για την επίτευξη της παιδαγωγικής σχολικής ατμόσφαιρας. Αυτός με την αγάπη, την ευελιξία και την επιστημονική του συγκρότηση θα αξιοποιήσει τις υπάρχουσες προϋποθέσεις και θα επιλύσει τυχόν συγκρούσεις και διαφορές μεταξύ των εμπλεκομένων παραγόντων (μαθητών, δασκάλων, γονέων).

Οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες στη ζωντανή κοινωνία του σχολείου, γι' αυτό στόχος κάθε ικανού και σύγχρονου δασκάλου δεν πρέπει να είναι η προσωρινή αποκατάσταση των σχέσεων, αλλά η ριζική επίλυση των προβλημάτων και των εμποδίων που τις δημιουργούν.

Η δυναμική των διαπροσωπικών σχέσεων ανάμεσα σε δάσκαλο και μαθητή, αλλά και των μαθητών μεταξύ των είναι στοιχείο και αποτέλεσμα της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας.

Αυτές τις διαπροσωπικές σχέσεις ο δάσκαλος έχει καθήκον να ερευνήσει, να δυναμώσει και να αξιοποιήσει γιατί μ' αυτές επιτυγχάνει τη συνεργασία, τον αλληλοσεβασμό, την αλληλοεκτίμηση, την αλληλοσυμπλήρωση, το διάλογο, τη δημιουργία και βάζει τις βάσεις της δημοκρατικής ελευθερίας. Με την αξιοποίηση των διαπροσωπικών σχέσεων ο δάσκαλος διαμορφώνει την κατάλληλη παιδαγωγική ατμόσφαιρα, όπου επικρατεί το δημοκρατικό κλίμα, η αυτενεργός και δημιουργική μάθηση, κρατείται η χρυσή τομή ανάμεσα στην αυθαιρεσία και την αναρχία και δραστηριοποιούνται οι απεριόριστες δυνάμεις των μαθητών κατά τέτοιο τρόπο ώστε η μάθηση να γίνει αποτέλεσμα των δυναμικών διαπροσωπικών σχέσεων.

Σίγουρα ο δάσκαλος έχει πολλούς τρόπους για να προσεγγίσει, να γνωρίσει και να τονώσει τις διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών. Ο πιο απλός και εύκολος τρόπος είναι η προσεκτική και συστηματική παρατήρηση των μαθητών μέσα στην τάξη, στο διάλειμμα, στο παιχνίδι, στις εκδρομές, στη διάρκεια των εργασιών και κυρίως των ομαδικών.

Πιο έγκυρη και σωστή διαπίστωση των διαπροσωπικών σχέσεων και τάσεων (συμπάθειες - αντιπάθειες) μπορεί να έχει ο δάσκαλος από το **κοινωνιόγραμμα** της τάξης. Σίγουρα χρειάζεται ιδιαίτερη γνώση και προσοχή κατά τη διαδικασία διεξαγωγής του και κατά την ανάλυση και εφαρμογή των δεδομένων.

Με τη βοήθεια του κοινωνιογράμματος ο δάσκαλος μπορεί να έχει πολλά στοιχεία για τις εντάσεις, τις διαθέσεις, τις τάσεις, τις προτιμήσεις κ.λ.π. των μαθητών. Όλα αυτά οφείλει να τα λάβει υπόψη του για τη σωστή οργάνωση της διδασκαλίας και κυρίως των **ομάδων εργασίας**. Βεβαία αυτά δε γίνονται με διαταγές, αλλά προκύπτουν μετά από σωστή αγωγή που έχει ως βάση τον αμοιβαίο σεβασμό, την αμοιβαία αγάπη και την ανάπτυξη του αισθήματος ευθύνης.

Η μετατροπή του απλού αριθμητικού συνόλου των μαθητών της τάξης σε ζωντανή δομημένη κοινωνική ομάδα εργασίας, είναι αυτή που μεταβάλλει τους μαθητές από παθητικούς δέκτες σε ενεργητικούς συμμετοχούς μιας δυναμικής και δημιουργικής ομάδας και τη διδασκαλία μάθησης από στατική διαδικασία σε δυναμική, ζωντανή και αποτελεσματική.

Τονίσαμε πιο πάνω ότι η παιδαγωγική ατμόσφαιρα στο σχολείο διαμορφώνεται (εμπρεάζεται) όχι μόνο από το ανθρώπινο στοιχείο (δάσκαλο, μαθητές), αλλά και από το υλικό στοιχείο. Η εμφάνιση, η θέση, η θέρμανση, η άνεση, η διαρρύθμιση και η καθαριότητα του διδασκλήριου επιδρούν σημαντικά στους μαθητές. Επίσης η ηλιόλουστη ή όχι αυλή, το γυμναστήριο με τα όργανα γυμναστικής, τα εργαστήρια φυσικής - χημείας, τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας, η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, κ.λ.π. όταν είναι σωστά οργανωμένα έχουν θετική επίδραση στη διαμόρφωση της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας.

Η ευθύνη για την εξασφάλιση αυτών βαρύνει την πολιτεία. Η συμβολή του δασκάλου δεν είναι δυνατόν να είναι αποφασιστική για την απόκτησή τους, αλλά ενισχυτική. Εκείνο που βαρύνει το δάσκαλο είναι η σωστή οργάνωση και χρήση τους, όταν βέβαια υπάρχουν.

Τα αναλυτικά προγράμματα με την πληθώρα και το ενιαίο της ύλης για όλες τις περιοχές της χώρας δυσκολεύουν τη διάθεση των μαθητών. Επιβάλλεται ο περιορισμός της ύλης των αναλυτικών προγραμμάτων. Να σταματήσει το άγχος για την εξάντληση της ύλης και να δίνεται η ελευθερία στο δάσκαλο ή στους σχολικούς συμβούλους να επιλέγουν και μερικές ενότητες από την κοινωνικοπολιτιστική, φυσική και ιστορική πραγματικότητα της περιοχής.

Εξυπακούεται ότι κανένας δεν ισχυρίζεται ότι τα μορφωτικά αγαθά του παρελθόντος είναι άχρηστα, αλλά απλώς, αρκετά από αυτά, έχουν ανάγκη συμπλήρωσης και αναπροσαρμογής.

Τέλος είναι γνωστό ότι η σχολική παιδαγωγική ατμόσφαιρα δεν εναντιώνεται στις γνώσεις, αλλά στον καταναγκαστικό και επίπονο τρόπο με τον οποίο αποκτώνται.

Μια διδασκαλία φέρνει μάθηση και αγωγή όταν πραγματοποιείται σε δημοκρατική και αντίταρξική ατμόσφαιρα, όταν εξασφαλίζει την ψυχική ηρεμία των μαθητών και όταν έχει δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την ομαλή προσαρμογή τους στο σχολείο.

Μια τέτοια ευχάριστη ατμόσφαιρα οδηγεί το μαθητή στην αυθόρμητη εκδήλωση των εσωτερικών του δυνάμεων και όλου του δυναμισμού του.

Στην αντίθετη περίπτωση, της ψυχικής έντασης και δυσπροσαρμοσίας, ο μαθητής προσπαθεί να ξεφύγει από το ψυχολογικό κλίμα της τάξης και οδηγείται στο δικό του υποκειμενικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να μη θέτει σε λειτουργία το μηχανισμό μάθησης, αλλά το μηχανισμό φυγής από την τάξη και τη σχολική εργασία.

Χρέος, λοιπόν, του σύγχρονου δασκάλου είναι να βρεί τρόπους να αξιοποιήσει όλα τα θετικά στοιχεία που υπάρχουν και κυρίως να δώσει προσοχή και βαρύτητα στα κίνητρα που χρησιμοποιεί, στην αξιολόγηση που κάνει, στην ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων με τους μαθητές και τους γονείς, και κυρίως στην αρμονική οργάνωση και συνεργασία όλων των παραγόντων της αγωγής.

3.1. Κίνητρα

Η λέξη κίνητρο παράγεται από το ρήμα κινέω - ώ και σημαίνει το όργανο, το μέσο με το οποίο κινείται ή ανακινείται κάτι και μεταφορικά το αίτιο, το οποίο ωθεί σε ενέργεια, σε δράση. Είναι το «γιατί» της συμπεριφοράς.

«Κίνητρο (motive) καλείται ο συνειδητός ή ασυνειδητός παράγοντας, ο οποίος διεγείρει, διατηρεί, ρυθμίζει, σπρίζει και κατευθύνει τη συμπεριφορά του ατόμου προς ένα σκοπό».²⁰

Πιο απλά κίνητρα είναι το σύνολο των εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, που ανεβάζουν το επίπεδο δράσης του ατόμου (εδώ του μαθητή) ωθώντας το έτσι, ώστε να πετύχει τους σκοπούς και τους στόχους που έχει θέσει.

Γύρω από τα κίνητρα υπάρχουν δύο τάσεις. Υπάρχουν, δηλαδή, οι θερμοί υποστηρικτές των κινήτρων καθώς και αυτοί που πιστεύουν ακριβώς το αντίθετο. Η καθημερινή όμως πραγματικότητα μας υποχρεώνει να δεχτούμε ότι τα καλύτερα και μονιμότερα αποτελέσματα σε μαθησιακό επίπεδο επιτυγχάνονται με το συγκερασμό, τη μέση λύση, των δύο τάσεων.

Είναι γνωστό ότι η σχολική επιτυχία, όπως και κάθε επιτυχία, είναι στενά συνδεδεμένη με την επιδοκιμασία και την αναγνώριση. Γενικά το παιδί παρουσιάζει θετική ευαισθησία όταν αναγνωρίζεται και επιδοκιμάζεται για τις ενέργειές του και πολύ περισσότερο όταν αυτή η αναγνώριση και επιδοκιμασία προέρχεται από πρόσωπα σεβαστά σ' αυτό, όπως είναι οι γονείς του και οι δάσκαλοί του.

Η αγάπη, η σιγουριά και η απονομή δικαιοσύνης, που επιθυμούν οι μαθητές, τους κάνει να είναι επιμελείς, πειθαρχικοί, φιλότιμοι και εργατικοί. Προσπαθούν πάντα να κάνουν το κάθε τι ώστε να γίνονται αποδεκτοί από τους άλλους και κυρίως από τους γονείς και τους δασκάλους. Επιθυμούν να κατακτήσουν όλες τις σχολικές δεξιότητες και γνώσεις, έχοντας πάντα την τάση να βελτιώνουν και να προάγουν τις προσωπικές τους ικανότητες. Επιθυμούν ακόμη να διαλύσουν κάθε ασάφεια και αβεβαιότητα γεγονότων, καταστάσεων και προβλημάτων και στοχεύουν στον έλεγχο των καταστάσεων και των γεγονότων για να ικανοποιήσουν τη δύναμη και το γόνιτρό τους.

Κάθε εργασία, που τα κίνητρά της είναι φανερά στο μυαλό του μαθητή, γεννάει μέσα του την επιθυμία ή την ανάγκη να την εκτελέσει. Κάθε εργασία που τον γοητεύει και που θέλει να τον οδηγήσει σε επιθυμητό τέλος, τον συναρπάσει και του προκαλεί μια προσπάθεια επίμονη, μια ικανότητα προσήλωσης και προσοχής, χωρίς καν να αντιλαμβάνεται την κατάσταση της έντασης και της κούρασης μέσα στην οποία βρίσκεται.

Είναι αυτονόητο ότι δε φτάνει η αυθόρμητη και αυτόβουλη εξέλιξη του μαθητή, χωρίς την υποβοήθηση και την παρώθηση του δασκάλου. Οι μαθητές, από μόνοι τους, δεν είναι σε θέση να εκτιμήσουν τη μεταγενέστερη ωφέλεια που θα αντλήσουν από μια δραστηριότητα, που «επιβάλλεται» σήμερα σ' αυτούς, αν ο δάσκαλος δεν τους κεντρίσει το ενδιαφέρον και δεν τους αφυπνίσει τα συναισθήματά τους. Αυτός είναι που θα τους προσφέρει τα κατάλληλα κίνητρα, που μαζί με τις κατάλληλες μεθόδους και τους συγκεκριμένους στόχους θα τους οδηγήσει στο ποθητό αποτέλεσμα, τη μόνιμη και ενεργή μάθηση. Ο δάσκαλος, λοιπόν, πρέπει να βρίσκεται σε διαρκή εγρήγορση, τηρώντας πάντα τη μέση λύση, ώστε και αποτελεσματική μάθηση να επιτυγχάνει, αλλά και να διαφυλάσσει την προσωπικότητα του κάθε μαθητή.

Πρέπει ο δάσκαλος να αξιοποιεί την έμφυτη τάση του μαθητή για εξερεύνηση και δράση καθώς και τη μεγάλη περιέργειά του για το καθετί, γιατί η σωστή αξιοποίηση και η ικανοποίηση αυτών θα αποτελέσει κινητήρια δύναμη ώθησης και δράσης ακόμη και μετά τον περιορισμό των εξωτερικών κινήτρων.

Η κατάχρηση των κινήτρων μπορεί να κάνει τους μαθητές να εργάζονται, να συμμετέχουν και να προχωρούν μόνο με την παρουσία ή την προσδοκία αυτών. Επιβάλλεται, λοιπόν, ο δάσκαλος να «οδηγεί» τους μαθητές σε σημείο που να αισθάνονται τους εαυτούς τους αυτοδύναμα άτομα, ικανά να πετυχαίνουν και να δημιουργούν αυτό, που από μόνοι τους επιθυμούν και θέλουν, δημιουργώντας τους μόνιμα την πεποίθηση ότι πράγματι μπορούν.

Η ψυχική ισορροπία κάθε ατόμου είναι λεπτή. Πολύ περισσότερο αυτό ισχύει για το μαθητή, που σ' αυτή την ηλικία διαμορφώνεται, γι' αυτό στο σχολείο η προσπάθεια για επιτυχία δεν πρέπει να φτάνει μέχρι σημείου που να του δημιουργούμε άγχος, φόβο, ανασφάλεια, ανησυχία και stress. Όλα αυτά είναι ανασταλτικοί παράγοντες μάθησης, γιατί φορτίζουν το μαθητή και του δημιουργούν άσχημες καταστάσεις, γι' αυτό πρέπει να αποφεύγονται τόσο το υπερβολικό ενδιαφέρον όσο και η αδιαφορία από τη μεριά και των γονιών και των δασκάλων.

Θα ήταν λάθος να μην επισημάνω τη μεγάλη σημασία που έχει η σωστή ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του μαθητή από το οικογενειακό περιβάλλον. Όταν οι μαθητές βλέπουν τους γονείς, και τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας, να διαβάζουν, να δείχνουν ενδιαφέρον για επιτυχία και διάκριση, να συνδιαλέγονται δημοκρατικά, τότε σίγουρα και αυτά θα παρουσιάζουν ανάλογη ευαισθησία, θα είναι προβληματισμένα και θα έχουν υψηλό επίπεδο ενεργοποίησης και δράσης.

Επίσης ο δάσκαλος αποτελεί ένα ξεχωριστό και θαυμαστό πρότυπο για τους μαθητές. Οι μαθητές εκφράζουν την επιθυμία να του μοιάσουν σε όλα τα γνωρίσματά του, τις αξίες, τις αρχές, τη συμπεριφορά, τα κίνητρα, τους σκοπούς του. Έτσι ο ίδιος με τα προσωπικά του γνωρίσματα αποτελεί μόνιμο κίνητρο για τους μαθητές του.

Για να πετύχουμε το αποτέλεσμα που επιθυμούμε πρέπει τα κίνητρα να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών, να αφυπνίζουν τα συναισθήματά τους και να είναι άμεσης απόδοσης.

«Το να μιλήσουμε στα παιδιά για το μέλλον τους, για την ωφέλεια που θα αντιλήσουν όταν θα είναι μεγάλοι, από την προσπάθεια που έχουν καταβάλει, για να εργαστούν καλά στην τάξη, είναι μεγάλη αυταπάτη. Πρέπει να αναζητήσουμε την άμεση ικανοποίηση που προκαλεί την επιμέλεια, ξυπνώντας τα ενδιαφέροντα, που θα εξασφαλίσουν την εκδήλωσή της».²¹

Σύμφωνα με το Bruner για να δημιουργηθούν κίνητρα και για να έχουμε μάθηση πρέπει το αντικείμενο μάθησης να ανταποκρίνεται στην ωριμότητα του μαθητή.

Είναι θεμιτό και σκόπιμο να συμφωνήσουμε στη χρησιμοποίηση των κινήτρων, πάντα με σύνεση και μέτρο, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη και τα ακόλουθα:

«Ότι όλοι οι μαθητές δε παρωθούνται κατά τον αυτό τρόπο και εις τον ίδιο βαθμόν με τη χρήση των εξωτερικών κινήτρων. Ότι τα αποτελέσματα των κινήτρων αυτών καθ'εαυτών δεν είναι μακροχρόνιου ισχύος και επίσης ότι οι κατακρήσεις τούτων δυνατού να κάμει τους μαθητάς να εργάζονται και να προχωρούν μόνο με την παρουσία ή την προσδοκία αυτών. Ότι τέλος, ενόσω ωριμάζουν οι μαθητές, η χρήσις των εξωτερικών κινήτρων πρέπει να περιορίζεται, ενώ επιβάλλεται συστηματικώς και σταθερώς να βοηθούνται καταλλήλως, ώστε να αποκτούν ένα μόνιμον εσωτερικόν διαφέρον δια μάθησιν, βελτίωσιν και συνεχή άνοδόν των. Η πορεία της γνήσιας αγωγής ως προς την παρώθησιν είναι μια πορεία από την εξωτερική εις την εσωτερικήν παρώθησιν, όπου το εκπαιδευμένο άτομο φτάνει εις την πλήρη ως προς τούτο ωριμότητά του.»²²

Όλα αυτά οφείλει να έχει στο μυαλό του ο σύγχρονος και επιστημονικά καταρτισμένος δάσκαλος και αντίστοιχα να χρησιμοποιεί και τα ανάλογα κίνητρα όπως είναι η **ενθάρρυνση**, οι **αμοιβές**, οι **ποινές**.

3.1.1. Ενθάρρυνση

Η ενθάρρυνση ως ενέργεια, στάση και διαδικασία του δασκάλου απέναντι στους μαθητές έχει ως σκοπό να αντιληφθούν οι μαθητές ότι ο δάσκαλος σέβεται την προσωπικότητά τους, ότι έχει απόλυτη και απεριόριστη εμπιστοσύνη στις δυνάμεις και στις ικανότητές τους και ότι οποιοδήποτε στιγμιαίο λάθος ή αδυναμία τους δε μειώνει την πίστη του για την αξία τους.

Βασικός σκοπός της ενθάρρυνσης δεν είναι μόνο η δημιουργία αυτοπεποίθησης στο μαθητή, αλλά η ενδυνάμωσή του στην προσπάθεια για απόκτηση θάρρους, ενεργητικότητας, συνέπειας και υπευθυνότητας τα οποία θα τον καταστήσουν χρήσιμο στον εαυτό του και ωφέλιμο στην κοινωνία.

Η ενθάρρυνση παρέχεται σε όλους τους μαθητές και όχι μόνο στους αδύνατους, ανεξάρτητα από την επίδοσή τους. Ενώ αντίθετα η αμοιβή παρέχεται σε μια σωστή αντίδραση του μαθητή (επιτυχία). Ο Ντράϊκωρς μας λέει, ότι η ενθάρρυνση χρειάζεται περισσότερο στην αποτυχία και η προσοχή του δασκάλου πρέπει να συγκεντρώνεται στα θετικά σημεία και στις τυχόν ικανότητες των μαθητών και όχι στις αρνητικές πλευρές και τις ελλείψεις τους.²³

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη τεχνική ενθάρρυνσης και ο δάσκαλος μπορεί από τις αντιδράσεις των μαθητών να κρίνει αν με τη στάση και την ενέργειά του ενθαρρύνει ή αποθαρρύνει τους μαθητές, μιας και η διαφορά μεταξύ ενθάρρυνσης και αποθάρρυνσης είναι ελάχιστη. Είναι ανάγκη ο δάσκαλος να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στον τόνο

21. Robert Dottrens : Παιδαγωγώ και διδάσκω (μετ. Βασδέκη) εκδ. ΔΙΠΤΥΧΟ (Αθήνα 1974) σελ. 43

22. Πασσάκου Κ. : Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικήν Ψυχολογία Αθήνα Α τόμος σελ. 446

23. Τριλιανού Θαν.: «Η ενθάρρυνση του μαθητή κατά τη διδακτική διαδικασία», «Σχολείο και Ζωή» (7ος, 9ος, 1995) τευχ. 7-8-9 σελ. 242

της φωνής καθώς και στην καταλληλότητα των λέξεων που χρησιμοποιεί, γιατί στην ευθάρρυνση δε μετράει τόσο το τι λέγει ή πράττει ο δάσκαλος, αλλά το **πώς μιλά και ενεργεί** και το ποιες στάσεις υποδηλώνουν τα λόγια και τα έργα του.

3.1.2. Αμοιβές

Η λέξη αμοιβή παράγεται από το ρήμα αμείβω και σημαίνει την πληρωμή ενός ατόμου από άλλον για την εκτέλεση κάποιας εργασίας. Η πληρωμή αυτή μπορεί να είναι συγκεκριμένη ή συμβολική με γλωσσικές εκφράσεις, που ικανοποιεί και ευχαριστεί τον αμειβόμενο.

«Αμοιβή είναι κάθε ερέθισμα (αντικείμενο, κατάσταση, προφορική δήλωση, κ.λ.π.), που παρουσιάζεται με την εκδήλωση κάποιας συμπεριφοράς, προκαλεί ικανοποίηση στο άτομο που το δέχεται και τείνει να αυξήσει την πιθανότητα εμφάνισης της συμπεριφοράς αυτής»²⁴

Στην παιδαγωγική σίγουρα η αμοιβή είναι συμβολική και γλωσσική (όπως επιδοκίμασία, έπαινος, βαθμοί, ευνοϊκά σχόλια και φράσεις κ.λ.π.) και ικανοποιεί τις ανάγκες του μαθητή για αγάπη, αναγνώριση, ασφάλεια, δικαιοσύνη, εκτίμηση, γνώση και μάθηση.

Ήδη από τον ορισμό των αμοιβών διακρίνουμε αυτές σε **συγκεκριμένες** (όπως είναι υλικά αντικείμενα, δώρα) και σε **συμβολικές** (όπως είναι οι βαθμοί, τα ευνοϊκά σχόλια, ο έπαινος, τα μη χρηματικά βραβεία κ.λ.π.). Μπορούμε ακόμη να διακρίνουμε την **εσωτερική** και **εξωτερική αμοιβή**.

Η εσωτερική αμοιβή (αυτοαμοιβή) είναι πρωτογενούς αξίας και το άτομο αισθάνεται χαρά και ικανοποίηση όταν πετυχαίνει, χωρίς να περιμένει από κανέναν άλλο κάποια επιδοκίμασία. Λίγοι όμως είναι οι μαθητές αυτοί που εργάζονται με ζήλο και προθυμία για να τελειώσουν την εργασία, επειδή πιστεύουν σε κάποιο σκοπό που έχουν θέσει και αυτό το κάνουν από εσωτερική τους διάθεση, χωρίς την εξωτερική τους παρώθηση ή επιδοκίμασία.

Η εξωτερική αμοιβή είναι δευτερογενούς αξίας και σίγουρα μειονεκτεί της εσωτερικής, γιατί ο μαθητής δεν πιστεύει στη μάθηση (εργασία), αλλά παρωθείται από εξωτερικά κίνητρα και σίγουρα επιδιώκει αμοιβές από το περιβάλλον του. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν οι περισσότεροι από τους μαθητές, και κυρίως των μικρότερων τάξεων, γιατί αρέσκονται στους επαίνους και στα ευνοϊκά σχόλια.

Δε θα επεκταθώ σε διαχωρισμούς και κατηγορίες αμοιβών (όπως υλικές, φυσικές, ηθικές κ.λ.π.) αλλά θα αναφερθώ με λίγα λόγια στον έπαινο, την έκφραση επιδοκίμασίας και τους βαθμούς.

Έπαινος. Έπαινος είναι μια μορφή κοινωνικής αναγνώρισης, είναι εύκολο κίνητρο και έχει σπουδαιότητα για τους μαθητές. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι έπαινος είναι η επιδοκίμασία του δασκάλου, με λόγια και φράσεις, προς κάποιον μαθητή που πέτυχε στην εργασία του, έδειξε καλή συμπεριφορά, έκανε καλή προσπάθεια ή καλή και εξαιρετη πράξη.

Ο έπαινος μπορεί να είναι γραπτός ή προφορικός και δίνεται με εκφράσεις όπως : θαυμάσια, πολύ καλά, άριστα, πολύ καλή εργασία, ωραία, συγχαρητήρια κ.λ.π.. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο έπαινος όταν τονίζει τις προσπάθειες του μαθητή όπως π.χ. «αυτό είναι μια καλή ιδέα», «συνέχισε τη σωστή επιλογή».

Έκφραση επιδοκίμασίας. Ένα βλέμα συμπάθειας, ένα νεύμα, ένα χαμόγελο, ένα ελαφρό χτύπημα στην πλάτη του μαθητή από το δάσκαλο, είναι πολλές φορές αρκετό για να ενισχύσει και να αναπερνώσει την αυτοπεποίθησή του και να τον οδηγήσει στην παραπέρα προσπάθεια και μάθηση.

Βαθμοί. Ο βαθμός είναι μορφή αμοιβής και δίνεται συνήθως γραπτός και αφορά την πρόοδο του μαθητή σε κάθε μάθημα χωριστά ή ως μέσος όρος όλων των μαθημάτων.

Οι βαθμοί παρωθούν και ενισχύουν τους αδύνατους μαθητές να προσπαθήσουν για να πετύχουν μεγαλύτερους βαθμούς και τους καλούς να δουλέψουν περισσότερο, για να διατηρήσουν τους μεγάλους βαθμούς και να γίνουν άριστοι. Προσοχή όμως, μήπως φτάσουμε σε αντίθετο αποτέλεσμα και αντί για ευγενή άμιλλα, συνεργασία και αλληλεγγύη, φτάσουμε στον ατομικισμό, στην αντιπαράθεση, στον ανταγωνισμό και την κυριαρχία του φόβου και του άγχους. Το χειρότερο είναι ότι η χαμηλή βαθμολογία καταγράφεται στον έλεγχο και παρουσιάζεται στους γονείς και κηδεμόνες, οι οποίοι όχι μόνο νιώθουν αμήχανα, αλλά καταλαμβάνονται από άγχος και απελπισία. Για το λόγο αυτό η περιγραφική αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος.

Γενικά οι αμοιβές αποτελούν θετικό κίνητρο μάθησης και προόδου. Ικανοποιούν την ψυχολογική ανάγκη του μαθητή για αναγνώριση - επιτυχία. Καλλιεργούν την άμιλλα και ενισχύουν τους μαθητές για συνεχή προσπάθεια και βελτίωση. Επειδή κάθε μαθητής έχει τη δική του προσωπικότητα, είναι σίγουρο ότι δεν επιδρούν ομοιόμορφα σ' όλους τους μαθητές. Ο βαθμός επίδρασης εξαρτάται από την ηλικία, το φύλο, την ιδιοσυγκρασία, τη στιγμή, τις συνθήκες που δίνεται κ.λ.π.

Θετικότερα είναι τα αποτελέσματα των αμοιβών όταν τηρούνται και μερικοί όροι, όπως:

- Η απονομή τους να γίνεται με περίσκεψη. Οι αμοιβές πρέπει να χορηγούνται στους μαθητές όχι άκριτα και συνέχεια, ακόμη και για ασήμαντη εργασία, αλλά να αμειβεται και επαινείται κάτι το σπουδαίο και σημαντικό, για να έχει αξία και η ίδια η αμοιβή.

- Να τηρούνται οι υποσχέσεις για αμοιβή, όταν δίνονται, για να μην κλονιστεί η εμπιστοσύνη των μαθητών προς το δάσκαλο και να ριζώσει η αξιοπιστία. Καλύτερα θα είναι να μη προαναγγέλλονται αμοιβές για να εργάζονται οι μαθητές από εσωτερική διάθεση.

- Η απονομή τους να γίνεται με δικαιοσύνη και αντικειμενικότητα και να μη μονοπωλείται από ορισμένους πάντοτε μαθητές, τραυματίζοντας τους υπόλοιπους.

- Κάθε μαθητής να αμειβεται ανάλογα με τις δυνατότητες που έχει καθώς και την προσπάθεια που καταβάλλει για την επιτυχία του στην εργασία.

- Να δίνονται περισσότερες στους μικρότερους μαθητές και αυξανόμενης της ηλικίας των μαθητών να έχουμε και τη βαθμιαία ελάττωσή τους.

- Να απονέμονται αμέσως μετά τη φάση της προσπάθειας ή δραστηριότητας, γιατί τότε είναι αποτελεσματικότερες.

- Να προτιμάται η χορήγηση ηθικών αμοιβών, γιατί αυτές απευθύνονται στο συναίσθημα του μαθητή και τον συγκινούν περισσότερο.

3.1.3. Ποινές

Ποινή είναι κάτι που προκαλεί στενοχώρια, πόνο, λύπη, δυσaréσκεια και που επιβάλλεται από ένα πρόσωπο σ' ένα δεύτερο γιατί το δεύτερο δεν έδειξε τη συμπεριφορά που επιθυμούσε το πρώτο. Στη «σχολική ποινή» πρώτο πρόσωπο είναι ο δάσκαλος και δεύτερο ο μαθητής.

Μια άλλη μορφή ποινής είναι η απομάκρυνση ή η στέρηση ενός ευχάριστου ερεθίσματος ή κατάστασης. Στερώ π.χ. την έξοδο του μαθητή στο διάλειμμα επειδή δεν ήταν διαβασμένος ή έκανε κάποιο παράπτωμα.

Ποινή δεν είναι μόνο η στέρηση κάποιας ευχαρίστησης ή η δημιουργία πόνου, αλλά και ο ψόγος καθώς και η αποδοκιμασία. Διότι φράσεις όπως «είσαι μικρός ακόμα», «όλο βλακείες λες», «πόσες φορές πρέπει να στο πω», κ.λ.π. μόνο αποθάρρυνση προκαλούν. Με τις φράσεις αυτές συνδέεται η ειρωνία, ο τόνος της φωνής και το ύφος του δασκάλου.

Τα αποτελέσματα και οι επιδράσεις των ποινών διαφέρουν και αυτό αποδίδεται στις ατομικές διαφορές των μαθητών, αλλά και στο ποιόν και την ένταση των ποινών. Μπορεί από ένα μέρος οι ποινές να διατηρήσουν ένα είδος πειθαρχίας στην τάξη, να κάνουν τους μαθητές υπά-

κοους στο δάσκαλό τους, όμως είναι φυσικό ότι αυτά στηρίζονται στο φόβο και στον πανικό, είναι προσωρινά, και δημιουργούν δυσάρεστα συναισθήματα και εκθρόνιση προς το δάσκαλο. Διαταράσσονται οι μεταξύ τους σχέσεις και οδηγείται η όλη διαδικασία της μάθησης σε σίγουρη αποτυχία. Ο τιμωρούμενος μαθητής μισεί μαζί με το δάσκαλο και τη δραστηριότητα με την οποία συνδέεται η τιμωρία.

Οι ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι με την ποινή ο μαθητής μαθαίνει προσωρινά με μοναδικό σκοπό την αποφυγή της ποινής και όχι για την αξία του μορφωτικού αντικειμένου που πρέπει να μάθει.

Είναι αδιανόητο στη σημερινή εποχή ο δάσκαλος, αλλά και οποιοσδήποτε άλλος, να χρησιμοποιεί σωματική ποινή.

Η θέση των σημερινών ψυχολόγων είναι σαφώς αρνητική για τη χρήση της σωματικής ποινής, γιατί αυτή όχι μόνο κλονίζει τις σχέσεις μεταξύ δασκάλου και μαθητή, αλλά δημιουργεί αρνητικό συναισθηματικό κλίμα.

3.2. Αξιολόγηση

Ένα από τα προβλήματα που ακολουθεί την εκπαίδευση σε όλες τις φάσεις της εξέλιξής της και που είναι συυφασμένο με τη μάθηση, είναι η αξιολόγηση.

Αξιολόγηση, στην κυριολεξία, είναι η αποτίμηση, ο υπολογισμός και η απόδοση μιας αξίας σε κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή πράγμα, σύμφωνα με τα συγκεκριμένα κριτήρια που χρησιμοποιούμε.

Αξιολόγηση με την ευρύτερη έννοιά της είναι μια διαδικασία που είναι συνδεδεμένη μ' όλες τις ενέργειες του κόσμου, με την ίδια τη ζωή. Κάθε κίνηση, ενέργεια, απόφαση, συμπεριφορά, κ.λ.π. του ανθρώπου κρίνεται. Καθημερινά είμαστε κριτές και κρινόμενοι, εξεταστές και εξεταζόμενοι.

Πιο απλά αξιολόγηση είναι διαδικασία ποσοτικής και ποιοτικής εκτίμησης καταστάσεων, γεγονότων, ενεργειών και φαινομένων.

Η αξιολόγηση, ανάλογα με τους τομείς που αναφέρεται, παίρνει και διαφορετική έννοια. Εδώ θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε μερικές απόψεις γύρω από την έννοια, το σκοπό και την αναγκαιότητα της αξιολόγησης που γίνεται στην εκπαίδευση.

« Εκπαιδευτική αξιολόγηση είναι η συστηματική και οργανωμένη διαδικασία, κατά την οποία διεργασίες, συστήματα, άτομα, πλαίσια και αποτελέσματα ενός εκπαιδευτικού συστήματος ή μηχανισμού εκτιμούνται με βάση προκαθορισμένους σκοπούς και προκαθορισμένα κριτήρια»²⁵

«Αξιολόγηση στην εκπαίδευση, σημαίνει εκτίμηση των αποτελεσμάτων του σχολικού προγράμματος, της διδασκαλίας και γενικά όλων των ερεθισμάτων της παιδαγωγικής επίδρασης, στη γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκινητική συμπεριφορά των μαθητών».²⁶

«Ο όρος αξιολόγηση (στην εκπαιδευτική πραγματικότητα) από παιδαγωγική - διδακτική σκοπιά είναι συνδυασμένος με την πολυσύνθετη και πολύπτυχη διαδικασία της εκπαίδευσης και κατά συνέπεια, η αξιολόγηση έχει ως αντικείμενό της τους εκπαιδευτικούς στόχους, τις μεθόδους διδασκαλίας, τα προγράμματα, τον εκπαιδευτικό και τελικά, το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολό του.»²⁷

Ουσιαστικά η παιδαγωγική αξιολόγηση απευθύνεται σε όλους τους εμπλεκόμενους με τα

25. Δημητρόπουλος Ε. : Εκπαιδευτική αξιολόγηση. Πουρνάρα (Θεσσαλονίκη 1983) τ. Β. σελ. 17

26. Χαραλαμποπούλου Β. : Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης γενικά (Αθήνα 1982) σελ. 221

27. Κωνσταντίνου Χ. : Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών από τη σκοπιά της παιδαγωγικής λειτουργίας (Ιωάννινα 1992) σελ. 134

εκπαιδευτικά προγράμματα (σχεδιαστές - προγραμματιστές), στους πολιτικούς και διοικητικούς υπεύθυνους, στους εκπαιδευτικούς, στους μαθητές και στους γονείς και έχει ως σκοπό να συλλέξει πληροφορίες οι οποίες θα βοηθήσουν στην οργάνωση ενός μακρόπνοου εκπαιδευτικού προγράμματος, λαβαίνοντας σοβαρά υπόψη τα ενδιαφέροντα όλων των παραγόντων της αγωγής.

Η αξιολόγηση αυτή μπορεί να γίνει σε επίπεδο σχολικής τάξης ή σχολικής μονάδας, σε περιφερειακό και σε εθνικό επίπεδο, με αξιοπίστα μέσα και μεθόδους.

«Η παιδαγωγική λειτουργία της αξιολόγησης ειδικότερα αποσκοπεί άμεσα στον έλεγχο των διαμορφωμένων στόχων μάθησης και στη διάγνωση της διαδικασίας μάθησης και αφετέρου στη διάγνωση των ικανοτήτων του μαθητή. Η διάγνωση αυτή, που χρησιμεύει ταυτόχρονα στον εκπαιδευτικό και το μαθητή, περιέχει πληροφορίες για ενδεχόμενες ελλείψεις του μαθητή σε ορισμένες περιοχές, για τις δυνατότητες του μαθητή να παρακολουθήσει τη διδασκαλία μιας ενότητας ή ενός μαθήματος, για την επιτυχία ή αποτυχία ορισμένων αλλαγών στις διδακτικές μεθόδους, και δεν αποβλέπει βέβαια σε αξιολογική κρίση και κατάταξη του μαθητή στην ιεραρχική κλίμακα βαθμολογίας.»²⁸

Σήμερα είναι από όλους αποδεκτό ότι η αξιολόγηση στα Δημοτικά Σχολεία πρέπει να είναι παιδαγωγική. Να αφορά τα παιδαγωγικά μέσα, τις μεθόδους διδασκαλίας, τα αναλυτικά προγράμματα και τα βιβλία, την κατάρτιση και επιμόρφωση των δασκάλων. Μια τέτοια αξιολόγηση επιβάλλεται να γίνεται γιατί αποτελεί πηγή πληροφοριών για το επίπεδο της εκπαίδευσης.

Μετά την αναφορά των απόψεων αυτών, μπορούμε να πούμε, ότι ένα σύστημα αξιολόγησης για να έχει κύρος, αξιοπιστία, κοινωνική αποδοχή και κυρίως για να είναι χρήσιμο και ωφέλιμο, οφείλει να αξιολογεί όλους τους διαπλεκόμενους με την εκπαίδευση παράγοντες, όπως: α) υλικοτεχνική υποδομή (κτίρια, εργαστήρια, γυμναστήρια, εποπτικά μέσα κ.λ.π.), β) αναλυτικά προγράμματα, βιβλία, μεθόδους, γ) μαθητές και δ) δασκάλους.

Ακόμη κάθε δάσκαλος πρέπει να γνωρίζει ότι η παιδαγωγική αξιολόγηση επιβάλλεται να γίνει για τρεις βασικούς σκοπούς (λόγους):

α) Να διαπιστώσει ο ίδιος αν πέτυχε τους διδακτικούς στόχους που έβαλε πριν την έναρξη της εργασίας.

β) Να δει αν η μέθοδος διδασκαλίας που εφάρμοσε πέτυχε και

γ) Να διαπιστώσει αν οι μαθητές κατανόησαν το αντικείμενο μάθησης ή έχουν ελλείψεις και να τους ενισχύσει.

Φυσικά επόμενο είναι ο,τιδήποτε λαβημένο διαπιστώσει θα προσπαθήσει να το αποφύγει σ' επόμενη ενότητα ή μάθημα.

Βέβαιο είναι ότι η αξιολόγηση αυτή πρέπει να γίνεται στο τέλος της ίδιας διδακτικής ώρας για να είναι πιο έγκυρη και αξιοπίστη και οπωσδήποτε τα αποτελέσματα πιο ωφέλιμα. Αν μείνει για άλλη μέρα, τότε τα αποτελέσματα δε θα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα γιατί μπαίνουν και άλλοι παράγοντες που τα επηρεάζουν. Τέτοιοι παράγοντες είναι η βοήθεια του μαθητή στο σπίτι από μέλος της οικογένειας, η αποστολή του μαθητή σε φροντιστήριο κ.λ.π.

Εδώ μιλάμε για αξιολόγηση διδακτικής ενότητας. Είναι σίγουρο ότι μπορούμε να κάνουμε και ανακεφαλαιωτικές αξιολογήσεις, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, για να διαπιστώνουμε την εφαρμογή και κυρίως τη δημιουργία ενιαίου σώματος της παιδείας με τη νέα μάθηση.

3.2.1. Αξιολόγηση του μαθητή

« Αξιολόγηση του μαθητή είναι η συνεχής παιδαγωγική διαδικασία, με βάση την οποία

28. Κωνσταντίνου Χ. : Το σχολείο ως Γραφειοκρατικός Οργανισμός και ο ρόλος του εκπ/κου σ' αυτόν. Εκ. Σμυρνιωτάκης (Αθήνα 1994) σελ. 101

παρακολουθείται, η πορεία μάθησής του, προσδιορίζονται τα τελικά αποτελέσματά της και εκτιμώνται, παράλληλα, άλλα χαρακτηριστικά του, τα οποία σχετίζονται με το έργο του σχολείου. Η αξιολόγηση αποτελεί οργανικό στοιχείο της διδακτικής - μαθησιακής διαδικασίας, η οποία αρχίζει με τον καθορισμό των στόχων και ολοκληρώνεται με τον έλεγχο της επίτευξής τους. Πρώτιστος στόχος της είναι η συνεχής βελτίωση της διδασκαλίας και της γενικότερης λειτουργίας του σχολείου καθώς και η συνεχής ενημέρωση εκπαιδευτικών και εκπαιδευομένων για τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους, έτσι ώστε να επιτυγχάνονται τα καλύτερα δυνατά μαθησιακά αποτελέσματα». ²⁹

Η αξιολόγηση του μαθητή είναι μια συνεχής, δυναμική και συστηματική παιδαγωγική διαδικασία με την οποία εκτιμάται η γλωσσική και νοητική ευχέρεια, η εργατικότητα, η προσπάθεια, η επίδοση, η συνέπεια, η ευθυκρισία, η συναισθηματική και σωματική κατάσταση, η συνεργασία, η προσφορά, η κλίση, και γενικά κάθε ικανότητα ή αδυναμία, κάθε πλεονέκτημα ή μειονέκτημα. Θα λέγαμε ότι εκτιμάται το έργο (η δουλειά) του μαθητή που σίγουρα είναι συνδεδεμένο με όλη την προσωπικότητά του.

Η παιδαγωγική λειτουργία της αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών στο σχολείο «βρίσκει την έκφρασή της και την πραγμάτωσή της τόσο στη διαμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων και την οργάνωση της διδασκαλίας όσο και στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης σε συνάρτηση πάντα με το δάσκαλο και το μαθητή. Στη βάση αυτή η παιδαγωγική λειτουργία της αξιολόγησης δε στοχεύει σε αξιολογική κρίση και βαθμολόγηση του μαθητή, αλλά στην αποτίμηση της διαδικασίας της διδασκαλίας και στην εντόπιση δυσκολιών μάθησης, με απώτερο σκοπό να ληφθούν έγκαιρα και ενδεδειγμένα μέτρα προς την κατεύθυνση αυτή. Με αυτή την έννοια η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης αποσκοπεί αφ' ενός στον έλεγχο των διαμορφωμένων στόχων μάθησης και στη διαγνώση της διαδικασίας μάθησης και αφετέρου στη διάγνωση των ικανοτήτων του μαθητή». ³⁰

Η όλη διαδικασία της αξιολόγησης του μαθητή απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή από τη μεριά του δασκάλου. Κυρίως προϋποθέτει ψυχοπαιδαγωγικές και ψυχοδιαγνωστικές γνώσεις για την ορθότερη κατανόηση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του μαθητή.

Ο δάσκαλος πρέπει να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος και εξοπλισμένος για να κάνει ορθή και συνετή χρήση των εξουσιών, που του παρέχει η κοινωνία της σχολικής τάξης (όπως εξουσία αμοιβής, δικαιοσύνης, καταπίεσης, ηγεσίας, αυθεντίας, κ.λ.π.), και να ανταποκριθεί σωστά στους ρόλους του έτσι ώστε να αποκλείεται η υποκειμενικότητα, η αυθαιρεσία, η προχειρότητα, η διάπραξη λαθών και φυσικά η αδικία σε βάρος των αγνών και ανήμπορων για άμυνα μαθητών. Λάθη και παραλείψεις, προχειρότητες και επιπολαιότητες δε δικαιολογούνται, ειδικά όταν έχουμε να κάνουμε με ανήμπορους να αντιδράσουν μαθητές.

Δυστυχώς με την κυριαρχούσα μέχρι πρότινος αντίληψη για την αξιολόγηση, συνέβαινε πολλές φορές να τιμωρούνται οι μαθητές για σφάλματα και παραλείψεις που οφειλονταν όχι στους ίδιους τους μαθητές, αλλά στους άλλους παράγοντες του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η εγκυρότητα, η ποιότητα, η αντικειμενικότητα και η αξιοπιστία της αξιολόγησης είναι αποτέλεσμα της επιστημονικής κατάρτισης και της ικανότητας του «αξιολογητή» δασκάλου.

Από την εμπειρία μου, είμαι σε θέση να πω, ότι η αξιολόγηση επηρεάζεται από την ίδια την προσωπικότητα του δασκάλου, από την μόρφωση και την καλλιέργειά του, από το πόσο δημοκρατικός ή αυταρχικός είναι, από το είδος της διδασκαλίας που εφαρμόζει (δασκαλοκεντρική - μετωπική - μαθητοκεντρική), από την όλη ατμόσφαιρα και το κλίμα της τάξης, από την

29. Παρ. 2, άρθρο 1 του Π.Δ. 8/95 (φ. 3Α/10-1-95)

30. Κωνσταντίνου Χ.: Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών από τη σκοπιά της παιδαγωγικής λειτουργίας, (Ιωάννινα 1992), σελ. 141

ενθάρρυνση και τα άλλα κίνητρα, από το σεβασμό, την αγάπη και το πάθος για τη δουλειά του καθώς και από τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μαθητών, μεταξύ δασκάλου - μαθητών και μεταξύ δασκάλου - οικογένειας.

Κατά την αξιολόγηση απαιτείται ιδιαίτερη λεπτότητα και προσοχή από το δάσκαλο στις περιπτώσεις των αδύνατων μαθητών, όπου ενεδρεύει ο κίνδυνος να στιγματισθεί ο μαθητής στην πιο τρυφερή και ευαίσθητη φάση της ζωής του. Ο σωστός και ενημερωμένος δάσκαλος πρέπει να βλέπει τις χαμηλές επιδόσεις σαν μήνυμα συναγερμού, επέμβασης, βοήθειας και ανατροφοδότησης του μαθητή και όχι σαν ευκαιρία καταδικαστικής περιθωριοποίησης και ταπείνωσης.

Ας ψάξει καλά και σίγουρα θα βρεί κάτι καλό σε κάθε μαθητή για να του δώσει θάρρος.

Σύμφωνα με τον καθηγητή μου στο Μ.Δ.Δ.Ε., κ. Κώστα Τσιμπούκη, κάθε μαθητής έχει το δικό του «διαμαντάκι» το οποίο ο δάσκαλος οφείλει να το ανακαλύψει για να μπορέσει να το βοηθήσει.

Δεν είναι μόνο η γνώση που πρέπει να αξιολογεί ο δάσκαλος. Είναι η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, η ευαισθησία, η προσπάθεια, η υπευθυνότητα, η εργατικότητα, κ.λ.π. Κάθε μαθητής έχει την προσωπικότητά του, τα ενδιαφέροντά του, τις στάσεις του, τις κλίσεις του, τις ικανότητές του, τις δεξιότητές του.

Όλα αυτά οφείλει να τα γνωρίζει και να τα λαμβάνει σοβαρά υπόψη του ο δάσκαλος όχι μόνο για την αξιολόγηση, αλλά και για να μπορεί να εξατομικεύει τη διδασκαλία του και να διαμορφώνει την ατμόσφαιρα της τάξης του.

Οφείλει δηλαδή ο δάσκαλος να αξιολογεί όχι μόνο την απομνημόνευση, αλλά και την προσπάθεια, την κριτική σκέψη, την υπευθυνότητα, την ευαισθησία, τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και γενικά την όλη προσωπικότητα του μαθητή.

Ο δάσκαλος θα πρέπει να αξιολογεί όχι μόνο τι κάνει ο μαθητής αλλά και τι μπορεί να κάνει. Η αξιολόγηση του μαθητή οφείλει να γίνεται όχι τόσο με βάση τις ικανότητες και τις επιδόσεις των συμμαθητών του, αλλά κυρίως με βάση τον προηγούμενο εαυτό του.

« Η αξιολόγηση, ως αξιανοκευμένη εκτίμηση της επίδοσης του μαθητή, δεν είναι αυτοσκοπός και σε καμία περίπτωση δεν προσλαμβάνει χαρακτήρα ανταγωνιστικό ή επιλεκτικό για το μαθητή του Δημοτικού Σχολείου. Αυτή δεν αναφέρεται μόνο στην επίδοσή του στα διάφορα μαθήματα, αλλά και σε άλλα χαρακτηριστικά του, όπως είναι η προσπάθεια που καταβάλλει, το ενδιαφέρον του, οι πρωτοβουλίες που αναπτύσσει, η δημιουργικότητά του, η συνεργασία του με άλλα άτομα και ο σεβασμός των κανόνων λειτουργίας του σχολείου». ³¹

Είναι γνωστό ότι τα μέσα με τα οποία αποτυπώνουμε τα αποτελέσματα της αξιολόγησης είναι οι βαθμοί και η περιγραφική αξιολόγηση.

Ο βαθμός του σχολείου είναι αριθμός, γράμμα ή έκφραση και δείχνει τη βαθμίδα επιτυχίας στην οποία έχει φτάσει ο μαθητής σε ένα ή σ' όλα τα μαθήματα (μέσος όρος).

Η περιγραφική αξιολόγηση είναι μια περιγραφική έκθεση του κάθε μαθητή η οποία περιέχει με λεπτομέρεια στοιχεία για την προσπάθειά του στο σχολείο, για τις δυνατότητες και τις κλίσεις του καθώς και για τις ενδεχόμενες ελλείψεις ή αδυναμίες του σε ορισμένους τομείς.

Τα στοιχεία της περιγραφικής έκθεσης ο δάσκαλος οφείλει να τα έχει σημειωμένα από την καθημερινή προσεκτική παρατήρηση και αξιολόγηση των μαθητών.

Οι βαθμοί παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Έχουμε έτσι υποστηρικτές και πολέμιους των βαθμών.

Αυτοί που σπρίζουν την ύπαρξη των βαθμών δίνουν έμφαση στα πλεονεκτήματά τους. Υποστηρίζουν, δηλαδή, ότι οι βαθμοί, πέραν του ότι είναι κίνητρα μάθησης, είναι εύκολα στη

31. Παρ. 3 άρθρο 1 του Π.Δ. 8/95 (ΦΕΚ 3Α/10-1-95)

χρήση τους, παρουσιάζουν πλήρη σαφήνεια και γίνονται εύκολα κατανοητοί από γονείς και μαθητές.

Οι πολέμιοι των βαθμών υποστηρίζουν ότι οι μαθητές πληγώνονται όταν ο βαθμός είναι μικρός και μισούν το συγκεκριμένο μάθημα και το δάσκαλο καταστρέφοντας έτσι τις διαπροσωπικές σχέσεις, την παιδαγωγική ατμόσφαιρα της τάξης και συνεπώς τις συνθήκες μάθησης. Ο βαθμός, όταν είναι μικρός, πληγώνει την αυτοαντίληψη των παιδιών και γίνεται εμπόδιο για την αυτοανάπτυξή τους.

Αμφισβητούν επίσης την αντικειμενικότητα και την αξιοπιστία του βαθμού, ως δείκτη της αξίας του μαθητή, και πιστεύουν ότι η αίθουσα διδασκαλίας μετατρέπεται σε ανταγωνιστική και βαθμοθηρική αρένα.

Υποστηρίζουν ακόμη ότι το βαθμολογικό σύστημα μας οδηγεί να εκτιμήσουμε τα αποτελέσματα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων από εκείνα που γνωρίζουν τα παιδιά και όχι από εκείνα που μπορούν να κατορθώσουν. Επίσης δε θεωρούν τους βαθμούς ως κίνητρα.

Οι πολέμιοι των βαθμών υποστηρίζουν την αναλυτική περιγραφή (περιγραφική αξιολόγηση), η οποία παρουσιάζει με καθαρότητα, λεπτομέρεια και ακρίβεια όλες τις δραστηριότητες και τα επτεύγματα, αλλά και τις ενδεχόμενες αδυναμίες των μαθητών.

Ο κ. Πασσάκος υποστηρίζει ότι οι σχολικοί έλεγχοι προόδου είναι ανεπαρκείς και για να παρωθούν θετικά τους μαθητές πρέπει να εκτίθενται σ' αυτούς με κάθε δυνατή ακρίβεια, τόσο οι ισχυρές πλευρές του μαθητή, όσο και οι αδύνατες, να παρουσιάζεται η προσπάθειά του, όπως και οι στάσεις και να παρέχονται ουσιαστικά στοιχεία για την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξή του με σχετικά σχόλια και παρατηρήσεις. Συνεχίζοντας αναφέρει ότι «είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί και το δυαδικό σύστημα βαθμολογήσεως, όπου δίδονται δύο βαθμοί δι' έκαστον αντικείμενον. Ο ένας αναφέρεται εις την επίδοσιν και ο άλλος εις την προσπάθειαν του μαθητού επί τη βάσει των αποδείξεων, που είχε σχετικώς ο διδάσκαλος εις την διάθεσιν του περί των δυνατοτήτων του».³²

Η σημερινή κλίμακα βαθμολογίας που ισχύει για το Δημοτικό σχολείο δίνεται από το άρθρο 4 του Π.Δ. 8/1995 (φ. 3Α/10.01.95) όπως αυτό συμπληρώθηκε από το αντίστοιχο άρθρο του Π.Δ. 121/1995 (φ. 75Α/18.04.95) και είναι η ακόλουθη:

- Στις Α και Β τάξεις γίνεται μόνο περιγραφική αξιολόγηση.
- Στις Γ και Δ τάξεις εκτός από την περιγραφική αξιολόγηση χρησιμοποιείται κλίμακα βαθμολογίας που έχει ως εξής: Άριστα (Α), Πολύ Καλά (Β), Καλά (Γ), Σχεδόν καλά (Δ).

Στις Ε και ΣΤ τάξεις εκτός από την περιγραφική αξιολόγηση χρησιμοποιείται κλίμακα βαθμολογίας που είναι λεκτική και αριθμητική και έχει ως εξής: Άριστα (9-10), Πολύ Καλά (7-8), Καλά (5-6), Σχεδόν Καλά (1-4).

3.3. Σχέσεις δασκάλου - μαθητή

Η διδασκαλία, ως παιδαγωγική ενέργεια, απαιτεί ουσιαστική σχέση ανάμεσα στο δάσκαλο και το μαθητή.

Είναι γνωστό ότι η σχέση δασκάλου - μαθητή αποτελεί το σπουδαιότερο παράγοντα για την επιτυχία μιας αποτελεσματικής και δημιουργικής μάθησης, γιατί δάσκαλος και μαθητής γίνονται μια ομάδα, ένα σώμα κατά τη διαδικασία μάθησης.

Επειδή πολλά που αφορούν αυτή τη σχέση αναφέρθηκαν και θα αναφερθούν κατά την προσέγγιση των άλλων ενοτήτων, μιας και ο μαθητής είναι στενά συνδεδεμένος με όλους τους παράγοντες της αγωγής, στην παρούσα ενότητα θα περιοριστώ σε μερικές βασικές επισημάνσεις.

32. Πασσάκου Κ.: Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικήν Ψυχολογίαν. (Αθήνα 1980) Τ.Β. σελ. 1184-85

Ο δάσκαλος είναι απαραίτητο όχι μόνο να γνωρίζει, αλλά και να παίρνει σοβαρά υπόψη του τις ανάγκες, τις κλίσεις, τις ικανότητες, τις δεξιότητες, τα διαφέροντα και τις επιδιώξεις του μαθητή στα διάφορα στάδια εξέλιξής του.

Οφείλει να γνωρίζει τη μεθοδολογία και τις διαδικασίες μάθησης, αλλά και να οργανώνει τη σχολική τάξη κατά τέτοιο τρόπο, ώστε όλο το σχολικό περιβάλλον (ατμόσφαιρα) να βοηθάει στην ανάπτυξη ουσιαστικών σχέσεων και να οδηγεί στην ομαλή προσαρμογή του μαθητή στο σχολικό περιβάλλον και στην αποτελεσματική μάθηση.

Έχει υποχρέωση να προσαρμόζει όλη τη σχολική δουλειά σύμφωνα με τις απαιτήσεις της αυτενέργειας, της εποπτείας, της ωρίμανσης, της ισοτιμίας και κυρίως της ομαδικής εργασίας, έτσι ώστε ο μαθητής, ως άτομο και ως ισότιμο μέλος ομάδας, να εκτελεί υπεύθυνη και δημιουργική εργασία.

Είναι αυτονόητο ότι για τη σωστή ανάλυση και κατανόηση της συμπεριφοράς των μαθητών θα πρέπει να γνωρίζει εκτός από Ψυχοδιαγνωστική και Ψυχοπαιδαγωγική και τις επιδράσεις των διαφόρων παραγόντων (οικογένειας, συλλόγων, εκκλησίας και γενικά πολιτισμικού και οικονομικοκοινωνικού περιβάλλοντος) πάνω στο παιδί.

Οι εκδηλώσεις, οι κλίσεις, οι τάσεις, οι δεξιότητες, οι δυνατότητες ή αδυναμίες και τα διαφέροντα των παιδιών διαφέρουν όχι μόνο από χρόνο σε χρόνο, από τάξη σε τάξη, αλλά και από μαθητή σε μαθητή.

Κάθε μαθητής έχει τη δική του προσωπικότητα, την οποία οφείλει να σέβεται και να την παίρνει σοβαρά υπόψη του ο δάσκαλος σε κάθε διδακτική και παιδαγωγική ενέργεια.

Είναι επίσης γνωστό ότι οι μαθητές εκδηλώνουν όλο τον ψυχοσυναισθηματικό τους κόσμο, τις δυνατότητές τους και τις ενδεχόμενες αδυναμίες κατά τη διάρκεια των ομαδικών εργασιών, των διαλειμμάτων, των σχολικών εκδηλώσεων και κυρίως των εκδρομών και παιχνιδιών. Εδώ λοιπόν, απαιτείται ο δάσκαλος, μετά από συστηματική παρατήρηση, να συλλέγει στοιχεία για τους μαθητές του γιατί αυτά θα δείχνουν την πραγματική τους εικόνα και θα του είναι χρήσιμα για την οικοδόμηση των μεταξύ των απαιτούμενων δημιουργικών σχέσεων.

Άλλη σπουδαία πηγή πληροφοριών, για τη προσωπικότητα του κάθε μαθητή, είναι μια ειλικρινής και αρμονική συνεργασία σχολείου - οικογένειας.

Τα παιδιά διαφέρουν από τους μεγάλους στην εκδήλωση της συμπεριφοράς.

«Τα παιδιά αδυνατούν να κρύψουν την έκφραση των συναισθημάτων ή τις εκδηλώσεις της συμπεριφοράς των, όπως οι μεγάλοι. Τούτο, ας οπλίζει τον δάσκαλο με την αρετή της υπομονής, ώστε να μη ερεθίζεται από παρεκτροπές των και να μη επιμένει οι μικροί μαθηταί να συμπεριφέρονται, όπως οι μεγάλοι». ³³

Ο δάσκαλος ο οποίος γνωρίζει καλά τη σημασία των όσων αναφέρθηκαν και ο οποίος δείχνει αληθινή αγάπη προς το παιδί, απέραντη υπομονή και ανεξικακία, δικαιοσύνη και αμεροληψία, ηρεμία και καλосύνη, εκτίμηση και κατανόηση, ο οποίος είναι κάτοχος της διδακτέας ύλης, της μεθοδολογίας και της διαδικασίας μάθησης και ο οποίος πάει κατάλληλα προετοιμασμένος στο σχολείο, θα είναι σίγουρα σε θέση όχι να επιβάλλει αλλά να εμπνεύσει την πειθαρχία στην τάξη και θα συμβάλλει θετικά στη δημιουργία ευχάριστου σχολικού κλίματος, μέσα στο οποίο δημιουργούνται υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις.

Όταν ο δάσκαλος πετύχει να δημιουργήσει ευχάριστο σχολικό κλίμα, είναι επόμενο να πετύχει μια ουσιαστική και όχι τυπική σχέση με τους μαθητές του.

Για να πετύχει στο έργο του κάθε δάσκαλος πρέπει να δημιουργήσει ουσιαστική διαπροσωπική σχέση με το μαθητή, γιατί μόνο μέσα σε μια τέτοια σχέση διακρίνονται ξεκάθαρα η

33.Αραβανή Γ.: Οι σχέσεις δασκάλου - μαθητή (Αθήνα 1977) σελ. 15 Εκδ. ΦΕΛΕΚΗ

αμοιβαιότητα στα προσωπικά αισθήματα, τις ιδέες και τις πράξεις των δύο ατόμων, τα οποία μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα και αβίαστα τον εσωτερικό τους κόσμο.

3.4. Σχέσεις σχολείου - οικογένειας.

Η συνεργασία σχολείου - οικογένειας ήταν και είναι ένας σημαντικός και πολύτιμος παράγοντας με διαρκή θετική επίδραση στην αγωγή των νέων. Οικογένεια και σχολείο αποτελούσαν και αποτελούν το κέντρο και το εργαστήρι μέσα στα οποία διαμορφώνεται και οικοδομείται ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα του μαθητή.

Η οικογένεια, σύμφωνα με όλους τους ειδικούς επιστήμονες, αποτελεί την πρωταρχική κοινωνική ομάδα (φορέα), όπου, επικρατεί ένα κλίμα αγάπης, ασφάλειας, εμπιστοσύνης, στοργής, ζεστασιάς, ελπίδας, αισιοδοξίας και εγγύαται ένα άριστο ψυχοσυναισθηματικό κλίμα, που βοηθάει στην ανεμπόδιση έκφραση του συναισθηματικού κόσμου του παιδιού. Εκεί μέσα το παιδί αποκτά σταθερά την εξοικειωσή του με τους ενήλικες. Αποτελεί το πρώτο παράγοντα μόρφωσης, αγωγής και κοινωνικοποίησης και συμβάλλει αποφασιστικά στη σωματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού από τη στιγμή της γέννησης μέχρι την πλήρη ωρίμανση και την ακολουθούμενη ανεξαρτητοποίησή του απ' αυτήν.

Η αγωγή και η μόρφωση του παιδιού γίνεται φυσικά και αβίαστα μέσα στο ζεστό οικογενειακό περιβάλλον και αρχίζει από τις πρώτες μέρες της ζωής, πριν ακόμα οι άλλοι παράγοντες αρχίσουν να επιδρούν. Η ποιότητα της αγωγής και της μόρφωσης που παρέχεται στο παιδί από την οικογένεια εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως π.χ. το οικονομικοπολιτιστικό επίπεδό της, το μορφωτικό επίπεδο, τον αριθμό των παιδιών, τη σειρά γέννησης κάθε παιδιού, την πληρότητά της (αν ζουν και οι δύο γονείς), την αρμονικότητα κ.λ.π.

Η οικογένεια και το παιδί είναι ένα και το αυτό πράγμα, το ένα δείχνει την εικόνα του άλλου.

Η ζωή έχει αποδείξει πόσο φοβερό και βαρύ είναι το συναισθηματικό πλήγμα που δέχονται τα παιδιά τα οποία στερούνται οικογένειας και πόσο δυσκολεύονται στην κοινωνική τους προσαρμογή.

Το οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί για το παιδί το απάνεμο και ασφαλές λιμάνι όπου μπορεί να αράξει όταν αντιμετωπίζει καταιγίδες.

Το σχολείο είναι ο δεύτερος σημαντικός παράγοντας αγωγής, μόρφωσης και κοινωνικοποίησης. Αυτός έρχεται να συμπληρώσει και να εμπλουτίσει, οργανωμένα και μεθοδικά, την αγωγή, τη μόρφωση και την κοινωνικοποίηση που έλαβε το παιδί στο ζεστό και φυσικό οικογενειακό περιβάλλον.

Πρωταρχικός ρόλος του σχολείου είναι να εμπλουτίσει με γνώσεις το παιδί, να αξιοποιήσει τις κλίσεις, τάσεις, δυνατότητες και δεξιότητες του παιδιού, να του μεταδώσει την κουλτούρα της χώρας και να το καταστήσει ικανό, ενεργό και κριτικό πολίτη στην κοινωνία. Γενικά να του δώσει τη δυνατότητα και τα εφόδια για μια σταθερή και πολύπλευρη ανάπτυξη και τελειοποίηση.

Η μόρφωση και η αγωγή του παιδιού στο σχολείο «καθοδηγείται» συστηματικά και μεθοδικά, από ένα ειδικό και εκπαιδευμένο άτομο, το δάσκαλο. Αυτό, από μόνο του το γεγονός, φανερώνει την αναγκαιότητα του σχολείου.

Όλες οι εκπαιδευτικές, οι πολιτικο-κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις αναγνωρίζουν σήμερα ότι το σχολείο είναι αναγκαίο και χρήσιμο όχι μόνο για τη γενική μόρφωση των παιδιών, αλλά και για την επαγγελματική τους κατάρτιση.

Το σχολείο αποτελεί το συνδετικό κρίκο μεταξύ της οικογενειακής ζωής και της αυριανής ευρύτερης κοινωνίας. Συμβάλλει, δηλαδή, στην επιτυχία ή τη δυστυχία των παιδιών.

Είναι φανερό ότι τόσο η οικογένεια όσο και το σχολείο έχουν ως σκοπό και στόχο να αναθρέψουν και να διαπαιδαγωγήσουν καλύτερα τους νέους. Για να φέρουν σε επιτυχία το

σημαντικότερο αυτό σκοπό, είναι αναγκαία και καθοριστική η αρμονική συνεργασία τους.

« Το παιδί θέλει γονιό και δάσκαλο να έχουν εγκάρδιες σχέσεις. Αυτές οι σχέσεις του δίνουν την εντύπωση πως υπάρχει μια ελεύθερη ροή πληροφοριών αναμεσά τους και πως αντιμετωπίζουν από κοινού κάθε πρόβλημά του . Έτσι και αυτό τρέφει μεγαλύτερο σεβασμό για το δάσκαλο και το σχολείο, με φυσική συνέπεια να προσπαθεί αδιάκοπα να ανταποκριθεί στις κοινές απαιτήσεις τους».³⁴

Η αναγκαιότητα της συνεργασίας σχολείου και οικογένειας καθίσταται επιτακτικότερη σήμερα που η μόρφωση και η αγωγή των νέων δεν ανήκει αποκλειστικά στον εκπαιδευτικό, αλλά είναι υπόθεση όλου του λαού.

Το σχολείο, ως κοινωνικό κύτταρο, δεν πρέπει να είναι κλειστό, αδιαπέραστο, αποκομμένο και απομονωμένο από τους άλλους κοινωνικούς φορείς και κυρίως τους γονείς. Για να ανταποκριθεί με επιτυχία στον προορισμό του, έχει ανάγκη της βοήθειας των γονέων και ως εκ τούτου έχει υποχρέωση να πρωταγωνιστεί για μια επιτυχή, δημιουργική και ειλικρινή συνεργασία μαζί τους.

Έχει χρέος να θέσει προσεκτικά και προγραμματισμένα τις βάσεις γι' αυτή τη συνεργασία προς όφελος των παιδιών. Χωρίς την ειλικρινή συνεργασία καμιά μέθοδος, καμιά διδασκαλία, κανένα παιδαγωγικό σύστημα και γενικά κανένα σχολείο ή κοινωνικός φορέας δεν μπορεί να διδάξει τέλεια αγωγή, μόρφωση, κοινωνικοποίηση.

Σχολείο και οικογένεια οφείλουν να βρίσκονται σε στενή και διαρκή συνεργασία, όχι μόνο μεταξύ τους αλλά αν είναι δυνατόν και με τους άλλους μορφωτικούς παράγοντες.

«Οικογένεια και δάσκαλοι μπορούν να βοηθήσουν ώστε σπίτι και σχολείο να γίνουν χώροι πνευματικής άσκησης, ακριβώς όπως το γυμναστήριο, το γήπεδο, το κολυμβητήριο είναι χώροι σωματικής άσκησης και παιχνιδιού».³⁵

Για να επιτευχθεί μια διαρκή και δημιουργική συνεργασία σχολείου οικογένειας, οφείλουν πρώτα οι δάσκαλοι που υπηρετούν στο σχολείο, να αποβάλουν τις τυχόν προκαταλήψεις και την αποκλειστικότητα της γνώσης των θεμάτων αγωγής των παιδιών και να επιδιώξουν μια ισότιμη, ειλικρινή και δημοκρατική συνεργασία με τους γονείς. Να αποδεχθούν αβίαστα ότι το παιδί δεν είναι δυνατόν να εκπαιδεύεται ερήμην των γονέων του και ότι οι γονείς έχουν βαρύνοντα λόγο στα θέματα αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών τους. Να καταλάβουν οι δάσκαλοι, ότι δεν είναι αλάνθαστοι και παντογνώστες και ότι οι γονείς δεν είναι υποχρεωμένοι να δέχονται χωρίς διάλογο και αδιαμαρτύρητα κάθε γνώμη και κάθε απαίτηση των δασκάλων.

Όταν το σχολείο (δάσκαλοι) κάνει κτήμα τη ιδέα της ισότιμης, γόνιμης και ειλικρινούς συνεργασίας, τότε έχει τη διπλή υποχρέωση να διαφωτίσει και να πείσει τους γονείς για την αναγκαιότητα και χρησιμότητα αυτής της συνεργασίας. Έχει ακόμη υποχρέωση να καταρτίσει και να οργανώσει πρόγραμμα (πλάνο) και μορφές γι'αυτή τη συνεργασία.

Από το άλλο μέρος οι γονείς πρέπει να κατανοήσουν ότι το συμφέρον των παιδιών τους επιβάλλει τη συνεργασία και ότι δεν ωφελεί να πηγαίνουν στο σχολείο μόνο όταν ο δάσκαλος τους ζητήσει ή όταν δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα ή κάποια δυσκολία των παιδιών.

Αυτό που θα βοηθήσει πολύ τους γονείς, είναι να κωνέψουν ότι ο δάσκαλος έχει την ίδια ευαισθησία μ' αυτούς και ότι τα παιδιά τους θα διαπαιδαγωγηθούν και μορφωθούν καλύτερα αν οι ίδιοι είναι συνεργάσιμοι και ειλικρινείς με τους δασκάλους.

Αφού κατορθώσει το σχολείο να αντιληφθούν οι γονείς την υποχρέωση και το συμφέρον που έχουν να συνεργάζονται μαζί του, καλείται πλέον να βρει τρόπους και να οργανώσει

34. Σμαραγδάκη Μ. Γιαννοπούλου Ε.: «Για να γίνει το παιδί μας σωστός άνθρωπος» Εκδ. ΟΡΟΣΗΜΟ (Αθήνα 1980) σελ. 271

35. Ματσωνιώτη Ν. : «Εμείς και το παιδί μας» (Αθήνα 1982) σελ. 318

μεθόδους για να φέρει κοντά του τους γονείς ως ισότιμους και ακούραστους συνεργάτες στο πολύμορφο, πολύπλευρο και πολύμοχθο έργο του.

Είναι σίγουρο ότι δεν κάνουμε λόγο για μια στιγμιαία και τυπική συνεργασία γεμάτη εντυπώσεις και θιπρίνες. Ασφαλώς εννοούμε μια μόνιμη, ειλικρινή, γόνιμη, ισότιμη και σταθερά βελτιούμενη συνεργασία. Μια συμπόρευση και μια σύνθεση των προσπαθειών και των δυνατοτήτων τους, ώστε να ξεπεραστούν τυχόν εμπόδια και να δημιουργηθούν ευνοϊκές συνθήκες για την παροχή καλύτερης αγωγής των παιδιών, τόσο από την πλευρά του σχολείου όσο και από την πλευρά της οικογένειας.

Η συνεργασία αυτή δεν κερδίζεται με ευκολόγια, συνταγολόγια και με πρόχειρες και ευκαιριακές ενέργειες, γιατί είναι μια μάχη σε επίπεδο ανθρωπίνων σχέσεων που απαιτεί λεπτούς χειρισμούς, κατάλληλη προετοιμασία, σχεδιασμό και προγραμματισμό.

Ο σχεδιασμός - προγραμματισμός θα είναι ενδεικτικός και όχι οριστικός και έτσι θα αφήνει πολλά περιθώρια παρέμβασης και τροποποίησης μετά από συνεννόηση και των δύο πλευρών.

Το σχολείο, ως οργανωμένος σύλλογος κοινωνικός φορέας, αφού λάβει σοβαρά υπόψη του τις τοπικές ιδιομορφίες, το κοινωνικοπνευματικό και πολιτισμικό επίπεδο έχει την ικανότητα να σχεδιάσει ένα δυναμικό, δημιουργικό και ευέλικτο πλαίσιο προγραμματισμού, συνεργασίας και συμπόρευσης σχολείου οικογένειας.

Κανένας δε στερεί το δικαίωμα ακόμη και στον κάθε δάσκαλο χωριστά να προχωρήσει σ' αυτό τον ενδεικτικό προγραμματισμό συμπόρευσης και συνεργασίας, λαμβάνοντας υπόψη την όλη λειτουργικότητα του σχολείου.

Ενδεικτικά παραθέτω ένα ευέλικτο πλαίσιο προγραμματισμού που μπορεί να τύχει εφαρμογής.

3.4.1. Προγραμματισμός συναντήσεων.

Στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς επιβάλλεται μια συγκέντρωση γνωριμίας γονέων και δασκάλων κάθε τάξης, όπου συναποφασίζεται και ο ετήσιος προγραμματισμός των συναντήσεων.

Σ' αυτή την πρώτη συνάντηση, πέρα από την πρώτη γνωριμία και τον καθορισμό του προγράμματος συνεργασίας, επιβάλλεται ο δάσκαλος να ενημερώσει τους γονείς για:

- Τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστεί στην τάξη.
- Τις απαιτήσεις του σχετικά με την επίδοση και συμπεριφορά των μαθητών.
- Τον τρόπο μελέτης και βοήθειας που μπορούν να προσφέρουν στο παιδί.
- Τις όποιες αλλαγές έγιναν στα σχολικά βιβλία και στο χώρο της εκπαίδευσης κ.λ.π.

Όσον αφορά τη χρονική πυκνότητα των συναντήσεων κρίνεται σωστή η καθιέρωση των ανά μήνα συναντήσεων σε καθορισμένη ημέρα και ώρα όπου θα ενημερώνει ο δάσκαλος όλους μαζί τους γονείς, αλλά κυρίως τον καθένα χωριστά, για την πρόοδο και συμπεριφορά του παιδιού του στα μαθήματα και στο σχολείο και καθορίζεται ο συγκεκριμένος τρόπος βοήθειας για βελτίωση και καλύτερη μάθηση.

Σίγουρα έχουμε και την ανά τρίμηνο συγκέντρωση - ενημέρωση, όπου εκτός από τις πληροφορίες για την πρόοδο και συμπεριφορά του μαθητή, δίνεται και ο έλεγχος προόδου του μαθητή (σ' όποιες τάξεις συνεχίζει να δίνεται).

3.4.2. Τρόπος και περιεχόμενο ενημέρωσης.

Ο δάσκαλος οφείλει κατά τις συναντήσεις με τους γονείς να είναι απλός, φιλικός, ειλικρινής, ήρεμος, αντικειμενικός και εγκάρδιος, ώστε να δημιουργήσει ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης, σιγουριάς και ζεστασιάς.

Ενημερώνει τον κάθε γονέα προσωπικά τόσο για την πρόοδο και συμπεριφορά του παιδιού του στο σχολείο όσο και για την προσπάθεια που καταβάλλει ανάλογα με τις δυνατότητές του και το βαθμό συμμετοχής του στη σχολική ζωή.

Κύριο στοιχείο της σωστής ενημέρωσης είναι η **σαφήνεια** και η **πληρότητα**.

Ο δάσκαλος οφείλει με ειλικρίνεια, καθαρότητα και πληρότητα να δίνει μια συνοπτική αλλά περιεκτική εικόνα από την όλη παρουσία του παιδιού στο σχολείο. Οι κρίσεις και οι απόψεις του πρέπει να τεκμηριώνονται με συγκεκριμένα στοιχεία, ώστε η ενημέρωση να είναι πλήρης, φωτίζοντας όλες τις πτυχές της πρόοδου και συμπεριφοράς του παιδιού και να καθοριστεί από κοινού ατομικό πρόγραμμα βελτίωσης.

Για το σκοπό αυτό οφείλει ο δάσκαλος να κρατά σημειωματάριο (παιδαγωγικό ημερολόγιο) προόδου και συμπεριφοράς του κάθε μαθητή και να μη στηρίζεται σε εμπνεύσεις και δικαιολογίες της στιγμής.

Με την πειστικότητα των συγκεκριμένων στοιχείων γίνεται αποδεκτός από μαθητή και γονιό και βάσει ισχυρά και σταθερά θεμέλια για μια διαρκή και γόνιμη συνεργασία. Ανοίγει την καρδιά τού κάθε γονιού για να πάρει χρήσιμες πληροφορίες για τις συνήθειες, τα ενδιαφέροντα, τις ιδιορρυθμίες, το χαρακτήρα και γενικά την προσωπικότητα του μαθητή. Αυτή η ειλικρινής ανταλλαγή στοιχείων (απόψεων και εκτιμήσεων) οδηγεί στην αποφυγή αντιπαιδαγωγικών μέτρων και στην εύρεση σωστής λύσης για την αντιμετώπιση ενδεχόμενου προβλήματος.

Τυχαίνει μερικές φορές που η ειλικρίνεια του δασκάλου οφείλει να παθαίνει κάποια **παιδαγωγική ελαστικότητα**. Αυτό συμβαίνει όταν ενημερώνει τους γονείς των μαθητών που παρουσιάζουν μόνιμα χαμηλές επιδόσεις στα μαθήματα ή είναι άτακτοι μαθητές. Στις περιπτώσεις αυτές η απόλυτη ειλικρίνεια θα πλήγωνε και θα ταπεινώσε το γονιό και θα τον έκανε να μην ξαναεπισκεφτεί το σχολείο. Εδώ ο δάσκαλος με αίσθημα επιείκειας και ανθρωπιάς, παρουσιάζει την πραγματική εικόνα του μαθητή με μετριοπάθεια και βρίσκοντας πάντα κάποια ικανότητα ή αρετή του μαθητή για να την επαινέσει και να τον εξυψώσει.

Ποτέ δεν επιτρέπεται να γίνονται κρίσεις και κυρίως συγκρίσεις μαθητών μπροστά σε όλους τους γονείς και πολύ περισσότερο όταν πρόκειται για μαθητές με άνισες ή χαμηλές επιδόσεις.

Η παιδαγωγική και ψυχολογική κατάρτιση επιβάλλουν στο δάσκαλο να μην είναι ποτέ απόλυτος στις απόψεις και κρίσεις του. Δεν μπορεί να υπηρετεί την κοινωνική πρόληψη προδικάζοντας την εξέλιξη κάποιων μαθητών ή καταδικάζοντας κάποιους άλλους.

Οφείλει ο δάσκαλος να τονίζει σε γονείς και μαθητές ότι όλα είναι δυνατά και κατορθωτά και ότι τα πάντα δεν εξαρτώνται μόνο από τις δυνατότητες των μαθητών, αλλά και από τη συστηματική εργατικότητα, την επιμέλεια, τη θέληση και την προσπάθειά τους.

Τέλος ο δάσκαλος πρέπει να αποφεύγει την επίρριψη ευθυνών, για τις όποιες αδυναμίες των μαθητών, στον προηγούμενο συνάδελφό του.

3.4.3. Άλλες δραστηριότητες.

Είναι αρκετές οι δραστηριότητες και εκδηλώσεις οι οποίες μπορούν να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν από τη συνεργασία σχολείου οικογένειας.

Ψυχοπαιδαγωγικές - Κοινωνιολογικές συναντήσεις : Οι συναντήσεις αυτές, είτε πρόκειται για όλους τους γονείς του σχολείου είτε για τους γονείς μιας τάξης ή τμήματος, απαιτείται να είναι άρτια προετοιμασμένες και οργανωμένες. Η επιλογή του θέματος μπορεί να είναι από την παιδαγωγική, τη διδακτική μεθοδολογία, την εξελικτική ψυχολογία, την υγεία, την κοινωνιολογία κ.λ.π.

Ο ομιλητής - συζητητής μπορεί να είναι ειδικός ή δάσκαλος του σχολείου ή και γονέας. Εκείνο που πρέπει να προσεχθεί από τον ομιλητή - συζητητή είναι η ανάπτυξη του θέματος και η γλωσσική ορολογία. Ούτε υπερεκκλαϊκευμένη ούτε πάνω από την αντιληπτική ικανότητα του

ακροατηρίου.

Αν αυτές οι ψυχοπαιδαγωγικές - κοινωνιολογικές συναντήσεις, με την πάροδο του χρόνου, βελτιωθούν, οργανωθούν και προγραμματιστούν καλύτερα, μπορούν κάλλιστα να αποτελέσουν τακτικές σχολές παιδαγωγικής ενημέρωσης των γονέων (Σχολές γονέων). Βέβαια η συμμετοχή των γονέων καθίσταται σχεδόν υποχρεωτική.

«Είναι μέσα στις υποχρεώσεις τους να ενδιαφέρονται για τη μόρφωσή τους γύρω από την αγωγή του παιδιού. Οι σύγχρονοι γονείς πρέπει να ξέρουν τις βασικές παιδαγωγικές γνώσεις που θα τους προφυλάξουν από αδικαιολόγητα, από μοιραία ίσως για το παιδί τους, σφάλματα αγωγής».³⁶

Στα σχολεία υπάρχουν τα προγράμματα της εκπαιδευτικής τηλεόρασης. Το σχολείο έχει υποχρέωση να ενημερώνει, σε συνεργασία με το σύλλογο γονέων, τους γονείς για τις ραδιοτηλεοπτικές παιδαγωγικές εκπομπές και να τους παροτρύνει να τις παρακολουθούν.

Ακόμη σχολείο και οικογένεια μπορούν να προγραμματίσουν και να πραγματοποιήσουν και άλλες εκδηλώσεις και δραστηριότητες όπως π.χ. εορτές, σχολικές εκδρομές, εκθέσεις βιβλίων, εκδόσεις περιοδικών και σχολικών εφημερίδων, δενδροφυτεύσεις, αιμοδοσία, κ.λ.π.

Κλείνοντας την ενότητα «σχέσεις σχολείου - οικογένειας» πιστεύω ότι : Αν ο δάσκαλος πετύχει να βοηθήσει το γονιό να καταλάβει την ευθύνη και την υποχρέωση που έχει για συνεργασία με το σχολείο και κατορθώσει να τον κατακτήσει συνυπεύθυνο για την αγωγή και μόρφωση του παιδιού, τότε σίγουρα έχει πετύχει ένα βασικό σκοπό και έχει βάσει τα θεμέλια για τη δημιουργία άριστων διαπροσωπικών σχέσεων (δασκάλου - μαθητή - γονιού) και συνεπώς έχει διαμορφώσει ένα ευνοϊκό κλίμα μάθησης. Αποτέλεσμα που σηματοδοτεί την επιτυχία των παιδιών και ικανοποιεί την επιθυμία των γονέων και κατ' επέκταση της κοινωνίας.

4. Οργάνωση της σχολικής Ζωής

Όταν λέμε « Σχολική Ζωή» εννοούμε τη δημιουργία κατάλληλων όρων και προϋποθέσεων και την εξασφάλιση οργάνωσης της σχολικής εργασίας κατά τέτοιο τρόπο, που να εξασφαλίζεται η δημιουργική και ολόψυχη συμμετοχή των μαθητών σ' όλους τους τομείς δράσης του σχολείου.

«Η Σχολική ζωή είναι η πολυπλοκή περιοχή εμπειριών και δράσης όλων των ατόμων που μετέχουν στο σχολείο, όπως αυτή διαμορφώνεται από τις προσωπικές στάσεις και προσδοκίες, καθώς επίσης τις αλληλεπιδράσεις στη σχολική πραγματικότητα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της πολυπλοκότητας της σχολικής ζωής αποτελεί το γεγονός ότι παρά τις φαινομενικά ομοιογενείς προϋποθέσεις που υπάρχουν εκεί, η σχολική ζωή θιώνεται με ξεχωριστό και ατομικό τρόπο και περιλαμβάνει τόσο τη σχολική καθημερινότητα όσο και κάθε τι ιδιαίτερο που συμβαίνει στο χώρο του σχολείου.

Με την εννοιολογική αυτή προσέγγιση γίνεται φανερό ότι η σχολική ζωή αποτελεί ένα πολυδιάστατο σύστημα αλληλεπιδράσεων. Στο σύστημα αυτό διαπλέκεται το σύνολο των ατομικών και διατομικών βιωμάτων των μαθητών και των εκπαιδευτικών με ένα σύμπλεγμα από κανόνες και παιδαγωγικό - οργανωτικά μέτρα τα οποία προσδιορίζουν τον οργανισμό».³⁷

Από τότε που έγινε κατανοητό, ότι ο ρόλος του σχολείου δεν εκπληρώνεται με την ξερή μετάδοση των γνώσεων και τη λογοκοπία αλλά ότι οφείλει το ίδιο το σχολείο να είναι τρόπος

36. Σμαραγδάκη Μ.- Γιαννοπούλου Ε. όπως παραπάνω σελ. 24

37. Κωνσταντίνου Χ. : Το σχολείο ως γραφειοκρατικός οργανισμός και ο ρόλος του εκπ/κού σ' αυτόν. Εκδ. Σμυρνιωτάκης (Αθήνα 1994) σελ. 36

και χώρος ζωής, άρχισε να γίνεται λόγος για σχολική ζωή.

Σαν ξεχωριστή ώρα στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα η σχολική ζωή συμπεριελήφθηκε στο πρόγραμμα των Σχολείων Δοκιμαστικής Εφαρμογής Νέων Προγραμμάτων (Σ.Δ.Ε.Ν.Π.).

Στα άρθρα 45,46,47 του Νόμου 1566/85 γίνεται αναφορά στην οργάνωση της σχολικής ζωής, σχετικά με την αναγκαιότητα συμμετοχής των μαθητών σ' αυτήν καθώς και για το σκοπό που επιδιώκει.

«1. Για την υλοποίηση των σκοπών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απαραίτητη είναι η συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή.

2. Οι διάφορες μορφές οργάνωσης της μαθητικής ζωής αποσκοπούν να βοηθήσουν τους μαθητές:

α) Να αποκτύσουν υπευθυνότητα και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του συνειδητού και δημιουργικού πολίτη.

β) Να συμβάλλουν στην ομαλή και γόνιμη λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε να επτευχθεί η συστηματική μετάδοση της απαραίτητης και ουσιαστικής γνώσης.

γ) Να διαμορφώσουν δική τους αντίληψη για τη ζωή στα πλαίσια της σύνδεσης σχολείου και κοινωνίας, ώστε να έχουν ως νέοι τα απαραίτητα εφόδια για την παραπέρα πορεία και εξέλιξή τους».³⁸

Για να μπορέσουμε να πετύχουμε την πλήρη προετοιμασία των μαθητών για τη ζωή πρέπει, να μεταφέρουμε την ίδια τη ζωή, μ' όλες τις μορφές και εκδηλώσεις, μέσα στο σχολείο ή να οδηγήσουμε το σχολείο στις εκδηλώσεις της ζωής.

Είναι ανάγκη σωστής οργάνωσης της σχολικής ζωής και της διδασκαλίας καθώς και δημιουργία παιδαγωγικής ατμόσφαιρας στο σχολείο, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την ολική και σφαιρική αγωγή της προσωπικότητας του μαθητή και της ομαλής κοινωνικοποίησής του.

Σκοπός του σχολείου και των δασκάλων δεν μπορεί να είναι μόνο η μετάδοση ξερών γνώσεων αλλά, μέσα από εκδηλώσεις και δραστηριότητες, να καλλιεργήσουν στους μαθητές αρετές, αρχές και αξίες.

Η διδασκαλία και η μετάδοση των ξερών γνώσεων είναι ανεπαρκής για να αναπτύξει ο μαθητής όλες τις ιδιότητες, τις αρετές και τις αξίες που χρειάζονται για μια αρμονική, δημιουργική και ισορροπημένη ανάπτυξή του.

Είναι απ' όλους αποδεκτό ότι το σχολείο πρέπει να είναι κοντά και μέσα στη ζωή, να είναι το ίδιο η ζωή.

Το σχολείο οφείλει να πάρει τη μορφή ενός πραγματικού οικογενειακού, πολιτισμικού και ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο θα κυριαρχεί η αγάπη, η ζεστασιά, η ειλικρίνεια και η συνεργατικότητα. Οποσδήποτε οι μαθητές θα πρέπει να γνωρίζουν και να προβληματίζονται και με σκληρές και οδυνηρές πραγματικότητες της ζωής (έχθρες, έριδες, πόλεμοι, αθέμιτοι ανταγωνισμοί, κ.λ.π.), γιατί και αυτές είναι μέσα στη ζωή.

4.1. Βασικές προϋποθέσεις οργάνωσης.

Η σχολική ζωή για να οργανωθεί σωστά και να έχει επιτυχία, είναι αναγκαίο να εξασφαλιστούν ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, όπως:

- Σύγχρονο, άνετο και υγιεινό διδακτήριο με όλους τους βοηθητικούς και απαραίτητους χώρους (άνετο και ευήλιο προαύλιο, γυμναστήριο, αίθουσα εργαστηρίων και εποπτικών οργάνων, βιβλιοθήκη κλπ).

38. Άρθρο 45 παρ. 1 και 2 του Ν.1566/85 (ΦΕΚ 167/ 30-9-1985) σελ. 2577

- Διαμόρφωση θερμής και δημοκρατικής παιδαγωγικής ατμόσφαιρας όπου οδηγεί το μαθητή στην αυθόρμητη εκδήλωση των εσωτερικών δυνάμεων και ολόκληρου του δυναμισμού του. Σ' αντίθετο σχολικό περιβάλλον ο αυθορμητισμός του μαθητή μαραίνεται και δεν έχουμε εκδήλωση των εσωτερικών του δυνάμεων.

- Σύntαξη σύγχρονου αναλυτικού προγράμματος, ώστε να ικανοποιεί τις σημερινές ανάγκες και ενδιαφέροντα των μαθητών και της κοινωνίας μας και κυρίως να είναι ευέλικτο και προσαρμόσιμο ακόμη και στα πολιτισμικά, ιστορικά και φυσικά στοιχεία της κάθε γεωγραφικής περιοχής.

- Πειθαρχημένη ελευθερία στην εκλογή των εργασιών, των ομαδοποιήσεων, των εσωσχολικών και εξωσχολικών ενεργειών και γενικά όλων των δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων των μαθητών.

- Εξασφάλιση μιας ειλικρινούς και γόνιμης συνεργασίας σχολείου - οικογένειας.

- Εξασφάλιση σωστού προγραμματισμού όλων των ενεργειών του σχολείου. Χωρίς προγραμματισμό δεν μπορούμε να πετύχουμε τίποτα σοβαρό και οι αυτοσχεδιασμοί με τις εμπνεύσεις της τελευταίας στιγμής οδηγούν σε αποτυχίες και απογοητεύσεις.

Η προσωπικότητα όμως του δασκάλου, σε συνδυασμό με όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις, είναι αυτή που σίγουρα παίζει το βασικότερο και ουσιαστικότερο ρόλο για τη σωστή οργάνωση και δημιουργικότητα της σχολικής ζωής.

4.2 Τομείς ανάπτυξης και οργάνωσης.

Το περιεχόμενο, ο βαθμός ανάπτυξης, η μορφή και ο χαρακτήρας της σχολικής ζωής είναι συνάρτηση του πολιτισμικού, του φυσικού και του κοινωνικο-οικονομικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο βρίσκεται η σχολική μονάδα.

Οι εκδηλώσεις και οι δραστηριότητες, τις οποίες παραθέτουμε, είναι ενδεικτικές και σκοπό έχουν να βοηθήσουν στη σωστή οργάνωση της σχολικής ζωής και όχι να περιορίσουν τις πρωτοβουλίες και πολύ περισσότερο τις ιδέες των δασκάλων και των μαθητών.

Σίγουρα τα θέματα της επικαιρότητας δεν αποκλείονται αλλά απεναντίας είναι άριστες αφορμές για δημιουργική ενασχόληση των μαθητών. Με τα θέματα της επικαιρότητας ανοίγονται ευχάριστες και ενδιαφέρουσες παρενθέσεις στον καταρτισμένο προγραμματισμό.

4.2.1 Μαθητική κοινότητα: Στη δημοκρατική κοινότητα του σύγχρονου σχολείου δεν υπάρχουν καταπιεστές και καταπιεζόμενοι, ούτε εξουσιαστές και εξουσιαζόμενοι, ούτε πομποί και παθητικοί δέκτες, αλλά μόνο δημοκρατικά και συνυπεύθυνα άτομα.

Η μαθητική κοινότητα δεν πραγματοποιείται με εντολές, αλλά είναι αποτέλεσμα της καλλιέργειας και της ανάπτυξης του αισθήματος ευθύνης, της αμοιβαίας αγάπης, της αλληλοεκτίμησης, του αλληλοσεβασμού, της συνεργατικότητας, του ισότιμου και υπεύθυνου διαλόγου, κλπ. Όλα αυτά είναι προϊόντα μακράς και συστηματικής προσπάθειας του δασκάλου.

Με την ενεργό συμμετοχή στη πειθαρχία και τη διοίκηση οι μαθητές αποκτούν πρωτοβουλία, αναπτύσσουν αίσθημα ευθύνης για τα λόγια, τις πράξεις και τη γενική τους συμπεριφορά απέναντι στο σύνολο. Έτσι καθιερώνεται η πειθαρχημένη ελευθερία και η δημοκρατία μέσα στο σχολείο.

Βέβαια η ελευθερία και η αυτοδιοίκηση της μαθητικής κοινότητας ενέχει τον κίνδυνο της δημιουργίας «κλικών». Εδώ ακριβώς είναι αναγκαία η ευελιξία και η προσωπικότητα του δασκάλου, ο οποίος επεμβαίνει με τακτ και αν είναι δυνατόν πριν ακόμη δημιουργηθεί κάτι τέτοιο.

Στη μαθητική αυτοδιοίκηση αποδίδεται μεγάλη σημασία απ' όλους τους σύγχρονους Παιδαγωγούς, ολόκληρου του πολιτισμένου κόσμου, γιατί αυτή βοηθάει τόσο στην πειθαρχη-

μένη ελευθερία του μαθητή όσο και στην αναγνώρισή του και κυρίως στην ενσωμάτωσή του στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

4.2.2. Μαθητική βιβλιοθήκη : Η οργάνωση, ο εμπλουτισμός με νέα βιβλία, η δημιουργία καταλόγων, ο δανεισμός, η συγκρότηση ομάδων και αρκετές άλλες ενέργειες που απαιτούνται για τη λειτουργία της μαθητικής βιβλιοθήκης, δημιουργούν μία ακόμη ευκαιρία κοινωνικής ζωής στο σχολείο.

«Στην αίθουσα της βιβλιοθήκης οι μαθητές αισθάνονται ελεύθερο τον εαυτό τους να διευρύνουν τον πνευματικό τους ορίζοντα και έξω από την αίθουσα διδασκαλίας».³⁹

Η ορθή λειτουργία της μαθητικής βιβλιοθήκης συνηθίζει το μαθητή στην τάξη, στην ευπρέπεια, στην πειθαρχία, στη μελέτη και προπαντός του καλλιεργεί τη φιλιαναγνωσία.

Ο εμπλουτισμός της γίνεται κυρίως με τη φροντίδα και τον έλεγχο του δασκάλου και έτσι οι μαθητές βρίσκουν τα βιβλία της ηλικίας τους, αλλά και αποτρέπονται από τα επιβλαβή και ανεξήγητα εξωσχολικά βιβλία.

4.2.3. Σχολικός συνεταιρισμός: Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 46 του Ν 1566/85 ο σχολικός συνεταιρισμός είναι θεσμός κοινωνικής ζωής του σχολείου και ελεύθερη ένωση των μαθητών. Βασίζεται στην έμφυτη κοινωνικότητα του παιδιού, την ελεύθερη συμμετοχή, την αμοιβαία κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό. Εφαρμόζει τις αρχές της αυτοδιοίκησης και των δημοκρατικών διαδικασιών. Έχει ως σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης, την ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης, καθώς και τη γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.

Βλέπουμε ότι ο σχολικός συναιερισμός είναι δραστηριότητα συλλογικής δράσης και ευθύνης και συνεπώς αναγκαίος για τη σχολική ζωή.

Στα πλαίσια της σχολικής ζωής μπορεί να αναλάβει πολλές δραστηριότητες, όπως π.χ. χειροτεχνία, κυλικείο, πρατήριο διαφόρων ειδών, έργα πολιτισμού, σχολικό κήπο, κ.λ.π.

4.2.4. Σχολικές γιορτές: Η σχολική γιορτή είναι βασική μορφή αγωγής για τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών.

Η ζωή του κάθε ανθρώπου έχει δύο όψεις. Η μια είναι η εργασία και ο μόχθος και η άλλη η χαρά, η διασκέδαση, η ψυχαγωγία. Δεν μπορεί να νοηθεί ζωή μόνο με την όψη του μόχθου και της εργασίας. Οι δυο όψεις της ανθρώπινης ζωής αλληλοσυμπληρώνονται και εμψυχώνουν τον άνθρωπο, ώστε να συνεχίσει νέες προσπάθειες και νέους αγώνες δίνοντας έτσι νόημα και αξία στη ζωή.

Κάθε γιορταστική εκδήλωση, που γίνεται στο σχολείο, αποτελεί μία άσση για το παιδί από όπου αντλεί δυνάμεις για τη συνέχιση του σχολικού του έργου.

Με τις σχολικές γιορτές δίνονται ευκαιρίες στους γονείς να επισκέπτονται το σχολείο και να συνεργάζονται με τους δασκάλους για την επιτυχία του κοινού σκοπού.

Οι σχολικές γιορτές για να έχουν παιδαγωγικά, κοινωνικά και διδακτικά αποτελέσματα πρέπει κατά την εκτέλεσή τους να τηρούνται και ορισμένες προϋποθέσεις. Μερικές απ' αυτές είναι:

- Η συμμετοχή περισσότερων μαθητών στην προετοιμασία και στην οργάνωση της γιορτής.
- Το πρόγραμμά τους να είναι ανάλογο με τις ικανότητες και τα διαφέροντα των μαθητών.
- Να μην επιδιώκεται το τέλειο ούτε η επίδειξη κ.λ.π.

39. Παπακων/νου Κ. : «Οργάνωση της σχολικής ζωής».εφ. Διαπαιδαγώγηση Αθήνα (Οκτώβριος 96)
Αρ. φ. 104 σελ. 22

4.2.5. Σχολικές εκδρομές : Αυτές πρέπει να προγραμματίζονται και να «εκμεταλλεύονται» τα όποια φυσικά, ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής του σχολείου.

Οι σχολικές εκδρομές βοηθούν να αναπτυχθούν στενότεροι δεσμοί μεταξύ των μαθητών και μεταξύ μαθητών και δασκάλων. Αποβλέπουν στην ψυχαγωγία και την ξεκούραση των μαθητών και παράλληλα στη μόρφωσή τους με τη συλλογή πληροφοριών και στοιχείων.

Οι συνοδοί δάσκαλοι οφείλουν να μεταβάλουν σε αξίες ζωής τις ευκαιρίες που θα παρουσιαστούν στις εκδρομές.

4.2.6. Εκδόσεις: Οι μαθητές αποκτούν γνώσεις γύρω από την τυπογραφία και τις εκδόσεις. Μπορούν να εκδόσουν εφημερίδα, περιοδικό, βιβλίο και να γνωρίσουν καλύτερα το ρόλο των εντύπων.

4.2.7. Εκθέσεις εργασιών : Οργάνωση αίθουσας έκθεσης μαθητικών έργων (ζωγραφικής, νομισμάτων, περιοδικών, εφημερίδων, βιβλίων, λαογραφικού υλικού, γραμματοσήμων, κ.λ.π.)

Οι εκθέσεις αυτές αποτελούν τον καθρέπτη της ατομικής και ομαδικής δημιουργικής εργασίας που επιτελείται στο σχολείο.

4.2.8. Οργάνωση και κατασκευή εποπτικού υλικού : Οι μαθητές με την οργάνωση και αξιοποίηση του υπάρχοντος εποπτικού υλικού και με την κατασκευή απλών εποπτικών οργάνων συμμετέχουν ενεργά στην όλη οργάνωση της διδασκαλίας και της σχολικής ζωής.

4.2.9. Περιβαλλοντική συμμετοχή : Η ευαισθητοποίηση των μαθητών πάνω στα θέματα περιβάλλοντος επιτυγχάνεται με την ενεργό συμμετοχή τους σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (δενδροφυτεύσεις, καθαριότητα πάρκων, κ.λ.π.)

4.2.10. Θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις : Διοργάνωση θεατρικών εκδηλώσεων όπως π.χ. κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών, μαριονέτες, δραματοποίηση κειμένων, κ.λ.π.

Επίσης οργάνωση και παρακολούθηση μουσικών εκδηλώσεων όλων των εποχών καθώς και γνωριμία με παραδοσιακά και σύγχρονα μουσικά όργανα.

4.2.11. Ερυθρός Σταυρός : Με τη συμμετοχή τους στον Ε.Ε.οι μαθητές αναπτύσσουν και εξελίσσουν την πρωτοβουλία, την αλληλεγγύη και τη φιλανθρωπία μάς λέει ο κ. Κ. Παπακωνσταντίνου. Πιο συγκεκριμένα μας λέει: « Οι γιορτές, οι έρανοι, οι επισκέψεις σε νοσοκομεία και σε άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα και οι πάσης φύσεως κοινωνικές, εθνικές, θρησκευτικές, ηθικές κ.λ.π. εκδηλώσεις των Ερυθροσταυριτών παρέχουν άριστες ευκαιρίες, όπως όχι μόνο δοκιμάζουν οι μαθητές στην πράξη αλλά και αναπτύσσουν και εξελίσσουν την πρωτοβουλία, την αλληλεγγύη, την πίστη, τη φιλανθρωπία και τις άλλες κοινωνικές και ηθικές αρετές, που αποτελούν επιδίωξεις στις οποίες αποβλέπει η κοινωνική, η ηθική και η ανθρωπιστική αγωγή και μόρφωση.»⁴⁰

Με αυτές τις εκδηλώσεις και δραστηριότητες, τις οποίες αναφέραμε, αλλά και με άλλες όπως ο προσκοπισμός, το κατηχητικό, οι κατασκηνώσεις, οι πρώτες βοήθειες, κ.λ.π., πετυχαίνουμε να μεταφέρουμε μέσα στο σχολείο μια ζωντανή και πραγματική κοινωνική ζωή, αλλά και να βγάλουμε το σχολείο στη ζωή.

Επίσης διακόπτουμε τη μονotonία και κυρίως περιθωριοποιούμε τις τυποποιημένες διαδικα-

40. Παπακων/νου Κ. : όπως παραπάνω

σίες στις σχέσεις σχολείου και μαθητών, ευνοώντας έτσι τη δημιουργία φυσικής ζωής στο σχολείο.

Τέλος η οργάνωση της σχολικής ζωής αποτελεί σπουδαιότατο τομέα του σημερινού σχολείου γιατί ρυθμίζονται οι σχολικοί κανόνες, καθορίζονται οι εσωσχολικές και εξωσχολικές σχέσεις των μαθητών και κυρίως προετοιμάζεται η ενσωμάτωση των μαθητών στην ευρύτερη κοινωνία.

5. Ο ρόλος του δασκάλου.

Ο δάσκαλος ως μέλος ενός οργανωμένου κοινωνικού συνόλου υπόκειται στις απαιτήσεις αυτού του συνόλου και καλείται να παίξει το ρόλο του.

Ρόλος είναι το σύνολο των προσδοκιών και της αναμενόμενης συμπεριφοράς ενός ατόμου που έχει μια θέση μέσα σε ομάδα.

Ο ρόλος του δασκάλου προσδιορίζεται από τις συνειδητές ή ασυνειδητές προσδοκίες και απαιτήσεις των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, που έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με το σχολείο, από την επιστημονική του κατάρτιση, από το νόημα και τη βαρύτητα που ο ίδιος δίνει στο ρόλο του καθώς και από την ίδια τη σχολική πραγματικότητα όπου υλοποιείται ο ρόλος του.

Οι διάφορες κοινωνικές ομάδες (μαθητές, γονείς, σύλλογοι - κυρίως κοινωνικοπολιτιστικοί - κοινή γνώμη, συνδικαλισμός, διοίκηση, πολιτεία, κ.λ.π.), οι οποίες καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το ρόλο του δασκάλου, εξελίσσονται και μεταβάλλονται με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται και ο ρόλος του.

Οι πραγματοποιούμενες κοινωνικο-πολιτιστικές αλλαγές μαζί με την εξέλιξη της τεχνολογίας (ανάπτυξη πληροφορικής και Η/Υ) και την έκριση των επιστημονικών γνώσεων είναι σίγουρο ότι άλλαξαν τις παλιές απόψεις για το ρόλο και το έργο του δασκάλου. Εκείνο που δεν μπόρεσαν να κάνουν ήταν να καταστήσουν το δάσκαλο ανενεργό στη σχολική αίθουσα.

Μάθηση και σχολείο χωρίς την ψυχή του δασκάλου δε γίνεται. Μάθηση και αγωγή δεν επιτυγχάνονται, όσες νέες μηχανές (κομπιούτερς, κ.λ.π.) και αν βρεθούν, όσα σύγχρονα προγράμματα και αν έχουμε και όσες νέες μέθοδοι και αν εξευρεθούν, αν απουσιάζει ο δάσκαλος. Ο πιο βασικός και δυναμικός παράγοντας είναι ο ενθουσιώδης δάσκαλος, ο οποίος με την επιστημονική του συγκρότηση, το πάθος και το μεράκι του θα κρίνει ποιά από τα νέα δεδομένα, πότε και πώς θα τα εφαρμόσει για να επηρεάσει θετικά όχι μόνο τη μάθηση και αγωγή του μαθητή, αλλά και τη μελλοντική του εξέλιξη.

Το σημερινό σχολείο, ως κοινωνικός και παιδαγωγικός οργανισμός, επιτελεί τις παρακάτω κοινωνικές λειτουργίες:

Ιδεολογική (Κοινωνικοποιητική) λειτουργία: Μεταβίβαση κανονιστικών - πολιτισμικών στοιχείων (κοινωνικά κυρίαρχων τρόπων σκέψης και βασικών προσανατολισμών, καθώς επίσης και των αντίστοιχων κινήτρων - αντιληψη περί δικαίου και ηθικής).

Τεχνική (μαθησιακή) λειτουργία : μεταβίβαση τεχνικών (πολιτισμικών) στοιχείων (βασικών - γενικών ικανοτήτων) για συμμετοχή στην κοινωνία (αγορά εργασίας).

Επιλεκτική λειτουργία : Μεταβίβαση της κοινωνικής θέσης, δηλαδή προεπιλογή των μαθητών με προορισμό συγκεκριμένες περιοχές της κοινωνικής ιεραρχίας (θέσεις), σύμφωνα με τους τίτλους σπουδών και ταυτόχρονη ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία μέσω του καθορισμού των ευκαιριών στη ζωή (αναπαραγωγή της κοινωνικής δομής).

Κουστωδιακή λειτουργία: Απελευθέρωση των γονέων από τον παιδαγωγικό ρόλο τους, με αποτέλεσμα την περιοδική αποδέσμευση διαθέσιμης εργατικής δύναμης (κοινωνική

πρόνοια).⁴¹

Με βάση τις κοινωνικές λειτουργίες του σχολείου, στις οποίες πρωταγωνιστικό ρόλο παίζει ο δάσκαλος, έχουμε και τους αντίστοιχους ρόλους. Καλείται, δηλαδή, ο δάσκαλος να παίζει αντίστοιχα το ρόλο του **παιδαγωγού**, του **δασκάλου**, του **αξιολογητή** και του **φύλακα**. Σε βιβλιογραφία τον συναντάμε ως **σύμβουλο**, **ανανεωτή**, **λειτουργό**, **ψυχοπλάστη**, κ.λ.π. Σ' αυτούς προστίθεται και ο ρόλος του **δημόσιου υπάλληλου** τον οποίο αποκτά με το διορισμό του.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο ρόλος του δασκάλου είναι πολυσύνθετος (πολυρολικός) γιατί καλείται να επιτελέσει ταυτόχρονα πολλούς ρόλους. Πολλές φορές τυχαίνει αυτοί οι ρόλοι να έρχονται σε αντίθεση και τότε, αν και ο δάσκαλος δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένος, εμφανίζονται συγκρούσεις και σύγχυση ρόλων.

Επιγραμματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένας δάσκαλος για να πετύχει στην πολυρολική αποστολή του οφείλει να έχει συναίσθηση της αποστολής και της ευθύνης του, να αγαπά το επάγγελμά του, να είναι επαγγελματικά καταρτισμένος (Παιδαγωγική - Διδακτική, Εξειδικευμένη ψυχολογία, Κοινωνική Ψυχολογία, Ψυχολογία συμπεριφοράς, κ.λ.π.) και κυρίως να αγαπά και να σέβεται την προσωπικότητα του κάθε παιδιού.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητάς του πρέπει να είναι η πρωτοβουλία, η ευγένεια, η υπομονή, η καταδεκτικότητα, η ειλικρίνεια, η αντικειμενικότητα, η δικαιοσύνη, η αισιοδοξία, ο ενθουσιασμός, το κέφι και προπαντός ο σεβασμός στα δικαιώματα του παιδιού. Οφείλει, λοιπόν, ο δάσκαλος να αποτελεί ολοκληρωμένη προσωπικότητα, γιατί αυτός δεν προσφέρει μόνο γνώσεις και μάθηση, αλλά διαμορφώνει και χαρακτήρες. Μόνο από ολοκληρωμένο δάσκαλο μπορούμε να περιμένουμε και ολοκληρωμένη εκτέλεση του έργου του. Με τα χαρακτηριστικά αυτά σκιαγραφήσαμε την εικόνα του «ιδανικού» δασκάλου, στην οποία θα μπορεί να αποσκοπεί κάθε δάσκαλος, σύμφωνα με τις δυνάμεις του και την ατομικότητά του.

Εκείνο που η σύγχρονη κοινωνία απαιτεί επιπλέον από το δάσκαλο είναι, να είναι «ανανεωτής», να έχει δηλαδή συνεχή ενημέρωση στις νέες εξελίξεις (ψυχολογικές, παιδαγωγικές, κοινωνικο-πολιτιστικές, κ.λ.π.) και κυρίως να διαθέτει ευστροφία, ευελιξία και ικανότητα προσαρμογής σε νέους ρόλους.

Στην εργασία αυτή, εκείνο που μας ενδιαφέρει περισσότερο, είναι το πώς και με ποιες ενέργειες ο δάσκαλος θα δώσει θετική κατεύθυνση σε όλους τους παράγοντες που αναφέρθηκαν, ώστε να δημιουργηθούν ευνοϊκές συνθήκες για δημιουργική και ουσιαστική μάθηση.

Ο δάσκαλος που σέβεται τον εαυτό του και τους μαθητές του, που αγαπά τη δουλειά του και θέλει να πετύχει αποτελεσματική μάθηση στα παιδιά, όσο σοφός και ικανός και αν είναι, οφείλει να προετοιμάζεται πολύπλευρα πριν μπει στην τάξη για να «διδάξει» τη νέα γνώση και να καλλιεργήσει δεξιότητες.

Σίγουρα είναι ανάγκη, κατά την προετοιμασία του αυτή, να ενημερωθεί επιστημονικά και να κατακτήσει μόνος του το μορφωτικό αντικείμενο (νέα γνώση) που θα τους απασχολήσει κατά τη διδασκαλία. Αφού κάνει κτήμα το μορφωτικό αντικείμενο με όλες τις λεπτομέρειές του (επιστημονική προσέγγιση), οφείλει να σκεφτεί το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών της συγκεκριμένης τάξης που εργάζεται.

Μετά την επιστημονική προσέγγιση και των δύο πλευρών (νέα γνώση - μαθητές) θα προσπαθήσει να βρει τρόπο που το μορφωτικό αντικείμενο θα αποτελέσει αντικείμενο απορίας και ενδιαφέροντος (πρόβλημα) στους μαθητές και που θα τους συναρπάσει για να ασχοληθούν μαζί του.

41. Κωνσταντίνου Χ. : Το σχολείο ως γραφειοκρατικός οργανισμός και ο ρόλος του εκπ/κού σ' αυτόν. Εκ. Σμυρνιωτάκη (Αθήνα 1994) σελ. 30

Είναι σίγουρο ότι ο δάσκαλος θα πρέπει να προσανατολίσει τους μαθητές στο στόχο (ή στους στόχους) της διδακτικής ενότητας. Δε φτάνει να γνωρίζει μόνο ο δάσκαλος το στόχο της συγκεκριμένης ενότητας, είναι απαραίτητο να έχει προσανατολιστεί σ' αυτό και ο μαθητής, γιατί αυτός στο κάτω κάτω καλείται να το πετύχει και η επιτυχία ή όχι εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τις δικές του προσπάθειες και δυνάμεις.

Επίσης ο δάσκαλος κατά την προετοιμασία (προγραμματισμό) της διδασκαλίας θα πρέπει να λάβει υπόψη του τη διάρκεια της διδακτικής ώρας (οργανικότητα σχολείου), τα εποπτικά μέσα που μπορεί να έχει στη διάθεσή του, τις αρχές που διέπουν τη διδασκαλία (που πρέπει με ευλάβεια να εφαρμόσει) καθώς και τη σχέση του αντικειμένου με τις καθημερινές εμπειρίες των μαθητών (νέφος - Αθήνα, κτηνοτροφία - ύπαιθρος, κ.λ.π.).

Είναι βέβαιο ότι ο δάσκαλος θα προσπαθήσει να βρει τρόπους, ώστε να φέρει σε συνάντηση το μορφωτικό αντικείμενο με τους μαθητές υπερνικώντας τις διάφορες δυσκολίες είτε με ανάλυση του αντικειμένου (αν οι δυσκολίες προέρχονται απ' αυτό), είτε ενισχύοντας και ενθαρρύνοντας τους μαθητές.

Αυτή η συνάντηση (μορφωτικού αντικειμένου - μαθητών) είναι νοερή, γιατί η πραγματική συνάντηση συμβαίνει μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Είναι όμως αναγκαία αυτή η προετοιμασία για να μπορεί ο δάσκαλος να έχει εναλλακτικές λύσεις στην πραγματική συνάντηση.

Όταν ο δάσκαλος έχει ένα σωστά οργανωμένο σχέδιο διδασκαλίας, όπου έχει λάβει σοβαρά υπόψη όσα αναφέρθηκαν, τότε κινείται με περισσότερη βεβαιότητα και άνεση κατά τη διάρκειά της, είναι περισσότερος ευέλικτος και αποφασιστικός με αποτέλεσμα και τους μαθητές να ενισχύει και το αντικείμενο να αναλύει, έχει την ευχέρεια να εφαρμόζει με σεβασμό τις βασικές ψυχοπαιδαγωγικές αρχές της διδασκαλίας και κυρίως διακρίνεται για τη σιγουριά και την αυτοπεποίθησή του.

«Οι μαθητές αντιλαμβάνονται και διαισθάνονται τη σιγουριά του δασκάλου και ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους ότι με τη βοήθειά του και καθοδήγησή του θα υπερνικήσουν τις δυσχέρειες και θα φτάσουν στο στόχο της διδασκαλίας που έχουν πια κάνει δικό τους στόχο μαθήσεως».⁴²

Είναι σίγουρο ότι όταν μιλάμε για προετοιμασία, εννοούμε ένα σχεδιασμό ευέλικτο, ένα συμβουλευτικό πιλοτικό σχέδιο, πάνω στο οποίο είναι δυνατές τροποποιήσεις και αλλαγές, χωρίς βέβαια να απομακρυνόμαστε από τον επιδιωκόμενο στόχο. Κανένας, βέβαια, δεν μπορεί να ισχυριστεί πιστή εφαρμογή κάποιου σχεδίου γιατί η διδασκαλία είναι μία και μοναδική.

Ποτέ δεν επαναλαμβάνεται η ίδια διδασκαλία, πολύ περισσότερο δεν μπορεί να εκτελεστεί με την κάθε λεπτομέρεια που προγραμματίστηκε. Κάθε διδασκαλία αποτελεί προσωπικό δημιούργημα του κάθε δασκάλου μιας συγκεκριμένης ημέρας και ώρας, με μια συγκεκριμένη ύλη, με συγκεκριμένους μαθητές, με συγκεκριμένο στόχο και κυρίως κάτω από ορισμένο ψυχολογικό κλίμα (παιδαγωγική ατμόσφαιρα) που είναι αδύνατον να ξαναεπαναληφθεί.

Όσο απαραίτητο είναι ο δάσκαλος να προετοιμάζεται καθημερινά, άλλο τόσο αναγκαίο είναι στην αρχή κάθε διδακτικού έτους να ασχοληθεί με τον επίσιο προγραμματισμό της ύλης. Ο σύγχρονος δάσκαλος, αφού λάβει υπόψη του τους μαθητές, την υλικότεχνική υποδομή και τις ιδιοπερότητες του σχολείου (μονοθέσιο - πολυθέσιο, χωριό - πόλη, βάρδιες κ.λ.π.) καθώς και απρόβλεπτες καταστάσεις, οφείλει να κάνει ένα σωστό προγραμματισμό της ύλης (υποχρεωτικής και ευκαιριακής - κοινωνικοπολιτισμικές, κ.λ.π. ενότητες) ανάλογα με τις διδακτικές ώρες κάθε μαθήματος. Μέσα σ' αυτόν τον επίσιο προγραμματισμό θα εντάξει και τους μικρότερης διάρκειας προγραμματισμούς (μηνιαίους - τριμηνιαίους - εξαμηνιαίους).

42. Γιαννούλη Ν. : Εισαγωγή στη Γενική Διδακτική. (Αθήνα 1980) σελ. 220

Ο προγραμματισμός αυτός είναι αυτονόητο ότι αφήνει δυνατότητες για τροποποιήσεις. Θα είναι πιο χρήσιμος αν αυτός γίνεται σε συνεργασία με τους μαθητές ή το λιγότερο να είναι ενήμεροι και να τον υιοθετήσουν.

Εκτός από την κατάλληλη προετοιμασία και τον απαιτούμενο προγραμματισμό, σημαντικότερο ρόλο για αποτελεσματική μάθηση και αγωγή παίζει και η παιδαγωγική ατμόσφαιρα της τάξης και του σχολείου γενικότερα. Βέβαια αυτή δεν επιτυγχάνεται από τη μια στιγμή στην άλλη, γιατί οι διαπροσωπικές σχέσεις και κυρίως ο ψυχικός δεσμός δασκάλου - μαθητή και μαθητών μεταξύ των - βασικό στοιχείο της παιδαγωγικής ατμόσφαιρας - δεν είναι αποτέλεσμα στιγμής, απαιτεί διάρκεια.

Ο δάσκαλος είναι η συνισταμένη όλων των παραγόντων, ο κύριος υπεύθυνος, για τη δημιουργία της ευνοϊκής σχολικής ατμόσφαιρας μέσα στην οποία θα ζήσουν, θα κινηθούν, θα εργαστούν, θα συνεργαστούν και θα μορφωθούν οι μαθητές.

Αυτός με την ωριμότητα, την επιστημονική κατάρτιση, την ευστροφία και ευελιξία, την εκτίμηση και κατανόηση, την αγάπη γι' αυτό που κάνει και την ολοκληρωμένη προσωπικότητα θα μπορέσει να αξιοποιήσει τις υπάρχουσες προϋποθέσεις και να δημιουργήσει νέες, ώστε να διαμορφώσει άριστο νοητικό και συναισθηματικό περιβάλλον, μια ιδανική και δημιουργική παιδαγωγική ατμόσφαιρα. Η συμπεριφορά του δασκάλου απέναντι στο μαθητή αποτελεί το κλειδί για το πέρασμά του στην ευτυχία, η οποία οδηγεί στην επιτυχία.

Οφείλει, ο δάσκαλος, να γνωρίζει και να αποδέχεται την ανομοιογένεια της τάξης. Οφείλει να γνωρίζει καλά ότι κάθε μαθητής θέλει ειδική μεταχείριση, γιατί έχει τη δική του προσωπικότητα. Μια προσωπικότητα, που τελεί υπό διαμόρφωση και η οποία ταλανίζεται καθώς περνά από το οικογενειακό στο σχολικό περιβάλλον (ειδικά των μικροτέρων τάξεων).

Ο μαθητής, των μικρών τάξεων, για να έχει ομαλό πέρασμα από το οικογενειακό στο σχολικό περιβάλλον έχει ανάγκη της βοήθειας του δασκάλου για να μη βρεθεί μπροστά σε συγκρούσεις στην προσπάθειά του να προσαρμοστεί στον εαυτό του, στους συμμαθητές και στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του περιβάλλοντός του.

Η προσαρμογή του μαθητή προς τον εαυτό του θα τον απελευθερώσει από φοβίες, συναισθήματα ανασφάλειας, παράλογους φόβους και αγωνίες και άλλα συμπτώματα. Η προσαρμογή προς τους συμμαθητές θα τον βοηθήσει στη συνεργασία (να δώσει και να πάρει) και η προσαρμογή προς τις περιστάσεις θα έχει ως αποτέλεσμα να μπορέσει ν' αντιμετωπίσει τις αντιξοότητες και τις ευχάριστες όψεις της ζωής με σύνεση, χωρίς ακρότητες και υπερβασίες.⁴³

Οι μαθητές, που προσαρμόζονται ομαλά, δημιουργούν το ευχάριστο και άνετο περιβάλλον, το οποίο δίνει θετικές ενισχύσεις στη μάθηση και αγωγή.

Πέρα από την ομαλή προσαρμογή των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον, ο δάσκαλος, εκτός από τις γνώσεις, οφείλει να τους αναπτύξει αρχές και αρετές, όπως π.χ. η συνεργασία, η ομαδικότητα, η αλληλεγγύη, η αυτοπειθαρχία, η υπευθυνότητα, κ.λ.π. και να καταπολεμήσει τον ατομικισμό και τον αθέμιτο ανταγωνισμό.

Μεγάλη βαρύτητα, για την ανάπτυξη των αρετών αυτών, έχει η δυναμική των ομάδων η οποία οδηγεί στην πειθαρχημένη ελευθερία και στον ελεύθερο διάλογο. Χρέος, λοιπόν, του δασκάλου είναι η ομαδική, η συνεργατική μορφή εργασίας.

Η δημιουργία των ομάδων προϋποθέτει ο δάσκαλος να γνωρίζει τις συμπάθειες - αντιπάθειες, τις κλίσεις και τα διαφέροντα των μαθητών. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, οι διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών να γίνουν αντικείμενο συστηματικής μελέτης από το δάσκαλο.

Πολλές πληροφορίες παίρνει ο δάσκαλος από τη συστηματική παρατήρηση των μαθητών καθώς και από τη συνεργασία του με τους γονείς. Εκείνο που θα βοηθήσει σημαντικά το

δάσκαλο, είναι το κοινωνιογράμμα της τάξης. Αυτό όμως δεν πρέπει να αποτελεί αυτοσκοπό για το δάσκαλο, αλλά να είναι μόνο ένα διαγνωστικό μέσο, με περιορισμένη ισχύ, γιατί οι προτιμήσεις των παιδιών αλλάζουν. Πρέπει για το λόγο αυτό να ανανεώνεται κάθε δίμηνο περίπου. Με τα αποτελέσματα του κοινωνιογράμματος ο δάσκαλος καταλαβαίνει την κοινωνική ατμόσφαιρα της τάξης, αλλά αυτό δεν αρκεί. Χρειάζεται τα αποτελέσματα αυτά, μαζί με άλλες πληροφορίες, να τα χρησιμοποιεί ως αφορμή για τις παιδαγωγικές και διορθωτικές παρεμβάσεις. Δε φτάνει μόνο η διάγνωση, χρειάζεται και η θεραπεία.

Δεν είναι μόνο η συγκρότηση των ομάδων που παίζει ρόλο στην ατμόσφαιρα της τάξης, είναι και ο ίδιος ο δάσκαλος με τις ενέργειές του. «Ο ρόλος του δασκάλου είναι συντονιστικός, διευκολυντικός. Ενημερώνει τους μαθητές για τους στόχους της διδασκαλίας, βοηθάει στην οργάνωση του χώρου και των επίπλων, αναθέτει ρόλους στους μαθητές, προτείνει πηγές πληροφόρησης, καθορίζει τα κριτήρια και τον τρόπο αξιολόγησης της σχολικής εργασίας, παρακολουθεί την εργασία των ομάδων και προσφέρει την απαραίτητη βοήθεια, αν χρειαστεί. Ο εκπαιδευτικός δε μεταδίδει έτοιμες γνώσεις, γίνεται **συνερευνητής και συνεργάτης**. Προσπαθεί να δημιουργήσει ένα κλίμα συνεργασίας, ενθάρρυνσης, αυτενέργειας και ένα πνεύμα ατομικής ευθύνης για το κοινό καλό».⁴⁴

Σημαντικό ρόλο, για τη διαμόρφωση ευνοϊκών συνθηκών, παίζουν τα κίνητρα. Καθήκον του δασκάλου είναι να σκύψει και να ασχοληθεί με το θέμα των κινήτρων για να μπορέσει να ενισχύσει σημαντικά τους μαθητές κατά τη μαθησιακή διαδικασία και να αποφύγει αδικίες και συγκρούσεις. Να αποφεύγει να κάνει αλόγιστη χρήση του επαίνου καθώς και κατάχρηση και μονοπόληση των αμοιβών ή ποινών, γιατί η συχνή χρήση δημιουργεί συνήθεια. Η μονοπόληση αμοιβών και επαίνων από ορισμένους πάντοτε μαθητές τραυματίζει τους υπόλοιπους. Θα πρέπει να τηρεί τις υποσχέσεις (αν και πρέπει να δίνονται σπάνια) για αμοιβή και η απονομή τους να γίνεται πάντα δίκαια. Όλα να δίνονται με μέτρο, δικαιοσύνη, σύνεση και περίσκεψη και κυρίως να αποφεύγονται οι ποινές και πολύ περισσότερο η ειρωνεία.

Ο δάσκαλος στον τομέα της αξιολόγησης οφείλει να δίνει όλο το βάρος στην παιδαγωγική αξιολόγηση και να αγωνιστεί, ώστε να εκλείψει ή τουλάχιστον να περιοριστεί το εξεταστικό - βαθμολογικό - επιλεκτικό σύστημα που έχει καθιερώσει η πολιτεία. Για όσο χρόνο, όμως, υπάρχει αυτό το σύστημα να μην ξεχνά κατά την αξιολόγηση του μαθητή να είναι αντικειμενικός και δίκαιος (όχι μόνο να μην αδικεί, αλλά να μην αφήνει ούτε υποψία αδικίας).

Σημαντικό στοιχείο για τη διαμόρφωση ευνοϊκών συνθηκών μάθησης αποτελούν οι πληροφορίες και τα στοιχεία που παίρνει ο δάσκαλος από μια μόνιμη, ειλικρινή και ουσιαστική συνεργασία σχολείου - οικογένειας καθώς και η ίδια η συνεργασία.

Τα στοιχεία και τις πληροφορίες των γονέων ο δάσκαλος οφείλει να τα έχει υπόψη του τόσο για τη δημιουργία ομάδων εργασίας όσο και για τη ρύθμιση των παιδαγωγικών του ενεργειών απέναντι στον κάθε μαθητή. Η ίδια η συνεργασία δασκάλου - γονέα, πείθει το μαθητή ότι πράγματι του δίνουν αξία, αφού τα τόσο ουσιαστικά γι' αυτόν πρόσωπα αφιερώνουν το χρόνο τους γι' αυτόν.

Η προσφορά όμως της συνεργασίας σχολείου - οικογένειας δεν περιορίζεται μόνο μέσα στην αίθουσα, αλλά απλώνεται και έξω από αυτήν με τη θετική συμβολή στην οργάνωση της σχολικής ζωής. Ο δάσκαλος οφείλει να μυήσει τους γονείς, ώστε και αυτοί να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους για ουσιαστική συμμετοχή τόσο στις σχολικές όσο και στις εξωσχολικές δραστηριότητες. Έτσι όλοι μαζί δάσκαλος - μαθητές - γονείς σε συνεργασία με άλλους εξωσχολικούς παράγοντες να οργανώσουν με επιτυχία τη σχολική ζωή, ώστε το σχολείο να γίνει

44. Θειακούλη Γ. : «Η διδασκαλία με ομάδες στα πλαίσια της τάξης». Σχολείο και Ζωή. (Φεβρουάριος 1994) τ. 2 σελ. 63

κέντρο οργάνωσης διαφόρων δραστηριοτήτων και πόλος έλξης όλων.

Για να πετύχει ο δάσκαλος μια ουσιαστική και μόνιμη συνεργασία με τους γονείς, πρέπει να έχει υπόψη του τα συμπεράσματα από τις έρευνες των κοινωνιολογικών επιστημών, να φέρεται σε αυτούς με ειλικρίνεια, ευγένεια και διακριτικότητα και να προσέχει ιδιαίτερα όταν κάνει ενημέρωση για την πρόοδο των παιδιών τους. Αυτή πρέπει να γίνεται με πληρότητα, σαφήνεια και να περιλαμβάνει όλες τις πτυχές του μαθητή (επιτυχίες, προσπάθειες, ικανότητες, αδυναμίες, ελλείψεις, κ.λ.π.) συνοδεύοντας πάντα τις κρίσεις και απόψεις του με συγκεκριμένα στοιχεία.

Από όσα αναφέρθηκαν μπορούμε να πούμε ότι ο ρόλος και το έργο του δασκάλου δεν είναι κάτι που μπορούμε να το προσδιορίσουμε με μονομέρεια. Σίγουρα είναι περισσότερο από παιδαγωγός, δάσκαλος, αξιολογητής, επαγγελματίας, φύλακας, ανανεωτής, ψυχοπλάστης, κ.λ.π.. Είναι το « **όλον** » όλων των παραπάνω χαρακτηριστικών καθώς και αυτών που κατά καιρούς δόθηκαν. Κυρίως είναι ο ρυθμιστικός παράγοντας για τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών αποτελεσματικής μάθησης.

6. Συμπεράσματα

Από την όλη ανάπτυξη του θέματος «ευνοϊκές συνθήκες για τη σχολική μάθηση», από την μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και από την εικοσιπεντάχρονη δασκαλική μου εμπειρία, καταλήγουμε στα συμπεράσματα που ακολουθούν:

6.1 Μάθηση δεν είναι απλώς συσσώρευση και καταγραφή πληροφοριών στον εγκέφαλο του μαθητή, αλλά δυναμική δημιουργική επεξεργασία, ανασύνθεση και χρήση αυτών των πληροφοριών.

6.2 Κάθε διδασκαλία σχεδιάζεται, οργανώνεται και μεθοδεύεται με στόχο τη μάθηση. Διδασκαλία που δεν παρέχει μάθηση δεν πρέπει να θεωρείται διδασκαλία.

6.3 Το παιδί δεν είναι ενήλικας σε μικρογραφία, αλλά αυθύπαρκτη οντότητα με τις δικές του σκέψεις και γνώμες, γι' αυτό ο δάσκαλος οφείλει να τον αποδεχθεί όπως είναι, με τις ιδιαιτερότητές του και να έχει πίστη στις δυνατότητές του.

6.4 Το σχολείο πρέπει να πάρει τη μορφή ενός πραγματικού οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο θα κυριαρχεί η αγάπη, η αλληλεγγύη, η συνεργατικότητα και θα αποκλείεται ο ατομικισμός.

6.5 Κύριο μέλημα του δασκάλου στο σύγχρονο και δημοκρατικό σχολείο, είναι να δημιουργήσει κατάλληλη παιδαγωγική ατμόσφαιρα και να πετύχει την ενεργητική και ευχάριστη συμμετοχή των μαθητών, σ' όλες τις φάσεις της διδασκαλίας καλλιεργώντας σ' αυτούς την ελεύθερη σκέψη και το δημιουργικό διάλογο.

6.6 Η βοήθεια από το δάσκαλο δίνεται όταν του ζητηθεί και η έκτασή της δεν πιάνει όλο το φάσμα της εργασίας του μαθητή, αλλά μόνο το κομμάτι εκείνο που δυσκολεύει αφάνταστα τη συνέχιση και την ολοκλήρωσή της από το μαθητή.

6.7 Σχολείο - γονείς - φορείς μπορούν και πρέπει να συνεργάζονται σε επίπεδο ισότητας, ελευθερίας, ειλικρίνειας και σεβασμού προκειμένου να πετύχουν την καλύτερη προετοιμασία του παιδιού για τη ζωή.

6.8 Με την οργάνωση της σχολικής ζωής ρυθμίζονται οι σχολικοί κανόνες με τους οποίους συνειδητά κυβερνιέται το σχολείο, καθορίζονται οι εσωσχολικές και εξωσχολικές σχέσεις των μαθητών και προετοιμάζεται η κοινωνική τους ζωή.

6.9 Χωρίς προγραμματισμό δεν μπορούμε να πετύχουμε τίποτα και πολύ περισσότερο να

διαπαιδαγωγήσουμε τους μαθητές. Οι αυτοσχεδιασμοί και οι εμπνεύσεις της τελευταίας στιγμής μας οδηγούν σε αποτυχίες και απογοητεύσεις.

6.10 Τελειώνοντας μπορούμε να πούμε ότι :

- Όταν ο δάσκαλος αγαπά το επάγγελμά του και έχει συναίσθηση της αποστολής του και της ευθύνης του,

- όταν βλέπει τους μαθητές του πρώτα σαν παιδιά και ύστερα σαν μαθητές,

- όταν δίνει έμφαση στην ενεργό μάθηση, κινεί τον εσωτερικό δυναμισμό του μαθητή και κατορθώνει να συνενώνει σε ενιαίο σώμα την καινούργια με την παλαιά μάθηση,

- όταν εφαρμόζει τις αρχές της διδασκαλίας,

- όταν χρησιμοποιεί τα εποπτικά υλικά στο χρόνο και στο μέτρο που χρειάζονται,

- όταν κάθε διαδικασία την ελέγχει και την αξιολογεί για να διαπιστώσει αν πέτυχε το σκοπό της, ώστε να εφαρμόσει ή όχι ανατροφοδοτική εργασία,

- όταν διαμορφώνει τέτοια παιδαγωγική ατμόσφαιρα, ώστε τα παιδιά να αισθάνονται ασφάλεια και εμπιστοσύνη,

- όταν αντιληφθεί ότι και αυτός είναι ένα ισότιμο μέλος της τάξης και όχι κάποιος αντίδικος ή κριτής,

- όταν δεν επιβάλλει εξωτερική πειθαρχία, αλλά μαθαίνει τα παιδιά να αυτοπειθαρχούν,

- όταν κάνει συνετή και δίκαια χρήση των κινήτρων,

- όταν καλλιεργεί στους μαθητές του την ελεύθερη κριτική σκέψη και τους ενθαρρύνει για τη συμμετοχή τους στις σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες, και

- όταν συνεργάζεται γόνιμα και ειλικρινά με του γονείς και οργανώνει δημιουργικά τη σχολική ζωή,

- τότε είναι σίγουρο ότι συντελεί τα μέγιστα στη διαμόρφωση ευνοϊκών συνθηκών για δημιουργική και αποτελεσματική μάθηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΒΙΒΛΙΑ

1. Αραβανής Γ. : Οι σχέσεις δασκάλου - μαθητή από ψυχολογική και κοινωνιολογική άποψη, ΦΕΛΕΚΗ, (ΑΘΗΝΑ 1977).
2. Γεωργούσης Π. : Παιδαγωγική ψυχολογία, τ.β, ΦΕΛΕΚΗ, (ΑΘΗΝΑ 1981).
3. Γιαννούλης Ν. : Εισαγωγή στη γενική διδακτική, θ' εκδ. (ΑΘΗΝΑ 1980).
4. Γκότοβος Α. : Η λογική του υπαρκτού σχολείου, Σύγχρονη εκπαίδευση, (ΑΘΗΝΑ 1986).
5. Γκότοβος Α. : Παιδαγωγική αλληλεπίδραση - επικοινωνία και κοινωνική μάθηση στο σχολείο, GUTENBERG, (ΑΘΗΝΑ 1995).
6. Δημητρόπουλος Ε. : Εκπαιδευτική αξιολόγηση, ΠΟΥΡΝΑΡΑ, (ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 1993).
7. Θεοδωρόπουλος Ευθ. : Επιτομή διδακτικής (Γενικής - Ειδικής), ΦΕΛΕΚΗ, (ΑΘΗΝΑ 1975).
8. Κασσωτάκης Μ. : Η αξιολόγηση της επιδόσεως των μαθητών, ΓΡΗΓΟΡΗ, (ΑΘΗΝΑ 1981).
9. Κασσωτάκης Μ. - Φλουρής Γ. : Μάθηση και διδασκαλία, (ΑΘΗΝΑ 1981).
10. Καψάλης Α. : Παιδαγωγική ψυχολογία, ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, (ΘΕΣ/ΝΙΚΗ 1987).
11. Κωνσταντίνου Χ. : Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών από τη σκοπιά της παιδαγωγικής λειτουργίας, (ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1992).
12. Κωνσταντίνου Χ. : Το σχολείο ως γραφειοκρατικός οργανισμός κι ο ρόλος του εκπαιδευτικού σ' αυτόν, ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ, (ΑΘΗΝΑ 1994).
13. Μάνος Κ. : Μέθοδοι αξιολογήσεως της επιδόσεως των μαθητών, (ΑΘΗΝΑ 1976).
14. Μάνος Κ. : Παιδαγωγική ψυχολογία, (ΑΘΗΝΑ 1990).
15. Μαραγκουδάκης Γ. : Η μάθηση - ψυχολογική θεώρηση, ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ, (ΑΘΗΝΑ 1977).
16. Μαραγκουδάκης Γ. : Σύγχρονη διδακτική - θεωρία και πράξη, ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ, (ΑΘΗΝΑ 1981).
17. Μασαγγούρας Η. : Οργάνωση και διεύθυνση της σχολικής τάξης - θεωρία και πράξη της οργανωτικής διδακτικής, ΓΡΗΓΟΡΗ, (ΑΘΗΝΑ 1988).
18. Μασανιώτης Ν. : Εμείς και το παιδί μας (ΑΘΗΝΑ 1982).
19. Νιράικωρ Ρ : Ενθαρρύνοντας το παιδί στη μάθηση, μετ. Α. Κοντοσιανού, ΓΛΑΡΟΣ, (ΑΘΗΝΑ 1975).
20. Ξηροτύρης Η. : Η αποτίμηση της σχολικής αποδόσεως, (ΑΘΗΝΑ 1978).
22. Ξηροτύρης Η. : Παιδαγωγική ψυχολογία, (ΑΘΗΝΑ 1978).
23. Παπαδόπουλος Ν. : Σύγχρονη ψυχολογία - θέματα και προβλήματα, θ' έκδοση, (ΑΘΗΝΑ 1988).
24. Παπαϊωάννου Αν. : Σκοποί και στόχοι της παιδείας (ΚΥΠΡΟΣ 1977).
25. Παππάς Αθ. : Μαθητοκεντρική διδασκαλία, τόμοι 3, Βιβλία για όλους, (ΑΘΗΝΑ 1990).
26. Παρασκευόπουλος Ι. : Εξελικτική ψυχολογία, τ.Γ, (ΑΘΗΝΑ 1982).
27. Πασσάκος Κ. : Εισαγωγή εις την Παιδαγωγικήν ψυχολογίαν, Α + Β τόμος (ΑΘΗΝΑ 1979 - 1980).
28. Πετρουλάκης Ν. : Προγράμματα - εκπαιδευτικοί στόχοι - μεθοδολογία, ΦΕΛΕΚΗ, (ΑΘΗΝΑ 1981).
29. Πολυχρονόπουλος Π. : Εισαγωγή στη φιλοσοφία της αγωγής, (ΑΘΗΝΑ 1978).
30. Πόρποδας Κ. : Η διαδικασία της μάθησης, (ΑΘΗΝΑ 1983).
31. Ριμπάς Στ. : Μεθοδολογία της διδασκαλίας των μαθημάτων του Δημοτικού σχολείου,

ΦΕΛΕΚΗ, (ΑΘΗΝΑ 1982).

32. ROBERT DOTTRENS : Παιδαγωγώ και διδάσκω, μετ. Βασδέκης, ΔΙΠΤΥΧΟ, (ΑΘΗΝΑ 1974).

33. Σμαραγδάκης Μ. - Γιαννοπούλου Ε. : Για να γίνει το παιδί μας σωστός άνθρωπος, ΟΡΟΣΗΜΟ, (ΑΘΗΝΑ 1980).

34. Τσιμπούκης Κ.: Η μέτρηση και η αξιολόγηση στις επιστήμες της αγωγής Α' τόμος, ΟΡΟΣΗΜΟ, (ΑΘΗΝΑ 1979).

35. Τσιμπούκης Κ. : Μέτρηση νοημοσύνης και ειδικών ικανοτήτων Β' τόμος, ΟΡΟΣΗΜΟ, (ΑΘΗΝΑ 1979).

36. Τσιμπούκης Κ.: Εκτίμηση προσωπικότητας Γ' τόμος, (ΑΘΗΝΑ 1995).

37. Τσιμπούκης Κ.: Τρόπος συγγραφής μιας επιστημονικής εργασίας, (ΑΘΗΝΑ 1975).

38. Τσουρέκης Δ.: Σύγχρονη Παιδαγωγική, (ΑΘΗΝΑ 1981).

39. Φλουρής Γ.: Η αρχιτεκτονική της διδασκαλίας και η διαδικασία της μάθησης, ΓΡΗΓΟΡΗ, (ΑΘΗΝΑ 1992).

40.: Φραγκουδάκης Α.: Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, ΠΑΠΑΖΗΣΗ, (ΑΘΗΝΑ 1985).

41. Φράγκος Χ.: Ψυχοπαιδαγωγική, ΠΑΠΑΖΗΣΗ, (ΑΘΗΝΑ 1977).

42. Χαραλαμπίδης Β.: Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης γενικά, GUTENBERG, (ΑΘΗΝΑ 1982).

43.: Χαραλαμπίδης Β.: Οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης ειδικά και κατά μάθημα, GUTENBERG, (ΑΘΗΝΑ 1984).

44. Χριστιάς Ι. : Θεωρία και Μεθοδολογία της Διδασκαλίας, ΓΡΗΓΟΡΗΣ, (ΑΘΗΝΑ 1992).

Β' ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. Αποστολάκης Ν.: «Η αξιολόγηση του μαθητή στο Δημοτικό Σχολείο», π. «Σχολείο και ζωή», τ. 5-6, σελ.216 - 230, (5 - 6 / 1992) .

2. Βαλσαμίδης Π.: «Οι κοινωνικές συγκρούσεις στο σχολείο», π. «Το Σχολείο και το σπίτι», τ. 1(385), σελ.32-41, (1-2/1996).

3. Γαλάνης Θ.: «Ποιά τα χαρακτηριστικά του αποδοτικού δασκάλου», π. «Επιστημονικό βήμα του δασκάλου», τ. 8-9-10, σελ. 76 - 79, (6/85 - 2/86).

4. Ζησιδης Π.: «αξιολόγηση της μάθησης», π. «Το Σχολείο και το σπίτι», τ. 6(381), σελ. 364 - 372, (7-8/1995).

5. Θειακούλης Γ.: «Η διδασκαλία με ομάδες στα πλαίσια της τάξης», π. «Σχολείο και ζωή», τ.2, σελ. 60-64, (2/1994).

6. Ιντός Χ.: «Σχολική Ζωή - Μια καινοτομία στο πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου», π.«Το Σχολείο και το σπίτι», τ. 6. (336), σελ. 279 - 283, (7-8/1990).

7. Καούρης Γ.: «Σχολείο και οικογένεια», π. «Σχολείο και ζωή», τ. 12, σελ. 412 - 421, (12/1991).

8. Κοτσιπετσίδης Γ.: «Η νοπτική ανάπτυξη του παιδιού και η διδακτική - μαθησιακή πράξη», π. «Το σχολείο και το σπίτι», τ.5 (389), σελ. 288 - 294, (6-7/1996).

9. Κωνσταντινίδης Σ.: «Αξιολόγηση ή καταδίκη», π. «Σχολείο και ζωή», τ.7-8-9, σελ. 268 - 272, (7-8-9/1995).

10. Λιαναντωνάκης Φαν.: «Η κοινωνιομετρία στη σχολική τάξη», π. «Σχολείο και ζωή», τ.1, σελ. 36-41, (1/1992).

11. Λιαναντωνάκης Φαν.: «Ο ρόλος των κινήτρων στη σχολική μάθηση», π. «Σχολείο και ζωή», τ.12, σελ. 421-424, (12/1995).

12. Λιόλιος Ν.: «Σκιαγράφηση του πορτρέτου του δασκάλου», π. «Σχολείο και ζωή», τ.7-8-9, σελ. 247-259, (7-8-9/1992).
13. Μάνος Κ.: «Σύγχρονες τάσεις στην παιδαγωγική ψυχολογία», π. «Σχολείο και ζωή», τ.2, σελ. 49-59, (2/1994).
14. Μερκούρης Γιαν.: «Σχολική ζωή», π. «Σχολείο και ζωή», τ.12, σελ. 422-427, (12/1991).
15. Μπουζάκης Σήφ.: «Δυναμική των ομάδων και κοινωνιομετρία», π. «Επιστημονικό βήμα του δασκάλου», τ.3+4, σελ. 32-37 + 12-22, (3-4-5-6-7-8/1983).
16. Ράπτης Π.: «Συνεργασία Σχολείου - Οικογένειας», π. «Σχολείο και ζωή», τ.4, σελ. 177-185, (4/1993).
17. Σταματόπουλος Διον.: «Σχέσεις σχολείου και οικογένειας», π. «Σχολείο και ζωή», τ.3, σελ. 132-137, (3/1994).
18. Τερζής Δ.: «Οι αμοιβές από ψυχολογική και παιδαγωγική σκοπιά», π. «Σχολείο και ζωή», τ.3, σελ. 97-104, (3/1992).
19. Τερζής Δ.: «Ο ψυχοπαιδαγωγικός ρόλος και το διδακτικό έργο του σημερινού δασκάλου», π. «Το σχολείο και το σπίτι», τ.5 (380), σελ. 277-280, (6-7/1995).
20. Τερζής Δ.: «Διδακτικές και ψυχοπαιδαγωγικές αρχές που επιδρούν στην οργάνωση και διαδικασία της διδασκαλίας και μάθησης», π. «Σχολείο και ζωή», τ.7-8-9, σελ. 273-284, (7-8-9/1995).
21. Τριλιανός Θαν.: «Η ενθάρρυνση του μαθητή κατά τη διδακτική διαδικασία», π. «Σχολείο και ζωή», τ.7-8-9, σελ. 241-251, (7-8-9/1995).
22. Φράγκος Χ.: «Ο ρόλος του δασκάλου στην εκπαίδευση σήμερα», π. «Επιστημονικό βήμα του δασκάλου», τ.8-9-10, σελ. 38-53, (6/1985 - 2/1986).

Εφημερίδες - Νόμοι - Π.Δ.

1. Παπακωνσταντίνου Κ.: «Οργάνωση της σχολικής ζωής», εφ. Διαπαιδαγώγηση (ΑΘΗΝΑ) Σεπτέμβριος 1996 - Οκτώβριος 1996, (φ. 103+104).
2. Ν. 1566/30-9-1985 (φ. 167).
3. Π.Δ. 8/1995 (φ. 3Α'/10-1-1995).
4. Π.Δ. 121/1995 (φ. 75Α'/18-4-1995).

ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΓΙΑ ΤΟΝ
Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

Πρέβεζα, 11-14 Σεπτεμβρίου 1986

ΠΡΕΒΕΖΑ 1990

Πρακτικά
Επιστημονικού Συμποσίου
Πρέβεζα, 3-4 Σεπτεμβρίου 1994

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

Ένας ριζοσπάστης λόγιος του 19ου αιώνα

Εκδόσεις
Δήμου Πρέβεζας